اغراض کندیا

پښتو شرح

تحریر کندیا

تالیف

المعقول و المنقول ابو خالد

شوق صاحب زاده

العلوم المدنية

Maktaba Tul Ishaat.com

Maktaba Tul Ishaat .com

تمام فنون کے کتب کے پی-ڈی-ایف ہمارے ویب سائٹ سے اور پلے سٹور سے فری ڈاون لوڈ کریں۔ ہم روزانہ کی بنیاد پر اس میں مزید کتب شامل کر رہے ہیں اس لیے آپ ہفتے میں ایک بار ضرور ہمارے پلے سٹور اور ویب سائٹ کو چیک کیا کریں۔

ابھی مطلوبہ پی-ڈی-ایف مفت ڈاون لوڈ کریں

تفاسیر	خطبات	منطق
احادیث	سیرت	معانی
فقہ	تاریخ	تصوف
سوانح حیات	صرف	تقابل ادیان
درس نظامی	نحو	تجوید
لغت	فلسفہ	نعت
فتاوی	حکمت	تراجم
اصلاحی	بلاغت	تبلیغ ودعوت
تمام فنون		

مکتبۃ الاشاعت ڈاٹ کام
Maktaba Tul Ishaat.com

کتاب پېژندنه :

یادونه

المكتبة العلوم الدينية

متوجه سه: ۱
معنی دتوکل داده ۲
تشريح .... =
په حروف جاره وو کی دوه مذ هبه او دهغو تفصيل ۳
بصريين کوفيين .... =
د حصر اقسام ۳
قوله يارحيم ۶
اهل کشف وریاضة ۷
شمالي منجمد بحر ۹
اول وار الله ﷻ څه شي پيدا کړی ده ۱۰
کائنات له څه شي څخه پيدا دی .... =
عزيزانو دلته تحقيق سته متوجه سی .... =
دمادې پېژندنه ۱۱
د واجب قسمونه ۱۲
د ممتنع قسمونه .... =
قوله اللهم اجعل الخ، ۱۳
دموصول په باره دابن حاجب نظر ۱۵
لفظ دالله ﷻ دير خصوصيتونه لري ۱۶
داللهم اصل .... =
هغه څوشيان چی ورک دی ۱۷
دلاسيما تصرفات ۱۸
د دال بالمطابقة تقسيم .... =
دمفرد بيان ۱۹
دفعل اقسام .... =
داسم اقسام .... =
دمنقول اقسام ۲۰
دمجاز اقسام .... =

Maktaba Tul Ishaat.com

مجاز مستعار پر (۱۴) استعار و تقسیم ده ۲۱
بیا دلاسیما تحقیق ...... =
که د لاسیما وروسته مفرد واقع وو ۲۲
افعـــال عـــامه ۲۳
لا تبریه چی هر کله عمل کوی ...... =
په استثنا کی داحنافو مذهب ۲۵
د سبحانه بیان او تشریح ۲۷
په مشتقاتو کی دیر مذاهب دی ...... =
د جمهورو مذهب داده ...... =
د سید سند مذهب داده ۲۸
د محقق دوانی مذهب داده ...... =
د سید زاهد هروی مذهب داده ۲۹
جمهورا و سید سند ۳۰
بسم الله شریفه په قرآن کریم کی داخله ده او که نه ۳۱
د حروفو اقسام ۳۲
مکان څه شی ده ۳۲
ظرف مستقر او ظرف لغوه ۳۳
د منصوبات اصول ...... =
د مصدر بیان ۳۳
حذف و پیژنه ۳۴
د لبیک اصل ...... =
د سعدیک اصل ۳۶
د شیخ رضی ﷬ قانون ۴۰
د براهینو تقسیم ...... =
د مصدر، اسم مصدر، علم مصدر بیان ۴۱
حقه خبر ۴۲
د صیغی تحقیق ......

داستعمال تحقیق نی داده...=
دتحریر ملا صاحب اعتراضاً وائی...۴۳
دغه نسخه ده تحریر طالبان سره ږدی...۴۵
دشارح یعنی قاضی محمد مبارک حاشیه...=
دقاضی محمد مبارک درې سره جوابونه مستقل دی...۴۹
اصلی اقوی جواب...۵۲
تسبیح، او تقدیس...=
قوله ما اعظم شانه...=
دما اعظم شانه دترکیب،صیغی ،معنی ،تحقیق...=
ابن حاجب په کافیه کی وائی...۵۳
دلته یوه مهمه خبره داده...۵۴
په ما تعجبیه کی مذاهب...۵۶
تنوین لپاره د(۲۸)معانی وو رائی...۵۷
بل مذهب دفراء ده...۵۹
شان څه شی ته ویل کیږی...۶۱
دمعرب اقسام مرفوعات ،منصوبات،مجرورات...۶۳
داسم دقسمونو بیان...=
دحال اووه (۷) اقسام...۶۶
اوس دتعریف اقسام درته تشریح کوم...۶۹
په اجتماع دترکیب ذهنی او خارجی کی (۳) مذهبه...۷۲
اوس دبهاری صاحب دمذهب تشریح کوو...۷۴
او بهاری صاحب مطلقاتلازم ثابته وی...۷۵
دانضمام الیه او انضمام فیه فرق...۷۸
مخکی مو ږووویل...=
داجزاوو تقسیم...۷۹
دتسلسل دابطال براهین اووه (۷)دی...=
حواس باطنه...۸۶

Maktaba Tul Ishaat.com

...... ۹۱
دلته دوه جوابونه نور سته ...... =
بل جواب ۹۲
په مسئله د علم د الله ﷻ کی تحقیق ۹۳
ددوهم دلیل جواب داده ۹۴
پر علم د الله ﷻ څو اقصراو اخصر دلائل ۹۵
بل مذهب دانکار د صریحی کفاروداده ...... =
بل مذهب دانکار ۹۶
بل څلورم مذهب دانکارداده ۱۰۱
دوهم مذهب داشراقیون ده ...... =
وروسته له وجوده څخه په زمان کی دامذاهب دی ۱۰۲
اوهغه حکماء چی زمانه قدیمه بولی ...... =
اتم مذهب د نصرالدین طوصی ده ...... =
نهم مذهب دماتریدیه ووده ...... =
لسم مذهب د جمهورود متکلمین ده ۱۰۳
(۱۱) مذهب دغه د جلال مذهب ده ...... =
(۱۲) مذهب د میرباقرداماد ده ...... =
(۱۳) مذهب دفرفریوس ده ...... =
(۱۴) مذهب داتباع دفرفریوس ده ...... =
(۱۵) مذهب داتباع اتباع فرفریوس ده ...... =
(۱۶) مذهب د قاضی محمد مبارک ده ...... =
(۱۷) مذهب دمتأخرینو ده ۱۰۴
(۱۸) مذهب دمعتزله وو ده ...... =
(۱۹) مذهب دصوفیه ووده ۱۰۵
یوخوبل مذهب هم سته ...... =
دا اته مذهبه په اشتراک معنوی کی سوو ۱۰۶
د لاینتج بحث ۱۰۸
حد اوسط مکرر په مابین د اصغراو اکبر کی ...... =

دلته دوه مذهبه دی ....

تماثل او دهغه بیان ۱۱۱

دلته ځوشیان ضروری دی ۱۱۴

اختلاف دحکماؤ اشراقیون او مشائیون په اوله هیولی دعنصریات کی ده ۱۱۷

دحقیقیه محضه وتفصیل ۱۱۹

دقدر مشترک بیان ۱۲۴

دلته یوه خبره سته هغه داده ۱۲۵

مراتب او مقامات دادی ۱۳۳

دوهمه مرتبه .... =

او دادریمی مرتبی ته محوه او اثبات ویل کیږی ۱۳۴

مشائیین ۱۳۶

دغه تقدم ذاتی دری اقسام لری ۱۳۸

دفقهاء مذهب داده ۱۴۷

قدرة متعارف پردوه قسمه ده ۱۵۴

وعبدلره چی قدرة متوهمه ورکوی دامذهب داشاعره ووده .... =

لمر دری خله دلویدلو وروسته راګرځیدلی ده ۱۵۵

دکسب او دخلق فرق .... =

په آل کی پنځه مذهبه دی ۱۶۰

دمحمد ﷺ شجره ترادم علیه السلام پوری ۱۶۱

حجة په اصطلاح دمنطق کی دری شیان دی ۱۶۳

تشبه په لغة کی ۱۶۴

دلته استعاره وپیژنه ۱۶۵

په استعاره مکنیه کی (۳) مذهبه ۱۶۶

قوله الهدایة: ۱۶۸

حروف شرط وپیژنه ۱۷۴

دمبنیات پیژندنه ۱۷۵

دبعد دبناء او اعراب حالتونه ۱۷۶

Maktaba Tul Ishaat.com

دمضامینو	
د هذا بحث	۱۷۸
مجهول د وه قسمه ده	۱۸۲
سلسله د تصدیقات	۱۸۳
دمقدمه دصیغی تحقیق	۱۹۹
دمقدمه اقسام	۲۰۰
تحقیق داده	۲۰۲
بعض دمتأخرینو وایی	۲۰۳
په علم احساسی کی مذاهب	۲۱۰
اوشیخ الاشراق پرحکماؤ طبعیینو سوال کوی	۲۱۲
معلوم حکماء جواب ورکوی	۲۱۳
جلال دوانی جواب ورکړیده	۲۱۶
دوهم اعتبار	۲۳۷
دریم اعتبار	=
دجلال دوانی قول	۲۴۶

تمت بالخیر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العلمین حمداً ،کثیراً ،طیباً ،وصلی الله تعالی علی اشرف المخلو قات. سید السفلیات ،والعلویات ،ناجی البشریة ،ماحی الکفر ،والطغیان، والضلالة، سید الانبیاء ،محبوب الکبریاء ،محمدن المصطفی وعلی أله , واصحابه وعترته اجمعین امین. عزیزانو ځرنګه چه ځماځخه ډیرومخلصو شاګرد انوفاضلان مدرسین دي او نورو شاګردانو طالبانو له ما ځخه په کراتو، مراتو داخواهش کړیده چی سوړ ته یوه شرحه پر مغز دمنطق چی عبارت نه هغه ځخه کندیا ده جوړه کړه نو ما ددوی دغه خواهش قبول کړ ددوی مطالبه می ومنله نوؤس که الله ﷻ وما ته توفیق راکړ نوانشاء الله تعالی دغه د دوی خواهش به سرته ورسیږی ماشروع په وکوله متوکلاً ،علی الله تعالی ، رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ....

قوله : وعلیک التکلان، التکلان یارحیم ،صل علی من اوجدت الکا ئنات بعزته اللهم اجعل ما حصل بجهدی ،مقبولاً کماجعلته مسئولاً ، وانفع لسائر المبتدئین من اصحاب التحصیل لا سیماً من کان من زریتی ،آمین ،آمین ،آمین ،ای الله ﷻ ای مهربانه خالقه پرتامی توکل ده پر هغه ذات باندی رحمت وکړه چی ټول مخلوقات ، دده دشرف له وجی ځخه تا پیداکړی دی ای الله ﷻ هغه څه چی زما په کوشش سره حاصل شوی دی هغه په خپل دربارکی قبول ، او مقبول وګرزوه . ای دکائناتو خالق ،او رازق ، کله چی ما وتا ته دتوفیق او قدرت سوال وکړ چی پر جوړولو دکتاب باندی وماته توفیق راکړه دغه سوال دی قبول کړ ماته دی قدرت راکړ کتاب می جوړ کړ.

ؤس سوال کوم چی ای دکائناتو خالقه دغه کتاب د علماؤ، او طلباؤ ،په مابین کی شائع ،او مشهور ،اومعمول به، وګرزوه ای الله ﷻ دغه کتاب وطالبانو ته خاص خاص ومبتدیانو طالبانو ته سبب د علمی قوه وګرځوه .

متوجه سه: په خطبه کی دری واره لفظ د ،آمین، مکرر راغلی ده دغه د درو دعاؤ په مقابل کی ده (۱) دعا - صل - ده (۲) - اللهم - ده (۳) - وانفع - ده . آمین اسم فعل ده په معنی د (فاستجب دعائی) ای الله ﷻ زما دعا قبوله که .

تشریح : تکلان دمزید ومصدر ده دفعلان له بابه ځخه ده.

Maktaba Tul Ishaat.com

معنی دتوکل داده: چی تفویض دټولو امورو والله ﷻ ته وی پراسبابو به اعتماد نه کوی ځکه واجد داسباب، او مسببات، الله ﷻ ده بلکه سبب چی تأثیر په مسبب کی کوی داهم په مشیت او اراده دالله ﷻ اودالله ﷻ په قدرت پری تعلق لری که دالله ﷻ اراده نه وی سبب، په مسبب، کی تأثیر نه سی کولای :

تشریح

داوبو مقتضی غرقیدل دی اوبه سبب دغرق دی مګر چی دالله ﷻ دغرقیدلو اراده نه وه پر یو لک شل زره اسرائیلو باندی ئی بحر قلزم (۱۲) کوځی کړ مځکه ئی لاندی ورته وچه کړه.

داور مقتضی احراق ده اور سبب داحراق ده لکن چی دالله ﷻ اراده دا حراق نه وه پر ابراهیم خلیل الله با ندی ئی هغه اتش نمرودی ګلزار کو (۴۵) ورځی پکښې وونو باید چی ټول شیان أمور مفوض سی الله ﷻ ته اعتماد پراسباب باید قطعه سی د توکل معنی تشبث، اعتصام، تمسک، ده او مصدر چی ئی دمزیدو ووایو لپاره دمبالغی، اودکمال دحمد، او ثناء، اصل په حمد کی داده چی اعلی مدارجو دکمال ته به داحمد رسیدلی وی علیک خبر مقدم التکلان مبتداء مؤخره ده.

سوال :- چابه سوال کاوه چی علیک دی مبتداء سی ؟

جواب :- موږ جواب ورکووچی علیک جار مجرور دی او حروف جاره په اعتبار د متعلق سره مسند به وی که ظرف مستقروی، که ظرف لغوه، او مبتداء خو مسند الیه محکوم علیه وی ولی حروف جاره په اعتبار دمتعلق مسند به وی ځکه په تعلق د حروف جاره وو کی دوه مذهبه دی.

(په حروف جاره ووکی دوه مذ هبه اودهغوتفصیل)

بصریین کوفیین

بصرئین: وائی تعلق ترفعل پوری نسی ولی متعلق دجار مجرورعامل په جار مجرورکی وی اصل په عمل کی فعل ده نو جارسره له مجروره مفعول غیرصریحی دفعل ده مفعول خو منصوب وی مسندبه وی مبتداء مرفوع وی مسند الیه وی۔

کوفیین:وائی حروف جاره تعلق تراسم فاعله نسی ځکه حروف جاره سره له مجرورات خپلوپه اغلب اوقاتوکی خبر دمبتداء وی اصل په خبرکی افراد ده نو جارسره له مجروره مفعول غیرصریحی داسم فاعل ده نوهم منصوب ده اوهم مسندبه ده ځکه حروف جاره سره دخپلو مجرورات مسندالیه مبتداء نه واقع کیږی لکن داسی ځای چی له حرف جرڅخه په اسم صریحی تعبیر وکوی بیاهم مبتداء مسندالیه واقع کیږی لکه داقول دابن حاجب په کافیه کی: ومن خواصه دخول اللام والجر الخ ای بعض خواصه دلته په لفظ دبعض تعبیرڅنی سوی دی لفظ دبعضی صریحی اسم ده نودلته من خواصه مبتداء ده ای بعضی خواصه تقدیم دخبرپر مبتداء دپاره دحصر راغلی ده۔

سوال :- چابه سوال کاوه چی حصر خو ډیر قسمونه لری داکم قسم حصر ده .؟

جواب :- موږجواب ورکووچی داحصرقلب ده دفع دتوهم ده زعم ده من غیره یعنی چابه توهم کاوه چی توکل به دی پرغیرالله ﷻ څخه وی دهغه توهم دفعه سواوحصرافرادهم کی جوړیږی چی دفعه دتوهم دزعم دمن اشترک ده چابه توهم کاووچی پرالله ﷻ وپر غیر دواړوبه دی توکل وی داتوهم هم دفعه سوچی متوکل علیه خاص الله ﷻ ده هیڅ ذا ت شرکت نه ورسره لری .

دحصراقسام

دحصراقسام که چیری دایقین دحصر دشی په شی کی حاصل ووپه مجر د مفهوم یعنی په مجرد ملاحظه دمفهوم د مقصو ر اومقصورعلیه بی له توسط دامرآخره په داسی طورچی دلیل په مابین دنفی اواثبات کی دائروی داسي نه وي دی لره حصرتنغعی و ا ئی لکه حصردضحک په انسان کی اوکه دایقین مستفاد له دلیله وو دائرین النفی والاثباط وودا حصر قطعی ده لکه حصر د کلمی په اقسام ثلاثه ووکی په دغه دلیل

Maktaba Tul Ishaat.com

حاشیه کی یوه حاشیه په کافیه کی دلته علی معنی فی نفسها لانها اما ان تدل... هذا الدلیل دائر بین النفی
د حصریه کافیه کی دهغه حاشیه دادی طالبانو دبحث وړه عبارات.
د چې هغه ... فی اصطلاح اهل المنطق قیاساً اقترانیاً مرکباً
والاثبات منحصرة فی الحدیسمی نحو العدد امازوج او فرد. الخ قیاس اقترانی او
من شرطیتین منفصلتین. ضرورت نه لری دغه قیاس اقترانی له (۶)
استثنائی خو معلوم داردی وتصریح ته شرطیتین متصلتین - شرطیتین منفصلتین -
قضایاوو څخه جوړیږی (حملیتین - حملیه متصله - حملیه منفصله - متصله. او منفصله. داهر یوه پر (۴) اشکالو باندی
تقسیمیږی شپږ په څلور کی ضرب که (۲۴) جوړیږی دغه قیاس اقترانی چی له
شرطیتینو، منفصلتینو. څخه مرکب سی په دی کی (۴) شکل جوړیږی که شکل رابع
کی جوړکی نتیجه ئی په گرانه معلومیږی لکه د طالبانو په مابین کی داقول:

زړه می فقط شکل رابع دی په نتیجه کی می زړه دړی وړی شونه
شکل رابع به دی منتج کم زما به یاد وی دصدری عبارتونه.

هغه دغه شکل رابع ده او چې کله اول شکل یکی جوړکی حد اوسط محمول په صغری
موضوع په کبری کې وی په دی کی هغه نتیجه دتألیف جوړیږی چی هغه گران واله ئی
دطالبانو په مابین کی ضرب المثل گرځیدلی ده ددغه نتیجه دری (۳) جزء وی، یو جزء
غیر مشارک. او دوی نتیجه د تألیف دی. مثال ئی دکلمه په انحصار په اقسامو ثلاثه
وو کی گران هم دغه ځای ده چی دلته څنګه نتیجه دتألیف جوړیږی، او نتیجه دتألیف
چشی ده: په منطق کی خو ئی مثال داده چی العدد اما فرد. او زوج - وکل زوج اما زوج
الزوج. او زوج الفرد. ینتج العدد اما فرد. اوزوج الزوج. او زوج الفرد. دلته ئی مثال
الکلمة اما غیر دالة. او دالة. والدالة اما مقترنة. او غیر مقترنة. ینتج الکلمة اما غیر
دالة. او دالة مقترنة. او دالة غیر مقترنة نتیجه ئی یو جزء غیر مشارک ده چی هغه غیر
دالة ده (۲) دوی نتیجی د تألیف دی یو دالة مقترنه داد یوه قیاس حملی اقترانی نتیجه
ده، بل دالة غیر مقترنه داد بل قیاس حملی اقترانی نتیجه ده دغه دوی نتیجی د تألیف
ځکه بللی کیږی چی دلته په دغه قیاس اقترانی شرطیی کی اتفاقاً (۲) قیاسو نه تألیف
سوی له شکل اول څخه حد اوسط محمول په صغری موضوع په کبری کی سو، حد اوسط
مکرر می ځنی ساقط کړ. موضوع د صغری محمول د کبری می راواخستل نتیجه ئی

صحیح سوه مثال ئی داده : الکلمة دالة ، والدالة مقترنة ، فالکلمة مقترنة داقیاس حملیی ده شکل اول دحد اوسط چی ،دالة، محمول په صغری کی موضوع په کبری کی ده داحد اوسط ساقط کی موضوع دصغری راواخله چی (الکلمة) ده محمول دکبری را واخله چی (دالۃ) دایه نتیجه ده بیا وا الکلمة دالة والدالة غیر مقترنة فالکلمة غیر مقترنة دلته جز غیر مشارک غیر دالة ده ځکه له دا دوو(۲) جزئین سره چی شریک ده هغه دالۃ ده چی له مقترنة ، اوغیرمقترنة ،سره ګډ شوی ده داجزء غیر مشارک چی غیر دالۃ ده داجزء اول د نتیجه سو او(۲) نتیجی دتألیف سوی چی دالۃ غیر مقترنة ده، اودالۃ مقترنة ده ، دا حصر عقلیة ده اوکه داحصر مستفادووله تتبع ،اوا ستقراء، ځکه لکه حصرد دلالة لفظی وضعی، په طبعی،اوعقلی،اوو ضعی کی ،دی لره حصر استقرائی ویل کیږی او که دایقین په انحصارسره حاصل سوی وو د تمایز،اوتخالف، له لحاظ چی قاسم یه معتبره وی حصر جعلی ورته ویل کیږی.

بل حصر حقیقی ده:- چی مقصور حصروی په مقصورعلیه کی لکه ضحک حصر ده په انسان کی داحصرحقیقی(۲)قسمه لری یو حصر واقعی ده بل حصر ادعا ئی ده واقعی لکه حصر دضحک په انسان کی ادعائی داده چی ته حصرفرض کی دمقصورپه مقصورعلیه کی نور معدوم فرض کی ځکه هم واقعاً په نوروکی موجود وی لکه حصر دحمدپه الله ﷻ کی نو حمد خو مخلوقا ت لره هم ثابت ده موجودده لیکن هغه لکه معدومات داسی دی ځکه محمود حقیقةً یوازی الله ﷻ ده.

او حصر اضافی داده چی داحصر په نسبة وبعضی ماعداه ته وی لکه حصردمشی په انسان کی په نسبت ونباتات ،او جمادات لره ده نه بالنسبة الی البقروالفرس.

بل حصرقلب ده:- چی دفع ده توهم من غیره ده.

بل حصر افراد ده:- چی دفع دتوهم ده زعم ده من اشترک ده

بل حصرتعین ده:- چی مخاطب مشاک وی په احدله امرین کی ته تعین ورته وکړی داحصرتعین ده .

Maktaba Tul Ishaat.com

قوله يارحيم

قوله يارحيم وهو مطلوب قبله داخ

يحرف ... رحيم منادى دى تعريف وهو مطلوب قبله ... خونه جسمية. له

[illegible] چه سوال کوو چې د خوبه ﷻ كي محل ده ... ﷻ كي چې ندا مستعمليږي مجازًا په

جهته. نه حيزه. نه مكنه. پك ... په ﷻ كي چې ...

تب ... معنى ... چې هغه مسؤل اجبته ده؟

[illegible] جوب ئې په دې قانون ... چه حكه پرشي وكړي په مشتق سره علة د

حکه به ... شتق وي دته چې دي ... ﷻ ته په لفظ د رحيم وكړو ځكه مصدر

په رحمت د نوبه ... ﷻ رحمت په موږ وكړي رحمت افضه د خير ده رقة ترجمه يه نده

ځكه په نوى ميږ كى وائى چې بعض صفت چې مبدى په نفعلات د نفس وي په

پوړد كى كي ... مرتبه اراده كيږي.

[illegible] چه سوال كوو چې داندايه په لفظ د رحيم ... ونه دي چې اصل خواسم

ذات ده چې لفظ دالله ﷻ ده جامع استحقاق ذاتي او استحقاق وصفي، او استحقاق

في الاثبات ... ده. او جمع تو نوصفتو جلاليه وو. جماليه وو. سلبيه وو. ثبوتيه

وو. حقيقيه وو. حقيقيه ذات الاضافة وو. اضافيه محضه وو ... ده بلكه دااسم اعظم هم

بلل سوى دى. مظهر كلي ده. اسم جامع ... وبل كيژي او د اخليفة الله بلل كيږي په

وصول دفيض او كمالات كي...؟

[illegible] جواب داده چې په رحيم مى نداء راوړه ... د موافقت له (صل) سره.

اصل آو داصيغه دامر ده امر په اره ... معا نيوراځي لكه تهديد، توبيخ،

وجوب. تعجيز. اباحة، وغيره. وغيره. داد اصولو په ... كتا ب كي په بحث

دامركى مطالعه كي ... تشريحات دي او په امركى استعلاء شرط ده. يا حقيقةً،

لكه پادشاه سى پروزير امر وكړي. يا ادعاءً. لكه فرعون عليه اللعنة چې قوم ته وويل

ماذا تأمرون. تاسو پر ما څه امر كوئ په حصه د موسى ﷺ كي نود دوى خو علوه نه وه

پر فرعون خو فرعون دوى پر خپل ځان علي وګڼل اميران يه وبلل دا ادعائي علوه ده

پر الله ﷻ د چ مطلقًا علوه نسته نه ادعائي. نه مجازي. نه فرضي. نه وهمي، نو دلته

داامر په معنى د دعا ده اهم يو معنى ده نه معنى وو د امر څخه.

قوله علی من اوجدت الخ، کلمه د (من) موصول اسمی ده من موصول، موصوف، ستفهمیه، شرطیه، راتلای سی دلته له من څخه جناب محمد ﷺ مراد ده.

سوال: چه به سوال کا وه چی تصریح به ئی په نامه د محمد ﷺ کوله په لفظ مبهم سره ئی ولی را وور؟

جواب: موږ جواب ورکړچی په لفظ مبهم سره ئی را وور ځکه صالح د داسی صفات بل څوک نسته بغیر له سردار د و عالم ﷺ څخه چی معد، اوسبب، دټولو کائنات، او مخلوقت. ده او ټول ممکنات دده په شرف اوعظمة پیدا سوی دی هغه یوازی اشرف المخلوقات محمد المصطفی ﷺ ده مخلوقات، او ممکنات، چی دجناب کریم ﷺ دشرف له وجی څخه پیدا دی پر دی خبره باندی دوه دلیله دی یو منقول، بل دمخبر صادق قول ده لولاک لما خلقت الافلاک لو لاک لما اظهرت الربوبیه بل دلیل داهل سیر داهل تواریخ ده هغه وائی چی اول رب العزة جوهر نور محمدی پیدا کړچی مظهر د تمامی اسماؤده۔

اهل کشف ورياضة

اهل کشف وریاضة په دی باره کی وائی چی دغه دُر دانه نور (محمدی النورانی) ټولو شیانولره په صورت د شان جامع سره وو چی تفاصیل یعنی ټول اجزاء د تفاصل دعالم علوی ،اوسفلوی ، په بطن ددغه دُر دانه نورانی کی مندرج وولکه درخته چی په دانه کی مندرجه ده بیله امتیازه دبعضی له بعض څخه دغه شان کلی جامع لزه اهل کشف او صوفیه نور محمدی ،تعین اول، جلوه اول، حقیقت محمدی، عالم غیب، عالم جمع. اووحدة، وائی.

مؤرخین: ورته عالم مجمل ،حکماء و ر ته عقل اول وائی. اهل عرفان ،اوطریقت ورته برزخ اکبر وایي ، وجه دبرزخیت ئی داده: چی دغه نورمحمدی حاجزده په مابین دمرتبی دقدم وامکان تعین اول برزخ ده ټولو برازخو لره نواکبر،اواعظم ،ورته وایي.
حضرت جناب محمد ﷺ هغه شان کلی جامع لره ګاهی نور ورته وایي:
اول ما خلق الله نوری کله قلم ورته وایي:
اول ما خلق الله القلم کله روح ورته وایي:
اول ما خلق الله روحی کله عقل ورته وایي:

Maktaba Tul Ishaat.com

اول ماخلق الله العقل دااختلاف د عبارات پر اختلاف د اعتبارات مبنی ده لکه علامه
نورالدین جا می شرح وایه کتاب شواهدالنبوة کی ډیر تفصیل کړی دی ، نو داټول
الفاظ مترادفه معنائی نور محمدی ده د حضرت خاتم النبیین اشرف المخلوقات ﷺ
دده نبوت . رسالت ، خَتَمیّت .خاتمیّت، راستګوئی . ستوده ګی ،مبارکی، شفاعت ،
شجاعت . امانت، شهامت ، له ایاتو دتورات ، انجیل ، زبور . لهٔ ټولو سماوی کتابو نو
څخه په اعلی درجه سره ثابت دی په دی باره کی لطفا کتاب (ازالة الا وهام صفحه
(۱۲۸) ج۱) تصنیف مولوی الحسن .اوکتاب (استفسار) تألیف مولوی رحمت دا
مطالعه کی په تورات کی چی تقریباً (۲۵۰۰) کاله مخکی پر حضرت موسی ﷺ باندی
نازل سوئ ده دمحمد ﷺ په مناقبو . کی وائی چی نبی الملحمة نبی القتال عیناه
حمروان من شدة القتال نو دټول عالم پیدا کیدل په عزت د ده سره کیفیت ، اوصورت ،
دپید ائښت دعالم له نور محمدی څخه ده دلته مختلف روایات د سیر،اوتواریخ ،په
کتابو نوکی درج دی مګر خلاصه دمضامین دټولو روایات داده چی الله ﷻ اراده د
تخلیق دعالم مفصل له عالم مجمل څخه وکړه چی دا عالم مجمل نور محمدی ده نوئی و
دغه جوهر دحقیقت دنو ر محمدی ته چی دانورمحمد ی په (۴) سوه واره دټو لو
سفلیات ، اوعلویات، وو نو یه نظر ورته وکړ دغه نورمحمدی د الله ﷻ دنظر له اثره په
لرزه سو د یر نرم سو پاره، پاره سو ، خلاصه اوجو هر د ټو لو پا رو ،او قطعوچی نور الا
نوار او نور خا ص محمدی وودا ممتازو ګرزیدی په قر ب ، جوا ر د با رګاه ایزدی کی
ئی قرا ر و نیوی یوه پاره له دغو پارو په صورت نو رانی سره عرش عظیم جوړسو ، له بلی
پاری اوبه صا فی مجسمی سوی لکه په دی آیة کریمه کی چی را غلی دی: وَكَانَ عَرْشُهُ
عَلَى الْمَاءِ... الآیة .دبلی پاره څخه عقو ل ،نفو س، ارواح ،ملائکه نوری ،جنت ، دوزخ ،
لوح ، قلم ، کرسی ، واجرام نورانیه، علویه، لکه کوا کب. ثابته، نجوم، سیاره، جوړ سو
و له بلی پاری اورعظیم آتش بحت عظیم پید اسو بیاپه امر دالله ﷻ اور پر اوبو غالب
سو ددوی دوو له تصادم څخه شور ،وفغان ، نور ، لمبه ، دوګ ، پورته سو ددوی په
مابین کی باد وچلیدی پرمخ داوبو کو بی پیداسوی داوبوپه مابین کی موجونه یودبل
سره ټکر سوو له هغه څخه الله ﷻ نرمه دوړه پیدا کړه چی پورته هو اته ئی میلان وکړ
وودا سمه نونه الله ﷻ پیدا کړل له هغه ټینګه دوده په مارج پدر د دیوان پیدا کړ ، اودهغ

او لی لمبی یه جان پدر د پیریا نانو پیداکړ ،اوله روښنائی دهغه نار څخه ئی داور متصرفی ملائیکی پیداکړی، او له هغه کوبی څخه ئی مځکه پیدا کړه،اوله هغه بحری څاپو ګانوئی غرونه پیدا کړل هریوله مو جو دا ت عولویه وو لکه عقول ، نفوس ،ارواح، ملائیکه، نوری،جنت، دوزخ، لوح،قلم،کرسي،کواکب،ثوابت ،وسیار ه، دا ټول په عالم علو ی کی طبائع دهریوه پر هغه مدارج مناسبه ددوی ئی تمکن اوقرار ورکړ اوپه مابین دا سمان د دنیا کی په عالم جوی کی عنا صر اربعه وو لره اکسیجن، نیتروجین، هید روجین، کاربون، لره یه موافق له خفة، او ثقل، د دوی د طبائع سره لکه کره اور کرو یة المحدبه ،اهلیجیة المقعره چی له حرکة د فلک یاله مشاعة دفلک پیداسویه ده تر ټولو خفیفه او لطیف تره، اوباریک تره. ده ترټولولوړه متصل له فلک قمره سره ده متصل له هغی سره کُره د بادو ده . اود هواء طبقا ت له هواء څخه راکښته یبا تر کره داوره دی اوپه دی طبقات کی مختلف اشیاء تولیدیږی، پیداکیږی، لکه ژلی، باران ، واوره ، شبنم، فرخ، کنګرئ ،مختلف اقسام ده ژلیو مدوری،مکعبی، مضلعی، مسبع ،مثمن، متسع ،معشر، غټی،وړی، تا لندی، تکی، بریښ ، عمود ، سنتهوب، نیازک، کو کب ، المذنب ، اوریځی، سپینی . خړی ، سری ، توری، نرمی ، پنډ ی ، قسم قسم بادونه وغیره وغیره ستة له دغه عالم جوی وروسته کُره د اوبو ده چی (۳) ربعی ئی مځکی لاندی کړیه دی مغموری دی یوه ربع ئی معمو ره ده د اوبو په مابین کی کُره دمځکی ده چی لږکم یوه ربعه ښکاره تر اوبو داربع مجیبه، ربع مسکونه، ربع معموره، بولی عرض البلدیه له خط استواء (۹۰) درجی ده اووه (۷) اقلیمه (۶) براعظمه لری په (۶۶) درجی کی چی عرض سوکه ورته وائی ژوند کیدلای سی اوپه دا(۲۴) درجی کی ژوند نه کیږی.

شمالی منجمد بحر

شمالی منجمد بحرده داییاپر ۴۶۰ هیواده پر(۹۹۰) جزیرو پر (۷) بحرو مشتمله ده او اوه (۷) میلیارده انسانان ژوندکی کوی چی(۵) پنځه ملیار ده کفاراو(۲) دوه ملیارده مسلمانان او (۴۵۰۰)څلورنیم زره ژبی . او (۱۵) زره باطل دینونه دی یوازی حق دین مقدس اسلام ده بیا الله ﷻ و عناصرو اربعه ووته امر وکړ چی په فیضان راسی له اثره دفیضه ددغو امهاتو اربعه ووداالله ﷻ له ارادی او مشیة سره مطابق موالید ثلاثه فیدا سول حیوانات نباتات .جمادات .په آخره نو ع دحیوان کی انسان موجود سه الله ﷻ

دغه کار خانه علوی، او سفلوی، په عرصه د 6 ورځو کی دهغه جهان په اتمام ورسول داوو پیدائښت د عالم علوی، او سفلوی، او عالم جوی، له نور محمدی صلی الله تعالی علیه و علی آله، واصحابه، وا تباعه، و انصاره، واعوانه، و عترته، اجمعین څخه.

ای مکی سر دی بالا ده – ترتا لو ړ نوم د پیشواده

اول وار الله ﷻ څه شی پیدا کړی ده

دغه نظریه داهل اسلام ده، حکماء ده اشراقیون، او مشائیون، هم په دغه یوه موضوع کی ټول سره متفق دی چی الله ﷻ په اول وار کی عقل اول، پیدا کړیا له عقل اول څخه عقل دوهم او فلک اول صادر شو، تر لسمه عقله چی عقل مدبر لماتحت فلک القمر بلل کیږی چی جبرائیل ﷺ بلل کیږی انشاء الله تعالی دغه تحقیق به راسی. نو دغه عقل اول خو نور محمدی ﷺ ده له عقل اوله بالذات او بالواسطه ټول کائنات د حکماؤ په نزد پیدا سویدی.

کائنات له څه شی څخه پیدا دی

مسلمانان، او حکماء ټول پر دی اتفاق دی چی ټول کائنات له نور محمدی ﷺ څخه پیدا سوی دی اود ده په شرف، عزة، عظمت، سره ټول مخلوقات پیدا سول هغه نور دلائل د اهل اسلام لطرفه پر بطلان د مدعی د حکماؤ چی حکماء عقول قدیم بولی قول په هیولا کوی، افلاک قدیم بولی دا بیا بیله خبره ده دغه تحقیقات به هم انشاء الله تعالی راسی قوله: اوجدت الکائنات اوجدت فعل ده ضمیر پکی مستتر ده هغه ئی فاعل ده کائنات ئی مفعول ده، کا ئنات جمع مؤ نثه سالمه ده اعراب ئی په حرکت سره ده حالت نصبی ئی تابع دجری ده کائنات، یوه معنی ئی ممکنات.

عزیزانو دلته تحقیق سته متوجه سی

دلته (۳) دری مادی دی (۱) واجب لذاته (۲) ممتنع لذاته (۳) ممکن لذاته:

واجب لذاته: داده چی مستغنی لذاته وی وجود، او تشخص، او هویة، هلزیة، حقیقة، دا ټول سره عین وی دده له ذاته سره په عینیة حکمتی سره نه قوه دانتزاع غواړی، نه قیام دمبدأ غواړی، نه تقاضا، اونه اسناد وجاعل ته غواړی، او خالق، وجاعل وی جاعلیة په ده کی حصر وی و جوب ئی عین وجود وی وجوډ ئی عین ذا ت وی، عینیة د وجودئی له ذات سره علة داستغناء وی له جاعله، او مثال ئی تنها الله ﷻ ده و بس.

اوممتنع لذاته: داده چې صرف عدم وی معدوم محض وی ، عدم عین وی له ذاته دده سره په عینیة حکمتی سره،واجب العدم وی عینیة په علة داستغناء ده له جاعل څخه فقط عنوان سته معنون نسته ، مصداق نسته ، تعبیرسته ، معبرعنه نسته ،لکه شریک الباری ، یا اجتماع النقیضین، یا ارتفاع النقیضین "واجب لذاته خو واجب الوجود ضروریة الوجودده" ممتنع لذاته واجب العدم ضروریة العدم ده هغه هم دغه رنګه مستغنی له جاعله ده که واجب الوجود ده که واجب العدم ده مستغنیین دی له جاعله اوس نو نقیض د واجب الوجود جائز الوجود ده اونقیض دواجب العدم جائزالعدم ده نه جائزالوجو د اوجا ئزالعدم خوداده چې نه ئی وجود ضرور ی وی لکه د الله ﷻ اونه ئی عدم ضروری وی لکه دشریک الباری سلب دضرورة ئی له جانبین وی دغه ممکن ده او امکان خاص ده موؤ په دغه معنی ممکنات بلل کیږو نوخوممکن نقیض ده واجب الوجود، او واجب العدم ده ،واجب الوجود او واجب العدم، خوعلة داستغناء ده له جاعل څخه نقیض د دوی دوارو چې ممکن دی دائی علة لپاره د نقیض ده استغناوی چې افتقارده ځکه چې ا حد له نقیضین چې علة وی لپاره دشی وي نقیض آخربه علة وی لپاره دنقیض دهغه شي چې افتقارده نو به ممکن مفتقر وی جاعل لره ولی بیااجتماع دنقیضینو راځی.

دمادې پېژندنه

مادی (۳) دی واجب لذاته ، ممکن لذاته ، ممتنع لذاته ، بله ماده نسته په دغو(۳) مادوکی انقلاب نه سوای راتلای یعنی واجب لذاته ممکن لذاته او ممتنع لذاته نه سوای کیدلای ځکه بیا دروازه دتخلیق اوا یجادترله کیږی ایجاداوتخلیق نه ممتنع کولای سی نه ممکن ایجادصفة خاصه ده واجب لذاته ده چې الله ﷻ ده ځکه ممتنع لذاته خوصر ف عدم ده عدم محض ده عدم محض ایجاد نه سوای کولای ایجاد او تخلیق صفات دموجود دی او ممکن ځکه ا یجادنه سوای کولای چې موجودبه ومخلوق خپل ته دوه وجوبه ورکوی یوسابقه وجوب ، بل لاحقه وجو ب، سابقه وجوب داده چې دا واحد به پردا خپل مخلوق تولی لاری دعدم تړی اولاحقه وجوب دا صرف وجود ده اول وجوب سابق ده پردوهم په تقدم ذاتی سره ز ما نه یه سره یوه ده وسنویوه لارله لارو دعدم ده مخلوق یاد معلول داعدم دعلة ده یعنی چې داعلة پخپله ممکن وی ممکن خو وجود او عدم علی سویه دی نو خوعدم لری داعدم خودا علت له خپله ځانه نه سوای لیری کولا

له لاروډ ع ـ م
ی له معلوله بی څنګه لیری کی عدم دعلة خوهم یوه لاره له
بقه معلول ته نه
الار د عدم خوممکن پرمعلول نه سوای بندولای نوممکن و جوب ـ
سوای ورکولای هغه ذات ،انحاوی، اوطروق دعدم تولی له معلوله لری کولای سی چی
موجود
په ده کی هیڅ نوعه له انواعو هیڅ نحوه له انحاؤ دعدمه نه وی واجب لذاته،
لذاته وی واجب الوجودوی هغه الله ﷻ ده نو ځکه انقلاب په دا(۳) مادو کی محال ده.

د واجب قسمونه

تشخص، ذات ،هویة، حقیقة
واجب دوه قسمه ده یو واجب لذاته ده چی وجوب، و جود ،
ئی عین وی. او مستغنی لذاته وی چی الله ﷻ ده.
بل واجب لغیره ده لکه موژچی الله ﷻ پیدا کړو وجودئی راکړ نوموږ واجب بالغیر یو
ممکن لذاته یو.

دممتنع قسمونه

له ذات د ده
اوممتنع هم پر(۲)قسمه ده ممتنع لذاته .چی ذات یه عدم وی عدم عین وی
سره صرف عدم محض وی و جو د نه سوای قبلولای لکه شریک الباری یا اجتماع ا
لنقیضین یا ارتفاع النقیضین.
بل ممتنع لغیره ده چی لذ اته ممکن وی لغیره ممتنع وی لکه ځما او ستا اسمان ته ختل
امکان هم اقسام لری امکان ذاتی یو قسم ده هغه په مجردات.مادیات، قدیم بالزمان،
اوحوادث. په ټولو کی موجود ده لکه له ذاته دالله ﷻ بغیرله عقول عشره وو ترافلاک،
جویات،سفلیات ،ټولو ته ورغلی دی اویو امکان استعدادی ده هغه خا ص اوخاص په
مادیات کی راځی چی هیولی عنصری یافلکی استعدادات حادثه یاقدیمه پیدا کوی
یا مختلف صور نوعیة له عقل فعال پرمعلولات حادثه وو فیض کیږی دا ډیراه ژد بحث
لری دابه انشاء الله راسی.
یو امکان نفس الامری ده چی عدم عقلی اوخارجی دواړه لری لکه په حوادث په
زمانیات کی یوامکان ذا تی ده چی عدم عقلی لری اوعدم خارجی نه لری لکه په
ازلیات. سرمدیات .کی لکه عقول عشره، او کلیات، بل امکان عام ده چی سلب
دضرورة ئی له جانب واحده وی که مقید په جانب د وجودوو سلب ده ضرورة ئی له جانب
دعدم ده لکه الله ﷻ موجود اوکه مقید په جانب دعدم وو سلب د ضرورة ئی له جانبه

دوجوده ده لکه اجتماع النقیض معدوم ،یاشریک الباری معد وم.نودا امکان عـ
واجب لذاته چی الله ﷻ ده او شریک الباری چی معدوم لذاته ده دواړولره شامل ده د
امکان عام هغه امکان نه ده چی په موادوثلاثه وو کی ده او نقیض د واجب لذاته
اوممتنع لذاته ده بل ا مکان خاص ده چی سلب دضرورت ئی له جانبین وی نه ئی وجود
ضروری وی لکه په الله ﷻ کی نه ئی عدم ضروری وی لکه په شریک الباری کی بلکه
وجودئی هم جائزوی له جاعل حق او عدم ئی هم لکه موږ حوادث ز مانیات که زموږ و
جو د ضروری وای بایدپه ازل کی په دغه مادی وجودموجود وای نو به تول قدیم وو
داخو نارواده له بداهة څخه انکارده بلکه کفربواح ده اوکه ز موږ عدم ضروری وای
بایداوس هم موجو د نه وای بلکه معدومات صرفه محضه وای دیته امکان خاص ویل
کیږی داله هغوموادو ثلاثه ووڅخه یوه ماده دمقابل ده واجب لذاته اوممتنع لذاته ده
موژچی ممکنات بلل کیږوپه دغه معنی سره اوس دلته څه وا ئی علی من اوجدت
الکائنات بعزته دغه امکان ذا تی امکان خاص ده .

سوال:- چابه سوال کاوه چی موږخوفی الحال واجب با لغیر بلل کیږو موجودات
یـ ځنگه موژته ممکنات او کائنات ویل کیږی ؟

جواب:- موژ جواب ورکووهغه امکان چی ورعارض ده هغه و مرتبی دتخمین ته ده
چی مرتبه د ذاتیات د کلیات مجرده وو ده کلیات خو مجر دات دی مجردات اکثریه
قدیم په استثناء د بعدمجرد جوهر چی داشرا قیو ن مسلک ده په مکان کی نود ا ز موږ
کلیات چی (۴) جنسه او(۴) فصله دی داپه ازل کی ووقدیم وو دحکماؤ په نزد دغه
اوس تقریری ،ا صلی، خارجی، مادی، وجود دالله ﷻ په از ل کی ورته اندازه کړی،
تخمین کړئ ووچی دغه وجود به د دروکلونوڅخه وروسته درکوم نو امکان ودغه
مرتبی ته ورعارض ده اوس موږته واجبات بالغیر ویل کیږی او یا مر اد له امکان څخه
امکان ذاتی ده نه استعدادی ا مکان ذاتی له عدم خا رجی ، او وجودخارجی له دوا ړو
سره جمعه کیږی.عزیزانو داده کائنات په لفظ کی تشریح وه .

قوله اللهم اجعل الخ .

اصل د اللهم په نزد دجمهور و یاالله وو بیا دا حرف نداء حذف سو میم مشدد عوض
ځینی خو په پ ی کی اللهم سودلته یوڅو نکات دی اول دا ده چی په یاالله کی اجتمـ ع
دد آلیه وو دتعریف ده چی یوه حرف نداء ده بل الف لام ده په الله کی معارف خو دا دی

العلم ،اسماء اشاراة ،موصولات ، ضمائر، معرف با للام التعریفی ، معروف بالنداء، و معرف با لاضافة المعنویة، لکه په کافیه کی چی وائی وهی الا علا م ،والمضمرات، واسماء الاشاراة ، والموصولات،وماعُرِفَ با للام، والنداء، والمضاف ، الی احدها

معنی اجتماع دالتی دتعریف نه ده ځکه یوخو استد راک ده بل تحصیل دحاصل ده بماهوحاصل بذالک التحصیل دانه ده یوتحصیل دحاصل ده بما هو حا صل بذالک التحصیل دانه ده صحی یوتحصیل دحا صل ده بماهوحاصل بتحصیل آخر لا بهذا التحصیل داروداه مرجع ئی ایجا د ده موجودبماهو موجود بایجاد آخر لا بهذه الایجاد

سوال: دا رواده ؟ ځکه دانوچی زا ئدسو لپاره د تعریف نه

جواب دا ده چی الف لام په الله کی لازم زائدعوضی ده نوچی زا ئدسو لپاره د تعریف نه سونور هیڅ سوال نسته.

سوال :- داالف لام ولی زائدده ؟

جواب :- جوب داده تعریف الله ته په علمیت ورغلی ده چی الله جَلَّ جَلَالُهُ علم شخص د ذات واجبه لره هغه ځوک چی الله جَلَّ جَلَالُهُ و ضع کوی دامفهوم کلی لره چی واجب الوجود مفهوم ده داځکه ضعیفه خبره ده چی وحدة نه ثابتیږی په کلمه دتوحید کی چی لااله الاالله ده ځکه مفهو م کلی دهرشی مانع له وقوع ده شرکة نه ده ځکه مفهوم اوکلی خوداده چی امکان دفرض دصدق یه پر کثیرین وو دا معدومات ته هم ورځی لکه عنقاء، شریک الباری، اجتماع النقیضین ،ارتفاع النقیضین، کلیات فرضیه ،کواکب سبعه، وغیره او ځوک چی ئی له اعلام غالبه ووبولی داهم ضعیفه خبره ده ځکه اعلام غالبه اعلام ضعیفه او اضطراری نوالله علم شخصی ده ذات ده واجب الوجودلره چی جامع د ټولو صفاتو جلالیه ووجمالیه وولره نو چه علم سو اعرف دمعارف اعلام وی نو خوتعین په علمیة ورغی نوالف لام تعریف نه فائده کوی زائدده اولازم ځکه دا ا علام محفوظ دی له تغیره په قدردامکان سره بیله منادی مرخمی په اعلام کی تغیرنه راځی ځکه ا علام یاعلمیة په منزله د وضع ثانی دی اوعوضی ده داالف لام عوض له همزی راغلی ده اصل په الهٰ منکر وونو داالف لام حرف زائدلازم عوضی یوا لف لام زائد غیرلازم غیر عو ضی لکهَ فیاا لغلا میا یوزائد غیرلازم عو ضی ده بل زا ئدغیرعوضی لازم ده او یو الف لام غیرزائدده هغه ا سمی ده لکه الف لام مو صولی اسمی چی پراسم فا عل او اسم مفعول داخلیږی اسم فاعل په مضارع معلومه او اسم مفعول په مضارع مجهوله کرزوی یعنی

الف لام اسمی غیر زائد موصولي به پرمفرد داخلیږی په معنی کی به جمله وی ځکه دا الف لام اسمی مشابهت لری له الف لام حرفی سره په صورت کی نو حرفی خوپرمفرد داخلیږی ځکه تعریف خوپه مفرد کی راځی جمله من حیث هی په قوه دنکیری کی ده تعریف نه قبلوی نو ځکه دا الف لام اسمی پرمفرد داخلیږی اسم فاعل، اواسم مفعول ،خوله مفردات څخه ده ځکه اسم فاعل سره له فاعله اسم مفعول سره له نائب فاعله شبه جمله بلل کیږی ځکه په ضمائرونه مختلف کیږی لکه هوضاربٌ ،اناضاربٌ ،انت ضاربٌ ، اسم مفعول هم پرقیاس که اوپه معنی کی به جمله وی اسم فاعل به په مضارع معلومه اواسم مفعول په مضارع مجهوله واړه وی نوداخو افعال دی جملی دی ځکه داالف لام اسمی خوموصولی ده موصول صله غواړی هغه به جمله وی عائدبه پکښی وی.

دموصول په باره دابن حاجب نظر

ابن حاجب رحمه الله په کافیه کی داسی وائی الموصول مالم یتم جزءً الا بالصلة وعائد و صلته جملة خبرية والعائد ضميرله عوائدخو ډیر دی وضع د مظهر پرځای دمضمر هم عائد ده چی تفسیر د مبتداء واقع وی داهم عائدده ضمیرشان او ضمیرقصه هم له عوائدده خوا ظهر د عوائدضمیرده بل الف لام غیر زائدحرفی ده هغه یوجنسی ده بل عهدخارجی ده بل عهدذهنی ده بل استغراقی ده بل طبعی ده لکه په قضیه طبعیه لکه الانسان نوعٌ چی موضوع په اعتباردشی مطلق واخلی چی مفادیه قصرده لحاظ ده پرنفس ذا ت سره له لحاظه دقصر اللحاظة بل الف لام اهما لی لکه په مهمله د متاء خرین یاپه مهمله دمتقد مین کی مهمله دمتقد مین په اعتباردمطلق شی ده مفادیه قصردلحاظ ده پرنفس ذات بي له لحاظه دقصرا للحاظة بل الف لام اهمالی لکه په مهمله دمتأخرین یاپه مهمله دمتقد مین کی مهمله دمتقدمین په اعتباردمطلق شی ده مفادیه قصر دلحاظ ده پرنفس ذات حتی عن لحاظ قصر اللحاظ ددغه لحاظ په لانه ور سره کوی چی لحاظ پرتا قصرده نو مطلب په لفظ دیا الله کی اجتماع ده التی دتعریف نه ده ځکه الف لام زائده ده اویاداده چی دااجتماع په لفظ دالله جل جلاله کی داله خصائص دلفظ ده الله جل جلاله دی لکه ابن حاجب چی په کافیه کی وائی واذانودی المعرف باللام قیل یاایها الرجل وقالوایاالله خاصة

لفظ دالله ﷻ ډير خصوصيتونه لري

اول وصفی ، دوهم ذاتی ،دريم فی
استحقاقه دی اول وصفی ، دوهم ذاتی ،دريم فی (۳) داده چی
اول داده چی په لفظ دالله ﷻ کی (۳) استحقاقه دی اول وصفی صفتی دی
اول داده چی په لفظ دالله ﷻ کی سماء دالله ﷻصفتی دی (۳) داده چی
اول داده چی په لفظ دالله ذات ده نورا سماء دالله ﷻصفتی دی
الاثبات (۲) ئی داده چی داسم ذات ده نورا سماء دالله
الاثبات (۲) ئی داده چی داسم لو صفاتو لره (۵) اجتماع دالتیی دتعر
واعلم شخصی ده (۴) لفظ دالله ﷻ جامع ده ټولو صفاتو لره (۵) اجتماع دالتیی دتعر
واعلم شخصی ده (۴) لفظ دالله ﷻ جامع ده ټو خا صه ده لکه تاالله
یف کی راغلیه ده شپږم همزه ئی قطعی ده (۷) تاء دقسم پوری خا صه ده لکه تاالله
یف کی راغلیه ده شپږم همزه ئی قطعی ده (۷) تاء دقسم حذف کی اوهمزه د
داهمزه چی یه قطعی ده په نداء کی اوپه قسم کی چی حرف قسم حذف کی اوهمزه د
داهمزه چی یه قطعی ده په نداء کی اوپه هاد تنبیه سره نوبه زیادة ده ذا
استفهام ور سره راوړی قبل الفاء او یا په مصدرکی په هاد تنبیه سره نوبه زیادة ده ذا
استفهام ور سره راوړی قبل الفاء او یا په مصدرکی (۸) حرف جر ځینی حذف
وکوی وروسته له مقسم به څخه؛ لکه یاالله افاء الله ذاوهاالله (۸) حرف جر ځینی حذف
وکوی وروسته له مقسم به څخه؛ لکه الله لا فعلن کذا یا دحرف نداء یا له
سی اثریه کی باقی وی (۹) حذف د حرف نداء ده لکه الله لا فعلن کذا یا دحرف نداء یا له
سی اثریه کی باقی وی (۹) حذف د حرف نداء ده لکه من زال
علم حذف کیږی لکه یو سُفُ اعرض عن هذا یا له مو صوله حذ ف کیږی لکه من زال
علم حذف کیږی لکه یو سُفُ اعرض عن هذا یا له مو صوله حذ ف کیږی لکه اللهم
محسنااویا له د و عا حذف کیږی (۱۰) خصوصیة یه تعویض دمیم مشدد ده لکه اللهم
محسنااویا له د و عا حذف کیږی (۱۰) خصوصیة یه تعویض دمیم مشدد ده لکه اللهم
(۱۱) زیادت ده مافی آخرداللهم کی لکه اللهم ما اوڅوک وای چی یادحرف نداء ځکه
(۱۱) زیادت ده مافی آخرداللهم کی لکه یو سُف اعرض الخ اودامیم چی
حذ ف سوه سی هغه خوله علمه سره حذف کیږی لکه یو سُف اعرض الخ اودامیم چی
حذ ف سوه سی هغه خوله علمه سره لکه من امبر امصیام فی امسفرا و د
عوض ځنی راغی ځکه میم هم لپاره دتعریف راځی لکه من امبر امصیام فی امسفرا و د
عوض ځنی راغی ځکه میم هم لپاره دتعریف او دا په آخرکی چی راغی دا میم
امشددچی عوض ځنی راغی ځکه یاهم دوه حرفه ده او دا په آخرکی چی راغی دا میم
امشددچی عوض ځنی راغی ځکه یاهم ده که ته وائی یاولی په اول کی
ځکه زیادت پراول داسم ذات چی الله ده داسوء الا د بی ده که ته وائی یاولی په اول کی
ځکه زیادت پراول داسم ذات چی الله ده داسوء الا د بی ده ځکه ټول هغه
راغله ځکه هغه تقا ضا د صدارة کوی لکه همزه داستفهام، اوان شرطیه ځکه ټول هغه
راغله ځکه هغه تقا ضا د صدارة کوی لکه همزه داستفهام، اوان شرطیه ځکه ټول هغه
حروف چی تغیر وجملی ته ورکوی هغه په سر د کلام کی راوړی چی له اوله د و هلته
حروف چی تغیر وجملی ته ورکوی هغه په سر د کلام کی راوړی چی له اوله د و هلته

داللهم اصل

اشعارپرتغیرراولی.
ځوک وایی چی داللهم اصل دادفراء مذهب ده اصل یه یاالله آمنابالخیرده حرف نداء،
اوهمزه، او مفعول، تخفیفًا حذف سول یعنی دا بالخیر چی مفعول ده اودغه انا چی فا
عل ده داحذف سول نویاالله أم پاته سو بیاهمزه په درج کی ولاړه نویاالله مَ پاته سو بیا نو
دامَ متصل په الله ﷻ پوری سوه عوض له دا یاء څخه راغی یادحرف نداء حذف سوه
دادفراء مذهب ده ضعیف ده ځکه ضعیفه ده چی (نا)خو ضمیر د فاعل ده فاعل چی
ضمیرمتصل وی جزله فعل ده نوحذف دجز نه ده صحیح اوبل داحذف ده عمده بی له
سدمسده دانه ده صحیح، بل اجتماع دعوض اومعوض عنه راغله ځکه یا اومیم خود

واړه مذکوردی اوکه ته وائی چی له عوضیة می اتبان په عوض نه ده اراده قصد وعوضیة ته می اراده ده یعنی مخکی چی (یا) نه وه حذف سوی قصد می عوضیة ته نه کاوو اوس چی یا حذف سوه قصد و دی ته کوم چی میم ته عوض له (یا) د نداء راوړم نو دا خو مجاز ده مجاز خلاف له اصله ده په لفظ دالله ﷻ کی څوک صرفی تصرف کوی چی یاله، لاه، یلوه، مأخوذه ده یاله ،وله ،یلة یاله، تاء هله، څخه چی یا حیرا تتوب ته یا احتجاب ته یا تعجب ته وائی خو اصلی مذهب څموږ داحناف داده چی لفظ دالله ﷻ خو علم ذات او علم شخصی ده الله ﷻ لره لکه په مسمی د دغه اسم کی چی ذات دالله ﷻ ده تصرف نه کیږی دغه رنګه په دغه اسم کی چی دال پر دغه ذات ده له تو لو تصریفا تو ده صرفیینو ،دنحوییینو ،مبراء ده منزه په خصوصیة یعنی په خصوصیات دالله ﷻ کی بعضی داهم وائی چی لفظ دالله ﷻ اسم اعظم ده.

هغه څوشیان چی ورک دی

هغه څوشیان چی ورک دی علم ئی الله ﷻ ته مفوض ده لکه شب قدر په شپو کی، صلواة وسطی په لمنځوکی، حضرت خضر ﷺ په انسا نانوکی ،ساعت دایجابة په جمعه کی ،اسم اعظم په اسماؤ دالله ﷻ کی .

قوله:- لا سیما من کان الخ ،طالبه دلته دغه لړ تحقیق ده مطالعه ئی که مکمل تحقیق که دی په کارو و دچلپی حواشی وګوره دمطول پرخطبه په شرح د دی قول دمطول کی لاسیما علم البیان او صفحه (۲۴۹) ده رضی مطالعه که خو لږ تحقیق چی هغه په مثال د (مشت نمونه خروار) ده هغه به درته تشریح کم انشاء الله تعالی هغه داده چی سَیٌ لکه مثلٌ داسی ده وزناً او معنیً اصل یه ،سو ی، اوسیویه، کسره د سین به سکون دیاء او واو وا و په یا منقلب سویاء په یاء کی مدغمه سوه نو معنی د لاسیما لامثل ده فقط که مازائده سی او یائی معنی لامثل الذی ده که ماموصوله سی او یا په معنی دلا مثل سی که ماموصوفه سی دائی اصل ده دلته یه له اصل معنی څخه نقل راکړی ده و معنی ده تخصیص ته نو په معنی د خصوصًا مستعملیږی-

Maktaba Tul Ishaat.com

دلاسیما تصرفات

دلاسیما تصرفات په لاسیما کی ډیرتصرفات کیږی له جهته دکثرة داستعمال دلاسیما، لاسیما ،اوسیما ،په تشدیددیاء او تخفیف دیاء سره له وجوده دلا اوسره له حذفه د لا لکن من حیث المعنی به مراد وی که په معنی اصل کی مستعمله سی ځکه منقول عنه مجموع لاسیماده نه تنها سیمافقط نوداکلمه د لا که له لفظه حذف سی معنی به مراد وی هم من حیث العمل ځکه عمل دلاخو نصب دم هغه نصب باقی ده وروسته له حذفه د لا اوهم من حیث المعنی ځکه لفظ د سیمی سی مستعمل سی په نفی د مثل کی بیاخو ظاهره ده اوکه په معنی منقول الیه کی مستعمل سی چی خصوص ده په دی کی بیامنقول الیه، اومنقول عنه ،منا سبة سره غواړی هغه مناسبة خو د لا سیما، اوخصوصًا، په مابین کی ده نه ده سیما او خصوصًاپه مابین دلته موږ داخبره وکړه چی منقول عنه، اومنقول الیه منا سبت غواړی۔

د دال بالمطابقة تقسیم

د دی ولږ تحقیق ته متوجه سه تقسیم داسی ده چی لفظ دال بالمطابقة به یا مرکب وی کی جز دلفظ دلالة کاوو پر جز دمعنی لفظ به جز لری معنی به جز لری معنی به مقصود وی او دلالة پر دغه معنی به مقصود وی که دامجموع قیودپکښی وونودالفظ مرکب ده لکه غلام زیدمرکب به یا تام وی یابه غیرتام وی که سکوت پرصحیح کیدئ تام ده که نه مرکب ناقص ده مرکب ناقص به یامرکب امتزاجی ، یا مرکب تعدادی ، یا مرکب تقیدی، یا مرکب اضافی ، یامرکب توصیفی، یا مرکب صوتی ، اومرکب تام به یاانشائی وی، که ئی احتمال دصدق اوکذب نه ووانشاء به یاطلبی وی هغه امراونهی دوامر(۲۳) اقسام لری اویابه غیرطلبی وی هغه تنبیه ده لکه تمنی ، ترجی ، نداء ، قسم ، تعجب ، استفهام ، الفاظ د عقودو، فعل دمدح ، فعل دذم ، اویابه مرکب تام خبری وی کی احتمال دصدق اوکذب درلودحکایت او محکی عنه یه درلود دانو خبرده، قضیه ده، دقضایاوو ،ټول اقسام ماپه خپل یو کتاب (عقو د ا لد ر ر و المرجان فی مسائل الحکمة والبرهان) کی لیکلی دی داکتاب لطفًا مطالعه کړه ټول اقسام دقضایا وو په ضرب دا قسام په اقسام کی چی بالاځلورلکه (400000) دی په اجما لی توګه اوکه جز دلفظ پر جز د معنی دلالة نه کاوو، یالفظ جزنه درلودئ، یالفظ جز درلود دمعنی ئی

جز نه وو، يا لفظ هم جزدرلودمعنی هم جزدرلودمعنی مقصود نه وه اويا معني هم مقصود وه لکن دلالة پردغه معنی نه وومقصود، داټول اقسام دمفرددی۔

دمفردبيان

دامفردکه صلاحية دمخبربه، اومخبر عنه، نه درلودی نو دا مفردحرف ده په نزد داهل عربيه وواداداة دی په نزد دمنطقين حروف هم اقسام لری يو حروف هجاء ده ،اوبل حروف مبانی دی ، اوبل حروف معانی دی حروف معانی بعض عامله دی بعضی غير عامله او که دامفردصلاحية دمخبربه درلوددمخبرعنه يه نه درلودی دامفردپه نزدداهل عربيه ووفعل ده په نزدد منطقيينو کلمه ده۔

دفعل اقسام

فعل خپل اقسام لری متعدی، لازمی، مجرد ،مزيد ،رباعی،خماسی ،اجوف،ناقص ،و غيره ، وغيره او اقتران به هم لری په يوه له ازمنه وثلاثه ووځخه فعل حقيقی يوقسم ئی چی پر حد ث او پر زمان دلالة کوی اوبل قسم د وجودی ده که ئی تنها پر زمان دلالة کاوه لکه (کان) مثلااوکه دامفرد صلاحية دمخبرعنه ،اومخبر به ، درلوداوپه هيئة تصريفی ئی په زمانه معين له ازمنه وثلاثه وو دلالة نه کاوه دانو اسم ده۔

داسم اقسام

داسم اقسام معنی د دغه اسم به ياواحده وی، يابه کثيره وی، که معنی واحده وه، او متشخصه وه، دغه معنی يعنی امکان داشتراک ئی په کثيرين کی نه وواونه ضمير نه اسم اشاره نه معهود وو ياعلم ده داجزی حقيقي ده اوکه دامعني واحده متشخصه نه وه امکان داشتراک يه په کثيرين کي وودانوکلی ده کلی به يامتواطی وی، کی صدق پرټولو افرادو علی السويه ووافرادکی موجودوو په خارج کی که متصوروی مفروض وی لکه انسان ،اوکی حصول په افرادوکی علی السويه نه وو متفاوت وو دانو کلی مشکک ده علامات دتفاوت اوليه ده ، اولويه ده، شدة ده ، زيادة ده، اوقدمية ده، اوکه دااسم کثيرالمعنی وودااسم مفرداو وضعه د د غه اسم مفرد دغه معانی ووکثيره وولره علی السو يه وه دااسم مفردمشترک ده لکه عين بالنسبة الی جميع المعانی اومجمل بلل کيږی په نسبة وهرواحدته له دغومعـ ی وواوکی وضع ددغه اسم مفرددغه معا نی وولره علی السويه نه بلکه وضع يه يوی معنی ته له دغومعانيوو راغليه وه بيايه نقل

Maktaba Tul Ishaat.com

منقول عنه او منقول الیه کی
و د وهمی معنی ته راغلی وو له جهة دمناسبة په مابین دمنقول عنه او منقول الیه کی په طریقه د حقیقت په نسبة
منوکی استعمال د دالفظ مفرد مفردپه دامعنی اولی کی
دامنقول بلل کیږی –
ودعی وضع ثانی او و اصطلاح ته دا استعمال متروک وو

دمنقول اقسام

منقول عرف خص ، منقول شرعی ، منقول
دامنقول خلور اقسام لری منقول عرف عام ، منقول عرف عام
(۴) ئی پاته
اصطلاحی .اصلی اقسام دمنقول (۱۶) قسمه دی (۱۲) قسمه یه باطل دی
دی له لغة وعرف عام ته. له لغة وعرف خاص ته، له لغة وشرع ته ، له لغة واصطلاح ته،
اوکه استعمال ددغه لفظ مفرد کثرا لمعانی په معنی اوله کی متروک نه وو بلکه په اوله
... کی هم استعمال راتلئ نو په نسبة ومعنی اولی ته حقیقة او په نسبة ومعنی ثانی ته

دمجاز اقسام

مجاز بلل کیږی –
نسبة دشی وغیرماهی له ته وسی لکه انبت
مجاز هم اقسام لری یو مجاز عقلی ده چی نسبت دشی ده وماهی ته لکه انبت الله البقل اویو مجاز
لغوی ده چی استعمال دلفظ ده په معنی غیر موضوع له کی له جهته د علاقی له معنی
ربیع البقل او حقیقة عقلی
موضوع له سره او استعمال دلفظ په دغه موضوع له کی حقیقة لغوی ده دامجازلغوی
به یامفردوی یابه مرکب که تشبیه دهیئت مرکبه له هیئة مرکبه سره وه مجازلغوی مرکب
ده لکه انی اراک تقدم رجلا و تؤخر اخرا اوکه تشبیه دهیئت مرکبه له هیئت مرکبه سره نه
ودنو مجاز لغوی مفرد ده دامجاز لغوی مفرد به یا علاقه د معنی مجازی له حقیقی سره
تشبیه نه وی دامجاز مرسل ده (۲۵) علاقی غواړی اوکی علاقه تشبیه وه دا مجاز
مستعار بولی.

مجاز مستعار پر (۱۴) استعار وتقسیم ده

دامجاز مستعار پر ۱۴ استعار وتقسیم ده مصرحه ، مکنیه ، ترشیحیه ، تخیلیه ، مصر
حه محققه، مصرحه تخیلیه . مصرحه عقلیه . مصرحه مطلقه . مصرحه مجرده ، مصرحه
مرشحه. مصرحه اصلیه . مصرحه تبعیه .مصرحه تجریدیه ، مصرحه تشبیهیه مرکبه،
بعض ئی دغه دی نور تفصیل به یې وکړو انشاء الله دا تحقیق د دی لپاره وسو چی د لا
سیم دمعنی منقول عنه او معنی منقول الیه په مابین کی به مناسبت وی نو دا نقل قسم
دا اسم کثیر المعنی ده.

بیا د لاسیماً تحقیق

اوس بیرته راګرځو د لاسیما تحقیق ته صاحب مفصل وائی چی لاسیما له کلمات د
استثناء ده.

سوال :- دلته سوال داده چی په استثناکی یو مذهب داده چی مستثنی مسکوت عنه د:
حکم له مستثنی منه نه خارجیږی و دامستثنی ته دا استثناء لپاره دبیان د دی ده چی د
حکم په ماسوی له مستثنی کی ده لکه جائنی القوم الازیدا یعنی قوم سواله زیده راغلی
وو زید مسکوت عنه ده په ده کی حکم قطعًا نسته دا یومذهب ده بل مذهب داده چی
استثناء له اثبات نفی ده معنی ئی دا سوه دهغه مثال قوم بغیرله زیده راغلئ وو زید نه
وو راغلئ او استثناء له نفی اثبات نه ده معنی د ماجائنی القوم الا زیدا چی قوم ماسواله
زیده نه وو راغلی زید مسکوت عنه ده بل مذهب چی اکثرالاستعمال ده هغه داده چی
استثناء له نفی اثبات ده اوله اثبات نفی ده دا (۳) مذهب یو هم په لایسمی کی نه صحیح
کیږی ځکه په لا سیما کی د ماقبل لاسیما او مابعد حکم سره یو ده نو دا ځکه له کلمات
داستثناء نه بلل کیږی په ا ستثناء کی د ماقبل الاستثناء او مابعد حکم سره مغا یروی؟

جواب :- موږ جواب ورکوی چی دالاسیما له کلمات دا ستثناء مجازًا ده نه حقیقةً
خو دلته په مابعد د لا سیما کی حکم په وجه اکمله او اتمه ثابت ده تر ماقبل د لا سیما فقط
د مابعد او ماقبل سره یوده په اثبات او نفی یه فرق نه ده په نقصان ،او کمال په تامیت
.او اتمیت ،کی تفاوت لری لکه استثناء دارقم ده.

که د لاسیما وروسته مفرد واقع وو

که د لا سیماً وروسته مفرد واقع وو په هغه کی داعراب و جهی دادی یو وجه یه رفع ده
چی خبر د مبتداء محذ وفی ده لفظ دهو ورسره محذوف ده دا وجه ضعیفه ده ځکه حذف
د صدر د جملی بغیر ضر و رة داعی راغو دا په شریعة عربی کی قوی جواز نه لری رضی
وائی چی دا صورة یه اقل ده ځکه حذف ده احدله جزئینو د جملی اسمیی چی صفة وی
یا صله وی دا قلیل ده او بل خویه قدح په اطراد کی داده چی د ما د کلمة اطلاق پر ذوی
العقول لازم سو اوله دی ځخه ا هل عربیه وو اباء کړیه ده ځکه د ما د کلمة اطراد خویه
غیر ذ وی العقول کی ده بخلاف کلمة من تقد یر ئی داسی ده لاسیما زید لا مثل الذی
هوزید .یالامثل شیءٍ هو ز ید ،اویا مبتداء د خبر ئی محذوف ده لامثل الذی. یا لا مثل

Maktaba Tul Ishaat.com

علی تحریر کندیا

اغراض کندیا

هغه به یا دما دپاره شئ زید موجوذ، اوهغه جمله چی وروسته د لایسمی څخه واقع وی صله وی که ما موصوله سی، او یابه دما دپاره صفة سی که ما موصوفه سی، اونصب دما بعد دلا سیما که مفرد ووهغه یا مفعول دا عنی ده، او یا استثناء قلیلاً تحقیق ئی در ته تیر سو اویائی نصب پر تمیزیة ده که نکیره سی ځکه ما له اضافته څخه په تقدیر دتنوین سره ممنوع ده نو فتحه بی بنائیه سی لکه (لاَ رجلَ) ځکه اسم دلا که نه مضاف، اونه مشابه دمضاف ،وو مفرد وو بیا مبنی پر فتحه ده ،ځکه متضمن معنی دحرف لره ده چی من استغراقیه دلته مقدر ده، اوجرئی پر اضافة ده، اویا بدل ده له کلمه دما څخه که ما نکیره غیر موصوفه مضاف الیها د سیْ څخه سی لکه چی شیخ رضی وائی : درفع ،اودجر ،پرصورة ئی فتحه دسيْ اعرابیه بللیه ده ولی خو مضاف ده کی مابعد منصوب ،یا مجرورسی، بیا داکلمه دما ذائده ده تقدیرئی داسی ده (الا زید، او لا مثل شیڅ(۶) تقدیره سوو ، او چی نقل ئی زیدموجود) دا په اعتبار داصل وضعی سره هغه دادی خص زید خصوصاً ومعنی دخصوص ته وکوی بیا دوه(۲) نور تقدیرونه سته دغه دوو تقدیرونه به موصوله، ،او خصصت زید خصوصاً کلمه دما چی ذائده سی پر دغه دوو تقدیرو نه به موصوله، بغیر دصله ، او صفة، اونه موصوفه وی والا بیا بقاء دموصول لا زمیږی ، او موصوف ،بغیر دصله ، او صفة، څخه نو په مابین دمضاف ، او مضاف الیه کی فصل په حرف ذائد سره روا ده مثال ئی لکه : بیرلا حوری سری الخ ، هل تا رکو لی صاحبی ،ایما الاجلین قضیت فلا عدوان علیّ، ایما اهابٍ دبغ فقد طهر، نو لا په لا سیما کی لپاره دنفی دجنس ده سيْ یه اسم ده، اوخبرئی په نزد دجمهورو ده نحو یینو محذوف ده چی موجوذ ده ځکه شیخ رضی وائی چی خبر دلا التبریه که له افعال عامه وو څخه وو بیائی خبر حذف کیږی ځکه وقرینی ته ضرورت نه لری ذهن فی الحاله تګ ورلره کوی–

افعـــال عـــامه

افعال عامه : کون ، ثبوت ، وجود ، حصول ،لکه دشاعر په دا شعر کی–

افعال عامه نزد اهل عقول »«کون است ثبوت است وجود است وحصول

دا افعال عامه دی او اخفش وائی چی خبر دلا دا لفظ د ما ده–

– چابه سوال کاوه چی ما خو معرفه ده اوسيّ نکیره ده دلته تنکیر دمبتداء اوتعریف دخبر لا زم سودا جائز نه ده؟

جواب :- موږ جواب ورکوو چې لفظ د ما پر دغه تقدیر باندې نکیره موصوفه ده نه زائده، او نه موصوله ده.

لا تبریه چې هر کله عمل کوی

لا تبریه چې هر کله عمل کوی هلته چې اسم ئې نکیره سی خبر بې هم نکیره وی ځکه تنکیر دمبتدا ء ، او تعریف دخبر په شریعت عربیه کې حرام ده - او هغه مابعدده ده چې مفرد وی لکه زید مثلاً هغه به مرفوع وی خبر دمبتداء محذوفی به وی تړوله جمله به صفت د ما سی او یا به مجرور سی دسیئٌ مضاف الیه به سی دلته به لفظ د ما زائد سی اویا به بدل له ما څخه سی هغه به نکیره په معنی د شئٌ وی غیر موصوفه به وی مضاف الیه دسیئٌ به وی دا ما بعد اسم مفرد به ځنی بدل سی او یا به مرفوع سی خبر دمبتداء محذوفی به سی جمله به صفة دما ، یا صله دما سی ،او یا به منصوب سی پرمستثنی باندې ، یا به مفعول داعنی سی ، مگر ما چې نکیره سی خو قطعه د شی راغله له اضافته او داخو لازم الاضافته ده-

په استثنا کی داحنافو مذهب

طالبانو زموږ داحنافو اصلی مذهب په استثناء کی داده چې جمهور داحنا فووائی استثناء له نفی څخه اثبات ، او له اثبات څخه نفی ده ،لکه فخر الاسلام بزدوی صاحب دمنار، او اکثر داحنافو بیا داسی وائی چې په مستثنی کی حکم نسته مسکوت عنه ده لکن دشافعیه وو په کتابونو کی داخبره مشهوره ده چې د حنیفیه وو هغه دلیل چې استثناء له نفی څخه اثبات ، او له اثبات څخه نفی دا زموږ دلیل ده داخبره شافعی مذهبه کوی دهغو په کتابو کی شهرت لری لکن دا سی نه ده بلکه زموږ داحنافو دا مسلک ده چې بعضی مشائخ وائی په مستثنی کی حکم نسته ، او امام شمس الآئمه .وقاضی امام ابو زید هغه وا ئی چې له نفی اثبات ، او له اثبات څخه نفی ده لکن بالاشاره ؤس په کلمه دشهادت کی نفی دالوهیة ده له غیر الله څخه قصداً ، او ثبوت دتوحید ده اشارةً.ځکه مقصود نفی دشرکة ده دوی الله ﷻ لره شرکاء ثابتول په الله ﷻ ئې یقین وو لکه په دی آیة کریمه کی : وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ...الآية او شافعیه وائی چې توحید په کلمه دشهادت کی صراحة ، او عبارة ده نو چې شافعیه وو په خپلو کتابو کی دامشهوره کړی ده چې احناف وائی چې استثناء له اثبـ ته

Maktaba Tul Ishaat.com

نفی ده اوله نفی اثبا ت نه ده اعتراض ئی وارد کړی ده چی په کلمه دتو حید کی تو
حید نه سو ثابت اصلی جواب خو داده چی دغه مذهب داحنافو نه ده لکه مخکی چی
تیر سوا و تنزلی جواب داده چی شارع دغه کلمه د توحید لپاره وضعه کړی ده توحیدلره
مفیده ده ځکه وضع ثانی له قوم په لفظ کی واجبه وي داحتمال دارتجال له وجی .

سوال :- سوال کیږی چی فخرالاسلام په انتفاء دمنقول شرعی سره تصریح کړی ده ؟

جواب :- جواب داده چی فخرالاسلام که څه هم په انتفاء دمنقول شرعی سره تصریح
کړی ده لکن په انتفاء دوضع جدیدی سره ئی مطلقاً په شرع کی تصریح نه ده کړی ځکه
والفاظو دعقودوته وگوره لکه بعت ،اشتریت، په دی الفاظو کی که منقول شرعی دوی
نه بولی وضع جدیده خوکی ثابته ده ځکه انشاء ځنی جوړه سویه ده او حال داده چی
داخوصیغی داخبارا ت د ی اصل جواب خودرته ثابت سوچی دامذهب او مشرب
داحنافو نه ده دانو شافعی وو داشهرت یه په خپلو کتا بوکی ورکړی ده شاهد پر دغه
خبره داده که مولی خپل غلام ته وویل (ماانت الا حرٌ) داغلام پرده ازادسو نوا ستثناء له
نفی اثبات ده که خلاف په عکس کی وای چی استثناء له نفی اثبات نه ده نو به په نزد
دحنیفیه وو ولی داغلام پرازادی دئ مقصد داسو چی دا نقل په کتابو دمشافعیه ووکی
غیرمطبق دئ له واقعی سره.

او بل جوا ب له هغه له مخه سواله چی فخرالاسلام تصریح کړیه ده په انتفاء دمنقول
شرعی الخ ؟

جواب :- دوهم داده چی مخاطب په کلمه دتوحید د هریین نه د ی بلکه مشرکین دی
نوالله ﷻ په قلو بو د د وی کی مرکوز وو نو دوی مخاطبین وگرځید و په نفی دشریک
سره .

سوال :- دلته داده چی که دهر ی چی منکر له وجوده دصانع ده که دغه دهر ی تکلم
کلمه دتوحید سره وکوی نوخو حکم په اسلام دده سره کیږی چی دی له خپلی عقید
اوبنتئ ده نو خو داثابته سوه چی استثناء پر حکم مخالف له صدره د کلام دلالت کوی.

سوال :- چی شارح دتحریر مصنف وروسته له بسم الله الحمدلله نه ده راوړیه نوهم
نه سلف او خلف مخ نفت کړئ ده هم له حدیث د حمد ثخه هم له قرآن کریم ثخه ؟

جواب :- چې داتحریرشرح دسلم ده محب الله بهاري هم صریحًا حمدنه ده ویلی نوهلته چې جوابونه له دغه سواله ورکیدل دهغه (۳) مخالفتوڅخه هغه جوابونه دلته هم جاري کیږي.

دسبحانه بیان اوتشریح

قوله :- سبحانه دلته داسوال هم په هغه اولنئ طریقه سره واردیږي چې بهاري صاحب هم له حدیث شریف څخه چې کل امرٍ ذي بالٍ لم یبدا ء بحمد الله فهوابتر ده ، اوقرآن کریم . اوله سلف صالحین څخه ، مخالفت کړیده ،

جواب :- داده چې په حدیث کې لم یبدء راغلی ده لم یکتب خونه ده راغلی نوشته کړیه به ئې نه وي ویلی ئې ده اوبل داده چې حقیقة دحمدپه نزد دصوفیه ووااظهار دصفات کمالیه وو ده نوا ظهارپه قول، په فعل ،په کتابت، په هریوه کیږي نوئې دلته اظهارپه لفظ دسبحانه کړئ ده لکه دتحریرمصنف چې په لفظ دعلیک التکلان کې کړئ ده.

دحمدلغوی ترجمه وصف باللسان بالجمیل علی جهة التعظیم والتبجیل او اصطلاحي ترجمه فعل ینبئی عن تعظیم المنعم لاجل انعامه دا معنی لغوی دشکرده-

معنی اصطلاحي دشکر صرف العبدجمیع ماانعمه الله تعا لی الی ماخُلقَ لاجله دحمدلغوي. او اصطلاحي په مابین کی (1)عموم خصوص من وجه دی دحمدلغوی. اوشکرلغوی په ما بین کی (2) عموم خصوص من وجه ده دحمد لغوی اوشکر اصطلاحي په مابین کی (3)عموم او خصوص مطلق ده دحمد عرفي اوشکرلغوی په مابین کی (4)اتحاد ده نود لته (۶) نسوب سول (۳) عموم خصوص مطلق (۲) عموم خصوص من وجه اویو(۱)اتحاد ده.دحمداصطلاحي اوشکر اصطلاحي عموم اوخصوص مطلق ده دحمدعرفي اوشکرعرفي په مابین کي عموم خصوص مطلق ده طالبانو د حمد ، اوشکر تعریفو نه ډیرتحقیقات تشریحات لری اختصارًا می پریښوول دغه له حدیث شریف څخه یو جواب ده چې کتابت دحمددی نه وی کړی په خوله دې ویلئ وې په زړه دې ویلئ وې څکه قول دمخبر صادق ده ظنوالمؤمنین خیرًا اوله سلف داجواب ده چې ترک دمتابعت د سلف په طریقه الذه چې سامعینو ته خوشحالي راولي یوه له خلفولره دامذموم نه ده وللناس فیما یعشقون مذاهب ،وعلی وقفة لذی العامریة ،ومن عادة حب الدیار لا هلها . وللناس فیما یعشقون مذاهبٌ نودلته حمد راوړل سوئ

اغراض کندی ... یالفظ د علیک
ده په ډیرجدیده الذه طریقه سره چی هغه لفظ د سبحانه ده په متن کی مخالفت
التکلان ده په تحریر کی اوخوشحالی ئی هم سامعینو ته پیښه کړیده داسی څخه ځان
د سلف څخه د خلاف هیڅ مذموم نه ده نوکه خلف له ربقة دتقلیده دسلف څخه جواب
وباسی په داسی طریقه سره دابالکل بدکارنه ده او دقرآن کریم دمخالفت څخه موافقة راغلی ده
داده چی که له اونه دقرآن سره موافقة نه ده راغلی له مبین دقرآن سره ...آیة یاداآیة کریمة فَإِذَا عَزَمْتَ
لکه سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ... الْبَصِيرُ الآية نو هم د متن
فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ الآية رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ
اوهم دتحریر کندیا موافقة له قرآن کریم سره راغلی ده.

سوال :- چابه سوال کاوه چی داضمیر د سبحانه چی مفعول د مصدر ده راجع ده الله ﷻ ته داخو ضمیر غائب متصل ده نو ضمیر غائب خو سبق د مرجع غواړی اضمار قبل الذکر په فضله کی نا رواده په عمده کی په شرط د تفسیر رواده لکه په تنازع کی نو شریعت عربی کی وائی چی مرجع د ضمیر د غائب متقدمه وی یا حقیقةً ، یاحکمًا ،یاتقدیرًا ،یالفظًا، یا معنًا، یاسیقًا، یاسبقًا، یافحواءً، لکه ضرب غلامه زیدٌ ، اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ و لا بو یه ولکلو احد منهما السدس (وربه رجلاً) ونعم رجلازیدًا قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وغیره.

دلته د سبحانه دضمیر مرجع خو الله ده هغه کله متقدم ذکرکیدئ.؟

جواب :- موږ جواب ورکووچی الله جل جلاله په قلوب د مؤمنینو کی مرکوز ده نو مرجع متقدم سو حکمًا او یا داده چی دا ضمیر راجع ده و مسبح ته مسبح په سبحان کی پروت ده لکه دقوله ضمیر چی راجع ده قائل ته قائل په قول کی پروت ده.

سوال :- داخو عکس د موضوع سو ځکه خو په مشتق کی مصدر پروت وی په ضاربٌ کی ضرب پروت ده، په مسبح کی سبحان پروت ده، ځکه په مشتقاتو کی چی مذاهب متعدده راغلی دی په هرمذهب کی په مشتق کی مبد، یعنی مصدر پروت وی په مصدر کی څنګه مشتق پروت ده او په سبحان کی څنګه مسبح پروت ده...؟

جواب :- موږ جواب ورکووچی دا مجاز مشهور ده او حقیقة طاری ده مجاز مشهور په اراده کی اولی تر حقیقة غیر مشهو رده لکه په اصولو کی چی وایی لایاکل من هذه الشجرة حقیقی ترجمه خو یه دااکل دتنی او بنا خو نو ده مجاز مشهو ریه دا اکل د میوی

ده دلته دامجازی مشهوره ترجمه مراد ده لکه په مسلم الثبوت کی چی وائی چی حقیقة په (۷) شیانو متروک کیږی.

په مشتقاتو کی ډیرمذاهب دی

د جمهورو مذهب داده

چی مشتق مرکب ده له حدث، نسبت، ذات.څخه ځکه په تفسیر د معنی دمشتق کی داسی ویل کیږی ضاربٌ ذات من له الضرب.

دسیدسند مذهب داده

مذهب دسیدسند داده چی مرکب ده له حدث، اونسبة ،موصوف ځنی خارج ده داخل نه ده نه عامًا لکه شیئٍ والا بیا لازمیږی دخول دعرض عام په فصل کی لکه ناطق نولازم سو دخول د عرض عام په نوع کی ځکه جز دشی جز د هغه شی ده ولی خوشی جز د ناطق سوناطق جز د انسان ده نو خو شئ جز دانسان ده ولی جز دجز د شی جز د هغه شی ده نو خو عرض عام جنس سو ځکه جزء عام ده ولی جزء عام داخل په حقیقة د شی کی خو جنس وی اونه خاصه لکه، ضاحک، مثلا یوخوترکیب دفصل راغی اوفصل خو بسیط ده بیاتسلسل راځی اوبل خو لازم سو چی دا ذات خاصه جز له نفس سو ولی جزء دجزء دشی جزء د هغه شی ده اوبل لازم سو خروج د فصل له نوعی ولی خروج دجزء له شی مستلزم ده خروج دهغه لره چی هغه مرکب وی له ده اوله غیره څخه اوبل انقلاب راغی له امکان ذاتی ووجوب ذاتی ته په ثبوت دضاحک انسان لره ځکه ثبوت دضاحک په منزله دثبوت د شی ده نفس لره اوثبوت دشی نفس لره ضروری ده مثلاثبوت دضاحک انسان لره ممکن ده مثلاالانسان ضاحک بالامکان اوس که مو صو ف خاص داخل سی په ضاحک کی معنی ئی داسی سی (انسان له الضحک) نو خو ثبوت ئی انسان لره ضروری سو ځکه ثبوت دشی نفس لره خو ضروری ده انقلاب له امکان څخه و ضرورة ته راغو او بل انقلا ب له ممکنی ذاتیی وضروریی ذاتیی ته را غو دانار وا ده اذیدورعلیه رحی التکوین والایجاد داتحقیق دانقلاب دموادو ده دا محال واله می مخکی درته بیان کړه.

Maktaba Tul Ishaat.com

دمحقق دوانی مذهب داده

دمحقق دوانی مذهب داده چی مشتق لکه ابیض مثلاً امر بسیط ده بالذات متحد له مبدأ سره ده او بالاعتبار ورسره مغائر ده مثلاً ابیض لا بشرط شئ په هغه وخت کی چی نه موضوع ورسره معتبره کی نه عدم دموضوع نو په دغه وخت کی مشتق ده، او چی بشرط شئ یه واخلی چی محل ده نو دا ابیض سره له شرطه د محل ثوب ابیض مرکب ده چی تعین ئی په محل راشی په متأخره مرتبه کی له مرتبی د ذاته چی مرتبه دوجود ده نو داپه لحاظ داتحاد ده له محل سره په اتحاد عارضی سره مشتق ده نو اتحاد د مشتق د مبدأ سره اتحاد ذاتی ده او حمل د مشتق پر مبدأ حمل ذاتی ده یعنی چی ذات دموضوع کافی وی په تحقیق د حمل کی احتیاج و عروض د مبدأ ته نه لری او چی بشرط لاشئ ئی واخلی یعنی په شرط د عدم دموضوع المحصله نو مبدأ دعرض ده مقابل د جوهر ده لکه حیوان لا بشرط جنس ده او بشرط لاشی ماده ده ناطق لابشرط شی فصل ده او بشرط لا شی صورة ده د دوانی دلیل داده چی اهل لغة په تفسیر دسواد کی وائی سیاه لا چیزی سیاه است نو مأخوذ لابشرط شی بی له لحاظه دلا بشرط شی مقسم ده اعتبارات ثلاثه وولره یعنی مقسم ذات ده مبهم ده بغیر له اعتباره دوصف ده ابهام له ده سره او قسم یه مبهم ده سره له اعتباره دوصف دابهام نو تقسیم د شی ونفس او غیرته نه راغی نو ابیض په مقام دبشرط لاشی کی مده ده عرض دمحمول ده په اشتقاق مغائره ده له محل مرتبه ئی د تعین، او دامتیازده له محل، او ابیض په مقام دلابشرط شی کی عرضی ده مشتق ده محمول با لمواطاة ده مرتبه ئی دابهام ده او په مقام د بشرط شی کی مرکب ده او مدار دحمل مواطاطی یور نسبة د وجود داحد له طرفین ده وآخرته پروجه د امتیاز هغه په مبده کی ده هغه په مرتبه دامتیاز کی ده له محل چی هغه موصوف ده لکه جسم مثلاً.

دسیدزاهدهروی مذهب داده

مذهب دسیدزاهدهروی داده چی مشتق امر انتزاعی بسیط ده ترکیب نه لری اصلا مغائر ده له مبدء ځخه بالذات مبهم ده صلاحیت ده اتحاد عرضی سره لري . له مبدء سره .له نسبة سره نه محل اعتب.اة ثلاثه کی جاری کیږی دغه مشتق بشرط لاشی محمول ده په حمل اشتقاقی سره لکن غیرده له مبدأ بالذات په نزد دسیدزاهد او عین مبدء ده

عندالمحقق حمل اشتقاقی اختصاص په مبادی وو پوری نه لری دعرض اوعرضی په مابین کی عموم او خصوص من وجه ده مشتق هم عرض ده هم عرضی په مقام دبشرط لاشی کی عرض دمحمول ده بالاشتقاق او دلابشرط شی په مقام کی عرضی ده محمول ده بالاشتقاق اودلابشرط شی په مقام کی عرضی ده محمول ده بالمواطات داماده داجتماع ده حیوان په نسبت وناطق ته عرضی ده لاعرض ځکه خارج ده ځنی محمول ده پر ده مواطات اوعرض نه ده بلکه جوهر ده او مبادی لکه سواد بیاض عرض ده عرضی نه ده حمل مواطاتی پرخپلو معروضاتو نه لری او په نسبت وافرادو حصیه ووته بیا کلیات ذاتیه دی نوجلال دوانی داتغا یر ده احکام لکه حمل مواطاتی. او اشتقاقی. وغیرهما د مبدء او دمشتق په مابین کی دا دلیل گرځوی پرتغایر اعتباری په مابین د مبدأ اومشتق کی په مرتبه دمصداق کی او سیدزاهدئی پرتغایر اعتباری په مابین دمبدء اومشتق کی دلیل گرځوی.

جمهورا و سید سند

جمهورا و سید سند. گرځوی دغه اجزاوی تحلیلیه چی تعبیر په دوی له مشقه کیږی په وقت د تفصیل دمفهوم دمشتق کی گرځوی چی یوازی د غه اجزاوی په تعبیر کی داخلی دی دا اجزاوی حقیقیه بولی داخلی ئی بولی په قوام اوجوهر کی نوځکه جمهور اوسید سند، حکم په ترکیب کوی یاله (۳) اجزاوو یاله (۲) دوو اوحق داده چی حقیقة دمشتق حقیقة اصطلاحی ده حقیقة واقعی نه ده فلکل ان یصطلح ماشاء دغه اتحاد په مابین دمبدء او مشتق کی په حسب د ذات لکه دوانی چی وایی داحق د نه اتحاد ذاتی په مابین دثلاثه ووکی لکه مذهب د ابوالحسن کاشی ځکه شیخ سینا وایی چی مشتق عرض ده نوغیرده له محله لکه نوراعراض که دعرض او محل په مابین کی اتحاد بالذات وای لکه ابوالحسن چی وائی نو وجود د ده به وجود دمحل وو لاوجوده للمحل داووتحقیق دمشتق.

سوال:- په مشتق کی پر دامذاهب اربعه وو مبدء داخله ده اودغه مشتق چی په مبدء کی داخل بولی دابالکل نسته..؟

جواب:- موږ درته وایو چی داخفیفة طاری ده بل جواب ئی په حاشیه کی ورکړی ده چی داضمیر د سبحانه راجع الله لره ده هغه په بسم الله کی ذکر ده نواضمار قبل الذکر نه

Maktaba Tul Ishaat.com

علی تحریر کندیا

اغراض کندیا

راغو دا جواب ضعیف ده ځکه چی داهلته صحیح کیږی چی بسم الله جز له کتابه سی
لکه الحمدلله او حال داچی قوی مذهب د احناف ده چی بسم الله خارجه ده –

بسم الله شریفه په قرآن کریم کی داخله ده او که نه

عزیزانو؛ قاضی محمد مبارک په تفسیر بیضاوی کی د دی تشریح کړیه ده دلائل ئی ذکر کړی دی چی احناف ئی خارجه بولی او شافعیه یه داخله بولی په دی کی شک نسته چی بسم الله جزله قرآن ده او په دی کی هم شک نسته چی دانسته په سورة برائة کی اختلاف ده احناف او شوافع په دی کی ده له نورو سورتو دقرآن جز نه ده احناف وائی او شافعیه یه جز بولی او الحمدلله جز ده له کتابه، نه قرآنه، نه سورة، که په صورة کی وه اوبسم الله جزنه ده اول دلیل ئی داده چی په الحمدلله کی تفنن راغی الحمد لله دیوه کتاب په سرکی په بل کی نحمدالله وی په بل کی حمداله وی په بل کی له الحمدوی په بل کی حامدا وی نو مختلفی صیغی او بناوی پکښی راغی او بسم الله له اوله ترآخره پرهغه یورقم دی تغیر، تبدیل، ترمیه تعدیل، نسته پکښی نو معلومه ده چی الحمدلله جزده له کتابه ځکه تفنن له پاره دتفطن دا په کتاب کی وی نو بسم الله لکه تعوذ داسی ده تبرکا، او تفاولا، ځکه ویله کیږی تعوذ خو اتفاق خارجه ده نو بسم الله هم خارجه ده او بل په اکثر کتابو کی له بسم الله وروسته داسی عبارات وی الحمدلله رب العلمین نو که بسم الله جزله کتابه وای بیابی الحمد له وایو ځکه شی چی یار ظاهرًا ذکرسی بیا په ضمیر ذکر کیږی او که و ویل سی چی داوضع د مظهر ده پرځای د مضمر پر د ی هم یو معتمد چا قول نه ده کړی او بل په حدیث د الحمدلله کی هغه کلمه د باء حرف جر تعلق ترابتدء نسی ظرف لغوه ده کل امرٍ ذیبالٍ لم یبداء فیه بحمدالله فهو ابتر دغه باء جار حمدئی مجرور داجار تعلق نسی ترابدء پوری ظرف لغوه ده ظرف مستقرنه ده او باء حرف جرپه حدیث دبسم الله کی ظرف مستقرده تعلق تر متبرکًا یا مستعینًا نسی یعنی باء دحدیث د الحمدلله علی حده معنی نه لری او با د حدیث د بسم الله علاحده معنی لری چی استعانة ده مثلاً دا قانون شیخ رضی ویلی ده چی بعضی حروف صلیه چی علی حده معنی نه ولری نو متعلق ئی واقع پر مدخول وی او مدخول ئی جزء له متعلق ځخه وی لکه باء په حدیث د حمد کی علی حده معنی نه لری متعلق ئی چی ابتداء ده پر مدخو ل واقع ده چی حمد ده او مدخول ئی چی حمد ده جزده له متعلق ځخه چی ابتداء ده نو ابتداء او شروع خو پر کتاب واقع ده دلته حمد جزء سو له کتابه او بعضی حروف صلیه

...ی علی حده معنی ولری نه ئی متعلق واقع وی پر مدخول او نه ئی مدخول جزء له متعلق ځنځه وی لکه باء په حدیث دبسم الله کی چی معنی داستعانت لری مستعیناً ورسره پروت ده هغه متعلق دباء جاره ده ظرف مستقر دکل امر ذبال لم یبدأ مستعیناً باسم الله تعالی فهو ابتر ،نودلته داابتداء واقع نه ده پربسم الله اوبسم الله جزله ابتداء نه ده نوبسم الله خارجه ده په دغه صورة کی هم بعض داباء جاره ظرف لغوه بولی تعلق نسی ترابد. یعنی لم یبدء پوری په دواړو حدیثوکی که دحمد حدیث ده که دبسم الله حدیث ده لکن حرف صلیه په حدیث دحمد کی چی باء جاره ده علاحده معنی نه لری او حرف صلیه په حدیث دبسم الله کی علی حده معنی لری ظرف په دواړوکی مستقرنه ده بلکه ظرف په دواړوکی ظرف لغوه ده.

دحروفواقسام

حروف اقسام لری یوحروف هجاء دی لکه آ بَ تَ ثَ الخ ،حروف مبانی دی چی بناء دکلمی ځینی راغلیه وی لکه په زید کی (ز) ،حروف معانی دی لکه حروف جاره ، حروف نداء، حروف ایجاب ،حروف تحضیض ،حروف شرط. وغیره وغیره اوس حروف جاره دی مثلا داصلیة اووصل په مابین دکلمات کی داده ټولوحروفوپه مابین کی مشترکه معنی ده نوټول حروف صلیه بلل کیږی خوبعض له صلیة علی حده بله معنی هم لری لکه په حرف باء کی استعانة ،مصاحبة ،ملابسته، سببیته ، اوبعضی بیاعلا حده معنی نه لری یوازی هغه مشترکه معنی دصلیة لری.

سوال:- داحروف جاره ووته ظرف ولی ویل کیږی ...؟

جواب :- چی اصل ظرف خو زمان اومکان ده له زمانه اومکانه هیڅ شی خالی نه ده سواء له الله جل جلاله الله جل جلاله نه زمان ، نه مکان، نه حیز، لری نوزمان څشی ده..؟

جواب :- چی زمان کی څو مذهبه دی یومذهب داده چی زمان عین الله جل جلاله ده بل داده چی زمان خود فلک الافلاک ده، بل داده چی حرکة ده فلک اطلس ده .بل داده چی مقدار دحرکة دفلک اعظم ده، دغه مذهب قوی ده بل داده چی زمانه معدوم محض ده داهریو مذهب دلائل لری تحقیقات لری ډیرطوالة راځی طالبه که ټول درته وایم بایدصفحه (۱۱۰) دشرح الاشاراة مطالعه کی یاهدایة الحکمة.

Maktaba Tul Ishaat.com

مکان چشی ده

مکان چشی ده هغه داسطح باطنی دجسم حاوی ده چی مماسه وی له سطح ظاهری
دجسم محوی سره دانولکه په افلاکو کی، یاپه کرو دهواوو کی، یاپه کره داوبو کی،
یاپه مځکه کی، اویامکان عبارة نه بعده بعد یامتوهم ده لکه په مابین داوبو اوکوزی
کی بعدمتوهم سته چی اقطار ثلاثه ووده مکین چی اوبه دی په اقطارو ثلاثه وود مکان
کی چی دابعده حلول یه کړیده اویامکان بعد مجرد، جوهرمحقق ده، چی بعد مفطور،
اوبعدمقطور،ئی بولی بعدمحقق مجردجوهرده په مابین دجواهر مجرده وونورانیه
ووکی اوپه مابین دجواهر کشفیه ووکی متوسط ده اویامکان مایستقرعلیه الشیئ کا
لارض للسریر اویامکان مایقعدفیه کا لبیت لزید او یامکان مابه تمایزالا جسا م فی
الاشارة الحسیة دغه معنی سره حیز بلل کیږی ددغه حیزپه معنی سره فلک الافلاک ته
هم شامل ده ځکه هغه وضع او محاذاة لری په دانورو معانیوسره فلک اعظم ته نه ده
شامل داټولی معانی دی ډیردلائل تحقیقات لری اختصارًا می پریښوول نودامعانی
وی دمکان دی هغه معانی وی دزمان وی ددغو د یوی معنی له معانی وو پرالله ﷻ
اطلاق نه کیږی اوله الله ﷻ بغیر نورټول شیان له زمان اومکان خالی نه دی نوظرف
حقیقی خو داوو نوهمدارنګه داحروف جاره په کلام کی ډیر مستعملیږی اجتناب اوا
حترازځنی متعذرده لکه محارم دښځی سترځني متعذرده نودا حروف جاره ظروف بلل
کیږی مجازا لکه له ظرف حقیقی زمان مکان چی شئ خالی نه وی همدا رنګه له حروف
جاره وو اکثرکلمات اوکلامات خالی نه وی نوځکه ظروف اوظرف بلل کیږی .

ظرف مستقر او ظرف لغوه

ظرف مستقرکم ده، او ظرف لغوه کم شئ ده یومذهب دجمهو روده هغه وایی چی ظرف
مستقرداده چی متعلق ئی له افعال عامه وو وی لکه کائن، ثابت ،حاصل، موجود،
اوظرف لغوه هغه ده چی متعلق ئی له افعال عامه وو نه وی سید سند شریف وایی چی
ظرف مستقر داده چی متعلق ئی محذوف وی که له افعال عامه وو وی که له خاصه وو
وی او ظرف لغوه داده چی متعلق یه ښکاره وی دامذهب شهرت لری ځکه ظرف مستق
مستقربلل کیږی یوه وجه ئی داده چی داحرف جرتر مستقرتعلق نسی مستقر مرادف د
ثابت ده نوځکه یه مستقربولی بله وجه ئی داده چی عمل دعامل او ضمیردعامل په د

کی قرار نسی ځکه په مستقربولی مثلا زیدٌ فی الدار قائمًا دغه قائمًا حال ده له ضمیر دفی الدار ځکه فی الدار تعلق نسی ترثبت دثبت ضمیرفاعل ده ثبت ده ذوالحال ده قائماځنی حال ده اوس ثبت مقدرده هغه ضمیریه په فی الدارکی قرارنیولئ ده نو قائماحال ده له ضمیر د فی الدار اوعمل په داحال کی ثبت کړی ده ثبت کی عامله ده هغه مقدره د ثبت عمل قرار نیولی ده په فی الدارکی اوس فی الدارعامله ده په قائماکی او ظرف لغوه چی لغوه بلله کیږی لغوه الغاء ته وایی دغه رنګه عمل دعامل اوضمیر د عامل قرارنسی په داظرف کی عمل او ضمیریه دواړه ملغادی.

قوله:- سبحانه من المصادرالتی وجب حذف ناصبه سماعًاالغ سبحان مصدر دد مفعول مطلق ده له اصولو د منصوبا تو ده-

دمنصوبات اصول

اصول دمنصوبات پنځه مفاعل دی مفعول مطلق ،مفعول به ،مفعول له ، مفعول معه ،مفعول فیه، دانورملحقات دی فروع دی لکه حال، تمیز ، مستثنی، خبردما وغیره، مفعول مطلق له جنسه دفعل مذکوره وی مفعول مطلق لپاره دتاکید راځی لکه ضربت ضربًالپاره دعددراځی لکه ضربت ضربةً.لپاره دنوعی راځی لکه ضربت ضرب الرقاب.

دمصدر بیان

مصدرچی لپاره دتاکیدوی معنی یه عین معنی د فعل ده نه تثنیه کیږی نه جمع کیږی بخلاف العدد ، والنوع، اوبل په مصدر کی استتاردضمیرنه راځی ځکه بیا اجتماع دضمیرین راځی په تثنیه کی ضربا نان بی وائی په جمعه کی بی ضربونون ځکه بیابی نو په تثنیه دمصدرکی اوپه جمع د مصدرکی چی لپاره دعدد ،یانوع وی هم به استتارکوی نواجتماع دضمیرین راځی دانه دصحیح اوعامل په دامصدرکی فعل ده عمل یه دنصب ده عامل یه ګاهی حذف کیږی یاپه حذف جوازی یاوجوبی سماعی یاوجوبی قیاسی.

حذف وپیږنه

حذف جوازی،وجوبی سماعی ، و جوبی قیاسی : حذف جوازی داده چی یوازی قرینه غواړی اوحذف وجوبی داده چی قرینه هم غواړی سدمسده هم غواړی وجوبی یوسماعی ده چی سمع اواستقراء یه له عربوراغلیه وی دداحذف دلیل قاعده نه وی لکه خیبة، جدعا، حمدا، شکرا ،سقیا،رعیا، اووجوبی قیاسی داده چی قانون ورته متوجه

Maktaba Tul Ishaat.com

علی تحریر کندیا

عرص کہ ... مثل حمداً . وشکراً .

وی نکه ... چی په کی فیه کی وئی . ووجوب ... موقع مثبتاً بعد نفی او

وعجباً . وخیبة . وسقیا . ورعیا . وقیا . فی موضع منه موقع مکرراً مثل ما انت سیراً الا سیر

معنی نفی داخل علی الاسم ویکون خبراً عنه وقع اثر مضمون الجملة المتقدمة مثل فشد

الوثاق . ومنه موقع تشبیه علاجاً . مصدر معه منه وی چی په هریوه کی فعل ناصب

و ... ومنه موقع ... مثلاً په آخره پنځمه منها کی

د مفعول مطلق حذف سویده خپل ذیل ... قاعده نری . فعلین . حذف سوی دی دلیل

... دی نکه نبیک . وسعدیک . د دغه دو ... مصدرین

د قاعده هم نری -

دلبیک اصل

لبیک اصل (لب لک البین) وویعنی په خدمت ولاړیم زه وتاته په خدمت در یدو

وروسته نه خدمت دریم وویعنی همیشه زه ست په خدمت کی حاضر یم نو دا فعل چی الب

د حذف سو ځکه جهته دکثرة استعمال تقاضا د تخفیف کوی پر ځای ئی مصدر قائم سو

دغه مزید زاید سول و ثلاثی مجرد وته په حذف د زائدین سره او په حذف د حرف جر له

مفعول د مصدر اضافت ودامفعول ته راغو په اضافت سره نون ساقط سو نو لبیک سو.

دسعدیک اصل

اصل دسعدیک اسعدک اسعدین وو فعل حذف سو چی اسعد ده پر ځای ئی مصدر

قائم سو اضافة د مصدر و کاف ته راغو نون په اضافة سره ساقط سو نو اسعادیک سو

حرکة د عین را نقل سو وماقبل ته همزه تخفیفاً حذف سوه الف له جهته د التقاء د ساکنینو

حذف سو نو سعدیک ځنی جوړ سو سعدیک بنفسه متعدی ده . او الب ، متعدی ده خو

په واسطه د لام سره . په سعدیک کی دانه د جائزچی غیر محذ و ف الزوائد وی لکه

لبیک ځکه ثلاثی مجرد په معنی دسعدیک کي نه دی راغلی په اسعدک په معني

دسعدیک کی نو دغه سبحانه چی مصدر مضاف ده مفعول ته مصدر هم عمل د خپل

فعل کوی که د فعل لازمی مصدر وو په فاعل کی عمل کوی که د فعل متعدی مصدر

وو په فاعل ، او مفعول په دواړو کی عمل کوی خو عمل ئی په اضافة ، او غیر اضافة په

دواړو ده که غیر مضاف وو یا به منون وی نو د دغه مصدر ، او مفعول مطلق چی سبحانه

ده فعل ، عامل ، ناصب ، ئې حذف سوی دی په حذف سماعی سره یعنی په حذف وجوبی سماعی سره .

سوال :- چا به سوال کا وه چی د حذف وجوبی سماعی مصادر خو هغه (۶) دی چی ابن حاجب په کافیه کی ذکر کړی دی د غه سبحان خو یو له هغو څخه نه ده ؟

جواب :- جواب داده چی ابن حاجب صاحب هلته په کافیه کی لفظ د نحو ویلی ده وائی نحو خیبةً ، جدعاً ، حمداً ، شکراً ، عجباً ، سقیاً ، رعیاً ، او یا د ا خبره ده چی هغه مشهور دی او یا حصر په د غو (۶) کی استقرائی ده نه قطعی ده نه عقلی ده ، دلته امام د نحات شیخ رضی یو قانون و یلی ده مطابق له هغه قانون سره د سبحان د فعل ناصب حذف قیاسی ده قانونی ده دلیل ورته متوجه کیږی تعلیلا ت لری هغه قانون داده چی مصدر چی ور و سته له ده فاعل یا مفعول ذکرسی یا په اضافة یا په حرف جراو د غه مصدر لپاره د تاکیدوي نه لپاره دعددوی نه لپاره دنو عی وی نوواجب ده حذف دناصب په قیاسامثالونه یه لکه صبغة الله، کتاب الله، سبحان الله، لبیک، وسعدیک،سحقاله بعداله،حمداله،اول(۲)مثاله دفاعل دی چی ورو سته له مصدره په اضافة ذکر سوی دی اوآخر(۳) مثالونه دفاعل دی په حرف جرا وچه وروسته له مصدره مفعول ذکروی په اضافة لکه سبحان الله ، لبیک ،سعدیک ،اوچه په حرف جر ذکر وی لکه شکرالک، عجبالک ، دلته دد اتهولو مصادرو افعال حذف سوی دی اوکه مصدر لپاره دتاکیدنه و ولپاره دنوع ووبیایه افعال نه حذف کیږی لکه [ازازلزلت الارض زلزالها] [وقدمکرو مکرهم] وسعی [لهاسعیها] دلته یه افعال نه دی حذف ولوکه تعلیلات آتی کی جاری کیږی دایاله جهته داستقراء اوسمع اویاله دی دلیله پراستقراء اوسمع چی دلیل څوک وایی هغه ته نکات بعدا [لوقوع] ویل کیږی هغه نکته داده چی مصدرلپاره دتاکید معنی یه ده عین معنی دفعل ده که فعل حذف سی دامصدردلالة باندی کوی بخلاف النوع والعدد دایه دلیل ده مگردادلیل چی وایی له تعلیلاتً به نظرقطعه کوی اوسنود شیخ رضی ده دی قانون تعلیلات دی اول تعلیل داده چی مقصو د له ذکره دفعل خو اسناد د مصدر د د غه فعل ده وفاعل اومفعول صریحین ته اویا وضمیر یوددوی ته هغه په مصدر مضاف کی وفاعل ته یاومفعول ته راغلونوذکردفعل ته ضرورة نسته اختصارهم پکښی ده لکن داتعلیل دا حاشیی ضعیفه کړیه دی دلیل یه داده چی مقصود خوله ذکره دفعل اسناد دمصدرده دافعل ده وفاعل یامفعول ته په صورت

Maktaba Tul Ishaat.com

مرکبه تامه جمله فعلیه خبریه په دمرکب تام کی لکه ضرب زیدٌ ضرب زیدٌ عمرًا اوله هم مرکبه وی یاطبعیه یا مهمله قوة دشخصیی قضیی کی ده قضیه باشخصیه وی یامحصوره وی یاطبعیه یا مهمله داقضیه شخصیه ده اصل یه زیدٌ ضرب یازیدٌ ضرب عمرًا نوتامه قضیه ده حکایت لری مخکی عنه لری مخبرعنه لری اومصدر مضاف خوکه وفاعل ته وی که مفعول ته وی دامرکب ناقص ده تام نه ده ځکه دا (۶) قسمه دترکیب مرکبات ناقصه دی لکه ترکیب تقیدی، اضافی، توصیفی، تعدادی، امتزاجی، صوتی، داتحقیق مکمل په له مخه اوراق کی تیرسویده لطفًا یه مطالعه کی بل تعلیل داده چی فعل له سبحانه سره ذکرکی نوداضمیرچی مضاف الیه دسبحان ده اومفعول یه ده عمل به په دغه ضمیرکی حتمًا دافعل کوی ځکه فعل خواصل ده په عمل کی نوبه داضمیر متصل په دافعل پوری وی ولی معمول خومتصل په عامل پوری وی نوبی رتبه ترسبحان له مخه کوی په سبحت پوری بی متصله وی ځکه معمول چی ضمیرمتصل وی رتبه یه ترمفعول مطلق مخکی ده لکه اسعدک الله السعادا. گوره چی ضمیرده متصل ده معمول ده ترمفعول مطلق مقدم ده نوچی ضمیردی ترسبحان له مخه کی متصل دی کوپه سبحت پوری نو خو تقدیم دمضاف الیه راغو پرمضاف رتبه دانه ده صحح بل تعلیل داده چی که دافعل ذکرسی له سبحانه سره نوداعامل په داضمیر کی سبحت ده که سبحان ده که سبحان سی اعمال دضعیف راغی په وقت ده وجودده اقوی کی داپه شریعت عربیه کی حرام ده اوکه عامل پکښی سبحت سی اتصال دمعمول راغو په غیرعامل پوری داهم نه ده صحیح او کی په صبحت مقدمه پوری متصله وی یایه په سبحت مؤخره پوری متصله وی خوتقدیم دمضاف الیه راغی پرمضاف که داسبحت ترسبحان وروسته کوی ترضمیریه مقدمه وی خو فصل راغی په مابین دمضاف اومضاف الیه کی داټول اموریه شریعت عربیه کی حرام دی.

دشیخ رضی ﷺ قانون

دشیخ رضی ﷺ قانون دلته نو تطبیق اول خودامصدرچی سبحان ده لپاره دتاکید دنوع اوعددلپاره نه ده یعنی الله جل جلاله په مطلق پاکی له هره عیبه پاک ده داسی نه چی یونوعه دپ کی پاک ده چی دپاره دنوع سی دانارواده اونه داسی ده چی الله جل جلاله په یا کی پاک ده یایه دوو پاکیوپاک ده چی مصدرلپاره دعددسی داپه الله جل جلاله کی ناروا اواضافتیه راغلی ده ومفعول ته دلته قانون درضی کی جوړسو–

سوال :- که چا سوال وکا وه چی داخوله موادودحذف وجوبی قیاسی نه دی هغه ابن حاجب صاحب سی (۵) منها ویلیه دی دادشیخ رضی قانون خوپریوه ماده له هغو (۵) نه تطبیقیږی نوداخومخالفت له ابن حاجب څخه راغلی؟

جواب :- ابن حاجب خوحصرنه ده کړی ځکه یوه یه کلمه ده من تبعضیه ویلیه ده چی منها ده بل ئی صیغه دجمع کثرة ویلی ده چی مواضع لفظ ده ابن حاجب وائی: وقیاسافی مواضع منهاماوقع مثبتا، منهاماوقع لاثر مضمون الخ، منهاماوقع للتشبیه الخ داټولی قرینی دی چی مواضع نور هم سته اویاداده چی شیخ رضی امام دنحاة ده مستقل دعصرده نودابن حاجب حصرپرده هیڅ اعتراض نه سوای کیدلای شیخ ځان ته یو مستقل قانون جوړولای سی نورنحاة دی په ده پسی تقلیدوکوی نواصل مذهب هم دغه دشیخ رضی رحمہ اللہ په قانون صحیح ده چی حذف دفعل په حذف وجوبی قیاسی ده.

قوله :- قوله فی التحریراه یردعلیه ان السبحان امامن مصادرالمزیدفلا تنحصر فیما حصروانکان من مصادرالمجردفالفعل العامل فیه الخ یعنی داسبحان خومصدرده مفعول مطلق ده عامل مقدریه فعل ده نوداکه دمزیدمصدرسی دتفعیل په باب کی فعلان وزن نسته مصادردمزیدقیاسی دی او که دمجردومصدرسی بیاصحیح کیږی هغه خوسماعی دی لیکن فعل ناصب دمجردو ورسره مقدروی که ده مزیدوه که دمزیدوفعل ورسره مقدرکی بیا په مابین دعامل اومعمول کی مطابقة نه راغو په مجردیة اوپه مزیدیة کی ځکه معمول دمجردوده اوعامل دمزیدوده اودا مطابقت په مابین دعامل اومعمول په مجردیة،مزیدیة،متعدیة،لازمیة،کی عندا لجمهورشرط ده خلافاللبعض دالته په تحریرکندیاکی پردغه ځای حاشیه ده نمبر(۲) هغه حاشیه منقلبه ده وانکان شرطاعندالجمهورخلافا للبعض ځکه داخبره ثابته ده چی رایه جمهوروته اودخلاف نسبة وبعض ته کیږی نوبه داولی حاشیی سره هم مطابقت راسی ځکه بعض داوائی چی مطابقت شرط نه ده فعل دی دمزیدوی په دامصدرکی دی عامل وی مصدر دی دمجردووی لکه انبته نباتاًنومخالفت له جمهورومخالفت له جمع عظیمی ده داپه قوة دخطاءکیده او.انبت نباتًا،کی دانبات په انبات اوړی ،یاانبت په نبت، اوړی مطابقت راغولکن مطابقة لازم ده اوکه فعل هم دمجردوورسره مقدرکی مطابقة راغولکن کمال ده تسبیح نه راغی کمال یه داده چی صنع وعبدلره به په اول دوهلة کی په

علی تحریر کندیا

اغراض کندیا

بادی رایه بیله تدقیقه د نظره مداخله وی یعنی صنع وعبدلره مداخله وی هغه مداخله
دصنع دعبد په اول ده وهلة کی په بادی رایه بیله تدقیق دنظره مداخله وی یعنی صنع
وعبدلره مداخله وی هغه مداخله دصنع دعبدپه اول دوهلة کی په بادی رایه هغه
دتفعیل په باب کی راځی ځکه دمجرد دفعل ترجمه خوبه داسی وی چی الله ﷻ له هره
عیبه پاک ده نوداپاکی خوالله لره په نفس الامرکی حاصله ده اوځماصنع خو نسته
پکښی هغه صنع لره چی مداخله راځی هغه دتفعیل په باب کی ده چی په تشدیددعین
کلمی دتفعیل باب ده ترجمه یه داده، سَبَّحتُ، زه نسبة دپاکی کوم الله ﷻ ته نوپاکی
خوالله ﷻ ته په نفس الامرکی حاصله ده مگرداانتساب ځماصنع سونوصنع دعبدلره له
اوله د و هلته په جلی نظرسره مداخله راغله ځکه دتفعیل باب یوه داخاصه لری چی
فاعل دتفعیل مفعول خپل متصرف په مجردوگرځوی لکه فَرَّحتُ زَیدًا ای جَعَلتُ زَیدًا
مُتَصِفًا بالفَرَحِ، بله یه تصیر ده لکه تحجرالطین ای صارالطین حجرابله ترجمه یه
مطاوعة ده لکه کسرته فالکسر مطاوعة قبول د اثرده عندتعلق الفعل المتعدی بمفعوله
اوبله ترجمه یه انتساب ده لکه فسقتُه ای نسبت الیه الفسق یعنی مانسبة دفسق ورته
کړی وو داسی نه چی ما فسق واقع کړی ووپرده دامعنی فاسده ده دغه سَبَّحتُهُ مانسبة
دپاکی کړی ووالله ﷻ لره داسی نه چی ماپاکی واقع کړیه وه پرالله ﷻ دا معنی فاسده
ده.

جواب:- چی زه فعل دمجرد وورسره ژدم هم په موافقه دعامل اومعمول په مجردیه کی
هم به صنع وعبدلره مداخله راسی یادمجردومتعدی فعل سبحت په تحفیف دعین کلمه
په صیغه دمتکلم واحدلکه منعت سبحة ورسره ژدم سبحته ای اعتقدت تنزیهه زه
اعتقادکوم سره له محبته د زړه پرپاکی دالله ﷻ نودا اعتقادخوصنع دعبدسوه صنع
دعبدلره مداخله کی راغله تسبیح په معنی دتنزیهی ده داسی ترجمه خویه فاسده ده چی
ماتنزیهه واقع کړیه وه پرالله ﷻ اویادمجرد لازمی فعل ورسره ږدم په صیغه دغائب
معنی یه بعد ده یاپه صیغه دخطاب ترجمه یه داده سبح الله سبحانالری ده عیوبو خدای
پاک په لری والی سره سَبُحتَ الیها الواجب سبحانا پاک ای خدایه لری یی ای خدایه له
عیوبو په لری والی سره نوفس بعد او برائة که الله ﷻ لره په نفس الامرکی ثابت ده
اظهارخویه موکړواظهارخویه ځما صنع سوه اوحقیقة دحمد دتسبیح دتنزیهی
دتقدیس اظهار د صفت کما لیه وونوپردوارو صورتوصنع ده عبدلره مداخله راغله په

تدقیق دنظرنو نظردقیق ترنظرجلی اقوٰی ده اوابلغ ده لکه کنایی چې ابلغه ده ترتصریح ځکه په دقاقة کې مشقت ده افضل عبادة هغه ده چې مشقة پکښې بل په تدقیق کې حدة دذهن وی قوة دفطنة راولی بل مدقق امکن وی په ذهن کې اهم وی نوهم صنع ده عبدلره په قوی توګه مداخله راغله هم مطابقت دعامل معمول راغلی او سبحان په معنی دذات هم راځی نوبه سبحانه مبداء محذوف الجزء سبحانه ای ذاته عظیم اویابه منصوب سی بحث سبحانه ای ذاته دایه هم یواحتمال داعراب ده دانوددا(۳)او(۴)حاشیو حاصل سوال خوده تحریرمصنف داسوال پرځان پری انبی دغه جواب دایضاح الاستاریه نه ده ورکړی نویه داجواب ورکوچې سبحان علم مصدرده مصدرخوورکړی نویه داجواب ورکوچې سبحان علم مصدرده مصدرخوتسبیح ده دتفعیل باب ده دغه سبحان ورته علم ده دسبحان دعلمیة دمصدری علامه داده چې مقطوع الاضافة راسی اودتعجب معنی ځنی مستفاده سی بیاعلم مصدرده مصدرڅو ک ده چې سبحان ورته علم ده مصدرتسبیح ده دتفعیل دباب مصدرده دتفعیل دباب صیغی ځنی مشتقی دی څوک بالذات څوک بالواسطة لکن تسبیح به یه معنی دتنزیهی وی نه په معنی دقال سبحان الله سره ځکه بیادورراځی دورمهروب چې که علم چښی ته وضع کوی یاربه دهغه شی حقیقة پیژنی بیاداعلم ورته وضع کوی یاربه دزید حقیقت پیژنی چې حیوان ناطق مع هذه الشخص ده بیابه زیدورته علم ګرځو ی نودلته هم چې سبحان علم دتسبیح ګرځوی دتسبیح مفهوم به پیژنی مفهوم خویه سبحان الله ده نوخو یار به سبحان الله پیژنی نواصلی مقصود خومضاف ده نوخویووار به مضاف پیژنی چې سبحان ده بیابه سبحان ورته علم کوي نوخوموقوف علیه عین موقو ف سواوتوقف خونسبة ده جهتین متغائرین غواړی دشی اود نفس په مابین کې عینیة ده نوموقوف علیه خومقدم وی پرموقوف نوخوتقدم دشی پرنفس راغوموقوف اوموقوف علیه شی واحدسومحتاج اومحتاج الیه شیئ واحدسواستغناءدممکن له واجبه راغله داناروا ده بلکه دور مستلزم د دتسلسل لره په ضم د درو مقدماتو اول یه داده چې شی اونفس سره یووی بله داده چې موقوف علیه مقدم وی پرموقف بله داده چې موقف علیه دموقف علیه دشی موقوف علیه دهغه شی نوله دا(۳)مقدمو سره به دورجمع کیږی ځکه دورخومحال ده چې محال ئی فرض کې له دا درومقدموسره به جمعه کیږی نوتسلسل نفوس ته مستلزم سواوتسلسل په ډیرو براهینو باطل ده.

Maktaba Tul Ishaat.com

[illegible] تقسیم

[illegible] عمل وغیره [illegible] به [illegible] تحریر [illegible] وصنع [illegible] چی [illegible] تعمیل [illegible] چی [illegible] مزیدو [illegible] وغیره [illegible] په معنی کی نه مقصود [illegible] تعمیل [illegible] مصدر [illegible] په [illegible]

[illegible] مصدر [illegible] مصدریان

[illegible] جنس او جنس تعریف [illegible] شخص [illegible] کی [illegible] لکه الانسان مثلا لپاره [illegible] چی [illegible] مفهوم [illegible] ملاحظی د تعبیر ذهنی او علم جنس [illegible] چی [illegible] په ذهن کی [illegible] تعبیر ذهنی [illegible] چی معنی دلام ده نو معنی [illegible] چی موضوع [illegible] معنی [illegible] لکه [illegible] موضوع ده حیوان ناطق لره [illegible] معنی [illegible] شخص [illegible] چی موضوع [illegible] معنی [illegible] وتعبیر به معنی [illegible] شخص [illegible] تشخص لکه په [illegible] مفهوم کلی [illegible] چی معنی [illegible] ذهنی لکه حیوان ناطق په مرتبه د قیام [illegible] کی چی شخص [illegible] وتقلید داخل [illegible] عنوان او خارج وی بالعلم کی چی مکیف په [illegible] کی حیوان ناطق ته شخص ذهنی [illegible] عنوان [illegible] واضح مثال ئی د [illegible] کیږی [illegible] شخص [illegible] واسامة هم لکن اسامة [illegible] وضع [illegible] اسامة [illegible] چی واضع وضع کړی [illegible] مفهوم [illegible] ته تعبیر [illegible] کی ملاحظه کړی ده نو [illegible] اسامة له جهته د علمیة او تأنیث غیر منصرف [illegible] منصرف ده تعین ئی واضع ذهنی نه ده معتبر کړی او جنس [illegible] چی پر قلیل او کثیر نی اطلاق کیږی لکه

علی تحریر کدبا

... ویل کیږی په اسم جنس کی اختلاف ده میرسید سند په ... کوی ضبعت من حیث هی ته اوابن حاجب په وضع کوی فردمنشرته فرد ... چی پرطریقه دبدلیة ئی پرهرفرد اطلاق کیږی لکه رجلٌ پر دیرونی پر یوه ... کیږی او ... مذهب څوک دجمهوروهم بولی جمهور وائی چی موضوع ... من حیث هی لره علم جنس ده اسم جنس موضوع ده فردمنشرلره نو پرجمهورو ... چی ... نوعلم ولی بولی څکه په طبعت من حیث هی کی خو تعین نشته ... خوپه علم کی شرط ده اوبل اسم جنس چی فردمنتشرته وضعه کوی داهم ضعیفه ... ده ... یه نه تنوین مستفاده لکه علمٌ په تنوین که تنوین نه وی پرقلیل ... نو یه طلاق کیږی .

حقه خبره داده

چی علم جنس لکه اسم جنس دواړه موضوع دی ماهیة لابشرط شی لره فقط فرق ئی داده چی اسم جنس نکیره وی چی تعین ذهنی معتبرده په علم جنس کی دون اسم جنس اوکه اسم جنس معرف باللام وونودلالة یه پرتعین په واسطه دالف لام ده اوعلم جنس بنفسه پرتعین دلالة کوی نومعنی دعلم جنس کلی ده اطلاق دعلم باندی په نظرودغه معلومته ... ده او مصدر اوعلم مصدر او اسم مصدرهغه دادی داخودسبحان دلفظ د ... تحقیق ده سبحان لفظ (۳) تحقیق لری یودمعنی بل داستعمال بل دصیغی معنی تحقیق یه داده که سبحان دمجردومصدرسی یابه دمجرد متعدی فعل مصدر ... نی معنی تنزیهی ده په دی مقام کی چی فعل مجردمتعدی ورسره ژدی په صیغه متکلم ... سره په تخفیف دعین کلمی سره به ئی ور سره مقدره وی اوکه دمجردو ... فعل مصدرسی بیانی معنی بُعد او برائة . ده دلته چی مجردلازمی ورسره ژدی په صیغه ... وی یابه صیغه دمخاطب وی په تخفیف دعین کلمی اوکه سبحان مصدر دمزید د تفعیل ده باب مصدرسی په معنی دتسبح ده دتسبیح معنی تنزیهه ده ... چی فعل ورسره مقدروی هغه په صیغه دمتکلم واحد ده په تشدید دعین کلمی سره ... نی معنی تحقیق ده.

Maktaba Tul Ishaat.com

دصیغی تحقیق ئی داده

دصیغی تحقیق یه داده شیخ رضي وائی چی حدث جاري پرفعل که دافعل ځنی مشتق وودامصدرده اوکه فعل نه وو ځنی مشتق یـ به تعین کي معتبر وي یـ به نه وي معتبر که تعین پکی معتبر نه وو دااسم مصدرده. که تعین کي معتبر وو علم مصدرده، دغه علم مصدرده په معانی ووکي ځکه یواعلام الاعیان بونی په ذات کي، بل اعلام المعانی بونی په مفهوم توکي. یعنی داجنس .اسم جنس، علم جنس، علم شخص. داهم په اعیان اوذوات کي راځي لکه .رجل. ماء .اسامة .زید. اوپه معانی ووکی راځی لکه مصدر، اسم مصدر. علم مصدر.

داستعمال تحقیق ئی داده

داستعمال تحقیق ئی داده چی داسبحان به لازم الاضافة وی لپاره د دی چی فعل ئی پټ نه سوای ظاهریدلای ولی هغه (۴) تعلیلات دشیخ رضي ورته متوجه دی دفعل په حذف کی چی ئی فائده سته که نه بالکل ئی په حذف کی ډیره فائده ده یوه فائده ئی داده چی تخفیف ده دالفظ کثیر الاستعمال ده بله فائده ئی داده چی که فعل سَبَحتُ دتفعیل باب ورسره ظاهرکی کمال دتسبیح نه راځی بلکه نقصان دتسبیح تمجیدراځی او مقصود کمال ده په تسبیح کی ځکه که فعل ذکرکی چی سَبَحتُ ده یوزمانه کی مخصوصه ده چی د ماضی ده بل فاعل کی متعین ده چی متکلم واحد ده خو معنی داسی سوه چی ماتکلم یوازی تسبیح ویلی وه په زمانه گذشته کی داخونقصان دتسبیح ده کامله تسبیح خو داده چی تسبیح ثابته وی له هره مسبح په هره زمانه کی په هرمکان کی الله ﷻ لره لکه موږ اوتاسی چی په حمدکی تعیمات اربعه وایو تعمیم دزمان، تعمیم دمکان .تعمیم دحامد .تعمیم دحمد .نودلته خو زمانه هم مخصوصه ده چی د ماضی زمانه ده فاعل هم مخصوص ده چی متکلم واحد ده داخوله ذکر دفعل راپیښ سوی ده نوموږ فعل حذف کړ یوازی مصدر موپرینبود چی سبحان ده اضافة د ده موو ضمیرته وکاووچی مفعول دسبحان ده وروسته نه اضافته د ده بیااظهار دفعل نه سوای راتلای هغه (۴) تعلیلات دشیخ رضي ورته ولاړدی.

سوال :- دلته سوال داده چی دافعل چی سبحت ده حذف سودافعل خوپه مفهوم کی (۳) اجزاوی لری (۱) حدث لغوی چی مصدر د سبحان ده (۲) زمان ماضی ده (۳) نسبت وفاعل ته . دغه دری اجزاوی دمفهوم دی اوس دوی (۲) اجزاوی چی نسبة،

وزمان دی دادی ترک کړی یوجزچی حدث ده دادی پریښود مثال ئی داسی ده لکه
دری حرفیځی کلمی لکه زید چی دوه حرفه ساقطه وی اویو (۱) پریږدی داخوپه شریعت
صرفی کی بالکل حرام ده احجاف ورته وائی ..؟

جواب:- چی یوهم نه ده ساقط سوی ده فقط له خصوص عموم ته نقل راغلی ده اوپه
سبحان کی هم زمان سته عمومًا اوهم ملاحظه دفاعل سته دعموماحدث خودئ پخپله
دپه فعل کی زمانه مخصوصه وه اوفاعل مخصوص وودسبحانه معنی داده پاکی دی
هره پاکی له هره عیبه له هره مسبح په هره زمانه کی په هرمکان کی الله ﷻ لره نودلته
فقط تبدل په وصف ده خصوص اوعموم کی راغلی ده نودائی تحقیق داستعمال ده.

دتحریرملاصاحب اعتراضًا وائی

دتحریرملاصاحب اعتراضًا وائی چی دغه سبحانه علم مصدر باید غیر منصرف سی
ولی الف نون زائدتان چی په اسم کی وی شرط ئی علمیة ده لکه عمران اوپه صفة کی
ئی شرط انتفاء دفعلانة ده او یا وجو د دفُعلی نو ځکه په رحمٰن کی اختلاف ده چی
انتفاء ئی د فعلا نة راغلیه ده مؤنث یه پرفعلانة نه ده راغلئ نوباید غیر منصرف سی
ځکه خوالف نون زائدتان په صفة کی را غلی دی انتفاء دفعلانة هم پکښی ده اوچی و
دی ته و ګوری چی څوک داشرط لګوی چی وجوددفعلی به پکښی وی مؤنث به ئی
پرفعلي راغلی وی نوداخوپه رحمٰن کی نسته کله یه مؤنث پر وزن دفعلی راتلئ
نومنصرف ده دلته هم په سبحان کی الف نون زائدتان راغلی دی په اسم کی شرط یه
علمیة ده نوسبحان علم ده باید غیرمنصرف سی غیرمنصرف خونه مضافیږی ممتنع
وی له اضافة اودلته خوسبحان مضاف ده وضمیرته...؟

جواب:- موږ جواب ورکووچی غیرمنصرف دی سی لکن اوس یه عدم انصراف په
اضافة باطل ده ابن حاجب رحمه الله وائی په کافیه کی وجمیع الباب باللام والاضافة ینجر
بالکسر

سوال:- چی علم سی نوعلم خونه مضافیږی ابن حاجب رحمه الله وائی په کافیه کی
وشرطه تجرید المضاف من التعریف بیاتحصیل دحاصل راځی بماهوحاصل بذا لک
التحصیل...؟

جواب :- موږ جواب ورکوو چې د سبحان خو به علم معنى وي و څخه ده نه له اعلام
اعيان څخه علم لاعيان نه مضافيږي علم معنى مضافيږي او يا د اسبحان چې له
علم معنى دى خو علم جنسي ده نه علم شخصي هغه صفة چې په نه کيږي هغه علم
شخصي ده وکه د تسليه کوچه مطلق علم نه مضافيږي که شخصي ده، که جنسي ده، که
عيني ده. که معنوي ده. نو د اجواب ده چې دغه ختلاف چې د اسبحان يا مصدر ده، يا
علم مصدر ده، د ختلاف په هغه سبحان کې ده چې په کلام د عربو کې واقع دي او په
سفرو د دوی کې. وپه محاورت د دوی کې نه په دغه سبحان کې چې د محب الله
بهاري صاحب په سلم کې ده داخو علم مصدر نه سوی کيدلای تحصيل د حاصل راځي
قرينه هم ده چې قاضي محمد مبارک په خپله شرح کې ترددی قول د سلم سبحانه لاندې
كالعثمان للرجل او علم للمصدر كغفران او مصدر
په شرح کې ئې نيکلي دی السبحان مصدر وهو ام مصدر سره له دی چې شئ يا ربه
جل داسي ئې په شرح کې نه وويل قاضي چې معلومه سوه چې د علمية، او مصدرية
اسم ظاهر ذکر سي په ضمير ذکر کيږي نو خود امعلومه سوه چې د علمية، او مصدرية
دواړه داپه دغه د متن په سبحان کې دواړه نه جوړيږي ځکه علم نه مضافيږي بلکه مطلق
سبحان کې داتقسيم ده داخبره ثابته ده چې داد متن سبحان د محب الله بهاري په
عباراتو کې مصدر ده علم مصدر نه ده.

سوال :- دلته داسوال پيدا سو چې په سبحان کې احتمال د مصدرية، او د علمية، وو نو
ولې محب الله بهاري دامصدرية مختاره کړئ ده ترعلمية په دامتن کې چې سبحانه ده
مضاف مصدر ده، علم مصدر نه سواى کيدلای.

فانقيل ما الوجه للمصنف البهاري انه اختارا لمصدرية اجيب ان استعمال المصدرية
مع الاضافة شائع فی کلام العرب ولذا قال الشارح فی المنهية قال سيبويه يقال سبحت
الله سبحانا، وتسبيحا، فالمصدر التسبيح، وسبحان اسم مصدر يقوم مقام المصدر

يعنی محب الله بهاري چې په سلم کې سبحانه ويلی ده په اضافة سره نو مصدر ده علم
مصدر نه ده هغه نه مضافيږي نو ده چې دامصدرية مختاره کړی ده ترعلمية له جهة
دشيوع او کثرة ځکه داضافة په صورة کې خويه فعل عامل نه سواى ظاهريدلای
ځکه وته متوجه دي د فعل په حذف کې ډيري فائدی دي او په ظهور کې ئې ډير

نقصانات وو داتفصیل می درته کړی ده نواضافة ئی شائع سو علة دشائعیة می درته
نیرکونوسره له اضافة خوعلم مصدر نه سوای کیدلای نو مصدر ده او مصدریة ئی شائع
ده.

دغه نسخه ده تحریر طالبان سره بړدی

دغه نسخه ده تحریر طالبان سره بړدی ځکه دغه ولذاقال الشارح الخ دغه دلیل پرچاده
ددی عبارات خومفاد داده چی سبحان اسم مصدرده د سیبویه په قول کی نوداپرشیوع
داستعمال دمصدریة سره له اضافة ځنکه دلیل کی دای سی اوپه دا(۶) صفحه په اول
سطر په تحریرکی وائی یرد علیه انالانسلم ان العلمیة مع غیرالاضافة غیر شائع نودامنع
یعنی دالانسلم دا نفی داثبات کوی نوکله مخکی داویل کیدل ان العلمیة مع غیر ا
لاضافة غیرشائع نودامنع ځنکه واردیږی انالانسلم ان العلمیة مع غیرالاضافة
غیرشائع ددی دواړو جواب یوده چی دلته مدعٰی مرکبه ده دغه عبارات ده تحریر
ولذاقال الشارح فی المنهیة الخ داپریوه جزد مدعی دلیل پرهغه مضرجزدمدعی چی
ذکرنه ده نو په دی سره دصفحی (۶) دسطراول سوال هم دفع سی اصل مدعی ټوله داده
اجیب ان استعمال المصدریة مع الاضافة شائع ذائع واستعمال العلمیة مع غیرالاضافة
غیرشائع دغه لذاقال الخ پردغه دوهم جزدمدعی دلیل ده چی استعمال العلمیة مع
غیرالاضافة غیرشائع د(۶) صفحه ده (۱) سطرعبارات هم پر تطبیق سوانالانسلم ان
العلمیة مع غیرالاضافة غیرشائع وسنودغه لذاقال الشارح الخ ځنکه دلیل ده پردغه
جزدمدعی چی استعمال العلمیة مع غیرالا ضافة غیرشارح ده تشریح ئی داده سی کثرة
استعمال خوئی په اضافة سره له اضافة خوعلم مصدر نه سوای راتلای ولی علم خونه
مضا فیږی یوځای سی مقطوع له اضافة راسی هلته به نوعلم مصدروی مقطوع له
اضافة داسبحان یوازی سیبویه په یوقول دعرب کی پیداکړی ده دالته به نوعلم
مصدروای ولی خو مقطوع ده له اضافة دالته هم دوی اسم مصدر بللی ده علم مصدریه
نه ده بللی نومعلومه ده چی علم مصدرئی بالکل مرجوع اضعف ده.

دشارح یعنی قاضی محمد مبارک حاشیه

دشارح یعنی قاضی محمد مبارک حاشیه یعنی منهیه پردغه ځای کی دسبحان په
تشریح کی یه دغه عباراة ویلی دی لایکادان یستعمل الامضا فقال سیبویه یقل

وسبحان اسم يقوم مقام المصدرا لسبيح، فا لمصدرا لسبيح، وسبحانا قال سيبويه يقال العرب الخ داده
العرب سبحت الله تسبيحا ،وسبحانا ،فا لمصدرا لسبيح، و سبحان اسم يقوم مقام قال سيبويه يقال العرب الخ
المصدر الخ په دغه مذکوره منه کی دغه عبارة سی قال سيبويه بالکل ضعيفه
دروشيانولپاره راوړل سوی ده (۱) ددی لپاره چی دسبحان علم مصدرية درته وکړه دوهم[۲] ددی لپاره
ده مرجوع ده لکه په دابله (۳3) صفحه کی چی مایه تشریح درته وکړه دوهم ددی لپاره، اسم مصدر
چی دسبحان دصيغی تحقيق خوداوچی مصدرده علم مصدرده، اسم مصدر
ده، دمصدرية احتمال، اودعلمية احتمال، قاضی محمد مبارک په شرح کی دواړه وويل
دشارح عبارة دمتن دادی انسبحان امامصدر کغفران اوعلم للمصدر کالعثمان للرجل
الخ . اوداسم مصد ر احتمال يه په منهيه کی ووايو منهيه متممه دشرح ده مذکوره
منهيه کی لکه مذکوره شرح کی (۳) ددی لپاره چی دغه عباراة د منه پرمقدم عبارات
دمنهيه اعتراض ده په سرد منهيه کی يه دا عبارة دی لايکادان يستعمل الامضافا يعنی
اضافته راسی بلکه لازم الا ضا فة ده
داخبره قريبه اونزدی نه ده چی سبحان دی بی
اودمنه په پای کی دسيبويه په عبارات کی دغه سبحان مقطوع الاضافة ده نودمنهيه
پای پرسراعتراض ده جوابونه دوه تری اول جواب ئی داده چی دلته خويه نفی دقرب
کړيه ده دعدم اضافة يعنی داعدم اضافة يه قريب نه ده نونفی دقرب خوپرنفی دامکان
دلالة نه کوی چی وجود ده اضافة ئی ممکن نه ده اونه نفی دقرب پرعدم وجدان دلالة
کوی چی دانه اضافة يه وجودنه تری ونه اضافة په يوه نه دلالات امکان لری اوکه
يئ وويل سی چی نفی دقرب دنه اضافة يه کنايه ده نه عدم جوازه ده نه اضافة ياله عدم
امکان دنه اضافة اوکنايی ابلغه ده ترتصريح لکه په دی آية کريمه کی وَلَاتَقْرَبَا هَٰذِهِ
الشَّجَرَةَ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ الآية دلته دانفی دقرب کنايی ده له نفی ده اکل نو بيا
جواب داده چی دا سبحان لازم الاضا فة ده مگرهلته کی فعل مقدر وو اوکی فعل
ملفوظ ووبيائی لزوم د اضافة نسته ځکه هغه (۴) تعليله ورته متوجه دی دلته دسيبويه
په عبارات کی خو فعل ورسره ذکرده.

قوله يردعليه انالانسلم ان ستعمال العلمية مع غير الاضافة غير شائع کيف وقدقال
الاعشی يمدح بعضهم ضقيس ويهجو بعضهم قد قلت لما جائنی فخره سبحان من
علقمة الفاخر نغ گوره ضبه وروره مخکی مادسی تشريح درته وکړه چی کله سبحان
مقطوع نه ضفة راسی و نپړ ه دتعجب مستعمل سی دلته علم مصدر ده شيخ رضی

ترجمه: ويلي دي چې سبحان په قول د ه اعشی کی په معنی دتعجب ده رضی وائی قانون داده چې تسبیح دالله ﷻ دیوامرنادر دلیدو په وقت کی ویله کیږی له ضائع دالله ﷻ بیایه نو کثرة د استعمال په کل متعجب منه کی راغی دلته اعشی تعجب وکاوی له علقمه چې ده په اسلام فخر کاوو نودلته سبحان مقطوع الاضافة ده دتعجب لپاره مستعمل ده وقول دشاعر بليغ فصيح ده نو خو علم مصدرية يه په اقوی درجه سره ثابت سو۔

اعشی: په عربو کی دیو فصیح شاعرنوم ده په لغة کی شبکوری ته ویل کیږی۔

طفیل: په کوفه کی دیو شاعر نوم ده دئ د داسی عادت خاوند ووچی بغیرله دعوة څخه به ومیلمستیا ته حاضر یدو مجازاً ددغه لفظ اطلاق پر هر هغه سړی کیږی چې دغه عادت په کی موجود وی یعنی بغیر له سة ، او دعوة، څخه وضیافات ته حاضریږی په دغه رقم ځای کی پښتانه داسی تعبیر کوی چې (۱۰۰) نفره بللې ځائیږی لکن یو نا بللئ نه ځائیږی.

علقمه: دغه علقمه دعلاثة زوی داعشی داکا زوی وو صحابی.او دخپل قوم سردار وو حضرت عمر فاروق ﷺ دنجران گورنر مقررکو هلته په نجران کی وفات سو دغه علقمه چې کله په اول حالت کی و جناب محمد مصطفی ﷺ ته بیعت ورکړ اوپه اسلام سره مشرف سو نو دغه دده داکا زوی اعشی د ده افتخار په اسلام سره قبیح وبالو نو ئی دغه شعر ووایو او یا داخبره ده چې اعشی دبنی تمیم دقبیلی یو سړی قتل کو بیا وعلقمه ته راغو چې ما له قتل څخه خلاص که فناء راکه علقمه ورته وویل چې له مرګ څخه به دی الله ﷻ خلاصه وی زه طاقت نلرم حیاة ، او ممات ، دالله ﷻ کارده بیا دغه اعشی وعامر بن طفیل ته راغو هغه فناء ورکړه او دائی ورته وویل چې زه دی له مرګه خلاصه وم وورثه وو دمقتول ته دیة ورکوم که تا قتل خطاءً کړی وو او که دی قتل عمداً کړی وو بیا به دمقتو ل له ورثه وو سره صلح له دم عمد څخه وکوم نو عامر فناء ورکړه ؤس ځکه اعشی دعامر مدحه . او دعلقمه هجوه. بیا نه وی دلته په دغه شعر کی «سبحان» غیر منون دد تنوین نسته ځکه الف لام خو له تنوین سره نه راځی په ماپین کی ئی تصادم :: هغه الف لام پر سبحان نسته او یا تنوین پر مضاف نه داخلیږی ځکه دتنوین مقتضی نفصال و د ضافت تقاضا اتصال دد سره ضددی اضافة خو دلته نسته ځکه کلمه دمن حرف :: حرف خو مضاف الیه نه سی راتلای او یا به یو کلمه غیر منصرفه وی نو د تنوین غیر منصرف په باره کی کافیه وائی وحکمه ان لا کسرة ولا تنوین فیه نود معمونه

Maktaba Tul Ishaat.com

شرط ئی علمیة دی پکښی تان ذائد الف ونو ن ده نو دسبحان

سوه چی سبحان غیر منصرف ده اسم ده الف ونو ن ذائد تان پکښی دی شرط ئی علمیة

دتعجب لپاره ده نو دسبحان

په اسم کی ده نو سبحان علم مصدر ده مقطوع الاضافة ده له اضافة څخه

ثابت سو -

علمیة په قول د ماهر ، بلیغ ، فصیح شاعر سره ثابت سو - ده چی بغیر له اضافة څخه

استعمال دعلمیة ئی مرجوح ده چی بغیر

نو داسوال باید نه وسی چی استعمال دعلمیة ئی مرجوح ده ، او شارح محمد

دتحریر ده مصنف ، او شارح محمد

راسی -

دا اعتراض له داشعر څخه دری جوابونه لری خو دتحریر مصنف یو مخالفت له شارح

خو دتحریر مصنف یو مخالفت له شارح

مبارک . دواړو دغه دری جوابونه ورکړی دی خو دتحریر مصنف یو مستقل ورکړی دی دسبحان له

جوابونه مستقل ورکړی دی دسبحان له

څخه کړئ ده هغه داده چی شارح دغه دری سره جوابونه مستقل ورکړی دی جواب ئی عدولی

دآخری دریم جواب ئی عدولی

علمیة څخه په شعر داغئی کی لکن صاحب التحریر دآخری دریم جواب ئی عدولی

به انشاء الله تعالی راسی .

کړی ده دانو ردوه ئی مستقل کړی دی دغه بحث به انشاء الله تعالی راسی . څخه مخالف ده

له اکثر الاستعمال څخه مخالف ده

اول جواب له دغه دریم څخه داده چی دا شاذ ده له اکثر الاستعمال او نه جواب کیږی شعراء مر

نه اعتراض او نه جواب کیږی شعراء مر

اوواقع ده په شعر کی نه په سعة کی په دی سره نه اعتراض او نه جواب کیږی قواعدی نحویه وی خو

مکلف نه دی قواعدی نحویه وی خو

فوع القلمه دی په قوا عدو نحویه وو سره مکلف نه دی قواعدی نحویه وی خو

رواد ی چی هغه په شریعة عربیه

مستنبطه دی دشعراؤ له کلاماتو څخه وشعراؤ لره هغه روادی چی هغه په شریعة عربیه

عدم انصراف وغیره -

کی هم نه وی جائز لکه صرف د عدم انصراف وغیره - خو اضافة یه راغلی ده علقمه ته

مقطوع الاضافة وو خواضافة یه راغلی ده علقمه ته

او بل جواب داده چی سبحان کله مقطوع الاضافة وو ده انصراف نه ده چی علم

داضافته ده له جهة دعدم انصراف نه ده چی علم

من زائدده نودا عدم تنوین له جهة داضافته ده له جهة دسبحان ده اذاالشجرة تنبئی عن

سره پر علمیة دسبحان ده اذاالشجرة تنبئی عن

مصدرسی نودغه دلیل په فقدان تنوین سره پر علمیة که درخته فاسده وی میوه یه هم

حال معلومیږی که درخته فاسده وی میوه یه هم

الثمرة یعنی له درختی څخه د میوی حال معلومیږی

پر علمیة نه ده .

فاسده وی یعنی فقدان دتنوین دلیل پر علمیة نه ده . مفعول ده نونسبة دسبحان

علقمه خویه مفعول ده نونسبة دسبحان

سوال :- چی اضافة دسبحان علقمه ته راسی علقمه خویه مفعول ده نونسبة دسبحان

دعلقمه ده ؟

مفعول ته مدح فائده او مقصود دشاعر خو هجوه دعلقمه ده ؟ ده نه له صمیمه دقلب ،نه

استهزاء، سخریه، ده نه له صمیمه دقلب ،نه

جواب :- دااضافة پرطریقه دتهکم، استهزاء، سخریه، ده نه له صمیمه دقلب ،نه

داعتقاده، که ته وافصل راغی په

مواطاته، اومحبت، اوتسلیمه ده زړه، اوله خلوصه داعتقاده، که ته وافصل راغی په

شدة اتصال ده تلفظًا اودجارمجرورپه مابین کی

مابین دمضاف اومضاف الیه شدة اتصال ده تلفظًا اودجارمجرورپه مابین کی

ده جواب دافصل یه حرف زائدده دارواده

لفظًا.تلفظًا.کتابةً ، تحریرًا شدة اتصال ده جواب دافصل یه حرف زائدده دارواده

دکلمه ده من زائدده ده :

نکه په دی شعر کی

با فکه حتی اذا اصبح انحشر = فی بیرلا حور سری وما شعر

یٔ فرانٔ ،یا عصاة، د مسلمانانو ځانونه خپل غورځولی دی په هغه (ځاه) دهلاکة کی
ودوی په داخپلو غورځیدلونه پوهیږی په هغه وقت کی به وپوهیږی چی حالة یه
غرغری وی غوتو ته ساه راورسیږی او یا قیامة راسی یاعالم برزخ ته شوه سی لکه
ملته پوهیدنه وده ته کته نه کوی نودلته دییر اضافة راغلئ ده حورته په مابین کی یه
لازائده راغلیه ده حور هلاکت ته وائی.افک دروغ ته وائی، صبح سفیدوته وائی.
حشر چودن دسفیدوته وائی،

قوله:- فی التحریر یرد علیه ان قیاس من الزائدة الخ حاصل ئی دادی چی د من زائدی قیاس پرلازائده نه ده صحیح ځکه په لازا ئده کی سمعه راغلیه ده په من زائده کی سمع نه ده راغلی او دافصل په مابین د مضاف او مضاف الیه کی خلاف القیاس ده هرشی چی مخالف القیاس وی هغه پرخپل مورد حصر کیږی جواب علة مشترکه یه کون د حرف زائد مسموعاد نو حرف زائد خو من هم ده لکه په دغه حدیث کی هل انتم تارکوالی صاحبی دلته د تاریکو اضافة صاحبی ته راغلی ده لی یه په مابین کی فاصله ده او اصلی جواب داده چی الشعراء مرفوع القلم دی دوی ته فصل په هرحرف رواده ډیرشیان په شریعة عربی کی نوروته حرام وی شعرائو ته روادی شعراء مکلف په قواعد ونحویه ووسره نه دی.

قوله لئن سلم ان العلة المشترکة الخ یعنی که زه داورسره تسلیم کړم چی علة مشترکه سمع د بخصوصه نو سمع خو په من کی نسته نو بیا کلام محمول ده پرحذف د مضاف الیه ای سبحان الله نو علم مصدریه ئی باطل سو ځکه علم خونه مضافیږی دغه جواب دتحریر د مصنف تحریری ده ،عدولی ده، له یوه جوابه عدول بل ته راغی نوداله اصل اعتراض چی سوئ ده انالانسلم ان العلمیة من غیرالاضافة غیرشائع چی مستقل جواب نه سوا ی کولی بلکه دا جواب ده صاحب التحریر بالتحریر ده عدولی ده.

دقاضی محمد مبارک درې سره جوابونه مستقل دی

نه دغه اعتراض په تحریر کی ده چی انالانسلم ان العلمیة من غیرالاضافة غیرشائع ده یو
جواب ئی هم تحریری نه ده او د تحریر د مصنف د اآخیر جواب تحریری ده دا خو مخالفة ده

Maktaba Tul Ishaat.com

صاحب التحرير راغونه شرح څخه د يرمعموم کړه او که ته په من
د قول وجواب چي وقيل صه سبحان د جواب کړخوی التحرير نه
لا نسلم ان لعلمية مع غير الاضافة غيرشائع چي اصل اعترا
عدولي کوي نو نکه د تحرير مصنف چي تحرير نی کړي د د
د نه منهيي معوميږي نه سوقه د عبارت د منهيي د شرح
د مصنف د عبارة فرض کړ فنقول ان الكلام محمول علی
د تحريري نه کي نه صل اعتراض نی جواب ورکی اصل ا
ان لتعيمية مع غير الاضافة غيرشائع الخ نوي خوبه ص
موافقه سي مخالفت به نی ورک سی نه شرح څخه
سونوسوني د (٣) حشيي په (٤) سطرکي و يی نجيب
ي خو نو مستقل دريم جواب سونه استدلال پرعلم
عبارت يي فائدي سول ونش سلم ان لعلة المشترک
طلبه د (٣) څلورمه حشيه هم کړانه د طلبه نو مشه
کړه ون د چي دلته خوجوابونه او اعتراضونه سره تپ
جواب د ده چي نکه د تحريرجواب چي تحريري د
هم دريم جواب تحريري ده ضمنا کنديۀ نو موافقه
مخالفت ورکسو دويم دازده کړه طلبه د دغه څلورمی
سطر د دغی حشيي کی چي هغه د عبارة دی وا ما كون قوله فيه
انه علی ما هو معنى قول المحرر فنقول الخ جوابا عن الاعتراض ال
طلب جانه يابه دا في التحرير په بالتحرير نه وي ځکه في التحرير
في الكنديا او بالتحرير معنى د اعدول د يعني که ته د شرح د اعبارات چي قيل اصله
سبحان الله د اته له اصل اعتراض جواب کوي بالتحرير يعني با لعدول نکه د تحرير
مصنف چي تحريری کړی دا بعيد ده نه مراد د شرح الخ او يابه نه في التحرير وروسته
بالتحرير ذکر کوی داسی به وايي چي که د جواب سی نه اصله اعتراض چي هغه
اعتراض مذکور ده في التحرير کی يعني په کندي کی چي هغه دغه دا ان لا نسلم ان
العلمية مع غير الاضافة غيرشائع الخ نه د غه اعتراض په جواب کړخوی بالتحرير يعني

وجه سه

اف والله لره

ى وى لكه ياتيم تيم

ينئذاى حين اذا كان كذا

ى لكه قبل وبعدُ شپږحالات په

ه مضاف اليه اودلته په سبحان كى

پرضمه ده په واقع كى لكن تلفظ چى نه

ع كيږى له جهة دكثرة دنصب رعايةً للاعم

چى مضاف وى له د غه دروسره امورو خالى

الله ﷺ ئى نظر ده ولقدتقطع بينكم په قرائة

تقطع ده بايد رفعه ئى واى لكن دلته په نصب پراعم

اغلبًا نوځكه مرفوع نه مستعمليږى.

واغله له حكمه دحس يعنى داحس ته خو هيڅ اعتبار ورنه

ه واقعه كى رفعه ده لكه دامثال چى زه تاته ووايم چى ځمه

عتې غرونه دى مګرپه ستر ګودى نه وينود اخونه بدهيات دى

س خو ډيرځايه غلطيږى لكه په كښتى كى چى سړى سپور وى د در

اب ور سره زغلى اوپه موټركى سړى سپور وى مځكه ور سره زغلى د دريب

پرغ ره چى درختى ولاړى وى سرونه ئى كښته بيخونه ئى پورته معلوميږى اوپه

روكى د سمن كناره لكه شفتالوداسى معلوميږى جواب كه دسترګو ديدته

عتبار ورنه كړسى نوبايدټولوحسيات ته اعتبار ورنه كړسى اوداخو مكبره ده اوپاته

سو د چه حس غلطيږى لكه په داخومادوكى داله بعض اسباب داتغليط راځى چى په

غه مناظرو كى بحث خنى كيږى اوبل په دغو موادوكى هم جزم دعقل نسته ور سره هغه

سبب دلته نيستى دى نوحس ته اعتبار نشته.

سوال :- دا سوال خوپرآية هم وسوچى بين ف عل د تقطع ده په واقعه كى رفعه ده لكن په

ستركو نصب ده رعايت للاعم الاغلب نوخوحس ته عتبار نشته...؟

صاحب تحریر راغونه شارح څخه دا ډیر مذموم کاڼده اوکه ته په منهیة دشارح کی
د قول وجواب چی وقیل اصله سبحان دا جواب گرځوی دتحریر له هغه اعتراض چی انا
لا نسلم ان العلمیة مع غیرالاضافة غیرشائع چی اصل اعتراض ده بالتحریر یعنی
عدونی کوی ئی لکه دتحریر مصنف چی تحریر ئی کړی ده دا دشارح له مرام څخه بعیده
د نه منهیی معلومیږی نه سوقه دعبارات د منهیی دشارح نه معلومیږی اوکه دتحریر
د مصنف دعبارة فرض کړ فنقول ان الکلام محمول علی حذف المضاف الیه الخ
د تحریری نه کی نه اصل اعتراض ئی جواب ورکی اصل اعتراض خو داده انالانسلم ان
ان التعمیمة مع غیرالاضافة غیرشائع الخ نوبیا خو به صحیح سی له شارح سره بی
موافقه رسی مخالفت به ئی ورک سی نه شارح څخه نوبیا خو دا جواب بالتحریر نه
سونوبوونی د (۴) حاشیی په (۹) سطرکی وایی نجیب عن ذالک الاعتراض بالتحریر
بی خو نو مستقل دی جواب سونه استدلال پرعلمیة دسبحان باندی اوبل خودغه
عبارات بی فائدی سول ونئن سلم ان العلة المشترکة هو السمع بالخصوصه فنقول
ضبه دا (۴) څلورمه حاشیه هم گرانه ده طلبانو مشهوره کړیده ده دلته دوه شیان زده
کړه اول دا چی دلته خو جوابونه او اعتراضونه سره تیاده نه کیږی لاره ئی وتړله اصلی
جواب داده چی لکه دتحریرجواب چی تحریری ده صراحة دادریم جواب دشارح
همدادریم جواب تحریری ده ضمنًا کنایة نوموافقه دتحریر له شارح سره راغله
مخالفت ورک سو دویم دا زده کړه طلبه ددغه څلورمی حاشیه په دامابین کی په (۲۲)
سطر ددغی حاشیی کی چی هغه دا عبارة دی واما کون قوله فیها وقیل اصله سبحان
الله علی ما هو معنی قول المحرر فنقول الخ جوابًا عن الاعتراض المذکور فی التحریر
طالب جانه یا به دا فی التحریر په بالتحریر بدله وی ځکه فی التحریر خو دا کندیا ده یعنی
فی الکندیا او بالتحریر معنی دا عدول ده یعنی که ته دشارح داعبارات چی قیل اصله
سبحان الله داته له اصل اعتراض جواب کوی بالتحریر یعنی بالعدول لکه دتحریر
مصنف چی تحریری کړی دا بعید ده له مرام دشارح الخ اویا به له فی التحریر وروسته
بالتحریر ذکرکوی داسی به وایی چی که دا جواب سی نه اصله اعتراض چی هغه
اعتراض مذکور ده فی التحریرکی یعنی په کندیکی چی هغه دغه دانالانسلم ان
علمیة مع غیرالاضافة غیرشائع الخ نه دغه اعتراض په جواب گرځوی بالتحریر یعنی

بعد ونو د البعید ده له مرام د شارح الخ نو طالبه د غه حاشیه چې ګرانه ده لږ متوجه سه

سوال :- اوس اعتراض کیږي چې اصل ئې سبحان الله وو دا سبحان مضاف والله لره ونو مضاف الیه چې حذف سي یا به اضافة د اول عین اضافة د ثاني وي لکه یا تیم تیم عدي اویا به تنوین عوض وي له مضاف الیه لکه یومئذ حینئذ ای حین اذاکان کذا او یوم اذاکان کذا او یا به ضمه عوض له مضاف الیه وي لکه قبل وبعدُ شپږ حالات په یوکې سته یوئې داده چې مبني پرضمه او عوض ده له مضاف الیه او دلته په سبحان کې یو شي له دغو درونسته ...؟

جواب :- یو جواب داده چې دلته سبحان مبني پرضمه ده په واقع کې لکن تلفظ چې نه په کیږي په داضمه بلکه تلفظ په نصب ځنې کیږي له جهة د کثرة د نصب رعایةً للاعم الاغلب یعنې غالب الاستعمال به داوي چې مضاف وي له د غه دروسره امورو خالي وي اوس هم پر هغه حال پاته ده داقول د الله جل جلاله ئې نظر ده ولقد تقطع بینکم په قرائة د نصب سره که څه هم بین خو فاعل د تقطع ده باید رفعه ئې واى لکن دلته یه نصب پر اعم اغلب ده ځکه بین خوله ظروفو ده اغلبًا نو ځکه مرفوع نه مستعملیږي.

سوال :- دلته خو رفعه د آمان راغله له حکمه د حس یعني د احس ته خو هیڅ اعتبار ورنه کړسو په ستر ګو نصب ده په واقعه کې رفعه ده لکه دامثال چې زه تاته وایم چې ځما وست په مابین کې غټ غټ غرونه دي مګرپه ستر ګو دي نه وینو داخوله بدهیات دي د بطلان یه ...؟

جواب :- چې حس خو ډیر ځایه غلطیږي لکه په کښتۍ کې چې سړي سپور وي د در یاب غاړه ور سره زغلي اوپه موټرکې سړي سپور وي مځکه ور سره زغلي د دریاب پر غاړه چې درختې ولاړې وي سرونه ئې کښته ښیخونه ئې پورته معلومیږي اوپه وبوکې داسمان کناره لکه شفتالو داسي معلومیږي جواب که دستر ګو دیدته اعتبار ورنه کړسي نو باید ټولو حسیات ته اعتبار ورنه کړسي او داخو مکابره ده اوپاته سو دا چه حس غلطیږي لکه په داڅو مادوکې داله بعض اسباب د اتغلیط راځي چې په عمه منظره کې بحث ځنې کیږي اوبل په دغو موادوکې هم جزم د عقل نسته ور سره هغه سبب دلته نیستي دي نو حس ته اعتبار سته.

سوال :- دا سوال خو پر آیة هم وسو چې بین فاعل د تقطع ده په واقعه کې رفعه ده لکن په ستر ګو نصب ده رعایت للاعم الاغلب نو خو حس ته اعتبار نسته...؟

Maktaba Tul Ishaat.com

دلته یوه مهمه خبره داده سی حال د ذوالحاله ، او خبر دمبتداءدا دواړه حمل غواړی پر ذو الحال ،او مبتداء ، باندی حمل خاصه دمفردات ده جمله مطلقاً که انشائیه وی که خبریه وی حمل نه لری ځکه بهاری صاحب په تصدیقات کی ویلی دی چی دانسوب اربعه لکه ،مساوات ،مبائنة، عموم،او خصوص مطلق ،اومن وجه،داچی کله راسی په مابین دمفردات کی په معني دحمل ده لکه انسان مساوي ده له ناطق سره مساواة ده یعنی پر هرشی سی انسان حمل کیږی پر هغه ناطق حمل کیږی وبالعکس او که یو له دغه ځلورو نسوبو په مابین د قضایاوو کی راغو په معنی دتحقق ، او د وجود ده نه په معنی د حمل ځکه قضیه ، پر قضیه نه حمل کیږی مثلاً دائمه مطلقه په موجهات کی اعمه ده تر ضروریه مطلقه ، یعنی ان تحقق الضروریة المطلقة ،تحقق الدائمة المطلقة ، لا العکس لجو ازان یتحقق دائمة المطلقة ولم یتحقق الضروریة المطلقة . لکه کل فلک متحرک دائماً، مطلب حمل خاصه دمفردات ده نوجمله مطلقاً حال نه واقع کیږی انشائیه وی ، او که اخباریه وی ، مگر د تحریر مصنف چی دانشاء تخصیص ئی کړی ده ځکه انشائیه یو ه بله خصوصی وجه د نه حالیت لری چی هغه په جمله خبریه کی نه جوړیږی هغه داده چی حال ثابت وی ذوالحال لره لکه خبر چی ثابت وی مبتداء لره نو ثبوت دشی بل شی لره فرع د ثبوت ده مثبت له ده انشاء پخپله وجود نلری ایجاد د مالم یجد ده بل شی لره به څنگه ثابته شی نو ځکه د تحریر مصنف تخصیص دانشائیی کړی ده –

طالبه الله ﷻ دی عامل عالم که:د هغه حاشیه سوال په هغه دویم نمبر حاشیه کی دفعه سو دسوال حاصل داوچی حال خو مطلقاً جمله نه راځی که انشائیه وی که خبریه ولی حمل خاصه دمفردات ده نو باید صاحب دتحریر داسی ویلی وای چی لا یصح حالیتها لکو نها جملةً نو موږ جواب ورکړ ،بله وجه دتخصیص دانشائیه داده چی حال تعلق دفعل په فاعل ،یا مفعول،پوری په وخت دوقوع دمضمون د ده فائده کوی اوله انشاء څخه نه قصد کیږی وقوع دمضمون د ده بله وجه دتخصیص دانشائیه داده سی محکوم به داده چی د ده لحاظ به کیږی ددی حیثیت څخه چی ته یو حال له احوالو دمحکوم علیه یی په نفس الامر کی ددی لپاره صلاحیت نه لری مگر مفهوم دخبریة دون ا لانشائیة

... انشاء من حیث الانشاء. محکی عنه خارجی نلری چی حال له احوالو دهغه سی په
... لامرکی نودانشائیه دنه حمل وجوهات ډیر وو ځکه ئی تخصیص دانشاء
... او بل دکا فیه له عباراتو څخه دا ثابته ده چی جمله خبریه کله حال واقع سی لکن
... اسمیة بالواو والضمیر او بالواو او با لضمیر، علی ضعف والمضارع المثبت با
... ضمیر وحده. ولا بد فی الماضی المثبت من قد ظاهرة او مقدرة او جمله انشائیه
... حال او حمل یه دصحح بدون التاویل نو ځکه یه تخصیص دانشائیی کړی دد دغه
... وجه دانشائیی او اخباریی سره مشترکه ده چی حمل خاصه دمفردات دنه ده
... وو اود جملو چی نسوب اربعه دقضایاوو په ماین کی په معنی دتحقیق دادی
... دمفردات په مابین کی په معنی دحمل ده ځکه حمل خاصه دمفردات داوجه یه سره
... مشترکه هغه هم په داسی طورچی له قضایاوو به جملی اخلی والانشاآت ته
... قضایانه ویل کیږی جملی ورته ویل کیږی اوس مثلاً اَضرِبْ جمله ده قضیه نه ده
... انشاء احتمال دصدق او کذب نه لری محکی عنه نه لری وجود رابطی نه لری
... هیئة ترکیبی نه لری مصداق نه لری مطابق نه لری حکایة نه لری ایقاع پر وقوع
... وقوع مطابقه له واقع سره دانه لری انتزاع پر لاوقوع دلا وقوع مطابقة له لاوقوع
... واقعی سره دانه لری نو دا وجه سره له لحاظه دداشروطوئي مشترکه ده طالبه د دا نسوب
... اربعه تفصیل به راسی انشاءالله تعالی اجمالا به دادرته وایم چی نسب اربعه چی
... دمفردات په مابین کی راسی که مساواة وو مرجع یه و دوو موجبو کلیو ته ده کل انسان
... ناطق کل ناطق انسان که عموم حصوص مطلق وو له یوه طرفه موجبه کلیه راځی له بله
... طرفه موجبه جزئیه او سالبه جزئیه راځی کل انسان حیوان بعضی حیوان انسان بعضی
... حیوان لیس بانسان او که عموم خصوص من وجه وو دوی موجبی جزئیی دوی سالبی
... جزئیی راځی بعضی حیوان ابیض بعض حیوان لیس بابیض بعض ابیض حیوان بعض
... ابیض لیس بحیوان او که مبائنت دوی سالبی کلی راځی لاشی من الانسان بحجر ولاشی
... من الحجر بانسان داد ماعظم شانه دترکیب تشریح وه قوله قال بعض الشارحین انه من
... افعال التعجب لانه علی وزن ما افعله و کلمایکون کذالک یکون منه و الحق انه لیس
... منه و لایلزم توهم استفادة عظمة شانه تعالی من الغیر و التالی باطل الخ فعل تعجب
... انشاآت غیر طلبیه وو ده دوی صیغی لری یوه ما افعل ده لکه ما احسن زیدا بله افعل
... به لکه احسن بزید دادواړه صیغی وضع سویه دی له پاره دانشاء دتعجب نو دعجبت

Maktaba Tul Ishaat.com

صیغه خارجه سوه ځکه له پاره دانشاء ده تعجب نده وضع سویه بلکه لپاره دا خبا رده له تعجبه دتعجب معنی انفعال النفس عندرؤیته ماخفی سببه ځوک وائی له کوفیون غیر له کسائی چی دغه دوی صیغی له اسماؤدی ځکه تصغیریه راغلی ده لکه ماامیلح ؟

جواب:- چی داشاذده دغه دوی صیغی غیر متصرفه دی نه مضارع لری نه امر نه نهی نه تثنیه نه جمع ځکه دوی دواړه له حرف سره مشابهت لری په انشائیة کی اصل په انشاء کی داده چی له حروفو به وی اودغودووصیغوبن. له ثلاثی مجردو څخه راځی چی له الوان اوله عیوبونه وی نکه افعل تفضیلی ځکه په دواړوکی تاکید او مبالغه ده په دواړوکی تصرف نه کیږی په تقدیم د مفعول او تاخیردفعل اویاپه تقدیم دمجرور اوتاخیر دفعل داسی نه ویل کیږی چی مازیدا احسن اوبزیدا احسن اونه فصل راځی په مابین دفعل اودمعمول کی داسی نه ویل کیږی مااحسن الیوم زیدا یا احسن امس بزید ځکه چی ددوی نقل وتعجب ته راغلی نودوی لکه امثال داسی سوولکه په امثال کی چی تغیرنه راځی په دوی کی هم تغیرنه راځی یوازی په کان زائده سره فصل راځی لکه ماکان احسن زیدا او پر کان لفظ دیکون نه قیاسیږی مګر په هغه ظرف سره فصل راځی چی متعلق په صیغه دتعجب پوری وی ځکه په ظروف کی توسع ده لکه مایوم الجمعة احسن زیدا او احسن الیوم بزید اوکه ظرف متعلق په صیغه دتعجب پوری نه وو په هغه ظرف سره فصل نه ده روایو مذهب دابن کیسان داسی ده چی په لولا امتناعیه سره هم فصل روا ده لکه ما احسن لولا تکلف زیدا.

په ما تعجبیه کی مذاهب

په ما تعجبیه کی طالبه وروره مذاهب دری دی:

اول مذ هب:- دسیبویه مذهب ده هغه وایی چی ماپه معنی دشیئٌ منکرده او مابعد جمله فعلیه یه خبرده وسنودلته دوه سوالونه سته اول داده چی ولی ما تعجبیه په شی منکرسره تعبیریږی ؟

جواب چی تنکیر ملائیم ده له تعجبه سره تعجب کیږی په هغه شی کی چی سبب یه خفی وی.

سوال:- دلته تنکیر دمبتداء راغی او مبتداء معرفه وی؟

جواب:- اول داده چی نکارة دمبتداء صحیح ده که فائده پرمرتبه کی ده دمخاطب لکه هغه مبتداء چی په معنی کی فاعل وی لکه شرٌ اهرزاذب یا رجلٌ فی الدار، یامن ابوکا

یه ورووسته له واوحال واقع وی لکه ماراک الاوشخص یضربک یا وروسته له اماواقع وی لکه اماغلام فلیس عبدک یارجل جائنی په جواب دمن جائک کی .

جواب :- وهم که داخبره تسلیم کوچی مبتداء معرفه وی چی ځکه اصل په محکوم علیه کی تعریف ده اوکه بیانکره وه بیابه نکره مخ صه وی داجمهوردنحاة وائی هغه وجوهات دتخصیص په دغه دی یعنی مثالونه ئی دادی اول ولعبدٌ مؤمنٌ خیر من مشرک، ارجل فی الدارام امرئة، وماأحدٌ خیر منک، وشرٌ اهرذاناب، وفی الداررجلٌ، وسلامٌ علیک .دد غو وجوهودتخصیص چی داشپږوجوهات دی اودغه مذ کور یه مثالونه دی د دی وجو مو تشریحات د هری و جهی علاحده تشریح ده داډیرطوالة اولی دامی درته پریښودل.

سوال :- دلته په مااحسن زیدکی یاپه مااعظم شانه کی چی دسیبویه مذهب سی خومعنی به داسی سی شیئٌ اعظم شانه نودلته دامبتداء ته چی شیئٌ منکر ده دجمهورو دنحا ت پرمذهب په کمه وجه له داشپږووجهودتخصیص تخصیص، ود اشیئٌ منکر ته ورغلیده ؟

جواب :- اوله وجه دتخصیص یه له جملی دتخصیص دشرا هرذاناب ځخه ده یعنی (۲) وجهی دتخصیص لری یوه یه داده چی دا تنوین په شرٌ کی له پاره دتعظیم ده لکه په دی آیة کی فأذنوبحربٍ ای بحربٍ عظیمٍ

تنوین لپاره د(۲۸)معانی وورائحی

تنوین لپاره د(۲۸)معانی وورائحی نودلته وصف دعظیم مستفاد کیږی یعنی شرٌ عظیمٌ نوشیئٌ عظیمٌ لاحقیر اعظم شانه یعنی یولو ی شی وو چی الله ﷻ شان ته یه عظمة ورکړی ده نو تخصیص مبتداء ته یه توصیف ورغی اوبله وجه یه داده چی شرٌ ته تخصیص په فاعلیة ورغلی ده فاعل ته تخصیص په نسبة دفعل ورځی مثلارجلٌ نکره ده جنس ده چی فاعل یه کی ضرب رجلٌ عمرًاتخصیص ورغی ودارجل ته په نسبة دضرب ودارجلٌ ته یعنی مطلق رجل نه ده مرادهغه رجل مراد ده چی دی ضارب ووعمرله لکه عبدله چی تخصیص ورغلی ده په مؤمن یعنی مطلق عبدنه ده مرادهغه مؤمن عبد مر اد ده نودلته هم شرٌ په معنی کی فاعل ده اصل ترکیب داسی ده اهرشرٌ ذاناب دا شرٌ بدل ده له ضمیرمستتره په اهر کی بدل له فاعل فاعل دمعنٰی بیایه نو تقدیم راغی لپ ر دحصرهرشی شی ماحق التاء خیره وی اوتقدیم ورکی حصرفائده کوی معنی یه د سی

Maktaba Tul Ishaat.com

ده ما اهر ذا ناب الاشرُ نودا فرض دتقدیم اوتاخیرچی کیږی له پاره ددی چی ابتدائیة دنکری صحیح سی نوبه دلته تقدیرپردوهم صورة دغه سی کو اعظم شیئٌ شانه تعالی شیئ فعل دمعنی ځکه بدل ده له ضمیر مستتره داعظم بدل له فاعل فاعل ده بیایه تقدیم راغی له پاره دحصر معنی یه داسی ده مااعظم شانه الاشیئ

سوال:- دلته په شرٌ هرداناب کی چی تخصیص ده اصل یه داووچی ما اهرشرٌ الاذاناب دلته دسکاکی په نزدتخصیص نسته ځکه وی مانع له تخصیص به نه وی لکه رجلٌ جائنی یعنی رجل جائنی لاامرئة په تخصیص دجنس کی اولارجلان په تخصیص دواحدکی په شرٌ اهرذاناب کی مانع دتخصیص سته پرتقدیردجنس ځکه داممتنع ده چی مهرسترٌ لاخیرٌ ځکه مهرخووی شراوپرتقدیردواحدځکه داسی نه اراده کیږی چی مهرشرٌ لاشران ځکه داپه مقام دتحریض کی پرقوة داعتناء په داشرسره اوکون المهر شرٌلاشران داخو قلة داعتناپه ده سره واجبه وی نوچه په مقیس علیه کی تخصیص نه راغی په مقیس کی به څنګه راسی؟

جواب:- هغه سکاکی چی نفی کړیده تخصیص د جنس یادفرداودلته خوتخصیص دنوع ده یعنی تنکیرله پاره دتعظیم ده یعنی شرٌ عظیمٌ قطیع اهرذاناب لاحقیرنویه تخصیص نوعی دده نوع معینی له شره نه دجنس نه دواحددغه ماافعل یعنی مااعظم چی افعال تعجب بولی داده سیبویه مذهب ده اوچی له افعال تعجب یه نه بولی دامذهب یاقول دقاضی ده نو اوس خودرته ثابته سوه چی دسیبویه پرمذهب چی ماتعجیبه په معنی دشی منکربولی عظمة دشان دالله ﷻ مستفادله غیره سوداخونه ده روا اواخفش دغه ماموصوله بولی مابعدیه صله ده موصول سره له صلی مبتداء ده خبریه محذوف ده یعنی الذی اعظمه شانه شیئٌ عظیم اوبه دافعل به یه صیغه کی فاعل ده په نزددسیبویه نویه افعل کی ضمیرنسته اومفعول په نزدداخفش اوباء په به کی زائده ده لکه ولاتلقوبایدیکم نواحسن متعدی دبنفسه همزه له پاره دتعدیة ده لکه اخرج بیانوپه احسن کی ضمیرده فاعل یه ده اویاداباء لپاره دتعدیة ده یعنی لازمی متعدی ګرزوی نوبه ئی همزه لپاره دصیرورة سی نه لپاره دتعدیة اخفش ولی ماموصوله بولی ځکه چی موصولیة کی تفسیر، توضیح، تشریح، تفصیل. کشف ،وضاحة. سته موصول اسمی صله غواړی صله به ئی جمله وی ضمیر عائدبه لری.

ابن حاجب وائی الموصول مالم یتم جزءً الابصلة و عائد ...
ضمیرله نوخو مطلب داسو چی استفاده دعظمة دشان دالله ﷻ ...
واسی ده الذی اعظم شانه شیئٌ عظیم داخونا رواده.

بل مذهب دفراء ده

هغه وائی چی دغه مااستفهامیه ده استفهام جواب غواړی هغه جواب یه محذوف ده معنی یه داسی ده اَیّ شَیئٍ اعظم شانه شَیئٌ عَظِیمٌ ولی فراء ماتعجبیه استفهامیه بولی ځکه استفهام ملائیم ده له تعجب سره ځکه دتعجب معنی خوانفعال النفس عند رؤیة ماخفی سببه نو دهرشی چی سبب خفی وی استفهام اوا ستعلا م ځنی کیږی استفهام کیږی په هغه شی کی چی سبب یه خفی وی نو خو عظمة دشان دالله ﷻ مستفاد سوله غیره پردادره سره مذهبوپه معنی انشائی ترکیبی نحوی ده ماافعل تعجبی کی معنی دجعل اوتصیرسته اوورته متضمن ده معنی دجعل اوتصیرلره نوخوماعظم پروزن دماافعل ده کلماکان علی وزن ماافعل فهومن فعل التعجب فمااعظم من فعل التعجب نوجواب یه داده چی اهل عربیه وو د اخبره ثابته کړیه ده چی فعل تعجب منسلغ ده له معنی دتصیره اوجعل څخه مقصود ځنی محض تحیرا وتعجب ده لکه مااقدره ومااعلمه تعجب دی وی څونه قادرده الله ﷻ څونه عالم ده الله ﷻ که داسی وویل سی چی تعجب دی وی څوک دی چی الله ﷻ یه عالم کرځولی ده یایه قادرګرځولی ده خوداکفرده نو د جعل ،اوتصیر، ترجمه یه نسته دا صیغه منقوله ده له معنی ترکیبی خبری وانشاء متعجب ته هرو خت چی مصنف عاجزسوله درک دمرتبی اوله احاطی دحاله دده اوحیران سوپه شان دالله ﷻ کی نویه متعاجبا وویل مااعظم شانه ځکه اول خلیفه داسلام وائی چی عجزله درک ده ذات ده الله ﷻ داادراک ده. حضرت علی رضی الله عنه وائی چی بحث له اسرارود ذاته د الله ﷻ اشراک ده، الحاد ده اوبل خو تعجب راځی اکثره لپاره دانکار دمتعجب له متعجب منه څخه نودا خومقام دحمد دالله ﷻ ده مقام دانکارنه ده تعجب خنګه لپاره دانکارده مثلا لکه یوسړی چی تاته ووایی چی زه ځلورم آسمان ته وختم نه تعجب وکوی داتعجب انکاری دی یعنی څنګه ته ځلورم آسمان ته وختی که څه هم دلته تعجب لپاره دعجز ده متعجب ده له ادراکه دحقیقت څخه دمتعجب منه لکن توهم دانکارئی کیږی الله ﷻ له توهم څخه پاک ده ولی له تعجبه متبادر انکار ده دا تبادر هلته ده که داتعجب له صیغه دماافعل ،اوافعل به څخه مستفاد وویعنی دغه

اعتراض نه انکاروی نوداسی اعتراض نه
دوی صیغه عرب داسی مستعمل وی چه متبادر ځنی انکاروی.
کیږی که چیری تعجب مستفادوونه استفهام ځکه نوبه هم متبادر ځنی انکاروی.
توهم تا الله ﷺ خو له توهم
سوال :- توهم داستفادی خو کیږی په نظرواصل وضع ته الله ﷺ خو له توهم داستفادی ځکه هم منزه ده ؟جواب :- دلته اصل جواب داده چه دغه ستا قیاس که ځه
هم شکل اول ده لکن منتج نه ده ځکه شرط داتنتاج په کلیة دکبری ده اوایجاب دصغری
ده نو ځکه نه ضروبو منعقده وود شکل اول چه (۱۶) دی (۴) پاته دی منتج دی نو دلته
کلیة دکبری نسته دا نقص تفصیلی ده هغه مخته په (۸) صفحه په سطر (۷) کی نقص
اجمالی وو.
د نقص اجمالی تعریف:نقص اجمالی داده چه پر مجموع نتیجه رد وکړل سی.دنقص
تفصیلی تعریف اونقض تفصیلی داده چه یا پرصغری ،یا کبری ، یاحداوسط رد وکړل
سی.نو هغه کبری چه تاقول کوه کلما کان علی وزن مافعل فهو من افعال تعجب
ددغه کبری کلیه صحت نه لری ډیر ځایه مافعل وی لکن لپاره دتعجب نه وی مثلاً : ما
ادراک .ما استقر.مَا أَدرَاکَ مَا یَومُ الدِّینِ ، الحَاقَّةُ ، مَا الحَاقَّةُ ، القَارِعَةُ ، مَا
القَارِعَةُ.هرځای چه ماضی دافعال دباب مصدره په مااستفهامیه سره وی استفهام ئی
استفهام تعجبی ـی داسی نه ده چه صیغه دمافعل لپاره دتعجب ده نو کا ،ه د ماحرفیه
استفهامیه ده ،اعظم فعل لازمی ده شانه یه فاعل ده.
اعتراض:- که ته داسی اعتراض کوی چه داخو دافعال باب ده متعدی په همزه سره ده
دلازمی نه بلل کیږی ځکه داهمزه دتعدیة ده اولازمی چه متعدی ګرزی یو له دغه امورو
ځخه به ورسره وی لکه :سین داستفعال .الف دمفاعل.تاء دمطاوعة،تضعیف دعین
کلمه ، همزه دصیرورة،حرف جر،ؤس علمت له افعال قلوبو ده دوه مفعوله غواړی
لکه :علمت زیداًفاضلاً،کله چه همزه دصیرورة و رباندی داخله شی وذریم مفعون نره
متعدی ګرزی لکه اعلمت زیداًعمراً فاضلاًنواعظم خو لازمی نه بلل کیږی ؟
جواب :- ناکت دهمدغه اعتراض جواب داسی ورکوی چه باب دافعال کله به معنی
دمجرد فعل سره راځی قطعه نظرله معنی دهمزه چه دتعدیة لپاره ده دلته ما استفهامیه
ده او دا استفهام مناسب هم ده ځکه له استفهام ځخه جهل دمتکلم له کنه د ذات د الله جل
جلاله فهمیږی او جهل دمتکلم له سببه دعظمة دشان دالله جل جلاله فهمیږی نو دادیره
عالی تنزیه ده.

سوال :- استفهام خو لپاره دتردد او شک ده نو تردد او شک په عظمة د ... جلاله کی هم ناروا ده ؟

جواب :- دا صیغه وضعاً لپاره دا ستفهام ده او لپاره دتحیر دا ستفادی ده استعمال

سوال :- دلته خو توهم دتردد کیږی او حال دا ده چه توهم ، تردد په عظمة الهی کی هم ناروا ده ؟

جواب :- دا نه ده معتبره څکه دا شبهة الشبهه ده معتبره چه ده هغه شبهه ده مثلاً : په عقائدو کی راځی چه الله جل جلاله حي ده هر حي جهت لری ، مکان لری او هم زمان لری وغیره وغیره ؟

جواب :- دلته په الله جل جلاله کی دحي معنا علاحده ده په ممکن کی علاحده ده په ممکن کی دحی معنا مابه الحس والحرکة ده په الله جل جلاله کی دحي معنا مابه العلم والقدرة ده .

سوال :- دلته ئی توهم د دغه معنا کیږی ؟

جواب :- دلته دا شبهة الشبهه ده دا معتبره نه ده والا بیا هرحی ذکورة ، انوثة لری الله جل جلاله له دغه ټولو څخه منزه ، پاک ده او په علم فروع کی هم دا قاعده ثابته شوی ده علی الخصوص دفقي شریفي په باب الربوا کی .

شان چشی ته ویل کیږی

شان چشی لره ویل کیږی ؟ شان خطب ، امر ، حال ته ویل کیږی لکه په دی قول دالله ﷻ : کل یوم هو في شان ای کل وقت یحدث اشخاصا و یجدا حوالا علی ماسبق به قضائه بان یعز الذلیل ویذ ل العزیز ویغنی الفقیر ویفقر الغنی ویجعل الامر فقیرا وبالعکس لپاره ددی چي متناول سی ذات او صفت لره څکه امر دشی عام ده ذات لره صفت لره اثر لره دشان اطلاق پرحال دشی او پراثر هم کیږی او پر معنی اعمه چي متناوله وی ذات صفة اثر لره هم کیږی نو څکه په اول قول دمواقف کی په معنی اعم سره ئی داسی ویلی دی : الحمد لله العلی شانه ای ذاته وصفا ته وآثاره نو که له شان معنی اعم نه کی اراده چي ذات لره شامله وی بیانو دارا تلونکی جملی لکه لایحدلا یتصور لاینتج ددغو حالیة نه صحیح کیږی له شان نو مدح نه فائده کوی څکه ضمایر مستتره په دوی کی راجع دی شان ته په معنی دحال معنی یه داسی سوه ماعظم حاله لایحد ذالک الحال او چی نه

دضما یروشان ته سوپه معنی
شان معنی متنونه اراده کی ذات لره صفة لره نوي عود صحیح سو داذ کر دحال وروسته
دخصوصیة دذات نوخومدح تمدح یه فشده کره حلیة دلالة پرڈی وکوی چی مرادپه شان
نه امره په تفسیرکی تخصیص بعد التعمیه ده نوبه دارجع دضمیر و شان ته په لفظ
سره معنی متنونه ده صفات لره ذات لره په وقت اوپه صفتوکی نسته استخدام
دلایتغیرپه طریقه داستخدام یعنی تغیرپه ذات د نه اغراءو غیره استخدام دیته وائی
چی ده د نه محسنات دعلم بدیع ده لکه تجربه تجذب نفظ اراده کړی بله معنی یه له هغه
چی شی لره دوی معنی وی وی یوه معنی یه نه ظاهره نفظ دشان دذات معنی اراده کی چی
ضمیره چی راجع وی وده ته نه هغه اراده کی نوبه نه نفظ دشان ته له شان اعم معنی
مثلالایحد ځنی حال کی اونه ضمیره دلایتغیرچی راجع ده وشان ته له شان تفسیرپه
اراده که چی ذات اوصفة اوائرنره شمله وی په بعضی شروح کی نه متغیرده، اوالله جل جلاله له وصف
امرکوی د دلیل وائی چی متبادرنه شان وصف متجدد ده،

متغیره منزه ده. علیه انه علی
لایحد جملة مستانفة مسوقة لبیان عظمة شانه تعالی اوحالیة یرد
قوله هذا یلزم تقید عظمة شانه تعالی بذلك علی ان الحال یکون قید العامل ذیه اجیب بانه حال
مؤکده والقید انما هو الحال المنتقلة الخ لا یحدیودترکیب تحقیق لری بل دصیغی بل د
معنی اول تحقیق یه دترکیب ده یاد اجمله مستانفه ده مسوقه ده لپاره ده اظهار دعظمة
یز دانی تعلق نه مرقبل اومابعد سره نه لری داصورت یه نه اعتراضات خلاص ده او
یاد اجمله دلاتحد وصف دشان ده نو وصف خو نه موصوف سره مطابقة غواړی په افراد،
تثنیه جمع تذکیرتآنیث تعریف تنکیروغیره نودلته خوشانه معرفه ده په اضافة سره
اولایحدجمله ده اوجمله من حیث هی په قوة دنکیری کی ده نونکیره صفة دمعرفی
نسوای کیدلای اوداصفة بحانه دی په امورو عشره ووکی مطابقت غواړی لکه
افراد،تثنیه، جمع ،تذکیر،تانیث، تعریف، تنکیر،رفع ،نصب، جر، اوس داجمله من
حیث هی چی معنی لری یعنی هغه جمله چی محل له اعرابه نه ولری واقع پرموقع
دمفردنه وی مقصود ځنی حکایة له محکی عنه خارجی اوظنی وی.
سوال:- داجمله ولی په قوة دنکیری کیده ولی په قوة دمعرفی کی نه ده؟
جواب:- ځکه جمله دلالة پرنسبة مجهوله کوی ځکه جمله چی محل له اعرابه ولری
نویه مفردپرځای بنوول کیدلای سی نوهغه مفردچی منتزع له جملی وی هغه نکیره وی

نکه محکوم به وی اومحکوم به نکیره وی نونکارة په جمله کی په اعتبارد وقوع
مفرد ده پرموقع دجملی والاپه جمله کی تنکیرنسته تعریف تنکیرله خواص داسم ده
خو مفرد ده چی نسبة دجزئانی ده وجزاول ته جزئانی که کاتب وی که ضارب وی
وغیره وغیره جزاول که زیدوی که عمروی که بکروی وغیره نه جزاول متعین ده نه ثانی
نوځکه په قوة دنکیری کیده.

دویم جواب:- معارف خو دادی اعلام ، مضمرات ، اسماء الاشارات، موصولات،
معرف بلام الحرفی التعریفی،معرف بالنداء، معرف بالاضافة المعنوية،معرف بالند
په جمله کی دغه یونسته نوځکه په قوة دنکیری کیده.

سوال:- داعین نکیره ولی نه ده.؟

جواب:- داعین نکیره له دی وجی نه ده چی تعریف اوتنکیرله اقساموداسم مفردڅخه
ده جمله خومقابل دمفرد ده.

فائده:- ګوره طالبه په ټوله نحوه کی کلمه دری قسمه لری اسم ، فعل ، حرف ،اسم
مستقلا شپږ (۶) تقسیمه لری : ومعرب ،اومبنی ته ، بل معرفی ،او نکیری ته ، بل
مذکر ،ومؤنث ته ده، څلورم ،اوپنځم اوشپږم دا قسمونه وروسته لیکوکی ذکردی
نور په ټول اقسام ثانویه، یاثالثیه ،یارابعیه ،وغیره دی

دمعرب اقسام مرفوعات ،منصوبات،مجرورات

مثلا: معرب اقسام مرفوعات ،منصوبات،مجرورات ، اود دوی فروعات معرب بالحر
ف وبالحرکة په احوال ثلاثه وویاحالین کی نصب تابع دجرو بالعکس اعراب اقسام په
غیرمنصرف اعراب لفظی تقدیری توابع دمجرورات فروع دمرفوعات اواصول فروع
دمنصوبات اواصول داټول اقسام غیراولیه دی همدارنګه اسماء مبنیه مضمرات اسماء
الاشارة موصولات مرکبات کنایات بعض الظروف اسماء الافعال اصوات
اوهمدارنګه بیابیان دااقسام داسم ده .

داسم دقسمونوبیان

یو تقسیم یه په اعتبار دکمیة لکه اسماء الاعداد.
بل تقسیم یه په اعتبار داتصال بالفعل وعدم اتصال بالفعل لکه مصدر ،اسم فاعل، اسم
مفعول. صفة مشبه، اسم تفضیل.مستقل تقسیمونه په اسم کی دادی (۱) معرب

Maktaba Tul Ishaat.com

اومبنی (۲) معرفه ونکره (۳) مذکرمؤنث (۴) اسماء العدد یعنی تقسیم داسم په اعتبارد لالت پرکمیة (۵) تقسیم داسم په اعتبار دتثنیی اوجمعی او مفردلکه مثنی جمع (۶) تقسیم داسم ده په اعتبار داتصال بالفعل اولا اتصال لکه مصدر اسم فاعل اسم مفعول اسم تفضیل صفة مشبه نو مقصد داسو چی دا (۶) تقسیمونه اولیه دی په اسم کی نورټول تقسیمونه غیر اولیه دی ددغو شپږو فروعات او اقسام او اقسام الاقسام دی وهکذا نو چی تنکر خاصه داسم سوه اسم قسم دکلمی ده مآخوذ په مفهوم دکلمی کی افرادده جمله خومقابله دمفردده ځکه جمله په قوة دنکیری کیده عین نکیره نه ده نونکیره صفة دمعرفی نسوای کیدای شان خومعرفه ده په اضافة سره چاویلی دی چی شان لکه غیر او مثل داسی ده په اضافة نه معرفه کیږی داضعیفه خبره ځکه په قول دفصحاؤ کی داسی عبارات راغلی دی شانه العظیم صفة دشان په معرفه ګرځولیه ده نواصلی جواب داده چی مرادله وصف وصف نحوی نه ده مراد چی لغت بلل کیږی اومطابقة په لسو (۱۰) امورو کی له موصوف سره غواړی که صفة بحاله وواوکه بمتعلقه وویا موافقت په (۲) کی غواړی بلکه مرادمی له وصفه وصف معنوی مرادده اعنی قائم بالغیر اویا محمول علی الشی ،اویامبین مطلقا، که مبین ذات لره وو تمیز ده، اوکه مبین هیئة دفاعل او مفعول نه وو حال ده ، اوکه مبین هیئة دغیرفاعل او مفعول ته وو لغت نحوی ده نو وصف معنوی دغو ټولو ته شامل ده دو صف نحوی او معنوی په مابین کی عموم خصوص من وجه ماده ده اجتماع اعجبنی هذاالعلم هم وصف معنوی ده قائم بالغیرده داعلم هم وصف نحوی مطابق له موصوف سره په هغو امورو کی اوماده دافتراق ونحوی له معنوی مررت بهذاالرجل داوصف نحوی ده مطابقت په ټولو امورو کی سره لری اووصف معنوی نه ده ځکه رجلٌ خوذات ده قائم بالغیر نه سوای کیدای.

سوال:- دلته مرادوصف معنوی سو وصف معنوی خو مشترک ده په مابین دحال، دتمیز ،دوصف نحوی کی نوعموم دمشترک خو ناروا ده له مشترکه چی یوه معنی اراده کیږی قرینه غواړی نو یا مشترک ته مأول ویل کیږی دلته په دغو دروکي پرکم یوه قرینه سته چی هغه اراده سی؟

جواب:- دلته حال مراد ده قرینه یه داده چی شارح ویلی دی یعنی قاضی وایی
ویحتمل ان یکون وصفًا مبینًا لکیفیة الشان الخ نومبین کیفیت لره خوحال ده نودا
ویحجه جمله جمله حالیه ده.

سوال:- حال خو منتقل کیږی متجدد کیږی ځکه غالب په احوال کی حال منتقله ده هغه
منتقل لری تجدد لری او حال قیدوی عامل دذی الحال لره نوخومفاد به داسی سوچی
ذات ده الله جل جلاله چی ده پاک ده له هرعیبه او عظمة لری په داسی وقت کی چی
تحدید به نه کیږی کی تحدید کیدی بیا عظمة نه لری نودلته دوه محذوره راغلی یو دا چه
ذات د الله جل جلاله محدودا و غیر محدود ده دا تغیر او تجدد په ذات د الله جل جلاله کی
سو دا ناروا ده.
وبل یه تقدس او تنزیهه مقیده سوه دا دواړه ناروا دی هم دارنګه په شان کی..؟

جواب:- دا حال مؤکده ده منتقله نه ده لکه زیدٌ ابوک عطوفا ځکه تأکید، دوام، ثبوت.
تعریف دا په جمله اسمیه کی وی او دلته خودا ما اعظم شانه جمله فعلیه ده ځکه ابن حاجب
وائی وشرطها ان تکون مقررة لمضمون جملة اسمیة یعنی عقد به وی له اسمین صلاحیه
به د اسمین نه لری د عمل په دغه حال کی او ده جمله فعلیه سی فعل خو بیا صلاحیة
د عمل لری په حال کی لکه شهد الله قائما بالقسط ؟

جواب:- په حال مؤکده کی دوه مذهبه دی محقیقین وائی چی حال مؤکده هم په اسمیه
کی راځی هم په فعلیه کی راځی لکه شهد الله قائمًا بالقسط او ابن حاجب څه وائی
وشرطها ان تکون الخ دلته دری مضافه دی ای شرط وجوب حذف عاملها ان تکون
مقررة لمضمون الجملة الاسمیة یعنی حذف د عامل ده حال ګاهی جوازی نکه
راشدًا، مهدیًا، ای اذهب حالکونک راشدا ای مدلولا علی الطریق المستقیم او ګاهی
په حذف د عامل وجوبی وی کی تقریر د جملی اسمیی کا وونکه زیدٌ ابوک عطوفا دلته
اب اشعار ر اولی په اثبات د عطوفة سره نو اثبة و ذکرته ضرورة نسته حذف یه وجوبی
دی نو ده محقیقین په نزد دا حال مؤکده ده او د جمهورو مذهب دا ده چی حال مؤکده په جمله
فعلیه کی نه راځی که چیری راغلی وو لکه شهد الله قائمًا بالقسط هغه حال د ئمه ده
مؤکده نه ده نو د جمهورو په نزد دا حال دائمه ده:

Maktaba Tul Ishaat.com

ملو تحریر کندیا

عراص کندیا

دحال اووه (۷) اقسام

نو اوس حال اووه (۷) اقسام بیدا کړل حال منتقله، حال مترادفه، حال متداخله، حال
مقدره، حال مؤکده، حال دائمه، حال محققه. او معنی تحقیق یه ده چی لایحد ځلور
معنوی لری یوه اصطلاحی ده چی تعریف د شی ده په مقومات ذاتیات دری لغوی دی
یوه معنی یه منع د بله معنی یه ظرف ده بله معنی یه نهیه ده د صیغی تحقیق یه داده چی
صیغه یه یا مجهوله ده لایُحَدّ یا معلومه ده لایحد و د احتمالات تحقیق یه داده چی (۱۶)
احتماله پکښی دی یو اره یه صیغه مجهوله که حال یه ذات د ... که یوه معنی
صطلاحی دری لغوی ځنی واخله دایه ځلور احتماله یه یه صیغه معلومه که حال یه له
ذات که یوه معنی اصطلاحی دری لغوی ځنی و خه د یه یه ځلور د یه اته احتماله په
ذات کی هم دارنګه د غه اته احتماله په حدیه کی دی نه شو چی جمله د لایحد حال کی
دایه (۱۶) احتماله. احتمالات به و نه یو احتمال و اخلو چی لایُحَدّ
اوس نو ظنبه وروزه له دغو (۱۶) احتمالات مراد یه معنی صطلاحی سی یعنی
صیغه مجهوله سی حال نه ذاته د ... جل نه سی خارجیه او ذهنیه نه لری
د ذات داالله ﷻ تحدید نه کیږی ذاتیات نه لری جزوی حدیه ذهنیه او خارجیه
دانفی به کوو نفی هته کیږی چی نه ... جزوی حدیه مراد یه معنی لغوی سی داهلته
نیستی کو و نفی د لایحد په صیغه مجهوله حال نه ذاته مراد یه معنی نیستی کونو وس له دا (۱۶)
کیږی چی نه ... جزوی تحلیله مقدریه نیستی کوو چی لایحد صیغه
احتمالات ولی مونږ او د یو احتمال نه ورته ... نیستی
مجهوله سی حال له ذاته د ... سی و مراد یه معنی صطلاحی سی یعنی دالله ﷻ
تعریف په ذاتیات نه کیږی ذاتیات نه لری بسیط د ذهنی و خارجی اجزاوی حدیه نه لری نه
خارجیه نه ذهنیه؟

جواب:- وجه یه دا ده چی په صیغه مجهوله په معنی صطلاحی کی په حالة کی له ذاته
دالله ﷻ ځکه دری فلمی موجودی دی یو خویه معنی صطلاحی کی براعة استهلال
ده یه معنی لغوی که چه ظرف و نهیه ده ... ځکه نه نهیی چی ظرف ده یعنی
نقطه و سطحه و خط نه د غو بحث په منطق کی نه کیږی په علم هندسه کی بحث ځنی
کیږی په علم منطق بحث نه معنی صطلاحی د حد کیږی و په صیغه مجهوله کی
تنزیه ده یعنی تبعید د ذات ... نه نقص و په صیغه معلومه کی د لا یحد

تقدیس ده یعنی تبعید ده صفات دخدای ده له نقائص یعنی علم دالله ﷻ حصولی نه ده
بلکه حضوری ده نوتنزیهه مقدمه ده پرتقدیس او بل په صیغه مجهوله په معنی
اصطلاحی کی موا فقه ده له مرامه دمحب الله بهاری سره دهغه په خپله منه دسلم کی
ترنقد ده لایحدلاندی نوشته کړی ده [لانه بسط ذهنا وخارجا] داتعلیل لپاره دامتناع
تحدید اصطلاحی ده په صیغه مجهوله سره په صیغه معلومه په معنی اصطلاحی سره
په صیغه مجهوله اوپه معنی لغوی کی یه اتیان په مرام دمصنف نسته اوپه لغوی
معنی کی یه خصوصًا براعت هم نسته اوپه صیغه معلومه کی تنزیهه نسته که څه هم
براعت پکښی ده اوپه معنی اصطلاحی په صیغه مجهوله په حالیة لذاته کی یه هم اتیان
په مرام دمصنف ده اوهم براعة سته اوهم تنزیهه سته نوځکه له دا(۱۶) احتمالات دغه
احتمال په نفی کی تردانورو احتمالات را مخته سو.

اوس دلیل یروایو: چی دالله ﷻ تحدیدنه کیږی ځکه تحدیددهغه چاکیږی چی
اجزاوی لری الله ﷻ اجزاوی حدیه وی نه لری نه ذهنیه نه خارجیه تحدید خوپه اجزاوو
خارجیه ووهم راځی لکه بیت سقف مع الجدران ځکه که اجزاوی الله ﷻ ولری هغه
اجزاوی به یاممکناتی وی یابه ممتعانی وی یابه واجباتی وی یابه بعضی واجبه بعضی
ممکنه بعضی ممتنعه وی یابه بعضی ممکنه بعض ممتنعه وی داشقوق ټول باطل دی
دانورو بطلان خوظاهر ده دلائلوته ضرورة نه لری داشپږاحتماله چی دی فقط دغه
یواحتمال سته چی الله ﷻ دی اجزاوی ولری واجبه یاذهنیه یاخارجیه تحدید ده خدای
دی په وسی اوس موږدغه وایوچی واجبه اجزاوی نه ذهنیه عقلیه کیدای سوای چی
دالله ﷻ تحدید ذهنی یه وسی اونه اجزاوی خارجیه کیدای سی چی دالله ﷻ تحدید
خارجی په وسی لکه سقف جدران بیت لره یاخرما عسل شکنجبین لره یابدن او صورت
نوع انسان لره یاهیولی اوصورت حکمتی جسم طبعی لره ولی واجبت اجزاوی ذهنیه
نسوای کیدای لکه حیوان ناطق انسان لره ځکه اجزاوی ذهنیه په خپل مینځ کی هم حمل
لری پرخپل ذات هم حمل لری حمل شائع متعارف متواطی المقول بعلی لکه ناطق
حیوان بعضی حیوان ناطق وکل انسان حیوان ناطق نوحمل تحد په وجود خارجی و
مصداق کی غواړی اومغائره مفهومی غواړی لکه حیوان ناطق و ... یوه
زیدوجود هم دانسان وجود ده هم دحیوان هم دناطق بلکه (۴) جنس (۴) فصه یوه نوعه
دی نونو تحد په وجود دزید کی ده زید جوهر هم ده قابل لابعاد هم ده ... هم ده

نامی هم ده، حساس هم ده، انسان هم ده، اومفهوم ئی مرکب جوهرماهیة اذاوجدت فی
جسم نامی حساس متحرک باالاراده ده دایه مفهوم ده مفهوم له هغه بله علی
الخارج کانت لافی الموضوع دانورهم پردغه قیاس که دهریوه مفهوم
متحددی نواجزاوی حده ده اومصداق دټولوسره یوده په وجودخارجی کی ټول سره
ذهنیه سی اتحادبه دهنیه متحدی دی په جعل اوتقرراووجودکی نوواجبات که اجزاوی
لری په خارج او مصداق کی حمل به سره لری هم په خپل مابین کی هم پرکل باندی
اوواجبات خومنفصلة الهویة مستقل الوجوددی ځکه په واجب کی تشخص وجود هویة
،هذیة ،ماهیة، سره عین دی هرجز واجب مستقل ده په وجودکی اتحادله بله سره په
وجودکی نسوای پیداکولای اوحمل خواتحادغواړی په وجودکی اواجزاوی ذهنیه
حمل غواړی دغه دلائل پرعینیة ده وجوداوماهیه اوهویة له ذاته سره په الله جل جلاله کی دابه
راسی انشاء الله تعالی اونه واجبات اجزاوی خارجه کیدای سوای چی تحدیدخارجی
دالله جل جلاله په وسی لکه سقف جدران بیت لره یاهیولی اوصورت حکمتی جسم طبعی لره
یعنی خدای پاک دی فرضًاپه خارج کی فرضًادوی اجزاوی واجبی ولری اقل دتعدد
خودا (۲) دی له دغودوواجزاووواجبودی خدای فرضًامرکب وی په دغودوو اجزاوو
خارجه وواجبه وودی دخدای پاک تحدیدخارجی وسی ؟

جواب سی اجزاوی واجبیه خومستقلة الوجودمستغنی دی بعض له بعض افتقارنه سره
لری ځکه افتقارخاصه دامکان ده انقلاب له مادی دوجوب وامکان ته محال ده حیث
یدورعلیه رضی التکوین والایجاد داتحقیق می درته مفصل کړی ده مطالعه یه که نوله
اجزاوو مستغیه ووکله ترکیب حقیقی راتلای سی داخو لکه وضع دحجرپه جنب دشجر
کی ترکیب حقیقی داده چی دکل علی حده آثاروی داجزاووعلی حده اثاروی اودا
جزاووپه مابین کی افتقاروی په جهتین مختلفتین لکه هیولی جلااثاراو صفات لری
صورت جسمی جو هری جلاآثاراوصفات لری اوله دوی مرکب جسم طبعی جلاآثارلری
او هیولی افتقارصورة ته لری په وجودکی صورة یه هیولی ته لری په تشکل کی نو دور
نه لازمیږی.
اوبل بالفرض که له اجزاؤ واجبه وو کل جوړسی د اجزاوو له افتقاره به نظر ر اقطع کړ
سی نوکل خوحتمًامفتقروی واجزاووته اوافتقارخوخاصه دممکن ده نوکل خو ممکن
سو واجب نه سواودااجزاوی واجبی چی دادوی اجزاو ی دی داهریو جز واجب که مرکب

سی کل سی خوممکن سوانقلاب په موادوکی خومحال ده نوخو دغه دواړی اجزاوی
واجبی به حتمًابسطه وی نوخو بساطة دواجب ثابت سو دا خو مقصوداهم ده
وداتعددته بی برهان توحیدورضم کم توحیدبه هم ثابت کم نوخوهم وحدة ثابت سوپه
واجب کی هم بساطة دادواړه اصل مقصودده دوحدة براهین خونقلی هم دی عقلی هم
دی یودلیل دا چی که واجب لره داسی شریک پیداسی چی علاقه دتوالدسره ولری
نوځکه باطل ده چی وا جب له واجبه سره تکافو نه لری اوواجب له ممکن سره تماثل نه
لری توالد، اوتناسل دادواړه غواړی اوبی له توالده که الله جل جلاله ته شریک پیداسی یاا
ثنیة بدون الامتیازراځی، یاوجوب دالله جل جلاله مستفاد له غیره کیږی، یافصل مقسم مقوم
ګرځی، یاعرض ذاتی ګرځی، یافصل مقسم جاعل ګرځی، یا تواردعلل راځی پرمعلول
واحد یاا جتماع دنقیضین راځی یا ا رتفاع دنقیضین یاعجزپه واجب کی راځی دا ټول نا
روادی اوبل وجود ،هذیة، هو یة، حقیقیة، په واجب کی سره عین دی که یولک واجبه
فرض کی او ددوی وجود تشخص حقیقیة سره عین وی نوخویوواجب سود اټو ل فراخ
اومفصل اوقاطع دلائل لری دابه انشاء الله تعالی راسی نوچی واجبی اجزاوی الله جل جلاله
نه ودر لودی اونی لری یوممکن اجزاوی اوممتنع اجزاوی اودتوزیع څلورصورته
داخوپه طریقه اعلی باطلی سوی دانود تحریر دعبارات حاصل سوو له دغوعبا را
توجمله مستأنفه مسوقة الخ بیاتردغوعباراتو وانکان المرادالمعنی اللغوی یکون
الحدبمعنی الطرف الخ.

اوس دتعریف اقسام درته تشریح کوم

(۱)اوز حدحقیقی ده چی په ذاتیات حقیقیه وو وی.

(۲)دویم حدخارجی ده لکه البیت سقفٌ مع الجدران.

(۳) دریم حداصطلاحی ده چی اهل اصطلاح یومفهوم مرکب متصورکی له مبهم
اومتعین بیایواسم ورته متعین کی لکه الحرف کلمة غیردالة نوداکلمه جنس
اصطلاحی ده او غیر د الة فصل اصطلاحی ده.

(۴)څلورم حدلغوی ده چی واضع یه اهل لغةوی دغودواړوته حداسمی ویل کیږی.

(۵) پنځم حدتشبیهی ده هغه بسائط حقیقیه ووله ده لکه عقل وحدة نقطه و جب
نوجود نفس لون یعنی عرضیات نازل پرمنزله ده ذاتیات وی دیته جدودتوسیعیه هم

لفظی بلل کیږی اول به
ویل کیږی تعریف به یاحقیقی وی یابه غیرحقیقی وی چی الاتعریف حقیقی
یامعرف دده معلوم الوجوده وی تعریف حقیقی بحسب الحقیقة ده و (۱۳) رسم تام (۱۵)
بحسب الاسم ده هریوله دوی منقسم ده وحدتام (۱۱) حدناقص (۱۶) حقیقی دی اوس نوهرواحد
رسم ناقص (۱۷) نواقسام (۱۷) سو ویو لفظی ده دا (۲۲) اوله رسم ناقص (۲۵) یابه
له داحدتام (۱۹) اوله حد نا قص (۲۱) اوله رسم تام دتعریف حقیقی بحسب الحقیقیة څلور
حقیقی وی یابه مجازی وی اوسنودغه اته قسم داڅلورنورله دوی تعریف حقیقی
له دغواتوتعریف حقیقی بحسب الحقیقة حقیقة له دوی تعریف حقیقی بحسب الاسم
بحسب الحقیقة مجازادایه (۳۳) اودانوراته باقی اوداڅلورنورله دوی تعریف حقیقی
څلورله دغواتوتعریف حقیقی بحسب الاسم حقیقة تعریف حقیقی بحسب الاسم مجازادایه
بحسب الاسم حقیقة اود اڅلور نورله دوی خپل مثالونه لری تشریحات لری دابه
مجموعه اقسام دتعریف (۴۱) دانوهریوله دوی پردغه نفی دلایُحَدُ په صیغه مجهوله په
انشاءالله تعالی درته راسی اوس طالبه وروره پردی نفی نورموثق دلائل وایو په دیقت ئی
معنی اصطلاحیه سره حال له ذات دخدای
مطالعه کی.

قوله لایحدلانه بسط ذهناوخارجاالخ بساطة خارجی ده الله تبارک ظاهرده ځکه یبا
امکان لازمیږی انقلاب له مادی دوجوبه امکان ته راځی اوانقلاب په موادوثلاثه وو
کی ممتنع لذاته ده او ذهناولی بسط دالله تبارک وتعالی ځکه اجزاوی ذهنیه وی مفهو
مَامغائر ی وی اوجعلاً وجودًا تقررًامتحدی وی لکه مخکی می در ته تیرکړوچی
داڅلورجنسه څلورفصله یوه نوعه څلورهیولی وی څلور صورته داپه (۱۷) دداتو لو
اتحادپه وجوددعمرکی ده اودامفهوم د هریوه له هغه بله مغایرده وسلوکه خداوند
تعالی مرکب ذهنی سی نوبه حقیقة دخدای غیرسی له وجوده اویابه سلب اشی راسی له
نفسه اویابه زیادة دشی راسی پرنفس ځکه چی ته الله جل جلاله ته عقلیه اجزاوی ورکی
نوخوپه عقل او ذهن کی سره مغایردی په خارجی وجودکی به سره متحدی وی نوله الله
جل جلاله سره مطلق وجودعین ده دده له ذات سره په عینیة حکمتی سره نوسی په وجود
ذهنی کی اجزاوی ذهنیه مغائرة لری دلته که یه الله پاک ته وجود خارجی له دا اجزاوو
ذهنیه وود ذهن په وقت کی سلبه وی بیادا وجود خارجی پرزیادة کوی نوخوسلب دشی
له نفس راغی زیادة دشی پرنفس راغی ظرفیة دشی نفس لره راغلی اوکی نه ځنی سلبه

ی اجتماع د نقیضین راغی ځکه په وجود ذهنی کی مغائرة ده په وجود خارجی کی
د داو وجود خارجی ذهنی په الله ﷻ کی سره عین دی نو خو مغائرة او اتحاد راغی
دو متبائنین دی په قوة د نقیضین کی دی چی مغائرة اولاً مغائرة
د داو لا اتحاد نو اجتماع د نقیضین خو نا روا ده او که وجود په الله ﷻ کی غیر کی له
مه له حقیقة دا هم نه ده روا پرعینیة یه براهن قطعیه سته هغه دا برهان ده اقصر برهان
ده چی که دا وجود زائد سی پر ذات د الله ﷻ نو به دا وجود دا ثبوت د وجود د ذات
ﷺ لره علة وی د غه علة به یا نفس ذات د الله ﷻ وی یا به غیر وی که ذات د خدای
ی نو به یا ذات د الله ﷻ وجود لری بیا به دا وجود پیدا کوی ځکه علة د و جود به
موجود وی هغه سابق وجود به یا عین لاحق وجود وی تقدم د شی پر نفس راغی ځکه تقدم
نسبة د طرفین متغایرین غواړی د شی او نفس په مابین کی مغایرة نسته او یا به غیر وی
نو دویم شی موجود په وجودین سو دا نا روا ده ځکه وجود معنی مصدری ده تعددیه په
تعدد د مضاف الیه سره ده چی مضاف الیه واحد وی دی واحد ده نو دلته خو یه مضاف
یه واحد ده او وجودین دوه دی دا نا روا ده نو یه حتمًا وجود هم واحد وی بلکه تقدم د شی
راغی پر نفس په وجودات غیر متناهیه وو سره ځکه دلته داد ورمستلزم ده تسلسل لره
وکه دا وجود له غیره څخه سی نو خو واجب ممکن سو دا نا روا ده انقلاب په موادو کی
راغی دا نا روا ده نو خدای اجزاوی ذهنیه نه لری وسنو داده چی دا اجزاوی ذهنیه وی لکه
حیوان ناطق چی مغائر دی مفهومًا او متحدی دی وجودا یو ده زید وجود ده دوی وجود ده
نو دا اجزاوی څنګه وجود پیدا کوی په خارج کی ځکه دا اجزاوی خو هره یوه معروض ده
معقولات ثانویه وو ده معقول ثانوی چی شی ته عارضیږی په ذهن کی ور عارضیږی نه
په خارج کی مثلا حیوان ته کلیه مفهومه ذاتیه جنسیه ور عارضیږی دا معقولات ثانویه
دی همدارنګه ناطق ته فصیلة کلیة مفهومیة ور عارضیږی وقس جواب د غه حیوان
او ناطق او جوهر او نامی او حساس او قابل الابعاد او جسم دا چه اجزاوی ذهنیه دی چی
وجود په خارج کی لری په مقام د کلی طبعی کی نه په مقام د کلی عقلی کی نه په مقام
د کلی منطقی کی مثلاً زه وم الحیوان الکلی حیوان موصوف د کلیْ یه صفة ده دا یو ازی
موصوف بی له لحاظه د صفة کلی طبعی ده سره له لحاظه د کلیّ کلی منطقی ده یو ازی
د صفة چی کلیّ بی له لحاظه ده موصوفه چی حیوان ده دا کلی عقلی نو کلی منطقی
او کلی عقلی له معقولات ثانویه ده وجود یه خارج کی نه لری او کلی طبعی وجود په

Maktaba Tul Ishaat.com

انشاء الله رابه ته انتظاروباسه

خارج کی پرمذهب تحقیق لری دادکلی طبعی وتحقیق ته انتظاروباسه انشاء الله رابه قریب ،بعید ،ابعد ،
مأخذه دوی ځلور ر جنسه دی ځلور ذهنیه اجزاوی چی کیږی
سی. **سوال :-** دلته اعتراض کیږی چی اجزاوی ذهنیه ځلورجنسه دی یعنی مقابل کی په یوشخص ده چی زیدده
ابعد الابعد ، همدارنګه ځلورفصله دی حتی په مقابل کی یه انسان ده یوشخص ده (۱۸) شیان یووجودسوو
هیولی وی دی ځلورصورته دایه (۱۶) یوه نوع ده چی دا(۱۸) خو نو متحددی نو دابل کل ممنوع ده جواب چی
دایه (۱۸) ددغوټولویو وجودکی چی سره متحددی نو راغی په (۱۸) محلوپوری دابل له تحصیله اوتعینه مثلاله
نوخوقیام ده یوعرض شخص راغی په (۱۸) محلوپوری وروسته له تحصیله خارج سوپه مطلق
ودغوټولو(۱۸) شیانوته نسبة دوجودواحدکیږی وروسته مجردات خارج سوپه
زیدسره په جوهر کی عقول عشره داخل ووپه قابل الابعادمجردات جمادات خارج سول په
جسم کی له زیدسره حجرشجرمدروغیره داخل ده په نامی سره هغه خارج سول په
جسم نامی کی له زیدسره بناتات اشجارداخل دی په حساس سره ناطق ټول حیوانات خارج
جسم نامی حساس کی ټول حیوانات له زیدسره داخل دی په ناطق عمربکرخالدوغیره وغیره
سول په حیوان ناطق کی چی نوع ده چی انسان ده له زیدسره زیدپاته نوهغه (۱۸) شیان
ټول داخل دی په مع هذه الشخص سره ټول خارج سول. وازی زیدپاته نوهغه
چی و مرتبی دذات متحصله ته راورسیدل یووجود. یوه وجودنسبة ورته کیږی.
بل دلیل پرنفی **دلایُحَدّ** په صیغه مجهول په معنی اصطلاحی حال له ذاته دخدا یه
یعنی حال له هغه ضمیرمتصله په شان پوری چی راجع ده خدای لره بل یه دادلیل ده هغه
دلیل داده چی خدای بسیط وذهنا اجزاوی ذهنیه نه لری ځکه ترکیب ذهنی مستلزم ده
ترکیب خارجی لری اوداقوی قول هم ده اوترکیب خارجی خوپه خدای کی محال :ه
مستلزم ده امکان لره که دغه اجزاوی خارجیه ممتازی وی په جعل اوتقرر اوو جودکی
لکه هیولی او صورة حکمتین اوکه نه وی ممتازی لکه هیولی اوصورة تشبیهی عقلی
یا تشبهی خارجی بلکه ممتازی وی دااجزاوی فی حدذاته یعنی په علم دجاعل کی لکه
اجزاوی ده اعراضُ موجوده ووخارجیه وولکه، لون، اوقا بض البصر دسوادلپاره.

په اجتماع دترکیب ذهنی اوخارجی کی (۳) مذهبه

ګوره طالبه په اجتماع دترکیب ذهنی اوخارجی کی (۳) مذهبه دی:
اول مذهب داده:- چی قطعً تلازم نه لری یوشی که اجزاوی خارجیه درلودی چی
مغائری دی په جعل. اووجودکی هغه ذهنیه نه لری چی متحدی دی په جعل اوپه

براض کندیا
وجودکی بیاده لره دوه جدان تامان، مختلفان ، راځی په یوه مرتبه کی یوحقیقه دوه
حقیقیه گرځی ځکه تحدیدپه اجزاء دخارجیه وو رواده لکه شیخ چی په شفاء کی ویلی
دی

دویم مذهب داده:- چی کله تلازم نه سره لری اوکله تلازم سره لری لکه په مرکبات
خارجیه ووکی هم اجزاء ذهنیه سته لکه حیوان ناطق انسان لره اوهم اجزاوی خارجیه سته
لکه بدن اونفس پرمذهب دمتکلمین دااجزاوی خارجیه دانسا ن دی یابدن اوصورت
نوعی پرمذهب دحکماوو بدن عبارة له جسم طبعی ده جسم طبعی مرکب له هیولی
وصورت حکمتی ځخه ده اوپه بسائط خارجیه ووکی لکه سوادپه ذهن کی اجزاوی
ذهنیه لری چی لون قابض البصرلون جنس ده قابض البصریه فصل ذهنیه اجزاوی لری
خارجیه نه لری.

دریم مذهب داده :- چی داجزاوذهنیه وواوخارجیه په مابین کی تلازم ده ځکه
جنس اوفصل مأخوذان دی له مادی اوصورة داقول قوی ده ثاقب ده دلیل یه داده دتلازم
چی مصداق دحمل دجنس اوفصل اومنشاده انتزاع ددوی نفس ذات دموضوع ده
نوحیثیة واحدخو منشاء دانتزاع داموروتبائنه وو نه سوای کیدای ځکه استنادد
مورکثیره متعدده وامرواحدته ممتنع ده نو به حتماًپه نفس ذات دموضوع کی
تکثیروی ابهام اوتعین به پکښی وی ابهام مبهم به منشاء دانتزاع دجنس سی تعین
ومتعین به منشاء دانتزاع دفصل سی نوپه دی کی استحاله نسته یوه شی لره دی دوه
جدان، تامان، متحدان، بالذات ،متغایران بالاعتبار راسی وسنوکه په ذات دموضوع
کی اجزاوی ممتازه وی جعلا وجودلکه جسم چی مرکب ده له هیولی او صورت حکمتی
فیهانسبة جزده له جزء مبهم ځخه چه هیولی حکمتی ده جنس راوا خستل سی له صورة
جسمی به فصل راواخستل سی اویابه په علم دخدای کی قبل ترجعل تکثره داجزاوو
چی متحدی وی په جعل اووجودکی لکه په سوادکی داخونه پردی صورت سوچی جنس
اوفصل تلازم له هیولی او صورة حکمتی سره هم لری اوداډیره ضعیفه خبره ده ځکه
اجزاء ذهنیه متحدی دی په وجودکی هیولی اوصورة حکمتی مغائر دی په وجود کی
ذهنیه اجزاوی. ترکیب اتحادی ، ترکیب انضمامی لری ذهنیه قدیمی دی هیولی
وصورت حکمتی حادیثی دی هغه مرکیات ناقصه دی هغه مرکبات تامه دی وروسته
به دتحقیق ته راسوچی اجزاوی ذهنیه یعنی جنس فصل تلازم له هیولی اوصورت

Maktaba Tul Ishaat.com

تشبیهی یا عقلی یا خارجی سره تلازم نه له هیولی اوصورة حکمی چی جسم طبعی ځنی جوړه ده تفصیل یه وروسته انشاء الله تعالی راځی دغه اول مذهب چی وی تلازم نسته داد هروی یعنی سید ذاهد مذهب ده دابل چی ګاهی تلازم سته ګاهی نسته داد سید سند مذهب ده او دغه د تلازم چی قوی مذهب ده داد محب الله بهاری مذهب ده.

اوس دبهاری صاحب دمذهب تشریح کوو

اوس نو که مقصود د مستدل له تلازم په مابین داجزاو وذهنیه او خارجیه ووکی تلازم مطلقًا وی که هغه اجزاوی خارجیه ترکیب اتحادی لری لکه هیولی اوصورة تشبیهی چی عین جنس فصل دی فرق یه په اعتبار سره ده اوکه ترکیب خارجی انضمامی لری لکه هیولی اوصورت حکمتی چی له حقایق تامه وودی عین جنس فصل نه دی مستدل چی په دلیل کی وائی چی جنس او فصل مأخوذان دی له مادی اوصورة څخه معنی یه داده چی عین ماده اوصورة دی په اعتبار سره په هغو ماهیات کی چی ترکیب یه اتحادی وی لکه سواداویامأخذده دوی ماده اوصورة دی په هغوماهیات کی چی ترکیب یه انضمامی وی لکه جسم طبعی چی مرکب له مادی او صورة حکمتی ده نو دغه محب الله چی ومرزاهدته جواب ورکوی په دغو عبارات ولااستحالة فی ان یکون للشيء الواحد حدان تامان متحدان بالذات متغایران بالا عتبار دابه نو په جواب دهغه چاکی سی چی هغه قول په عدم اجتماع د ترکیبین کوی پر طریقه د سلب کلی نو به ورته وویل سی مثلًا جسم طبعی یا د تحدید په اجزاو وخارجه کوم چی جسم طبعی هیولی وصورت حکیمته بیایه په اجزاو وذهنیه ووکوم چی جوهرٌ قابل الابعاد دلته استحالة سته ځکه مصداق د حد اول چی مجموع هیولی اوصورة حکمتی ده ذات د جسم ده غائت الامر چی هرواحد له هیولی اوصورة نه حمل کیږی پر ذات د جسم اومجموع پر حمل کیږی او جوهر قابل الابعا د هر واحد هم پر حمل کیږی مجموع هم پر حمل کیږی او که مقصود د مستدل اثبات د تلازم وی د ترکیب ذهنی او ترکیب خارجی اتحادی لکه په سواد کی نو یه حاصل داده چی هغه مرکبات خارجیه چی اجزاوی خارجیه انضمامیه هیولی او صورت حکمتی لری لکه جسم طبعی داقطعا اجزاوی زهنیه نه لری نو داقول د دغه مستدل په سطر کی ولااستحالة الخ پر دغه صورت یه معنی داده چی نسته استحاله په دوی کی چی شی لری دی حدان راسی چی متحدان وی په حقیقت کی یعنی دغه تاسی څه وایاست چی تحدید په اجزاو وخارجه ووراځی لکه په انسان کی که په ذهنیه ووهم راسی

د خویوشی لره حدان متغایران راغلو دانا رواده مستدل پردوهم صورت ورته وائی چی
که په انسان کی اجزاوی ذهنیه وی نسته قطعاچی بیا دانسان تحدیدپه وسی چی
د استحاله راسی چی یوه شی لره حدان تامان متغایران را غلوپه یوه مرتبه کی بلکه
په انسان کی اجزاوی ذهنیه نسته اوپه هغه چاکی چی اجزاوی ذهنیه موجودی وی لکه
په سوادکی لونْ جنس ده قابض البصریة فصل ده په هغه کی بیا اجزاوی خارجیه مغائری
د اجزاوو ذهنیه وونسته چی مغایرة ذاتی ورسره لری اوبیایو حقیقة دوه حقیقته وگر
ئی بلکه په سوادکی اجزاوی خارجیه اوذهنیه اتحادذاتی او تغایر اعتباری لری
دغو اجزاوو خارجیه ووده سو ادته هیولی اوصورة تشبهی ویل کیږی اجزاوی خارجیه
غیر حقیقیه ورته ویل کیږی اود جسم طبیعی اجزاوو خارجیه ووته هیولی اوصورة
حکمتی اوا جزاوی خارجیه حقیقیه ویل کیږی نوجسم طبعی ته مرکب خارجی حقیقی
ویل کیږی دسید سند پر مسلک اجزاوی عقلیه نه لری دسیدذاهد پر مذ هب اجزا وی
عقلیه لری چی جنس اوفصل دی تلازم یه له دغوا جزاوو خارجیه ووسره ده چی حقیقیه
وی حکمتیه دی اوپه سوادکی بیاذهنیه نسته خارجیه نسته نو تلازم دسید
زاهد پرمذهب دلته په سوادکی نسته په جسم طبعی کی سته نوځکه زاهد وائی چی
دغی تلازم سته گاهی نسته ایجاب کلی نسته نه سلب کلی سته ایجاب کلی دمحب الله
بهاری مذهب ده سلب کلی دسیدسندمذهب ده اوپه بعضی کتابوکی بیاسلب کلی
دزاهد مذهب ده اوسلب جزی اوایجا جزی دسیدسندمذهب ده خوداغیرمشهوره ده
نویه مشهورکی سید ذاهد تلازم له اجزاوو خارجیه ووحقیقیه ووسره ثابت کړی ده چی
هیولی اوصورة حکمتی ده .

اوبهاری صاحب مطلقاتلازم ثابته وی

اوبهاری صاحب مطلقاتلازم ثابته وی لکن له هغوا جزاوو خارجیه ووسره چی هغه عین
اجزاوی ذهنیه دی فرق یه اعتباري ده نه له هغو اجزاوو خارجیه ووحقیقیه وو سره چی
هیولی اوصورة حکمتی دی ځکه دهغو حکمتیه وو اجزاوواوذهنیه ووډیر اختلاف ده
اجزاوی ذهنیه متحددی دی په جعل اووجودکی خارجیه مغایږی په اجعل اووجود کیه
ی ذهنیه ترکیب اتحادی لری خارجیه ترکیب انضممی لری په خارجیه ووکی
داجزاووجودپرکل مقدم ده په ذهنیه ووکی دکلی وجودپرجزئیات مقدم ده خارجیه
حمل نه سره لری په خپل مابین کی نه دهریوه جزحمل پرکل راځی بلکه دمجموع حمل

Maktaba Tul Ishaat.com

پرکل راځي بخلاف ذهنيه پرکلي هم حمل دهريوه رواده په خپل مابين کی هم دمجموع
پرکلي هم ذهنيه مجردات وی دحکماووپه نزدقديم دی وجودتخميني هم لری وجو د
عيني هم لری تخميني وجوديه قديم ده عينيتي په حادث ده خارجيه يوو جودعيني حادث
لری ذهنيه متناهي وی خارجيه غير متنا هي وی اکثراجزاوی خارجيه ممتاذی وی په
وجودکي ذهنيه غيرمتمادی وی نو اوس سره له دغو مخالفتوکه ددوی په مابين کی
تلازم ثابت سی نويو حقيقة دوه حقيقته و ګرځيدووسنوپه بسائيطوخارجيه ووکی لکه
سواد دمادی وجود ډيرګران ده ځکه دوی اثنينيه بالقوه لری بالفعل يه نه لری اجزاوی
ممتاذه په جعل اووجودکی نه لری اوجنس فصل لری چی لون او قابض البصرده
اودجنس وجودپه دغو بسائيطوخارجيه ووکی لکه سواددآسان ده ځکه بناء دماد ی
پرتعين ده په دوی کی ابهام ده اوبناءدجنس پر ابهام ده په دوی کی هم ابهام ده اوپه
بسائيط حقيقيه ووکی لکه واجب الو جودعقل،نفس،وحدة نقطه چی نه ترکيب ذهنی
لری نه خارجی نه بالفعل نه بالقوه دوی نه جنس لری نه فصل نه ماده لری نه صورت مګر
حدود دتو سيعيه لری عرضات نازل پرمنزله دذاتيات دی ديته حدود مجازيه ويل
کيږی اوپه مرکبات خارجيه ووکی لکه جسم طبعي هلته امربالعکس ده جوړيدن دمادی
آسانه ده اودجنس جوړيدن کی ګران ده ځکه بناء دمادی پرتعين ده په مرکبات خارجيه
ووکی تعين ده اوبناء دجنس پرابهام په دوی کی تعين ده نوځکه دجنس جوړيدن کی
ګران ده مهمه خبره داده دلته تلازم دذهنيه ووله خارجيه ووسره له کموخارجيه ووسره ده
له هيولی صورة حکمتي سره لکه په جسم طبعي کی يابدن اوصورة نوعی سره يابدن او
نفس سره په انسان کی اوکه له هيولی اوصورة تشبيهی سره ،
ميرزاهد له هيولی اوصورة حکمتي سره تلازم ورکوی اوداځکه باطل ده چی اجزاوی
ذهنيملوهيولی اوصورة حکمتي(۷) اووه فرقه لری داامکان نه دتلازم لر ی نه داخذاتم
دليل هم لری ددی چی دغه اجزاوی ذهنيه له دغواجزاوو خارجيه ووسره تلازم قطعًانه
لری هغه اته دليل دادی دقاضي محمد مبارک په نزدعقول عشره يعني مجردات
بسائيط خارجيه دی مر کبات عقليه دی نوکه تلازم له هيولی اوصورة حکمتي سره
ثبت نوخوعقول عشره نه هيولی اوصورت حکمتي ولری داخوناروا ده په
نزددحکماؤاوسواله قاضي محمدمبارک نورمنطقيين عقول عشره نفوس ناطقه
بسائط حقيقيه بولی حدوديه تو سيعيه مجازيه بولی نه حقيقيه اوس دهيولاوو اقسام

...ته وایم جزعام که ممتازوولہ جزخاصه په واقع کی په وجودکی دیته هیولی حکمتی
...یه کیږی محل دصورة جسمی جوهری ده صورت جسمی متصل لذاته دحکمتی
هیولی تعریف داده جوهرٌ،بسطٌ ،محل له جوهر آخرقابلة للا تصال والانفصال مستعدة
...لصور المختلفة لاواحدة فی ذاتها ولامتعدده لکه داهیولی چی جزدجسم طبعی ده دا
هیولی حکماو ثابته کړیه ده په برهان فصل اووصل اوپه نوروبراهین اوکه جزعام
ممتازوولہ جزخاص په عقل کی نه په واقع کی دیته هیولی تشبیهیه ویله کیږی اودوی
نوعی لری یوه هیولی تشبیهیه خارجیه دی بله هیولی تشبیهیه عقلیه ده که
امتیازمعتبروویه حسب دوجودپه دی اعتبار چی ته تام سی په عقل کی داهیولی
تشبیهیه عقلیه ده محقیقین ماده تشبیهیه عقلیه عین جنس اوفصل بولی اعتباری فرق
ورکوی وای حیوان په دغه اعتبارلابشرط شی بی له لحاظ دلابشرط شی جنس ده
معتبرده په محدودکی محمول ده پرمحدود اوپرفصل جزده مسامحة یه نظروحدته
اومأخذلابشرط سره له لحاظه دلابشرط شی چی داعنوان دلابشرط شی قیدممیزکی
ماده تشبیهیه عقلیه ده معتبره ده په حدکی غیرمحمول ده پرحداوپرصورة اوطبعا مقد
مه ده پرحدنوداخبره صحح ده چی جنس جزد مقدم دبالطبع محمول دمتحدده په وجود
کی داجزئیة اوتقدم بالطبع یه په نظروحدته ده حمل اواتحادیه په نظرومحدودته ده وُس
بهاری صاحب السلم چی تلازم ثابت ده مطلقًا لکن له هیولی اوصورت تشبیهی سره نه
له حکمتی سره اوسنودجنس اومادی څه فرق ده مثلاجسم لره ویل کیږی ته جنس یی
انسان لره اومحمول یه پرانسان اوداهم ورته ویل کیږی چی ته ماده سی انسان لره
غیرمحمول یی پرانسان بهاری صاحب دافرق ورکوی داجسم مأخذبشرط لاشی محصل
وجودلری په قوة عاقله کی اودا انضمام دفصل چی ورته کیږی دالپاره ددریم شی چی
انسان ده اوممتازده له فصل په وجودکی داسی نه چی ته مبهم سی په وجودکی په فصل
تعین درکوم نو دغه جسم په دغه اعتبارماده ده انسان لره مغایرده له ده په وجودکی
اوهم له فصل انضمام دفصل چی ورته کیږی په دغه اعتبارکی دی انضمام ته انضمام
انیه ویل کیږی نه یه پرانسان حمل کیږی نه پرفصل ځکه اتحاد په وجودکی نسته جنس
علاحده وجودلری فصل علاحده وجودلری دالته جسم ته هیولی تشبیهیه ویله کیږی
مأخذجنس ده اودغه جسم مأخذ بشرط شی یعنی چی ته مبهم یی دافصل تاته تعین
درکوی دفصل انضمام ته انضمام فیه ویل کیږی په دغه اعتبارداجسم نوعه ده۔

دانضمام الیه اوانضمام فیه فرق

دانضمام الیه او انضمام فیه فرق داده چې اول انضمام دشي ده بل شي لره لپاره دتعین
ددادریم شي ماسواله دوي دوودلته سبق دوجوددمقسم الیه غواړي څکه بیاد ادریم شي
نسواي موجوده کیدلای اودادوهم یعني انضمام فیه داانضمام دشي ده بل شي لره لپاره
دتحصیل دمنضم الیه داسبق دوجوددمنضم الیه نه غواړي بیاتحصیل دحاصل راځي
بلکه سبق دعدم دمنضم الیه غواړي نوپه دغه اعتبارجسم چې واخلي نوع دمحمول ده
پرنوع په حمل اولي سره اودغه جسم چې واخلي په اعتباردلابشرط شي یعني چې
دالحاظ نه وکړي چې ته قائم سي متحصل سي په اعتبار دذات سره اونه یه دالحاظ
وکړي چې ته مبهم یې متحصل یې په اعتبار دشي زائدسره بلکه ملاحضه ده نفس ذات
په وکړي مطلقاله ابهام اوتعین که په نفس الامرکي پرهرکیفیة وي په دغه اعتبارسره
جسم ته جنس ویل کیږي محمول ده پراسان پرفصل نوچې داجزاووخارجیه ووذهنیه
ووپه مابین کي تلازم ده اوداقول قوي هم ده نوکه الله جَلَّ جَلَالُهُ ذهنیه اجزاوي ولري خارجیه
به حتمًالري خارجي اجزاوي چې یه پیداکړي خداي مرکب خارجي سومرکب خارجي
افتقارحتمًالري اجزاووته افتقارخاصه ده امکان ده نو واجب ممکن وګرځیدی انقلاب
په موادکي محال ده نوالله جل جلاله نه اجزاوي ذهنیه لري نه خارجه بسط حقیقي ده
واحدده په وحدة شخصي حقیقي سره قوله في التحریروانکان المراد المعنی اللغوی
یکون الحد بمعنی الطرف بمعنی انه تعالی لیس بذی طرف والالکان کمًا او متکمًا
اذاالطرف مختص بهماوالثاني باطل والالایکون الواجب واجبا وا لا تکون الاجزاء
التحلیلیة واجبة بناءً علی ان حقیقهاعین حقیقة الکل والثاني باطل اذلابدللوجوب من
الفعلیة الصرفة وفی الاجزاء والتحلیلیة فعلیه با عتبارالمنشاء الذی هوالکل وقوة
باعتبارذاتهافلاتکون واجبة فلایکو ن الکل واجبافلایکون للواجب اجزاءً تحلیلیة
فلایکون کمًا ولا متکممًا فلا یکون له تعالی طرف الخ.

مخکي موږوویل

چې نفي دلایحدله الله جَلَّ جَلَالُهُ کوي په معنی اصطلاحي په صیغه مجهوله په معنی
اصطلاحي حال له ذات نوبه نفي ده اجزاووحدیه وولیه الله جَلَّ جَلَالُهُ کوي که خارجه دي که
ذهنیه دي پردغه نفي مودلائل درته وویل اونفي دلا یحد په صیغه مجهوله حال له ذاته د

...ﷺ په معنی لغوی چی طرف اونهایه ده دانفی هلته کیږی چی له الله ﷻ اجزاوی
...یلیلیه نیستی کواوس موږ اجزاوی تحلیلیه نیستی کووله الله ﷻ ځخه ترهرڅه
...ډکی اصلی خبره خوداده چی اجزاوی تحلیلیه هغه څوک لری چی هیولی لری الله ﷻ
...یولی نه لری.

داجزاوو تقسیم

...ی تقسیم داجزاووکوواجزاوی تحلیلیه په تقسیم موجو دیږی اول به کل وی یا
...زاوی که له قسمة اوتقسیمه دشی کثرة په خارج کی پیداکیدی داتقسیم خارجی ده
...لایاتقسیم ذهنی ده که دامقسم اواقسام جزئیات ووداتقسیم وهمی ذهنی ده اوکه
...کیات وو داتقسیم عقلی فرضی ده اوتقسیم خارجی که په ماتیدلوسره ووکسری ده که
...په پری کیدلوسره وو قطعی ده دواړوته فکی ویل کیږی خواجزاوی بی په خارج کی
...تناهی وی بالفعل اوبالمکان به غیرمتناهی اوصغر اوصلابة یه دتقسیم مانع
...جوړیدلای سی لکه په اجسام دیمقراطیسه ووکی دتقسیم وهمی او فرضی اوعقلی
...صغرا و صلابة مانع دتقسیم نسوای کیدلای تقسیم وهمی ختم کیدلای سی چی
...دامقسم له حصر ورک نه سی اونه قدرة پرقسمة غیر متناهی لری اوعقلی اوفرضی یه
...لری قسمة عقلی شامل ده مقدار صغیر اوکبیرلره امورودغیرمتناهیه وولره په ملاحضه
...اجمالیه سره افلاک لره عناصرولره هیولائیات لره اوپه مجردات کی دایوتقسیم له دغو
...تقسیماتو نسته نه جوړیږی پکښی اجزاوی تحلیلیه نه صرف موجودی دی نه صرف
...معدومی دی په مابین دوجوداوعدم کی دی که صرف موجودی سی یابه ټولی
...موجودی وی تحقق داموروغیرمتناهیه ووراغی په خارج کی ځکه جزلاتجزی باطل ده
...اوداپه براهین دابطال دتسلسل سره باطل دی.

دتسلسل دابطال براهین اووه (۷) دی

...برهان تضعیف ،برهان تنصیف ،برهان تطبیق ،برهان ترسی، برهان سلیمی ،برهان علال.
...برهان حیثیات ،برهان مدارج ،دازیات تفصیل لری اوبل یوجه متناهی المقداره نه
...جزاووغیر متناهیه وومرکب سودانارواده او که بعض بالفعل موجودی سی بعض
...بالقوة ترجیح بلامرجح راځی داهم نه ده صحیح اونه صرف معدومی دی ولی خووجود
...ددوی بعینه وجوددکل ده کل خوموجودده نوخودوی موجودی دی اوبل دغه جزوی

Maktaba Tul Ishaat.com

چي
موضوعات دقضایاووخارجیه ووصادقه ووواقع کیږي چي وجود د موضوعات
دشي بل شي ته فرع دثبت دمثبت له ده اوبل موجبات دقضایاوو موجودي سوي
غواړي لکه هذاحارٌ هذابارِدٌ نوچه نه معدومي سوي محضًا،نه موجودي سوي
محضًا،نوخوممکن دي واجبي نه سواي کیدلای ځکه وجوب فعلیة صرف وجود محضد
غواړي اواجزاوي تحلیلیه په انفصال اوانقسام پیداکیږي یا په قسمة فکي یاکسري
یاقطعي یا وهمي، یافرضي، قابل دانقسام اوانفصال اوقسمة هیولی ده ځکه دمثال په
طورمثلایوه کاسه ده څهاراک اوبه پکښي دي دامانصفه کړي نصف په یوه کاسه کي
یعني یوه کیلواونصف په بله کاسه کي هم یوه کیلواوس دغه اوبه په یوه کاسه کي چي
وي متصلي وي هم په اتصال نفس الامري درلود هم حسي که متصلي نه وي اومنفصلي
وي نوخوذات الاجزاء به وي دغه اجزاوي بي یاجواهرفرده بسطه وي خوجزلاتجزي
ثابت سویابه خطوط جوهریه وي یابه سطوح جوهریه وي داټول په شپږوبراهین
دجزلاتجزي باطل دي اوکي دااجزاء اجسام سي نویاهرواحدله دغواجسام به متصل
حقیقي وي اوکي اجزاوي اجسام نه سي لازم سوجزلاتجزي اوکه اجزاوي اجسام سي
یانقل الکلام الیه حتمًابه انتها وداسي جسم ته راځي چي هغه به بالفعل فصل نه لري
متصل به وي والایالازمیږي ترکب دجسم له اجزاووغیرمتناهیه ووداناروادده نوچي
دغه جسم چي دایوه کاسه اوبه دي دااوبه مجازًامادجسم اطلاق پروکي اوبه
خویوعنصرله عناصرو اربعه وو ده جسم له دوي مرکب ده نوچي دایوه کاسه اوبه چي
انفصال یه قبول کو(۲) ځایه سوي اوپه نفس الامرکي متصل وویاانفصال ورعارض
سوتقسیم یه قبول کوداقابل دانفصال څوک وو که داجسم تعلیمي سي چي عرض ده له
مقولي ده کم متصل ده اوحلول یه په جسم طبعي کي کړي ده چي له هیولی اوصورة
حکمتي څخه مرکب ده یاصورة جسمي جوهري سي چي مستلزم ده جسم تعلیمي لره
اویابه بل شي وي اول اودوهم شق باطل ځکه ده صورة جسمي جوهري اودجسم تعلیمي
اتصال لذاته ده که انفصال قبول کي اجتماع دنقیضین راځي نوقابل ده اتصال
اودانفصال دریم شي ده چي هیولی حکمتي. ده له متصله سره متصله ده له منفصله سره
منفصله ده له مفرده سره مفرده ده نه متعده سره متعدده دوالایابه هویة اولی معدم
بالمره سي اوایجاددآخرین به له کتم العدمه سي دادحکماؤپه نزدناروادده نواوس چي
داثابته سي چي قابله دقسمت هیولی ده نوهیولی لاتتجردعن الصورة هیولی بي صورة

براس کندیا
نسته صورة جسمی مستلزم ده جسم تعلیمی لره چی عرض ده د جسم تعلیمی
جسمی دکم متصل قاره ده او عرض د منتهی او طرف او نهایه یه سطحه عرضی ده چی
مقولی عرض لری عمق نه لری او جسم تعلیمی دره سره لری دا سطحه موهومی ده د سطحی
منتهی او طرف او نهایه خط عرضی ده چی یوازی طول لری نه عرض لری نه عمق دا خط
عرض ده مقوله دکم متصل قارده ځکه خط جوهری سطحه جوهری نقطه جوهری
تول باطل دی په براهین دابطال دجز لا تجزی سره او دخط نهایه او طرف نقطه عرضیه
نه طول لری نه عرض نه عمق او عرض ده له مقولی دکیف ده دکیف په (۸) اقسام
کیفیة مختصه بالکم المتصل ده نو به نقطه لری چی طرف دخط ده او خط به لری چی
طرف دسطحی ده او او سطحه به لری چه طرف دجسم تعلیمی ده جسم تعلیمی داده چی
طول عرض عمق لری نو داتول سره کم ده یعنی له مقولی دکم ده عرض د کم عرض ده
نوبی له محله وجود نه لری وجود الاعراض فی انفسها لمحلها نو معروض ده کم او محل
دکم متکمم ده چی جسم طبعی ده جوهر ده مرکب ده له هیولی او صورت حکمتی ځخه
ومرکب خو کل ده مفتقر ده اجزاؤ لره نو افتقار خاصه دممکن ده نو خو واجب ممکن
سو دانا روا ده او واجب مرکب سو دانا روا ده ځکه واجب بسیط ده ذهنا و خارجا او بل الله
سبحانه هیولی ثابته سوه دانا روا ده هیولی جوهرٌ مبهمٌ مستعدٌ للصور المختلفة قابلة
للاتصال والانفصال نو الله جل جلاله جوهر نه ده جوهر څو معنی وی لری په معنی دذات په
معنی دحقیقة القائیم بذاته المستغنی لذاته په دغو څلورو معنی وو خداوند پاک ته
جوهر ویل کیږی دا معانی وی غیر مشهوری دی بله معنی یه ماهیة اذا وجدت فی
الخارج کانت لافی الموضوع بله معنی یه مایقابل الصفات بله معنی یه مایتعاقب علیه
الصفات په دغو دروتر جموالله جل جلاله ته جوهر نه ویل کیږی داپر هغو ذوات صادقیږی چی
وجودیه زائد پر ذات وی او صفات یه له ذاته سره عنیة حکمی نه لری او دالله جل جلاله
وجود عین ذات ده او صفات دخدای عین دی له ذاته دخدایه سره په عینیة حکمتی نو الله
جل جلاله ته جوهر نه ویل کیږی په هغو مشهور و معانی وود جوهر او بل الله جل جلاله مبهم نه ده
واحد ده په وحدة شخصی حقیقی یعنی په تعین شخصی حقیقی سره او بل په خدای کی
استعداد صلاحیة نسته دا آثار ده امکان استعدادی ده بل په الله جل جلاله کی ... او
تعاقب دصور مختلفه وو نسته دا اثار دامکان دی او بل مستلزم عدم لره دی عدم په ...
... کی ... ده او بل ... په الله جل جلاله کی ... دمقو... قابل... سره ...

Maktaba Tul Ishaat.com

علی تحریر کندیا

عراض کندیا

اواتصال. انفصال. انقسام په الله ﷻ کی محال ده ځکه انفصال، اوانقسام، انعدام ده
هویة اونی حدوث دهویة اخری ده په الله ﷻ کی نه انعدام ستّه نه حدوث ستّه نوالله
ﷻ هیولی، صورة جسمی، جسم طبعی، جسم تعلیمی، سطحه، خط، نقطه، طرف،
اجزاوی تحلیلیه مقداریه نه لری. نفی دلایحد په صیغه مجهول په معنی لغوی حال له
ذاته دالله ﷻ دانفی صحیح سوه ځکه په الله ﷻ کی حالة منتظره، کمال منتظره،
استعداد. صلاحیة، قبول، طرف، هیولی، جزلاتجزی، ترکیب ذهنی، اوخارجی دغه
یوهم نسته، اجزاوی انضمامیه، اتحادیه، تحلیلیه، مقداریه، صناعیه، عددیه نلری
ظلمة، مادیة، کثافة، عجزنلری، نفس، احتیج، موازی، محاذی، مساوی، مشابه،
مشاکل، مجانس، متکافی، مماثل، ضد، مشارک، مقابل نلری بلکه ذهناً، اوخارجاً
بسیط حقیقی ده اونه الله ﷻ دیوذات له اجزاوو تحلیلیه ووکیدای سوای اونه دیوذات
نه اجزاوو انضمامیه خارجیه ووکیدای سوای ځکه تحلیل دیوذات ومستغنی لذاته
واجب لذاته ته اومفتقرلذاته ته دامحال ده اوهم ترکیب دیوذات له مفتقرلذاته اوله
مستغنی لذاته محال ده اوطرف اونهایه یوه معنی لری په تحریرکی داعبارات دی چی
نفی دنهایی له الله ﷻ دانوهم دجسمیة غیرمتناهی ځنی کیږی ذوق سلیم اوسلیقه
دافهم کوی داضعیفه ده ځکه له شان یه نفی راځی په معنی دنهایی په صیغه مجهوله
هلته ولی توهم دجسمیة غیرمتناهیه نه کیږی اوکه لایحد صیغه مجهوله سی حال له ذاته
سی اومرادیه معنی لغوی دمنع سی معنی بی داسی سی لایُحَدّ الله ﷻ ممنوع نه ده له
تصرفه په مخلوقات کی دانفی صحیح ده ځکه الله ﷻ قادرده په قدرة کامله سره
نوقدرة کامله خومنافی ده له ممنوعیة سره اوس یه حال له شان که مرادیه معنی
اصطلاحی که صیغه یه مجهوله که داسی ووایه لایحد دالله ﷻ دشان تحدید نه کیږی
یعنی جنس اوفصل نه لری یعنی بسیط ده نودشان خوپه بساطة کی تمدح نسته په کثرة
کی یه تمدح ستّه بخلاف ذات ده الله ﷻ دذات تمدح او کمال په بساطة کی ده نواوس
یه له شان نفی ځنګه صحیح کوی اوبل شان دالله ﷻ خوعبارت ده له صفات دالله ﷻ
صفات دالله ﷻ خویااضافیه دی لکه قبلیة بعدیة معیة داله مقولی داضافة دی
یاحقیقیه دی لکه حیواة علم قدرة داله مقولی دکیف دی په نزدد متکلمین نومقوله جنس
عنی ده کلماله جنس فله فصل نوداخوحد سونوځنګه نفی دحدله شان صحیح کوی؟

اعتراض کندیا نفیه یه کڅه هم په معنی اصطلاحی نه صحیح کیږی لکن په اعتبار دلازم
جواب:- معنی لغوی یه نفی صحیح کیږی معنی لغوی د حد نهایه او طرف ده لازم ورسره احاطه
یعنی عقل احاطه نسوای کولای پرشان دالله جل جلاله ځکه شان عبارة ده له صفات دالله
یعنی صفات دالله جل جلاله غیر متناهی دی په واسطه دآثارو په مقابل دهر اثر کی الله جل جلاله لره
صفات متعد ده دی لکه ایجاد د دغه اثر دعلمه وارادته وقدرت ته نوصفات دالله جل جلاله
غیر متناهیه دی په معنی دلاتقف عند حدٍ.

سوال:- متعد د خو تعلقات دصفات دی نه نفس صفات مثلاً علم یوصفة دالله جل جلاله ده له هر فرد ده اوله هره جزه دممکنات سره تعلق لری نوممکنات خوغیرمتناهیه دی نو تعلقات غیر متناهیه دی ولی متعلقیات غیرمتناهیه دی؟

جواب:- چی تعلقات دصفات غیرمتناهی سول په واسطه دمتعلقات نو خو صادرسول دوی آثار غیر متناهیه نو نفس صفات غیرمتناهیه سول من حیث الآثار نو عظمة حاصل سوه او لایتصور یعنی چی داصفات بالواسطه غیرمتناهیه سول نو یه تصور هم پروجه دتفصیل نه کیږی ولاینتج ځکه اقامة ددلیل پرامورو غیر متناهیه وو پرطریقه دتفصیل په طوق دبشره خارجه خبره ده نوشان صفات دی صفات غیرمتناهی دی په واسطه دتعلقات تعلقات غیرمتناهی دی په واسطه دمتعلقات چی ممکنات دی مراد له عدم تناهی لاتقف عند حدٍ دی نونفی دلا یحد په صیغه مجهوله حال له شان که ته مراد معنی اصطلاحی که اوکی مراد معنی لغوی دطرف کی معانی وی لغوی خویه دری دی طرف، منع، نهایه، کی دلته دطرف معنی واخلی نویه بیانفی په اعتبار دلازم دمعنی لغوی سره صحیح کیږی چی احاطه ده لکه چی تحقیق می درته وکواوکی مراد معنی لغوی کی په معنی دنهایی یعنی شان ده الله جل جلاله نهایه نه لری داصحیح ده ځکه شان دالله جل جلاله غیرمتناهی ده تحقیق یه وګوره اوکه دمنع معنی واخلی داسی ووائی چی شان ده الله جل جلاله ممنوع نه ده له تصرفه په دی نفی کی فائده نسته ځکه شان دالله جل جلاله نوصفات دی حیات نه لری نوپه نفی کی یه فائده نسته وسنو لایَحدُ صیغه معلومه که دا یه نه ذاته دخدای که مرادیه معنی اصطلاحی که لایَحدُ خدای علم پراشیوونه سوای حصله ولای په واسطه دحد دجنس دفصل دذاتیات ځکه علم حصل په واسطه دحد دعلم حصولی ده او دالله جل جلاله علم حضوری ده دانفی صحیح دا دالله جل جلاله دعلم تحقیق یه انشاء الله تعالی مکمل راسی په لفظ دلایتصورکی اوکی مراد معنی لغوی

Maktaba Tul Ishaat.com

اغراض کندیا

علی تحریر کندیا

دطرف او دنهایی سی معنی بی داسی چی خدای اشیا وولره طرف او نهایه نه ده ورکړی

یا یه نسوای ورکولای دانفی نه ده صحیح نو بیا خو به اشیاء غیرمتناهی سی او داپه (۸)

براهین قطعیه وو باطل ده هرشی ته الله جل جلاله طرف او نهایه ورکړیه ده او کی دمنع معنی

سی چی الله جل جلاله شی ته منع نه سوای ورکولای دانفی نه دصحیح داخو بدهی ده او کد

حال له شان سی صیغه یه معلومه معنی بی داسی لایَحدُ شان دخدای تجدید داشیا وونه

سوای کولای شان دخدای نهایه یا طرف شی ته نه سوای ورکولای یا شان دخدای منعه

شی ته نه سوای ورکولای په دی څلورو سره نفیوکی فائده نسته ځکه شان دخدای

خو حیاة نه لری نو نفی به فائده نه لری لکه ته چی وایی داډبره تحدید داشیاوو نه سوای

کولای. قوله ولا یتصور جملة معطوفة علی الجملة السابقة فحکمها حکمها ثم التصور

علی اربعة انحاء تصور ما الکنه وبالوجه وبکنهه وبوجهه اذا الصورة الحاصلة انکانت

مرئة نملاحظة الانسان والا فانکانت مرئة فقط فهو تصور بالوجه کتصور الانسان

بالحیوان الضاحک عند جعله مرئة للانسان وانکانت متحدة فقط بالذات فهو تصور

بکنه کتصور الانسان بالحیوان الناطق عند جعله مقصود الذاته وان انتفی کلو احد

منهما معا فهو تصور بوجهه کتصور الانسان بالحیوان الضاحک عند جعله مقصود

الذاته فالنفی سواء کانت متعلقة بالانسان وبالضمیره لایصح لوکان متوجها لمطلق

التصور اذ شانه تعالی متصور بالوجه باعتبار مفهومه وکذا ذاته تعالی متصورٌ بمفهوم

العالم والقادر ولوکان متوجها الی التصور بالکنه یکون مستدرکا علی التقدیر تعلقه

بالضمیر اذ التصور بالکنه انما یکون بالحد فبنفیه یعلم نفیه | علم خو یعنی حصولی علم

خو یا تصور ده یا تصدیق ده اجمالی بیان درته کوم طالبه وروره تفصیل به انشاء الله

تعالی دعلم په بیان کی راسی نو تصور اجمالا دا اقسام لری تخیل، تصور دطرفین، وهم،

شک، انکار. او تصدیق یو شرعی ده چی تعبیرله دا تصدیق شرعی چه اختیاری ده په

انتساب اقرار مواطاة دزړه محبت دزړه سره کیږی له مقولی دفعل ده مکلف به دایمان ده

بل تصدیق منطقی ده چی غیر اختیاری ده له مقولی دکیف یا انفعال ده دا بیا یو لغوی ده

بل اصطلاحی ده اصطلاحی یه قسم له لغوی ده لغوی وصف دقائل هم راځی وصف

دقضیی هم راځی وصف دمحمول هم راځی دادری قسمه دی دادریم قسم یه منطقی ده

د منطقی څلور قسمه ده جهل مرکب چی نه پوهیږی خو نه پوهیږی چی نه پوهیږی آن کس

[illegible]

... مجموع ... و ... [illegible]

... مجو فتین دی ... [illegible]

... تقاطعین په مابین کی تجویف ... [illegible]

دی دوی خزانی دی یوه په تولو کی تصرف ... [illegible]

... تجویف اول کی حس مشترک ده په ... [illegible]

... مشترک ده په مقدم د تجویف ثانی کی ... [illegible]

... په مقدم د تجویف ثالث کی ... [illegible]

... خارجیه ... [illegible]

... معانی جالبه ... [illegible]

[illegible]

اغراض کنديا

حواس باطنه

حس مشترک، خیال، واهمه، حافظه، متصرفه، په دغه سره حکماء قول کوی متکلمین
قول نه په کوی که ماتریدیه دی که اشاعره دی ځکه حکماء نفس ناطقه مجرد له مادی
بونی او متکلمین یه مجردنه بونی داویر تحقیقات لری دابه انشاء الله تعالی راسی
نو حیوان ناطق چی په عقل کی حاصل سی په عقل کی دوی مرتبی دی یوه مرتبه
دحصول ده بله مرتبه دقیام ده دامرتبه دقیام په خود عقل کی ده او مرتبه دحصول په
مذهب منصور کی په عقل کی نه ده په ملاحظه دعقل کی ده ملاحظه دعقل ظرف اوسع
دومحل دخلط او تعریه ده نو دا حیوان ناطق مثلاً یا ماشی ضاحک داپه دامرتبه دحصول
کی من حیث هو هو پراته دی نه عوارض خارجیه حقیقیه ورسره دی نه عکس او ظل ده
تشخصات خارجیه وو ورسره دی نه عوارض ذهنیه ورسره دی بلکه من حیث هی پراته
دی داضو په دغه مرتبه کی داته داصورة دحیوان ناطق په ذاتیات کی یا صورة دماشی
ضاحک په عرضیات کی معلوم بالذات متصور بالذات یعنی په مرتبه دحصول کی
داحیوان ناطق مثلاً معلوم بالذات .متصور بالذات مقصود بالعرض متصور بالذات
مقصود بالذات ملتفت الیه بالعرض ده او په خارج کی حیوان ناطق چه زید ده بالعکس
ده او مروي بالذات بلل کیږی دامعلوم بالعرض ځکه ده چی په انتفاء دزید په خارج کی
علم نه نیستی کیږی ځکه علم خو پر معدومات هم ثابت ده او هغه په مرتبه دحصول کی
صورة معلوم بالذات ځکه په انتفاء ده له دغی مرتبی انتفاء ددغه صورة راځی له مرتبی
دعلم چی مرتبه دقیام ده مگر مقصود بالعرض ده ملتفت الیه بالعرض ده ځکه
مقصود بالذات ملتفت الیه بالذات په تصور بالکنه او بالوجه کی هغه معلوم خارجی ده
چی زید ده په خارج کی او ما قصد تصوره هم ورته ویل کیږی او دغه صورت دحیوان
ناطق یا ماشی ضاحک چی په مرتبه دقیام کی کښیږدی مرتبه دقیام په عقل کی مرتبه ده
دالته دغه صور چی ذاتیات دی یا عرضیات علوم او ادراکات بلل کیږی او په دغه مرتبه
دقیام کی دغه صور مکتف په عوارض ذهنیه وو گرځی شخص دعلم بلل کیږی فرد دعلم
بلل کیږی عوارض ذهنیه چشی دی په مرتبه دقیام کی لکه مثلاً کلیة دحیوان ،جنسیة
دحیوان .مفهومیة دحیوان .ذاتیة دحیوان .داین مقوله، دمتی مقوله، دکیف مقوله
.دانفعل داصورت دحیوان ناطق مقیده په دغو عوارض داقید چی عوارض دی
داخارج دی له عنوان او معنون او تقید چی دانسبة په مابین دمقید چی داصورت ده او په

دداقید چی داعوارض دی داتقیدپه عنوان کی داخل ده له معنون خارج ده
دواړو خارج ده داپه مرتبه دقیام او ادراک کی داحیوان ناطق دامدامً مرئة به
او مرتبی دحصول ته یعنی وهغه حیوان ناطق ته چی په مرتبه دحصول کی من
هوپروت ده او معلوم بالذات هغه یه مرئی ده بالذات که به بیاله مرتبی قیام
بالعرض ته ومقصود بالذات ته چی هغه معلوم خارجی ده چی زیدده په خارج
هم له قیام مرئة وثانیادانو تصور بالکنه ده یعنی علم دی پرشی راوستی په کنه
شی دی پخپله کنه وپیژاندی اوکه دی له مرتبی دقیام ومعلوم خارجی ته مرئة
ومرتبی دحصول ته مرئیة وویعنی داحیوان ناطق په مرتبه دحصول کی هم
بالذات ووهم مقصود بالذات ووهم معلوم بالذات ووهم ملتفت الیه بالذات ووهم
بالذات دیته تصور بالکنه الشی ویل کیږی یعنی علم دی راوستی پرکنه دشی
کنه دشی دی وپیژانده داسی نه چی شی دی په کنه وپیژاندی ځکه شی ته خونه ده
سوی هم دارنګه ماشی ضاحک له قیام حصول ته مرئة که بیایه له قیام انسان
ته مرئة که دا تصور بالوجه یعنی علم دی پرشی راوستی په وجه سره یعنی شی
په وجه پیژندبیایه له قیام حصول ته مرئة که فقط انسان خارجی ته یه مه مرئة کوه
تصور بوجهه ده یعنی علم دی راوستی پروجه دشی داسی نه چی شی دی په وجه
ځکه شی ته خودی نه ده مرئة کړی داخبره طالبه یادلره سی په تصور بالوجه کی
ذی الوجهه چی هغه معلوم خارجی ده او معلوم بالعرض متصور بالوجه ده او وجه په
متصور بالکنه ده نوځکه ویل کیږی چه وجه په تصوردشی بالوجه کی
تصور بالکنه ده یعنی هغه دقیام ماشی ضاحک کنه ده دحصول ماشی ضاحک لره
داخبره ضروری ده طالبه چی له مرتبی دحصول چی مرتبه دمعلوم بالذات ده له
مرتبی مرئیة نسته ومعلوم خارجی ته بیایوشی مرئة اومرئی راځی بلکه مرتیة له
ومعلوم خارجی ته وی په بعض الحاوودتصورکی لکه بالکنه اوبالوجة اویه بکنه
شی اوبوجهة الشی کی بیانسته مرتیة ومعلوم خارجی ته بلکه ودغی مرتبی دحصول
ته مرتیة سته وبس اوله مرتبه دقیام مرئیة ومرتبی دحصول ته مدامًسته په
نونحوؤدتصوراۃ اودعلوم تصوریه ووتصدیقیه ووکی په علم حصونی کی په
دعلم حضوری دلته دتحریریه (۱۳) صفحه په اوله حاشیه کی یواعتراض دہ
دا اعتراض دادی ولعل هذاالتقسیم محل الخد شة الخ.

Maktaba Tul Ishaat.com

سوال: – سوال داده چی په تصوربوجه الشیئ کی مقصودنه داوجه به یاذو الوجه وی
چی هغه معلوم خارجی ده اوماقصدتصوره ده نوبیخوداعلم بالوجه ده بوجهه نه ده
اوکه مقصوددغه وجه وی په مرتبه دحصول اود معلوم بلذات کی معلوم به یادغه وجه
وی اویابه ذوالوجه هم وی داشق خوځکه باطل ده داسی معلوم نسته چی نه په خپله
حاصل وی اونه له حاصل مقصودوی نوخومعلوم دغه وجه سوه په مرتبه دحصول کی
مقصو دهم دغه وجه سوه په مرتبه دحصول کی نوداخوعلم بالکنه الشی سونه بوجه
الشی ځکه دادقیام ماشی ضاحک کنهه ده دحصول وماشی ضاحک ته نوداحصر
دتصوریه دا(۴) کی باطل سو؟

جواب: – داضاحک مثلاچی زه په عقل کی حاصل کم له دی حیثیة چی ته یوه وجه له
وجوه دانسان یی یوعریضه نه عرضیات دانسان یی بیدداقیام ضاحک وجهه بلله
کیږی دحصول وضاحک ته اوکی ته داضاحک نسبة وخپلو افرادو حصصیه ووته
واخلی مثلاچی ضحک زیدٍضحک عمرٍدی وغیره بیاداده قیام ضاحک کنهه ده
دحصول لپاره.

سوال: – دلته سوال داده چی دانفی په لایتصورکی که متوجه سی وشان اوذات ته
اومرادنفی دمطلق تصورسی دانفی نه ده صحیح ځکه مطلق تصورخوذات دالله جل
جلاله کثیری بالوجه مابوجهه په مفهوم دعالم اوقادر اودشان خوبالکنه تصورکیږی
ځکه وجه په تصوردشی بالوجه کی متصوربالکنه ده چی دخدای تصوربالوجه وکوی
وجهه متصوربالکنه کیږی اوکه دی مرادله لایتصورمتصوربالکنه وی هغه نفی دتصور
بالکنه خوله حده یعنی له نفی دتحدیده ثابته ځکه حد تصوربالکنه ده نوخواستدراک
راغی جواب چی مرادمی نه نفی دمطلق تصورده اونه نفی دتصوربالکنه ده بلک
مرادمی اعم ده که تصوربالکنه وی که بکنه الشی وی نوزه وم دشان هم تصوربالک
اوبکنه الشی نه کیږی اوذات هم نه کیږی که ته واشان خوصفات فعلیه دی یااضاف
دی نوخویاله مقولی داضافة دی یادفعل مقوله جنس ده وکلماله جنس فله فص
نوخوجنس اوفصل یه پیداکړوکه مرئیة وخارج معلوم بالعرض ته وکوی تصوربالک
ده والا تصوربکنهه دی چی خاص یه معلوم بلذات ته مرئة کی ومرتبی دحصول
نودشان خوهم تصوربکنه هم بکنه الشی کیږی نونفی څنګه له شانه کوی؟

جواب:- چې د شان تصور بالکنه او بکنه الشی نه کیږی ځکه دا دهغه چاکیږی چې ذات په ... کیږی په عقل کې او عقل احاطه باندې کولای سوای او شان دالله جل جلاله خو غیر ... ده پر غیرمتناهی امورو عقل احاطه نسوای کولای ځکه شان صفات دی صفات ... هی دی په واسطه دآثار و آثار غیرمتناهی دی په واسطه دتعلقات تعلقات غیر ... هی په واسطه دمتعلقات او یا می مراد تصور بالکنه ده استدراک نسته تصریح په ... سره ده ضمنا او یا تصور بالکنه اعم ترحد ځکه تصور دجزئیات په نوع لکه ... تصور دزید په انسان سره دا تصور بالکنه ده او حدنه ده ځکه حد تفصیلی کنه کې راځی ... کنه اجمالی ده او دالله جل جلاله د ذات ونې تصور بالکنه او بکنه الشی نه کیږی۔

دلیل په داده چې تصور بالکنه خوله حده نیستی سو چې حد یه نه کیږی تصور بالکنهه یه ... دونه کیږی او تصور بکنه الشی ځکه نه کیږی چې تصور بالکنه دهغه چاکیږ. چې ذات یه ... په عقل کې حاصلیږی د الله جل جلاله ذات په عقل کې نه حاصلیږی ځکه یو ذات چې په عقل ... کې حاصلیږی او هغه په نفس الامرکی وجودلری هغه به حتما مابه الاشتراک او مابه ... لامتیاز لری لکه په انسان کې وجود عقلی هم لری خارجی هم ... ذات سره مابه الاشتراک ... چې حیوانیه او نا طقیه ده او تشخص خارجی او ذهنی یه مابه الامتیاز ده نو په خدای ... کې وجود او شخص او ذات سره عین دی نو خو مابه الاشتراک او مابه الامتیاز او عام ... ص سره عین سو دا نا روا ده دغه دلیل دعنینیه دوجود او تشخص دخدای له ذاته هغه ... ځکې درته ویلیه ده مطالعه یه ضروری ده اود خبره مهمه ده چې دغه دلائل دنفی چې ... الله جل جلاله تصور بکنهه یعنی بکنهه الشی نه کیږی دا تصور بکنهه الشی حصولی دالله ... جل جلاله نه کیږی تصور بکنهه الشی یو ه عامه ترجمه لری چې حضوری او حصولی ته شامله ... هغه معنی یه داده علم پر ذات شی که په حصولی سره وی که په حضوری سره وی یو ه ... دغه خاصه ترجمه ده چې قسم له علم حصولی ده اوس الله جل جلاله دخپل ذات تصور بکنهه ... الشی حضوری کوی په علاقه دعینیة دخپلو صفات تصور بکنهه الشی حضوری کوی ... یا په علاقه دعنیة یا دنعتیته بنابراختلاف دممکنات تصور بکنهه الشی کوی په علاقه ... معلولیة او د مخلوق دالله جل جلاله نه نه تصور بکنهه الشی حصولی کولای سوی دلائل ... درته وویل سول او هم به نور دلائل هم راسی انشاء الله تعالی ... تصور بکنهه الشی ... حضوری کولای سوای ځکه مخلوق نه الله ... سره یوه علاقه نه هغو دوه علاقه ... حضوری نه لری نه نعتیته نه معلولیه نه عینیته یوه بله علاقه خو مه چې شیخ ...

Maktaba Tul Ishaat.com

ویل کیږی چی

اغراض کندیا

داعلاقه که دالله ﷻ

په علم حضوری کی پیداکړیه ده چی مصاحبة ورته ویل کیږی چی

په علم حضوری کی پیداکړیه ده چی مصاحبة ورته نه وی داعلاقه که دالله

اومعلوم اومصاحبة په سره راسی حجاب نه وی مانع نه وی محوه کیږی نومخلوق

اودممکن په مابین کی پیداسی مخلوق سوچه جزلاتجزی گرزی ددی علاقی دمصاحبة

دخالق نه تصوربکنهه الشی حضوری نه حصولی کولای سی نه سوای حاصلیدلای

تحقیق به راسی انشاء الله تعالی اوبل دالله ﷻ ذات په عقل کی هم به لاموجودفی العقل سی هم

بیااجتماع دنقیضین راځی هم به موجودفی العقل سی هم به لاموجودفی العقل سی دا څلورمبرهن علیهامقدمی

به موجودفی الخارج سی هم به لاموجودفی الخارج سی دا څلورمبرهن علیهامقدمی په نزدد حکماوو په

لری اول مقدمه داده چی وجوداو صفات عین دی له ذاته دخدایه سره په نزدد حکماوو تقاضا غواړی نه

عنیة حکمتی نه قوه ده انتزاع غواړی نه قیام دمبداء غواړی نه تقاضا غواړی نه

اسنادوجاعل ته غواړی داتحقیق می درته تیرکړی ده درپیادیه که بله مقدمه مبرهن

علیهاداده چی ذات اوذاتیات په ظروف نه مختلف کیږی اوتخالف دصادق له مصداقه

نسته که مصداق په ظرف دذهن کی ووصادق به په ذهن کی پرحمل کوی که په خارج کی

ووصادق به په خارج کی پرحمل کوی بل وجودخارجی اووجودذهنی سره غیردی لازم له

وجودخارجی سره عوارض خارجه دی لکه مشی، حرکة، ثقل، خفة، اکل، شرب وغیره

اولازم له وجودذهنی سره عوارض ذهنیه دی لکه کلیة ذاتیة عرضیة جنسیة فصلیة

خاصیة مفهومیة وغیره نواختلاف دلوازم دلالت کوی پراختلاف دملزومات والاصدور

دکثیر بماهوکثیرراځی له واحده بماهو الواحده او له واحده واحدصادریږی په

نزددحکماوو دادلائل به هم راسی انشاء الله تعالی نوچی دا(۴) مقدمات ملاحظه کی

نواجتماع دنقیضین راځی مثلا چی ته دالله ﷻ تصور بکنهه الشی کوی نوخو الله جل

جلاله ذات به په عقل کی حاصله وی نوخووجوددخدای هم په عقل کی سوپه حکم

دمقدمی اولی سره نوخومصداق ده وجودخارجی په عقل کی موجودسوولی چی ذات

یه په عقل کی موجودسونوذات خویه مصداق دخارجی وجودهم ده دذهنی هم ده

نوخووجودخارجی به په عقل کی پرحمل کوی په حکم دمقدمی ثالثی سره نوخوخدای

هم موجودفی الذهن هم فی الخارج داخومتبائنین دی په حکم دنقیضین کی دی چی فی

الذهن اولافی الذهن دی اوداباطل ده په حکم دمقدمی رابعی سره اوسنودامحال چی

دااجتماع دنقیضین ده دانه چشی پیښه سوه که ته وادله داڅلور و مقد موپیښ ده دانه

منم نوداخوهره مقدمه یابدهی اونی ده چی منکریه مکابربلل کیږی یایه براهینوقطعیه

ض من کنه ب

ثابته ده انکار نسوای ځنی کیدلای نودا محال چی ییښ ده له وجودذهنی دالله ﷻ
ونوله ده ممکنه خومحال نه پیښیږی نوخو دا وجودذهنی دالله ﷻ محال ده نویه
بیښ ده کنه الشی محال ده هم دارنګه که الله ﷻ ته په ذهن کی وجودورکی او الله ﷻ
موجود ده په خارج کی یعنی په نفس الامرد کی منکریه کافرده نوپه خارج کی اجتماع
نقیضین راغله هم الله ﷻ موجود فی الخارج سوهم لافی الخارج سوهغه تحقیق یه ده
ته طالبه ورور ه په تحریریعنی کندیاکی په صفحه (۱۳) اوپه حاشیه (۲) په دغو
نه بوکی چی دافارسی رسم الخط لری په دغه حاشیه کی تقدیم اوتأخیر په عباراتوکی
راغلی ده دعلة اومعلول په مابین کی فصل راغلی ده نوزه بی داصحیح عبارات درته
نقل کم فلایلزم شی من المخدورنن اعنی عدم صحة الحکم بالنفی ولزوم الاستدراک
لان المنفی بقوله لا یتصوراعم من ان یکون بالکنه وبکنهه والمنفی بقوله لایحد انماهو
التصوربالکنه فقط ونعنی العام بعدالخاص لایسمی بالاستدرک هذا ما قال المحرر
فی الدفع واقول فی الجواب علی تقدیرتسلیم توجوه النفی الی التصوربالکنه انه
لایلزم الاستدراک لان التصوربالکنه اعم من التحدیدلان تصورالجزئیات بواسطة
النوع تصور بالکنه ولیس بتحدید لفقدان التفصیل فیه الذی هو معتبرٌ فی التحدید
لایبعد ن یقال ان ذکره للاشعارعلی ان لفقدان التحدیدطریقة مستقلة والاثبات
المطلوب طروق مختلفة اصلی حاشیه داسی ده-

ته دوه جوابونه نورسته: دعدم تصور بالکنه یابه کنه شی د الله ﷻ چی پرعقل
دهشت وهم راځی چی دالله ﷻ کنه حاصله وی لکه خفاش چی ده لمرادراک نه سوای
کولای لکن دادلیل دلالت پرا متناع ذاتی نه کوی بلکه پرامکان ذاتی دلالة کوی چی
ذات خوامکان لری خوظاهرا به متعذراومتعسروی نوداجواب دشیخ ده داډیرضعیفه
ده.

بل جواب له استدراکه داده چی مراد له لایتصورتصوربالکنه ده او استدراک نسته
ځکه مقصود بساطة د الله ﷻ ده چی خدای بسط ده ذهنا وخارجا داحاصلوم په طروق
مختلفه وو سره په لایحد په لایتصور و غیره اویونفی دتحدیدده دایوازی طریقه مستقله
نری چی لفظ دلایحد ده او که لایتصور صیغه معلومه کی او حال یه له شان کی په نفی کی
یه فائده نسته چی ته واشان دالله ﷻ لایتصورُده اشیاؤ تصور نسوای کولای شن

Maktaba Tul Ishaat.com

[illegible] دا له ذاته دالله جل جلاله
[illegible] کی دا له ذاته دالله جل جلاله
[illegible] کوو کی [illegible] تصور [illegible] کولای ځکه دانفی
[illegible] شی [illegible] تصور [illegible] پر صفات پر ممکنات
[illegible] معنی [illegible] چی [illegible] خو پر ذات [illegible] تعالی من اشرف
صحیح [illegible] چی تصور [illegible] حصولی [illegible] مسئلة علم نو اجب
حصولی [illegible] شه [illegible] (۲) اعم [illegible]
انقضی [illegible]

په مسئله دعلم دالله جل جلاله کی تحقیق

[illegible] کی په ډېر تحقیق وکوو که څه درازی راغله ګیله مکوه
ضمنه په [illegible] مسئله [illegible] کی په نحوا و کیفیت دعلم
ضمنه [illegible] مذهبونه [illegible] ممکن کی دی [illegible] خو مذهبونه مشترک
دخدای کی دی [illegible] په نکر دی [illegible] مشترک دی اول به هغه دانکار مذ هبونه
دی په [illegible] ممکن [illegible] ممکرین دی بعضی کفاروایی چی
جملاتین کووچی بعضی [illegible] علم د [illegible] ادراکیه نورانیه ذات
الله جل جلاله [illegible] پر ذات [illegible] پر ممکنات [illegible] ځکه [illegible] ترجیح بلا مرجح راځی ولی پر فلان
تعلق [illegible] معلوم [illegible] تعلق [illegible] بعضی [illegible] اصرف تعلق علم بولی
[illegible] پر فلان [illegible] د تعلق ترجیح [illegible] بعضی [illegible] متغائرین غواړی نو الله جل جلاله
خو تعلق په علم کی [illegible] تعلق [illegible] د طرفین [illegible] اثنینیة نه لری نو که خدای
خوواحد [illegible] په وحدة شخصی حقیقی [illegible] تعدد او داثنینیة نه لری او دا خو په الله جل جلاله کی دوی ناروا
علم پر خپل ذات [illegible] کی [illegible] تعدد و اثنینیة لری او [illegible] ځنګه ولری اقرب داشیاؤ خو نفس ده ځکه
بولی نو الله جل جلاله علم پر [illegible] نه لری [illegible] علم پر داخپل علم لرم چی انا عالم بیا علم
مثلا زه وم زه عالم [illegible] پر جلالین شریف خو [illegible] په علم پر داخپل علم لرم چی دا علم به یا صفة
پر جلالین [illegible] ځکه علم پر علم حضوری ده بل دلیل دکفار و داده چی داعلم به یا صفة
کمال وی یا به صفة نقصان وی که صفة کمال وی استکمال دالله جل جلاله په راغی او الله جل جلاله
خو کامل بذاته لذاته فی ذاته دی او که صفة نقصان وی نقصان په ذات دالله جل جلاله کی
راځی نو الله جل جلاله مطلقه علم نه لری د ممکنات په ځنګه پیدا کول بی علمه دوی وائی
ممکنات په ایجاب [illegible] عنه [illegible] الله [illegible] صادر دی لکه ضوء نه شمس بی علمه بی
اختیاره [illegible] صادر [illegible] بی علمه بی ارادی بی اختیاره له الله جل جلاله صادر ده
نو موږ [illegible] چی [illegible] قدرت هم منکرین سو اسـت او په قدرت تاسو اقرار کوی
ولی په جعل یجبی کی [illegible] مقابل قدرت نه وی ځکه جعل ایجابی خو اضطراری

کہ حرکۃ د مرتعش نو خو اللہ جل جلاله پر عدم قدرة نه لری د ممکنات لکه شمس چې
د ضوء قدرة نه لری.

دوهم دلیل جواب داده چې علم صفة کمال ده د اللہ جل جلاله توصیف په راځی
تکمل د اللہ جل جلاله نه په راځی ځکه په ممکن کی علم صفة کمال د ممکن کمال په
په اللہ جل جلاله کی چې علم صفت کمال ده له دی جهة څه توصیف د ذات کامله حقه
ده نو کمالیة د علم په خدای او ممکن کی معکوس ده اوس نو منشاء ده
غو کفرو له علمه دالله جل جلاله (۲) دی یوه یه باطنی منشاء ده چې خبث
و کفری اعتقاد ده اولئک یلعنهم الله ینکرون ممایشهد به الاشجار والاحجار
ظاهری منشاء ده چې هغه جهل ده له کیفیة د علم دالله جل جلاله ځکه علم دالله جل جلاله
حضوری ده پر ځان چې علم لری علم .عالم .معلوم. ټول سره عین دی او علم
ازلی . قبل الایجاد د اللہ جل جلاله پر ممکنات علم عالم معلوم بالذات سره عین دی
ذات دالله جل جلاله ده او له معلوم بالعرض سره چې ممکنات دی عیر ده ځکه ممکنات په
کی معلومات با لعرض دی او په علم تفصیلی انفعالی دالله جل جلاله پر ممکنات بعد
ایجاد داهم علم حضوری ده په معنی د حاضر عندا لمدرک ده اول علم یه چې
ده په معنی د مبدء ده انکشاف عین ذات دالله جل جلاله ده او یه معنی د حاضر
عندالمدرک داعلم ممکنات دی نو علم چې تعلق ده طرفین غواړی داپه علم حصولی
کی او دالله جل جلاله خو مطلقاً علم حضوری ده په حضوری کی طرفین نه غواړی داجواب
منکرین کفارو ته د حکماؤ له طرفه ده د متکلمین له طرفه که جمهور دی، که محقیقین
ی که ماتریدیه دی، که اشاعره دی، متکلمین خو هم علم اضافة یا صفة ذات الاضافة
بولی ځکه متکلمین له وجود ذهنی منکرین دی دوی وای که حصول داشیاؤ بانفسها
سی خرق حرق راځی او که باشباحها سی له شبح بیاله جهة د مغائرة علم پرذی الشبح نه
راځی نو متکلمین تعدد اعتباری په الله جل جلاله کی ثابته وی الله جل جلاله واحد فی الکثیر
حسابی مثلاً الله جل جلاله سره له صفته ، قدرته ، عالم ده سره له صفته درازقیته معلوم ده ،
سره له صفته د ستاریة علم ده ،په الله جل جلاله کی دوی وحدة بحته نه ثابته وی.

Maktaba Tul Ishaat.com

پر علم دالله جل جلاله څو اقصر او اخصر دلائل

اوس موږ پر علم دالله جل جلاله څو اقصر او اخصر دلائل وایو:
اول دلیل :- دالله جل جلاله پر علم دانظام دعالم ډیر اعلی، او اقوی دلیل ده چی دانظام پردا
سی مصالح، او منافع، او حکمو، مشتمل ده چی له بشري فکره لوړدی لکه دسفلویات
نظام، دعلویات نظام، دجویات نظام، شمسی نظام، کهکشانی نظام، قمری نظام،
دسیاراۃ سرعة او بطوئة، حرکات ئی پر خپلو مدارات، دفلکیات نظام، دعنصریات،
دبسائط، دمرکبات، دجمادات، دحیوانات، دنباتات، نظامونه، دسیارات مختلف
حرکات، رحاوی دولابی، حمائلی، وصغی، ائی متحره سیارات په ارضی نظام کی،
دمعادن، د رکاز، دخزائن، نظام و غیره، وغیره، چی داممکنات پر لاتعد، او لاتحصی،
منافع، مصالح، اشتمال لری، داد لائل دعلم تام او ارادی، او اختیار، دی چی اول د الله
جل جلاله علم کامل باندی وو، بیا ئی اراده ورته وکړه، بیائی تخلیق وکاوی..
دوهم دلیل :- ئی داده چی علم صفة ده له پاره دموجود بماهو موجود یعنی صفة کمال
ده دمطلق موجود له پاره حتی ډیر نجس سپئ ده حتی امام شافعی صاحب یه نجس المعین
بولی لکه خنځیر، نوسپئ چی تعلیم یافته سی خلق یه څونه نازوی یوه نادره به ددی
تعلیم یافته سپی په باره کی درته وکم په افغانستان کی په (۲۰۱۲ م)
طالبانو دامریکایانو هغه تعلیم یافته سپی تکیه کړ بیاامریکایانو طالبانو ته اپیل وکړ
چی داسپی راکی هرڅو دالرچی غواړی موږبه ئی درکو طالبانو ورته وویل چی موږته
(۱۸) نفره اربکیان راکی داافغانی الاصل امریکا یان هغو (۱۸) اربکیان ورکړو
طالبانو هغه سپی ورکړ طالبان دمحمدی غراء شریعت دمقررات سره هغه اربکیان په
جزاوو ورسول دایوه سپی د (۱۸) اربکیانو قیمت درلود دتعلیم له وجهی اوس بعضی
داسی صفات هم سته چی په بعضی حیوانات کی یه کمال دا ډیروالی او زیادة وی او په
انسان کی یه بیانقصان کمال وی لکه خوراک، په حیوانات کی ئی زیادة کمال ده، په
انسانانو کی ئی نقصان کمال ده علم داسی نه ده علم دموجود بماهو موجود لپاره کمال ده
نو دالله جل جلاله لپاره څنګه نه سی کمال چی هغه اصل دموجودات او خالق دموجودات ده.
دریم دلیل :- داده چی حقیقت دعلم حقیقة دعالم حقیقة دمعلوم داټول حقائق په الله
جل جلاله کی جوړدی نو الله جل جلاله هم عالم ده، هم معلوم ده، هم علم ده، حقیقة دعلم وجود دشی
بالفعل ده، دشی موجود بالفعل ته یا په عینیة یا په نعتییة، یا په معلولیه، دا حقیقة په الله

ﷻ کی جوړ ده الله ﷻ موجود بالفعل ده خپل ځان ورته حاضرده په عینیة، صفات ورته
دضردی په نعتیة ،یاپه عنیية ،بنابراختلاف، اومخلوق ورته حاضرده په معلولیة
او حقیقة دعالمیت داده، چی عالم هغه ذات وی چی قائم بذاته وی لابالمحل
ولابالموضوع مجردبه وی له مادی فی ذاته تجرد به ئی په عمل دعامل نه وی
و تجردبی هم له مادی وی هم له غواشی یودمادی چی منغمسه ده دغه ماده په جهات
ملهنیه ووکی نوماده اومادیات عالمیة نه لری، اجسام یه نه لری، اعراض یه نه لری،
صورة جسمی، صورة نوعی، جسم تعلیمی ،جسم طبعی، داټول عَالمیَه نه لری، خودی
هیولی، دامادہ ،که څه هم مجرده ده له مادی بیاتسلسل راځی هم عَالمیَة نه لری ځکه
غواشی اوظلمات لری نورانیت نه لری ،صورة حاصله په نفس کی په مرتبه دحصول کی
وصورة قائمه په مرتبه دقیام کی عَالمیَة نه لری ،عالمیة خاصه دمجردلذاته ده
داحقیقت په الله ﷻ کی جوړده الله ﷻ مجرده ده له مادی لذاته ،بذاته فی ذاته،
نورمحض دظلمة نه لری قوة نه لری ابهام نه لری استعدادنه لری حالة منتظره ،کمال
منتظره نه لری امکان نه لری، قائم بذاته ده، مخل،موضوع،مکان ،حیز، نه لری حقیقة
معلومیة داده چی شی به موجودوی بالفعل وذات مجرده لره الله ﷻ په اقصی مراتب
تجردحقیقی کی ده ټول شیان ورته موجود دی ورته حاضردی نوحقیقة د معلومیة هم
په انه ﷻ کی موجود ده نو معلوم هم ده علم هم ده عالم هم ده.

بل مذهب دانکار د صریحی کفارواده

بل مذهب دانکار د صریحی کفاروداده چی پرغیرعلم لری پرځان یه نه لری ځکه په
ذات کی یه طرفین نسته اوپه غیرکی سته ددی بطلان اظهرده ځکه علم پرغیرمستلزم ده
علم لره پرعلم علم پرعلم مستلزم ده علم لره پرنفس ځکه علم پرعلم حضوری ده.

بل مذهب دانکار

چی پرځان علم لری پرغیر ئی نه لری دلیل ئی داده چی داعلم ده غیربه یاعین ذات د ده
وی اویابه غیر وی له ذاته د ده په اول شق تکثربه ذات کی راغی ځکه علم پراحدنه
معلومات غیر ده له علم پراحدآخر باندی د معلومات اوالله ﷻ واحدبحت ده اوپردوهم
شق داعلم ممکن سومعلول سوذات دالله ﷻ لره نوخوذات دالله ﷻ هم فعل سو.هم

Maktaba Tul Ishaat.com

اعتراض کندی
قابل سو ،اونسبة دفاعل ومفعول ته په وجوب ده، اونسبة دمقبول وقابل ته په امکان
ده.
سوال:- چی دلته خو دوه نسبة متضاده الله ج لره ثابت سوو دانه ده صحیح..؟
جواب:- چی دوه نسبة متضاده یوه ذات ته په یوه نسبة نه ده صحیح په نسبتین
خورواده.
دویم جواب:- داده چی په الله ج کی مطلق جهل محال ده اوهم تعلق دجعل
ترمجهول مطلق کی محال ده.
دریم جواب:- داده چی دلته جعل ایجابی ثابت سونوانکار له قدرت دالله ج راغو
داکفربواح ده.
څلورم جواب:- داده چی الله ج علة تامه ده علم پرعلتیة واجبه وی علم پرمعلول
باندی ځکه علم تام پرعلة تامه واجبه وی علم پرمعلول ځکه علم پرعلة تامه نه تامیږی
بی له علمه پردغه چی ته مستلزم سی تولو هغو شیانو لره چی لازم وی دغه شیان له دغه
علة تامه سره نوداعلم متضمن ده علم لره پرلوازم ددغه علة تامه باندی بعض له لوازم
ددغه علة تامه معلولات ددغه علة تامه دی چی واجب دی دغه معلولات په وجوب دد
غه علة تامه سره.

بل څلورم مذهب دانکارداده

بل څلرم مذهب دانکارداده چی بعض دحکماؤوائی چی الله ج علم پرکلیات لری
پرجزئیات یه نه لری ځکه جزئیات مغیراومتبدل دی اوعلم په نزدد حکماؤعین ذات ده
الله ج ده نوخوذات دالله ج متغیرسو دا نارو اده اوعلم دجزئیات بواسطه دحواس
وی حواس الله ج نه لری ځکه حواس مادیات دی الله ج مجردمحض اونورمحض ده
جواب علم دالله ج پرجزئیات بواسطه دکلیات ده یعنی په وجه کلی سره ده نه په وجه
جزی احساسی سره اوبل په علم دالله ج کی تغیرنسته دجزئیات په علم کی هم
تغیرنسته ځکه علم دالله ج پرماسیجدُ عین علم ده بماوجدحین وجدبل دمتکلمین جواب ده
هغه وائی علم اضافة دتعلق دامراعتباری ده تعلق مخصوص دتغیرپه علم کی تغیرپه امر
اعتباری کیده مثلارازقیة صفة اعتباری اضافی ده وجودپه خارج کی نه لری صفة حقیقیة نه ده
ځکه ترزیق تکوین مخصوص ده اوتخلیق تکوین دنوخومرجع ده ترزیق تخلیق وتکوین
ته ده اوفاعل چی دیوشی فعل کوی نوخودلته یوفاعل ده بل مفعول ده اوداتکوین چی

امر اعتباری ده حاصلیږی په عقل کی له نسبة دفاعل و مفعول ته دا یو امر حقیقی نه
مغایر له مفعول نه ده په خارج کی او معتزله او اکثر د اشاعره وو وائی چی قطعًا تغیر نه
ثی په صفات د الله جل جلاله کی ځکه دوی وائی علم پرما سیجد عین علم ده پرما وجد حین
یعنی علم بانه وجدا لشی والعلم بانه سیجد واحد ده په الله جل جلاله کی نه په
مکی نو کی مثلا زید وو وائی چی عمر صباورځ قندهار ته داخلیږی چی صباورځ راسی
په عالم سی پر دغه علم باندی چی عمر داخل سو قندهار ته نو اوس که چیری عمه
مستمر و و غفلة نه وو چی دا علم زائل کی موږ څه احتیاج لرو علم متجدد ته و علم آخر ته
په دغه متجدد علم سره په دغه اوس آن کی نه وی علم راولو ځکه موږ ته غفلة راغلی
چی علم اوله ځخه او په الله جل جلاله کی غفلت ممتنع ده نو علم د الله جل جلاله بما وحد عین علم
بانه سیوجد نو نه لازمیږی له تغیره د معلومه له عدم دده تغیر په علم د الله جل جلاله
بانه جل جلاله ده مذهب د انکار داده چی بعض حکماء وایی چی الله جل جلاله عالم ده پر ټولو ممکنات لکن
سبق الایجاد علم نه لری یعنی اجمالی علم نه لری چی هغه صفة کمال ده تفصیلی علم
تعالی علم بعد الایجاد د علم لری دوی مثال دعودا ورکوی وی سرنده وهونکی چی
سرنده وهی مخکی په علم نه وی پر هر ضرب آنا په آنا علم حاصله وی ځکه یه په ډیر سرعة
وهی جواب ددی مذهب ته ضرورت ځکه نسته چی دی د الله جل جلاله قیاس پر عود اکوی
وبل دا ده چی د اسرعة د ضربان په دلیل قوی ده پر علم سابق که په سابق اجمالی علم
پر ضربات نه وای نو بیا د ضربات سرعة نسوای راتلای بلکه پر هر ضربة به دریدی
نو د اسرعة د ضربات په د علم سبب ده دبی علمی سبب یه نه ده دا خو هغه د انکار مذهب و نه
وچی ما درته تشریح کړو او بیا مو سخت باطل کړو او الله جل جلاله ته موهم پر خپل ذات علم
ثابت کو هم پر ممکناتو کو اوس په نحوه ددی علم د الله جل جلاله کی تحقیق ده چی دغه علم
د الله جل جلاله پر ممکناتو دا اجمالی فعلی سبق الایجاد علم حصولی ده که حضوری ده شیخ
ابوعلی سینا و بهمنیاد او ارسطو او فارابی او افلاطون دا حکماء د الله جل جلاله اجمالی
ازلی فعلی سبق الایجاد علم حصولی بولی حضوری یه نه بولی ځکه حضوری حضور
د معلوم غواړی او ممکنات په ازل کی معدومات وو د معدومات تمیز خو نه کیږی او علم
مساوق د تمیز ده نو دوی وائی د معدومات په ازل کی صورو هغه صور په ازل کی د الله
جل علم ده آزلی پر ممکنات نو حصولی سو په واسطه د صورو سره اوس ددوی په مینځ
کی بل اختلاف دی او افلاطون ... وائی چی دغه صور د الله جل علوم دی په —

Maktaba Tul Ishaat.com

اغراض کندیا ... موصوف پوری وی افلاطون وائی چی
ﷻ پوری قائم دی ولی صفة قائم په خپل موصوف پوری وی ... لکه دجواهرصوریاپه بل پوری
ﷻ پوری قائم نه دی یا په خپله قائم دی لکه دجواهر ... خو په الله ﷻ پوری نه دی
داصورپه الله ﷻ پوری قائم نه دی یا په خپله قائم دی لکه دجواهروپوری خو په الله ﷻ به هم فاعل سی هم
قائم دی لکه ده اعراض صورچی قائم دی په جواهروپوری قائم سی الله ﷻ به هم فاعل سی هم
قائم دافلاطون دلیل داده چی که په الله ﷻ پوری قائم سی نو قابل ته په امکان ده
به قابل سی نسبة دمفعول وفاعل ته په وجوب ده اونسبة دمقبول وقابل ته په امکان ده
ددی جواب هغه له مخه چی دادوه متضادنسبة په جهة واحدنه ده روادلته خوجهتین دی
یوجهة دوجوب ده بل دامکان یوو قبول ته متوجه ده بل وفعل دفاعل ته متوجه ده یعنی
یوجهة دتاثیرده بل جهة دتأثرده اویادانسبة دمقبول وقابل ته وروسته له اجتماع دجمیع
شرائیطودقبول په امکان نه ده په وجوب سره ده لکه نسبة دمفعول وفاعل ته وروسته له
جمیع شرائط دایجاده په وجوب سره بله استحاله دافلاطون داده چی که داصورپه الله
ﷻ پوری قائم سی یاتکثراعتباری راځی په الله ﷻ کی ولی ذات دالله ﷻ له دی
جهة چی محل دصورت حیوان ناطق دغیرده له دی جهة چی دی محل دصورة دحیوان
صاهل ده وقس نوتکثراعتباری افلاطون په ذات دالله ﷻ کی ناروابولی الله ﷻ
واحدپه وحدة شخصی حقیقی سره بولی اوپه صفات کی په خویه تکثر حقیقی ده اوس
نودلته تکثردوی معنی وی لری یوه کثرة د ه بله په مغائرة ده پراوله معنی ترجمه داده
چی استحاله د کثرة د اجزاووراغله په ذات بسطه کی اوپه صفات دذات بسطه کی چی
الله ﷻ ده یعنی الله ﷻ لره صفات کثره نسته که صفات کثره پیداسی یابه واجبات وی
یابه ممکنات وی پراول صورت تعدددواجبات راځی دامحال ده اوبل دغه صورمتحد
دی له ذیصوروسره په ماهیة کی وجوب په نسوای متصورکیدای اویادا قیام په ذات
دالله ﷻ پوری منافی ده له وجوبه سره اوپردوهمه معنی به دغه صوریا صادروی له الله
ﷻ بی له واسطی نوخوصدوردکثیرله واحده راغواوله واحدواحدصادریږی اویابه په
واسطه سره وی نوخواحتیاج دالله ﷻ وغیرته راغوپه صفة کمال کی اویابه صادروی
له غیره یااحتیاج په الله ﷻ کی راغی نویه ددوهمی معنی پرصورت ترجمه داسی ده
چی استحاله دتغیردذات اودصفات یعنی صفات دالله ﷻ مغایرسوولہ ذاته ځکه ذات
دالله ﷻ په مصداق نه سود حمل ددوی نوبه حتمًادغه صفات یاله غیره صادروی
احتیاج په الله ﷻ کی راغو اویابه له الله ﷻ ځکه صادروی من حیث الاقتضاء نوخوالله
ﷻ هم قابل سوهم فاعل سودانه ده صحیح اوس نوله افلاطونه دوی خطایانی صادری

کندیا دالله ﷻ علم یه حصولی کواوهغه حضوری ده اوبل یه
بوه خطایه داده چی
ثم بذاتها کرل اوصور صلاحیت دقیام بذاتهانه لری خصوصًا صورداعراض
د افلاطون مذهب ته تاویل ورکوی چی مرادده له دغوصورو نفسی اشیاء دی
نود اتاویل ځکه ضعیف ده بیاخوعلم ازلی دالله ﷻ پر ممکنات حضوری
خود اممکنات بنفسها حاصل دی په دهرکی ازلاًلکه بعضی مشائیین
بولی قول په غیبوبة زمانی اوحضورزمانی سره داخوددهریون مذهب ده
دهرقدیم بولی اودهریون مذهب سره متحدسوواوداخبره باطله ده اوبل داخبره په علم
دافلاطون کیده سبق الایجاد چی ازلی علم دالله ﷻ ده نو چی له صورونفس اشیاء دی چی
اشیاء موجودوی په وجوداجمالی سره وجوداجمالی حقیقی دممکنات عین
ده نومذهب دافلاطون راجع سومذهب دقاضی محمدمبارک ته
وجوددالله ﷻ ازلی دوه صورة لری اول داده چی داعلم سبب دمعلوم بالعرض وی
وجوداجمالی وی پرمعلوم په تقدیم ذاتی سره لکه بناسی قصرجوړوی یاری په عقل کی
یعنی تصوردداقصروکوی بیایه موافق له هغه تصورعقلی سره په خارج کی جوړکی دوهم
ده چی داعالم من حیث هوعالم علة بالذات وی معلوم من حیث هومعلوم لره زیاتی که
معلوم امرذهنی وی که خارجی وی لکه عالم په صورت اولی کی علم راولی پرصورت
ذهنی په نفس اختراع ددغه صورت ذهنی دغه صورة ذهنی خومعلوم په بل صورت
ذهنی نه ده بلکه نفس حصول دداصورة په ذهن کی معلومیة ده داصورت دذهن لره دغه
لکه عالم په صورت ثانی کی علم راولی پرداعین خارجی باندب بایجاده اوعلم دده
په صورت خارجه سره نفس ایجادده ددغه صورت خارجی لره علم په صورة اولی کی
حصولی ده اوعلم دلته حضوری ددواړو علمان فعلیان اجمالیان دی اومعلومعلوم
بالذات داووعلم پرعین په صورت اولی کی هم فعلی ده لکن معلومعلوم بالعرض ده
په شق اول کی له فاعل فعل صادریږی له ذاته دده سره له علم مکتسب زائدپرذات دده
په دوهم شق کی له فاعل فعل صادر یږی له نفس ذاته عالمه دده بماهوذات عالمه
دالله ﷻ موجودکوعقل اول په حال دایجادده کی یه علم پراغی داسی نه ده چی دالله
ﷻ یوازی علم پرراغلی بیایه نو ایجادورکی اوورکوی یه موجودیه کی ځکه بیا تکرر
انفعلات راځی چی موجب ده تسلسل لره یا په ارتسامات کی اویا په وجودات کی اونه
سی ده چی الله ﷻ دی موجودکی بیایه علم پر راغلی چی بیا نوعلم دالله ﷻ انفعالی

Maktaba Tul Ishaat.com

سره کیدی ... کی عالمانه یعنی وجود دمعلول معلوم ده
سی مستفادسی نه معلومه بلکه موجودنی کی علم دهپرعقل اول
دمعنی وجود معلومه نوایجاد ... عقل اول لره عین دفعلی ده داسوال نه
وروممکنات هم دغه حکمه ده ... علم پراشیاؤحضوری اقتضاشی شی لره که سره له
... چی ... فعل موجودسومقتضی سوځکه بی شعوره وویلانو سیل طبعی ده
شعوره ده پرداسی مقتضی بندی دانروا ده اوکه له نفس ذاته دعالم
نومقصدداسوچی مقارنة دشعوراودعلمه هغه فعل لره چی ناشی وی نه سبق ذاتی غواړی نه زمانی
دکفی ده په دی کی چی دافعل ارادی داختیاری ده ... پر ممکنات حضوری ده
نووس مورد ... دغو تولوته چی علم ... اجمالی دخدای پر ممکنات حضوری ده
حصولی نه ده ځکه که په واسطه دصورتی دا صوربه یاواجبات وی یاممتنعات
یاممکنات شقوق تول باطل دی اودوی چی ویل چی حضوری حضوردمعلوم غواړی
اومعدومات خوممکنات دی داحوپه ... کی معدومات وونوځکه علم ازلی دالله ﷻ
پرممکنات حصولی ده په واسطه دصوروده دممکنات صورپه ازل کی وونوځکه ازلی
اجمالی علم دالله ﷻ حصولی ده جواب په داده چی علم اجمالی ازلی دالله ﷻ په
معنی دمبدء ده انکشاف ده عین ده نه عالم سره چی ذات دالله ﷻ ده حضوردمعلوم نه
غواړی حضوردعالم غواړی اوپوعلم په معنی د حاضر عند المدرک دهغه عین ده له
معلومه سره یا حضورد معلوم غواړی هغه په علم تفصیلی انفعالی ده وروسته له وجو
ده دممکنات ده اوسنواول شق باطل ده چی داصور واجبات سی ځکه یوخوواجبات
قیام په چاپوری نه لری ځکه منفصلة الهویة مستقل الهویة مستغنیة الوجوده دی اوبل
موافقه دصورله ذیصوروسره نسته ذی الصورممکنات دی صورپه واجبات دی اوبل
تعدددواجبات راغی دانارواده او یوتعدددقدماء ده هغه بعضی مطلقا روا بولی
بعضی په مطلقا ناروا بو لی بعض تعدد دقدماؤ مغائره وونارواپولی وغیر متغائره
ووروابو لی او دابل شق چی داصور ممتنعات سی داخو بداهة باطل ده دلیل نه غواړی
دریم شق ځکه باطل ده چی ممکنات خوهالکة الذاته باطلة الحقیقیة دی محتاج دی
وجعل دجاعل ته ځکه علة داحتیاج وجعل دجاعل ته امکان ده اوجاعل نه ده مگرالله
ﷻ ده داتحقیق می درته تیرکړی ده دپیدایه که نوبه الله ﷻ دغه صورپیداکوی نوبه
علم حتمًا یواړپرلری بیابه اراده ورته کوی بیابی پیداکوی ځکه په الله ﷻ کی مطلق
جهل ناروا ده نوبه سابق علم الله ﷻ پرلری یاپه سبق ذاتی سره لکه په ازلیات سرمدیات

... سبق زمانی سره لکه په زمانیا ت کی هغه سابق علم بی یاحصولی وی
... صوری پرتول صورت تسلسل راځی دانارواده په هغواتو(۸)براهین سره پردوهم
... ترجیح بلامرجح راغو ځکه صور اوذی صور په علاقه قویه دمعلولیة کی سره
... نوولی پر ذی صورو علم حصولی ده اوپرصورو حضوری ده

سوال :- ... چابه سوال کاوه چی ترجیح خوسته ځکه صورخوعلاقه دنعتیته . دمعلولیة
... اوذی صورخویوازی علاقه دمعلولیة لری ؟

جواب :- ... موږ جواب ورکووچی علاقه دنعتیة ډیره ضعیفه ده ځکه نسبة دمقبول ده
... نمکان سره اوعلاقه دمعلولیة ډیره قوی ده نسبة دمفعول ده وفاعل ته په
... سره.

دوهم مذهب داشراقیون ده

... وایی علم اجمالی ازلی دالله جل جلاله حضوری ده په نفس حضورداشیاؤپه حضور
... سره ده دهرقدیم په دهرکی ده په نزد ددوی زمان اوزمانیات حادث دی قول په
... زمانی اوحضورزمانی کوی دوی وائی دهرداسی ده لکه یوخط چی له مشرق
... مغرب رسیدلی وی له ملغلروډک وی هره ملغلره په خپل ځای کی موجوده وی دهغی
... ملغری په ځای کی معدومه وی وبالعکس اوپه خیط کی ټولی موجودی دی اوس
... طوفان دنوح علیه الصلوة والسلام اوس هم موجودده په دهرکی لکن زمانه یه اوس
... ده نودوی عالم قدیم بولی دهر قدیم بولی اعدام سابقه زمانیه اولاحقه زمانیه
... حقیقة نه بولی بلکه غیبوبة زمانی یه بولی اوهغه څوک چی عالم حادث بولی
... زمانیه اعدام غیرحقیقی بولی ولی دااعدام خوزمانی دی نواشیاء نه دی
... په دهرکی.

وروسته له وجوده څخه په زمان کی دامذاهب دی

... ده چی زمانه معدوم محض ده.دویم داده چی زمانه عین خدای ده .دریم داده چی
... نه حرکت دفلک اعظم ده. څلورم داده چی پخپله فلک اعظم ده .پنځم داده چی
... دحرکة دفلک اعظم ده.. دغه مذهب دمشائیون دحکماؤتائید کړی ده.

Maktaba Tul Ishaat.com

اوهغه حکماء چی زمانه قدیمه بولی او هغه حکماء چی زمان لره ابتداء پیداسی نوخویوا ربه وای نه ابتداء لری نه انتهاء لری دلیل یه داده که زمان لره ابتداء وی داقبلیة ،اوبعدیة، قبل تروجودوی نوعدم بی دازمان نیستی وی یابه موجوده وی خکه قبلیة صفة دعدم ده اوبعدیة صفة دوجود ده خویوځای نسوای سره موجود کیدای داخومحال ده نوهرقبولیة ،چی که سره جمعه سی نوخو، وجود ،اوعدم، سره جمعه سوو نوخوقبل الزمان زمان راغی یا وجود له بعدیة ،سره نه جمعه کیږی هغه قبلیة زمانی ده نوخوتقدم دشی پرنفس راغی اوزمان انتهاء هم نه لری ځکه که انتهاء ولری نوخوعدم دزمان به وروسته له وجوده دزمان وی دابه داسی وروسته والی وی چی له قبلیة سره به نه جمعه کیږی نوهربعدیة چی له قبلیة سره نه جمعه کیږی هغه بعدیة زمانی ده نوخوبعدالزمان زمان راغی تأخیردشی له نفسه راغی یاعدم دزمان راغی پرتقدیردوجود دزمان دامذهب باطل ده عالم قدیم نه ده بلکه حادث ده قدسم ده عالم خروج ده نه دائری داسلام ځخه.

اتم مذهب دنصرالدین طوصی ده

هغه وائی چی علم اجمالی دالله ﷻ پرممکناتوحصولی ده په واسطه دصورو دممکنات ده په عقل اول کی عقل اول سره له صورو دممکنات حاضر دی الله ﷻ لره حضورالمعلوم عندالعالم دامذهب ځکه باطل ده یوخواستکمال دالله ﷻ راغی په عقل اول سره اوبل نفی دعلم دالله ﷻ راغله له جزئیات مادیه وو اوبل عقل اول صادر سوله الله ﷻ بی علمه.

نهم مذهب دماتریدیه ووده.

هغه وای علم دالله ﷻ صفت بسطیه ده په ذات دالله ﷻ پوری قائم ده ذات التعلقه ده له معلومه سره تعلق ورسره لازم ده.

لسم مذهب دجمهورودمتکلمین ده

هغه وای علم دالله ﷻ داصرف تعلق ده یعنی اضافة ددادواړو باندی اعتراض ده چی ممکنات خوپه ازل کی معدوم دی نوتعلق له معدوم صرف سره محال ده دتمیزدمعدوم صرف نه کیږی اوځوک چی وای تعلقات حادث دی نوبیاخونفی دعلم راغله قبل الایجادیعنی نفی دعلم اجمالی راغله نومتکلمین که ماتریدیه دی که جمهوردی بله

علی تحریر کند

دجلال دوانی مذهب ته به مراجعه کوی هغه وائی ممکنات لره په ازل کی
جمالی سته قائم ده په ذات دالله ﷻ پوری اوصفت له صفاته دالله ﷻ ده
علمه دالله ﷻ بالاعتبار.

(۱۱) مذهب دغه دجلال مذهب ده.

(۱۲) مذهب دمیرباقرداماد ده

ی علم دالله ﷻ پرصورو ده چی دغه صورثابت دی په ثبوت علمی سره نه تحقیق
نی خارجالری داځکه باطل ده ثبوت علمی بی له تحقق په ذهن اوپه خارج کی
ده بی معنی اوبل علم تمیزغواړی دمعدوم صرف تمیزنه کیږی او دوی وای
ثبوت علمی لری نه وجودپه خارج کی لری نه په ذهن کی لکه سراب داقیاس یه
نه ده صحیح ځکه سراب وجودلری په حسرمشترک کی یعنی په یوه له حواس
وکی حواس باطنه وواونفس ناطقه ته ذهن ویل کیږی نوسراب په ذهن کی
وجودلری.

(۱۳) مذهب دفرفریوس ده

ی علم دالله ﷻ عبارة ده له الحاده دممکنات له ذاته دالله ﷻ سره ددی مذهب
خواظهرده دالله ﷻ اودممکن اتحادمحال ده ممتنع لذاته ده.

(۱۴) مذهب داتباع دفرفریوس ده

وائی علم دالله ﷻ اتحاد دعاقل ده سره له عقل فعال.

(۱۵) مذهب داتباع اتباع فرفریوس ده

وائی چی علم دالله ﷻ عبارة له مقارنة دعاقل سره له معقول په عقل فعال کی
محض اعتباری تقلبی مصنوعی مذهبونه دی.

(۱۶) مذهب دقاضی محمدمبارک ده

وائی علم عین الله ﷻ ده یعنی علم حقیقی بالذات اوعلم حقیقی بالعرض وجود
ناطقه مجرد ده دلیل یه داده چی علم داده چی ظاهرلذاته اومظهرلغیره وی هغه
ځکه ممکن بماهو ممکن ولوکه مجردات وی لکه عقول عشره، اونفوس ناطقه.
دامکان ذاتی ظلمة لری اوداتقسیم دعلم دحضوری ،حصولی ،حادث ،قدیم
وظری وتصوروتصدیق ته داتقسیمات په اعتبارده معلوم دی علم حقیقی
الله ﷻ ده بسط ده اقوی دبدهیات ده نوداسوال نه کیږی چی علم عین الله

Maktaba Tul Ishaat.com

ئي سونو د تقسيمات څنګه کې جوړيږي د نفس ناطقه نور مستفا دده له نوره دالله ﷻ الله ﷻ نوربحت او نورمحض ده او نفس نا طقه نور مستفاد لکه نورقمرچې مستفاد ده له نوره د شمس نو ظاهر لذا ته مظهرلغيره هغه ذات ده چې نه امکان لري، نه ظلمة لري نه استعداد لري، نه قبول لري .نه ابهام لري، نه امکان ذاتي لري، نه امکان نفس الا مري لري، نه امکان استعدادي لري. نه هيولی لري، نه صورة جسمي، نه صورة نوعي. نه جسم تعليمي، نه جسم طبعي. نه هيولی اوصورة جسمي. نه صورت نوعي نه جسم تعليمي نه جسم طبعي نه هيولی اوصورة حکمتي نه تشبيهي خارجي نه اجزاوي انضماميه لري نه تحليليه لري نه عدديه لري نه صناعيه لري نه جوهريه لري نه عرضيه لري نه ترکيب لري دايوازي الله ﷻ ده اوعلم حقيقي بالعرض وجود د نفس ناطقه او دا تقسيمات دعلم واقسام ته په اعتبار دمعلومات دي.

(۱۷) مذهب دمتأخرينو ده

دوی ائي چې علم دالله ﷻ يو اجمالي ده، بل تفصيلي ده، دادوهم زائد ده پرذات دالله ﷻ او نه له صفات کماليه ووده اوداول عين ده له ذاته دالله ﷻ سره اوالله ﷻ پاک لره سره له هره ممکنه ارتباطات اوتعلقات خاصه دي په سبب ددغوتعلقاتو کشف اوامتيازتام دهرممکن له ممکناتوورته کيږي اودغه ارتباطات اوتعلقات عين دي له الله ﷻ سره په عينية حکمتي سره نودد غوارتباطات امتيازات يودبله څنګه ورته کيږي داسي نه ده چې ددغوارتباطاة امتياذات بيايه نوروارتباطات کيږي وهلم جراچي تسلسل راسي بلکه دغه ارتباطات ازليه عين دي له الله ﷻ سره په عينية حکمتي مصداق دحمل يه ذات دالله ﷻ ده نه قوة دانشراع غواړي نه قيام دمبدء غواړي نه تقاضاغواړي نه اسنادوجاعل ته غواړي نه حيثية تعليلي لري نه تقيدي لري داعنيية حکمتي ده اوعينية منطقي عبارت ده له حمل اولی څخه يابدهي يانظري.

(۱۸) مذهب دمعتزله وو ده

هغه واي علم دالله ﷻ داممکنات دي په ازل کې ثابت دي په خارج کې په حين دعدم کې قبل الوجوديعني دامکنات په ازل کې ثبوت درلودي وجوديه نه درلودي دوی دوجوداوثبوت مرادفة نه مني ثبوت يه ثبوت خارجي وولکه سراب دباقرداماد مذهب داووچې ثبوت يه علمي ووددي مذهب دضعف دلائل هغه دي چې دباقرداماد په مذهب

موویل دلته علاحده وجه دضعف دغه هم ده چی دوی دوجوداوثبوت مراد
معتزله وائی چی اعیان دممکنات اوذوات ددوی په ازل الازال کی
ثبوت درلودوجودیه نه درلوداوحوادث په موطن آخرکی ووغیرله اعیان په
ثبت سوعلم ازلی حضوری دالله ﷻ پراعیان دحوادث په ازل کی.

(۱۹) مذهب دصوفیه ووده

وائی نسته په کون کی مگرذات واحدمطلق لاکلیة ،ولاجزئیة. داذات واحد منعلم
اطوار، مظلل بالاظلال ،مشیون بالشیونات ؛ منشرع بالانتزاعیات ،دی منعطو
مظلل اومشیون ، اومنشاء، الله ﷻ ده اطوار،اوانتزاعیات. اوشیونات. اواظلال
ممکنات دی عالم ټول اعراض اجتماعیه ، اعتباریه، انتزاعیه دی عالم ټول اعراض
منزعیه دی. اعتبارانتزاعیه دی، موجودحقیقیة یوازی ذات حقه واجبه ده
چی حقیقة واحدده لکن په واسطه دعروض دهیئت اجتماعیه حباب ،امواج.کی
معلومیږی نووجود دممکن عین وجوددالله ﷻ ده نوعلم دالله ﷻ پرممکنات منطوی
په علم دالله ﷻ کی پرخپل ذات باندی اوس داپنځه اول مذهبونه چی دانکاردی په
علم دالله ﷻ کی دی چی دغه کفارله علمه دالله ﷻ منکرین دی یاله مطلق علمه
منکرین دی چی نه پرځان علم لری نه پرغیر یایه پرځان لری پرغیریه نلری اویاعکس
دی اویه پرکلیات علم لری پرجزئیات یه نلری یاتفصیلی علم لری اجمالی نلری
دانور (۱۴) مذهبه یاپه نحوه اوپه طریقه دعلم دالله ﷻ کی دی الله ﷻ ته علم ثابت
خوپه طریقه کی یه اختلاف ده چی ایا حضوری ده که حصولی ده۔

یوخوبل مذهب هم سته

چی دالله ﷻ علم ثابت ده پرځان پرممکنات لکن نه حضوری ده نه حصولی ده نوټول
(۱۵) مذهبه سوویه نحوه دعلم دالله ﷻ کی او(۵) په انکارکیدی دایه (۲۰) شل
مذهبه په علم دالله ﷻ کی دغه (۱۵) مذهبه په نحوه دعلم دالله ﷻ کی مندرج دی په
دغو احتمالات کی چی علم دالله ﷻ به یا صفة انضمامی وی یابه انتزاعی وی یابه
عین وی نه الله ﷻ سره په عینیة حکمتی اویابه امرمنفصل وی له ذاته څخه بل اجمالی
تحقیق داده چی دا علم به یا حقیقة واحدمشترک وی په مابین دعلم دالله ﷻ اودممکن
کی ویابه علم دالله ﷻ مغیروی لذاته له علمه دممکنه څخه ددوی په مابین کی به

Maktaba Tul Ishaat.com

مجرد اشتراک په لفظ کی وی په اشتراک لفظی سره پر اول صورة به داعلم عبارة وی له
نفس اضافة لکه ماتریدیه چی وائی اویابه صفة ذات اضافة وی لکه اشاعره چی وائی
اویابه اتحاد دعاقل وی له معقول سره لکه فرفریوس چی وایی اویابه اتحاد دعاقل وی
له عقل فعال سره لکه اتباع دفرفریوس چی وائی اویابه مقارنة دعاقل وی سره له
معقول په عقل فعال کی لکه بعض اتباع فرفریوس چی وائی اویابه عبارة له نفس
ذاته دالله ﷻ وی لکه محمد مبارک چی وائی.

داته مذهبه په اشتراک معنوی کی سوو

اوپرادوهم صورة چی علم دالله ﷻ مغائر بالذات سی له علمه دممکن څخه بیانودالله
ﷻ دعلمه دغو (٨) سواء هغه شیر مذهبه دی او دممکن علم چی مغایر بالذات سودالله
ﷻ له علمه څخه او سنو راسه دممکن وعلمه ته یه علمه دممکن مطلقاً حقیقة واحدوی
دامذهب دمحققین ده چی حالة ادراکیه انجلائیه ده په ذات دمدرک سره تعلق لری
اوپه صفات انضامیه وودمدرک ده بی له واسطی دصورو او اشباح نوئی علم حضوری
ده اودغه حالة ادراکیه تعلق لری له اشیاء غائبه وو سره سواء له ذاته دمدرکه اوله
صفات انضامیه وودمدرک په واسطه ده اشباح چی دغه اشباح مغایر بالذات دی له
ذوات الاشباح نویه علم پردغه اشیاؤ غائبه ووحصولی ده خوپردوارو صورتو علم
دممکن حقیقة واحد سوا وکه علم دممکن حقیقة واحدنه سی مطلقاً حضوری جلاسی
حصولی جلاسی علاحده حقیقتونه ولری یعنی علم حضوری داده چی علم او معلوم
پکی متحدوی ذاتاً او اعتباراً په مصداق کی او علم حصولی داده چی علم او معلوم پکی
متحدوی ذاتاً نه اعتباراً نو به داعلم حصولی یا عبارة وی له حقائق مختلفه ووحسب
تخالف المعلومات ولی خو عبارت له صورو حاصله وو داشیاؤ سواوس به نویادا
صور قائم په عالِم پوری وی دامذهب دجمهور و د حکماؤ ده اویابه قائم بنفسها وی
دامذهب دصدرالدین ده چی تلمیذ دمیرباقرداماد ده اویابه داعلم حصولی حقیقة
واحدوی نو به یا عبارة وی له حصول داشباح دغه اشباح به یا موافق وی له ذوی الاشباح
سره په حقیقة کی ابتداءً مغائر به وی ورسره انتهاءً دامذهب دصدرالدین ده چی
معاصر دمحقق دوانی ده یعنی اول وا به ئی حصول بنفسه وی بیا بظله اویابه دغه
اشباح مغائر وی له ذوی الاشباح سره ابتداءً وانتهاءً دامذهب دشیخ مقتول ده اویابه
عبارة وی له حصول دصورة دامذهب دمیرباقرداماد ده چی علم له مقولی داضافة بولی

ر ص کندیا

ذکه حصول معنی مصدری ده له مقولی داضافته ده اویابه عبارة وی له انفعاله دنفس
مو... ڻلره دامذهب دبعض متأخرین ده چی علم له مقولی دانفعاله بولی اویاعبارة ده له
دنت ادراکیه دغه حالت ادراکیه به یاصفة انتزاعی وی خلط به له صورته سره نلری په
مرتبه دقیام کی به وی اوصورة به په مرتبه دحصول کی وی دغه حالت ادراکیه به
مه بیربالذات وی له داصورته سره دامذهب دقوشجی ده دامذهب څکه باطل ده چی
جمع دمذهبین راغله په یوه نفس کی بل تحصیل دحاصل راغی څکه سی صورة حاصل
هر کشف دمعلوم په راغی اویابه داحالة ادراکیه صفة انضمامی وی منضم به وی نفس
نه متعلق به وی په صورة پوری لکه تعلق دفعل په مفعول پوری دغه صورت به متحد وی
نه معلومه سره قائم به وی په نفس پوری اوداحالة ادراکیه به له صورته سره خلط لری
دامذهب دسید ذاهد هروی ده اویابه داصورت غیرمتحد وی له معلومه سره قائم به وی
په نفس پوری دامذهب دبعض متأخرین ده داټول (۱۸) مذهبه دی په علم دممکن کی
و(۲۰) مذهبه په علم دالله ﷻ کی وو(۵) یه په انکارکی وو(۱۰) یه په نحوه کی
ووداټول (۳۸) مذهبه دی په مطلق علم کی او(۱۴) مذهبه په علم مدون کی دی دابه
انشاء الله تعالی مفصلا راسی نوټول مذاهب (۵۲) دوپنځوس دی په مطلق علم کی
اوپه علم مدون کی قوله ولاینتج انکان متعلقابالشان ویکون علی صیغة المعلوم
فلافائدة فی النفی اذمن الظاهران الوالدیة وتحصیل العلم بواسطة البرهان انماهومن
خواص الحی وشانه تعالی لیس کذالک وانکان علی صیغة المجهول یکون المعنی ان
شانه تعالی لیس مماینتج بالبرهان علی وجهه التفصیل لعدم تناهیه لا یمکن احاطه
القیاس علیه وفی ارادة المعنی اللغوی ایضًا لافائدة لما مروانکان
متعلقابالضمیرفعلی تقدیرصیغة المجهول وارادة المعنی اللغوی یکون المعنی انه
تعالی لیس بمولود اذالمولودیة مستلزمة الحد وث وهوالله تعالی منزه عنه لاینتج
ترکیب لکه دلایحد، اولا یتصور، داسی ده-

Maktaba Tul Ishaat.com

د لاینتج بحث

لاینتج یوه صیغه مجهوله لری، یوه صیغه معلومه لری، یوه معنی لغوی، یوه معنی اصطلاحی لری، هم حال له شان کیږی. هم له ضمیر متصله په شان پوری چی راجع ده الله ﷻ لره، معنی لغوی په خروج دشی ده له بطن معنی اصطلاحی په خروج دنتیجی ده له دلیله لمی، یا انی، او س که تعلق تر شان ورکړی، او مراد یه معنی لغوی، یا اصطلاحی کی. اوصیغه یه معلومه کی. ترجمه بی داسی سی شان دالله ﷻ نتیجه له دلیله نسوای ایستلای، شان دالله ﷻ له ده څوک نسوای زوکیدلای، په دی دواړو نفیو کی فائده نسته ځکه دغه دواړه له صفات دماله حیات څخه دی اوشان دالله ﷻ خوحیات نلری اوپرتقدیر دصیغی مجهولی بی معنی داسی داصطلاحی معنی پراحتمال شان دالله ﷻ له دلیله نه وزی، لکه نتیجه چی له دلیله وزی مکرپرطریقه دتفصیل ځکه شان دالله ﷻ په واسطه ده آثارو غیرمتناهی ده پرغیرمتناهی امرعقل قیاس انی، اولمی، احاطه نسوای کولای اوپرتقدیر دصیغی مجهولی اومعنی لغوی بی ترجمه داسی وی شان دالله ﷻ له چانه زیږی، یعنی (لم یولد) په دی نفی کی بیا فائده نسته اوکه تعلق ترذاته دالله ﷻ ورکی اوصیغه یا مجهوله کی اومراد یه معنی لغوی کی ترجمه بی داسی وی ذات دالله ﷻ له چانه زیږی یعنی (لم یُولد) دانفی صحیح ده ځکه مولودیة ملزوم الحدوثه ده، اوملزوم الامکانه ده، نوانقلاب په موادوکی راغی دامحال ده حیث یدورعلیه رحی التکوین والایجاد دوغو عبارات تحقیق می مکملادرته کړی ده درمطالعه یه که اوکی صیغه مجهوله کی اومراد یه معنی اصطلا حی کی ترجمه بی داسی وی چی تصدیق دائم کلی پرذات دالله ﷻ مستفادله دلیله لمی نه ده ځکه الله ﷻ لم نه لری، علة نه لری، براهین اینیه لری، کتابونه دعلم کلام څنی ډک دی هغه فقط کشف، اووضاحة، راولی تصدیق دائم کلی له علة وی پرمعلول الله ﷻ علة نلری، علة ممکن لری الله ﷻ واجب لذاته، بذاته، فی ذاته، ده مستغنی ده له علة الله ﷻ علة دټولو ممکناتو ده-

حد اوسط مکرریه مابین ده اصغر او اکبر کی

ګوره طالبه حد اوسط مکرریه مابین ده اصغر او اکبر کی چی محمول په صغری کی، اوموضوع په کبری کی وی په شکل اول کی داحد اوسط په ذهن کی علة لپاره دنتیجی

... که په خارج کی هم علة وبرهان لمی ده لکه هذمحموم لانه متعفن الاخلاط وکل
متعفن الاخلاط محموم فهذا محموم داتعفن علة دحیمی ده هم په ذهن کی هم په خارج
کی اوکه په خارج کی معلول وو په ذهن کی علة وودابرهان اني ده لکه هذامتعفن
الاخلاط لانه محموم وکل محموم متعفن الاخلاط فهذامتعفن الاخلاط نوحمی خو په
ذهن کی علة ده لکن په خارج کی خو معلول ده تعفن یه علة ده دیته برهان انی ویل کیږی
... که معلولی دعلة واحدوی داهم برهان انی ده لکه اشتدادغبّاپه دی قول کی
هذاالحمی یشد غبافهی محرقة دااشتداد معلول ده داحراق نه ده بلکه دواړه معلولا ن
صفراء متعفن دی اوکه یو مخ علتیة نه وو هم اِنی ده یعنی یوله دوی متضالف ووآخرلره
لکه هذا الشخص اب وکل اب فله ابن۔

دلته دوه مذهبه دی

... مذهب داهل استدلال ده هغه پرالله ﷻ دلائل اینیه وائی مطلوب نظری بولی مثلا
... مصنوع موجودده مصنوع لره لابدی ده له صانع نوصانع موجودده چی الله ﷻ ده بل
مذهب داهل کشف، اهل ریاضة، اوصوفیه، وو ده هغه وای مطلوب بدهی ده یعنی ذات
دالله ﷻ پرهرشی دلیل ده دممکنات اطواردی په ذات حقه کئ ذات خدارابخدا میتوان
شناخت خورشیدراچه حاجت باشمع ومشعله حضرت صدیق اکبر ﷺ وائی عرفت
محمداً بربی قال الامام الرومی:

گر باستدلال کار دین بودی+فخر رازی رازدار دین بودی
پای استدلال پاچوبین بود+پای چوبین سست بی تمکین بود

که دتعین ښادرسی چری اظلال تول سی برهم هلته به زیات سی یقین پر مرتبه دقدم منصور به نه بولی کافر دانا الحق په وینا پاته سوم خالی هیولی

دقندهار عبد الخالق شاعر په شعر کی وائی،،

کفر په کفر گډو م یم په اسلام کی کافر   یمه سید عبدالخالق په خپل کلام کی کافر

Maktaba Tul Ishaat.com

... دائم تصدیق او ... تصدیق
یقین د نه کی پرذات د هغه چه چه غه نړۍ ... ت چی پرېوذات کیږی وپرېوذات چی ... بنفسه وی مأیوس البیان به نه
کی پرذات د د غه شی د رته پېښه ... د غه شی ... به هی وبین ... پرذات دده لروا وعلة هم
وی او هغه علة نړۍ نو ... به د غه شی ... تصدیق دائم کلی پرذات ... نه ده براهین اینیه لری
وی نکه ... ﷻ چی برهان پرهرشی ده ومو ... مجهول ممتنع الحصول نه ده براهین اینیه لری
نه نړۍ نو ... ﷻ به هی ده بین بنفسه د مجهول ... اووضاحة راولی داد جزئیات احساسی
هغه تصدیق دائم کلی نه فائده کوی فقط کشف اووضاحة پیدا کوی او بل د جزئیات
علم هم تصدیق دائم کلی نه فائده کوی فقط کشف اووضاحة پیدا کوی او بل د جزئیات
علم په استدلال نه ده په مشاهده ده مراد تصدیق دائم کلی علم وجوبی ده دا علم وجوبی
له علة حاصلیږی پرمعلول هغه علة به علة موجبه وی ځکه معلول وجوب الوجود او و
جوب العدم له علة موجبه ځخه ده که علم وجوبی پروجود دعلة نه سی حاصل
پروجود د معلول په جهة د وجوب علم نه راځی او که چیری علم پروجود د معلول بالفعل
راسی له جانب دعلة نه سی حاصل داعلم جوازی ده وجوبی نه ده داله جانبه د معلوله
پرعلة ولی علم وجوبی نه فائده کوی اوله جانبه دعلة پرمعلول علم وجوبی فائده کوی
سبب یه داده چی معلول خوتقا ضا دعلة ما کوی نه دعلة معین اوعلة خوتقاضی
د معلول معین کوی نو ځکه استدلال له علة پرمعلول علم وجوبی فائده کوی نو تصدیق
دائم کلی پروجود دشی له علة وی که څه هم په ظاهرکی هغه معلول وی لکه: کل جسم
مؤلف وکل مؤلف له مؤلف فکل جسم له مؤلف نو دلته دا مؤلف او مؤلف متعاکسان دی
په علیة، اومعلولیة، کی یعنی مؤلف بنفسه خومعلول ده، مؤلف بنفسه یه علة ده، لکن
کون الجسم مؤلفًا دایا علة ده، کون الجسم ذی المؤلف دایه معلول ده، ولی
خوداتألیف یه علة د افتقارده وفاعل ته چی مؤلف ده بالکسره اوکه لاینتج صیغه
معلومه کی اومرادیه معنی اصطلاحی کی حال یه له ذاته دالله ﷻ کی یعنی تعلق
ترذاته دالله ﷻ ورکی معنا بی داسی وی چی الله ﷻ علم پراشیاؤنه حاصله وی په
واسطه دبرهان، یعنی نتیجه له دلیله نسوای ایستلای ځکه علم دالله ﷻ حضوری ده
خروج دنتیجی له دلیله په واسطه دبرهان دا په علم حصولی کی وی او کی صیغه معلومه
کی اومرادیه معنی لغوی کی ترجمه بی داسی سی چی له الله ﷻ څوک نه زیږی یعنی
الله ﷻ والد، نسوای کیدلای ځکه دوالد، اومولد، په مابین کی به تماثل، او تکافو ،
وی.

تماثل او دهغه بیان

داده چی اشتراک به په صفات ذاتیه ووکی سره لری که په نوعیة کی شرکة سره
که زید، اوعمر، دواړه مثلا د زینب، زامون دی، زینب، اودوی په نوعیة یعنی
کی شرکة سره لری، یاله بنځی مارپیداسی په حیوانیت کی شرکة سره لری یاله
اوبنه پیداسوه په معجزه دنبوة دصالح علیه الصلوة والسلام کی داشرکة په
کی سره لری داانسانیة، حیوانیة، جسمیة، داټول صفات ذاتیه دی، اوتکافو
چی علاقه ذاتیه به والد، اومولود، سره لری علاقه ذاتیه خوداده چی یابه مقدم علة
وی، یابه تالی علة دمقدم وی، یابه معلولیة دعلة ثالث وی، یابه تضالیف وی
مطلق علاقه ذاتیه ده، علة اومعلول په مابین کی له دغودروعلاقوبه په تکافو
معلولیة دعلة ثالث کی موجودده یعنی دواړه به معلولیه دعلة ثالث وی، هغه به
علة ثالث وی چی ددوی په مابین کی افتقاریعنی ارتباط افتقاری پیداکوی واالا
خوټول شیان معلولات دالله ﷻ دی نوباید دحیوان اونبات په مابین کی هم تکافو،
چی علاقه ذاتیه پیداسی نوخوقضیه اتفاقیه معدومه سوه اوداخوباطله خبره ده
چی والد، اومولد، دتماثل، اوتکافو، غواړی نوکه له الله ﷻ ممکن متولدسی
واجب اوممکن په مابین کی اشتراک په صفات ذاتیه ووکی نسته، اوکه واجب ځنی
متولدسی تکافونه سره لری اوبل ابن محتاج وی، واب، ته نوابن واجب نسوای کیدلای
دا ابن ممکن وی نوخوتماثل نسته اوبل داده چی که له الله ﷻ ممکن پیداسی
تماثل چی نه لری تکافوهم نه لری ځکه تکافوداده چی معلولی دعلة ثالث به وی
واجب خومعلول نسوای کیدای اوبل که له الله ﷻ څوک پیدا کیږی نوالله ﷻ به
صاحبه لری نوڅوک چی تزویج کوی نکاح کوی دځلور واشیاؤلپاره دایوپه الله ﷻ کی
جوړیږی یابه قضاء دشهوة کوی دتوقان حالة بی وی شهوة به پرغالب وی په الله ﷻ
کی شهوة نسته ځکه شهوة له نفس شهوانی پیداکیږی هغه مادی ده له فاسده خوراکه،
حرامی غزاء، په دماغ کی په حواس باطنه ووکی یوفاسدبخارپیداکیږی داپه الله
ﷻ کی ممتنع لذاته اویابه وائی چی ځمابه اولاد پیداسی زوی به می وی که زه مړسوم
میراث به وړی الله ﷻ فناء نه لری ابدی ده، سرمدی ده، ازلی ده، اویاددی لپاره
چی ځمااولادپیداسی نوبه بیاپرمادښمن غلبه نه کوی نوالله ﷻ خوغالب ده، خالق
قدرده، مالک ده، څوک پرده غلبه نسوای کولای اویاددی لپاره تزویج کوی چی

واحده. صمدده.
یوازی یم اولاد به می پیدا سی انس او انفه به ورسره کوم انه ﷻ واحده. صمدده.
مستغنی ده، مؤلف او مؤنث ته ضرورة نلری نو انه ﷻ والدیة نه لری وفی التحریر

یوازی یم اولاد به می پیدا سی انس او انفه به ورسره کوم انه ﷻ فنقیم برهانا یفید نفی
مستغنی ده، مؤلف او مؤنث ته ضرورة نلری نو انه ﷻ والدیة بینهما
وبتوهم من هذا انه یجوز تعدد الوجباء بدون علاقة التوالد نوعا تحت شخصان
والالكان نوعان ممتازان
العدد مطلقا بان الواجب لایصدق علی هویتین اوکان جنسا تحته نوعان ممتازان
یمتاز کلواحد منهما عن الآخر باعتبار العوارض فالمقدم مثله اما بطلانه باعتبار الشق الاول
باعتبار الفصول والتالی بکلا شقیه باطل فالمقدم مثله اما بطلانه فی الذات اذا المفروض
فلان العوارض انکانت لذاتهما یلزم توافقهما فیها لتوافقهما فی الواجب عین
انه نوع فیلزم الاثنینیة بدون الامتیاز وکذا انکانت لوجودهما اذ الوجود فی الواجب عین
الذات وانکانت لاسباب خارجیة یلزم کون الواجب بالذات واجب بالغیر اذ لو لم تکن
الاسباب لم تکن العوارض المشخصه فلم یکن الواجبان لکونها عین ذاتهما فاستفادة
العوارض من الاسباب الخارجیة عین استفادة الذات منها والتالی باطل فالمقدم مثله
الخ، وسنو دلیل پر وحدة دالله ﷻ وایو بغیر له علاقی دتوالد او دتناسل که چیری الله
ﷻ لره شریک پیدا سی او په واجب کی تعدد راسی نو اقل دتعدد خو (۲) دی که دوه
خدایان مستقلا پیداسی هیڅ علاقه دتوالد او تناسل نه سره نلری نو خو به یا دواړه فردان
وی مفهوم دواجب الوجود به ورته نوع وی یا به دوي دوي نوعی وی هره نوعه به
منحصره په فرد واحد کی وی دامفهوم دوجوب الوجود به ورته جنس وی او یا به دوه
واجبه مجهولة الکنه مایوس البیان وی دامفهوم دوجوب الوجود به ورته عرض عام وی
داشقوق ټول باطل دی نو تعدد دالهه وو باطل ده که مفهوم دواجب ورته نوع سی دوی
ځنی افرادسی نو امتیاز ددوی دوو خو به په عوارض یعنی تشخصات وی دغه
تشخصات بی یاله ذاته وی ذات خویه نوع ده نوع خو تمام ماهیة دافرادو وی
نو خو اثنینیة راغی بدون الامتیاز دا باطل ده او یا بی دا تشخصات او عوارض له وجوده
وی وجود خو په واجب کی عین ده له ذاته سره ذات خویه یو ده نو خو بیا اثنینیة بدون الا
متیاز راغی او یا بی داعوارض او تشخصات د دواړو واجبین له اسبابی خارجه وو وی له
دوو سببین خارجین نو استفاده دعوارض له اسباب خارجیه وو بعینه استفاده ده ذات
واجبیه ده له اسبابه خارجیه وو او بعینه استفاده دوجود دواجبین ده له اسبابی خارجه
وو ځکه په واجب کی تشخص وجود هویة ماهیة حقیقیة ذات ټول سره عین دی نو خو

ذات واجب بالغیرسواوواجب ممکن سوانقلاب یه موادوکی راغی حیث
استحالة رحی التکوین والایجادوانسدمیزاب التخلیق والتکوین اوبل که
خارجی نیستی سی اویوموجودوی نوخودیوه واجب تشخص نیستی سو تشخص په
کی عین ذات ده نوخوذات یه معدوم سونوخویوواجب نیستی سویوفاته
نوتعددباطل سوواجب منحصرپه فرد واحدکی سواوکه دواړه سببین خارجین
سی نوخوددووواجبین تشخصین نیستی سوتشخیص په واجب کی عین ذات ده
واجب من کل الوجوه معدوم سوداخوکفربواح ده دلته په تحریرکی په صفحه (۱۴)
حاشیه ده عبارات یه داسی دی قوله فلم یکن آه ای فلم یبق الواجبان علی صفة
التعددوالاثنیة کماهوالمفروض وذالک امابان ینتفی کلواحد منهماوهذااعلی تقدیر
انتفاء کل العوارض والتالی علی تقدیرانتفاء جمیع العوارض والاسباب واماان یبقی
احد منهماوینتفی الآخروذالک علی تقدیرانتفاء بعض العوارض والاسباب دلته
مقدم ده چی ازلولم تکن الاسباب والتالی قوله لم تکن العوارض فلم یکن الواجبان.

سوال:- دلته سوال داده چی په داحاشیه کی دادوه شق نه صحیح کیږی یوشق داده
وهذا علی تقدیرانتفاء کل العوارض بل شق داده وذالک علی تقدیر انتفاء بعض
العوارض ځکه مقدم خوداده اذلولم تکن الاسباب دغه لام پراسباب لپاره داستغراق
افرادی ده یعنی که نیستی ووهرفردله افراد وداسباب نودا آخرشق په حا شیه کی او
انتفاء بعض العوارض دانه صحیح کیږی؟

جواب :- علی تقدیرانتفاء جمیع العوارض والاساب یعنی الف لام استغراقی
پرالاسباب لپاره دا ستغراق مجموعی ده یعنی په معنی دکل مجموعی افرادی ده یعنه
که چیری نیستی وومجموع افراد داسباب نوانتفاء دمجموع په انتفاء دهرواحد
راځی چی سلب کلی ده اوپه انتفاء دبعض افرادوهم راځی چی سلب جزی ده یعنی
لکه رفع دایجاب کلی په سلب کلی هم راځی په سلب جزی هم راځی مثلازه وایم کل
انسان حیوان داایجاب کلی ده بیازه وایم لیس کل انسان حیوان دارفع دایجا کلی ده
که یوفرددانسان حیوان نسی نورټول افرادیه حیوان سی هم داصادق کلام ده لیس کل
انسان حیوان اوکه یه یوفردله افرادنه سی حیوان ټول غیر حیوان سی هم داصادق کلام
نوځکه دوه شقه پکښی جوړسوپه داحا شیه کی اوداسی هم محاله ده چی

Maktaba Tul Ishaat.com

امتیاز ددادوو (۲) واجبین په مقومات وسی یعنی په هغوامورو چی داخل په ذات ددوی
کی وی ځکه بیاترکیب په واجب کی راځی اوواجب بسط ده ذهناًاوخارجاًنوچی په
انتفاء دداسباب انتفاءوجوب راغله نوانتفاء دوجود راغله ځکه وجوب بی له وجوده
امکان نه لری نوخووجوب یه مستفادله غیره سونوخوواجب بالغیرسو **قوله فی**
التحریر وامابطلان الثانی باعتبارالشق الثانی فلانه لوکان جنسالکان له فصل یفید
وجوده وذاته فافادة وجوده وذاته انکان بطریق التقویم والدخول یلزم کون الفصل
المقسم مقوماوانکان بطریق الجعل والاصداریلزم کون المقسم جاعلاًوکل منهما
باطل والملازمة بنیة علی ان الفصل المقسم یفیدتحصیل الجنس ووجوده وهوفی
الواجب عینه فافادة افادته الخ.

دلته ځوشیان ضروری دی

دلته ځوشیان ضروری دی زده یه کړه اول داده چی دافصل مثلالکه ناطق دابسط ده دلیل یه داده که چیری مرکب سی جنس ولری جنس بی یاجنس دنوعی وی اویابه داخل په جنس دنوعی کی وی اویابه جنس دنوع داخل په جنس دده کی وی پردغو تولوتقادیرودانوع ماهیة اعتباری سوه دهرڅاچی جز مکرر وی هغه ماهیة اعتباری ده لکه کلی متکرر اویابی جنس غیرله جنس دنوعی وی نوخوماهیة واحدلره چی نوع ده جنسان راغلوپه مرتبه واحده کی اوبل که فصل مرکب سی پرتولو تقادیرو دافصل بتمامه ممیزنه سوبلکه ممیزبعض دفصل سوچی دفصل فصل ده نه بعض آخرچی جنس ددافصل ده بل داخبره زده کړه طالبه چی فصل داناطق مثلادبشرط لاشی په مقام کی حمل نه لری نه پرجنس نه پرنوع اوجزخارجی ورته ویل کیږی اودبشرط شی په مقام کی عین نوع ده حمل یه مواطاتی حمل یه مواطاتی اولی ده اودلابشرط شی په مقام کی فصل دممیزده جزذهنی ده محمول ده په حمل مواطاتی شائع متعارف سره مقسم دمحصل ده جنس لره مقوم ده نوع لره اوبل داناطق وجنس لره چی حیوان ده عرضی ده ورته خاصه ده له اعراض غریبه ووداوونوعی ته چی انسان ده ورته مقوم ده ورته ذاتی ده هم جنس چی حیوان ده ناطق لره عرضی ده ورته عرض عام ده له اعراض غریبه ووده اودغه حیوان نوعی لره چی انسان ده ورته ذاتی ده ورته جنس ده دلیل یه داده که فصل ذاتی سی جنس لره وبالعکس بیاتسلسل راځی ځکه مثلاکه ناطق ذاتی سی حیوان لره

ورته جنس وی یانوع یافصل ذاتیات خودغه دری (۳) دی جنس خونسوای
جنس خواعم وی ترماله جنس اوناطق خواخص دمطلقانواخص مطلقاداعم
محال ده نسوای کیدای اونوع هم نسوای کیدای ځکه نوع تمام ماهیة وی
مطلقاداعم مطلقاتمام ماهیة نسوای کیدای نوبه ورته فصل وی نوکلماله
نه جنس وکلماله جنس فله فصل هغه فصل به بیاورته ذاتی وی جنس لره ورته
وی بیاکلماله فصل فله جنس وبالعکس هم دارنګه که حیوان ذاتی سی ناطق لره
ورته جنس وی نه فصل ورته کیدای سوای نه نوع نوکلماله جنس فله فصل
تسلسل راغی دامحال ده.

چی دفصل چی ناطق ده وظیفه یه په مقام دلابشرط شی کی داده چی حیوان
په مقام دلابشرط شی کی تعین تحصل اوتشخیص یعنی دافصل داجنس شی معین
دداحیوان وجودراافاده کوی ځکه حیوان عام مبهم ده اومبهم وجود په خارج کی
نوبه داناطق ورظم کی په مقام دانظمام الیه کی به وداحیوان ته تعین ورکی ورته
اومقسم به سی نوبه الله ﷻ فیض دوجودوکوی پرحیوان اوبل به دمفید چی
ده اودمستفیدچی حیوان ده علاقه ثابته سی ځکه مفیدمتعین ده نوبه
متعین سی نوبه فیض دوجودپروکی نووجوداوذات خوحیوان ته
ورکوی خوناطق دغه وظیفه اجراکره چی حیوان یه صالح کولپاره ددی چی دالله
فیض دوجودپروسی نوناطق مفیدسوو جوددحیوان لره ځکه بی انضمامه دناطق
حیوان مبهم ده وسنوکه دا مفهوم واجبیه جنس سی ددغه دوه واجبه ځنی نوعان
منحصران سی هریوه په فردواحد کی نویوشی چی جنس ولری فصل به حتمالری ځکه و
مبهم بی محصله نارواده وسنویو خو ترکیب په الله ﷻ کی راغی څومره دیری
تعالی دی په ترکیب دالله ﷻ کی اوبل دغه فصل به ددغه جنس واجبه وجودراافاده
تعین اوتحصل به ورکوی داکه په طریقه دتقویم وی یعنی دافصل واجبه په جنس
واجبه کی داخل وی له ذاتیاتوبه وی نوخوعرضی ذاتی وګرځیدمقسم محصل مقوم
ګرځیدانارواده ځکه فصل جنس لره عرضی ده ورته خاصه ده اوکه دافصل واجبه دا
جنس واجبه لره مقوم نه سی ذاتی نه سی امرخارج سی ځنی نوخوفصل مقسم محصل
دداخل وګرزیدی دانارواده داځکه چی دافصل واجبه دداجنس واجبه وجودراافده
کوی نووجوداوذات اوحقیقة په الله ﷻ کی سره عین دی نوخودافصل وجوداوذات

Maktaba Tul Ishaat.com

ذات په ورکی وداواجب ته
اوحقیقة دجنس واجبه افاده کونوخوو جود یه ورکی
نوامرخارج مفیدذات دشی لره وجوددشی لره حقیقة دشی لره خوجاعل وی نوخوفصل
مقسم جاعل سوداخوبالکل ناروادہ دانسبة دوجودداﷲ ﷻ ته داسی ده لکه نسبة دحیو
انیة وحیوان ته نه لکه نسبة دوجودوحیوانیة ته نو داﷲ ﷻ وجوب التقرر لذاته
مستفادسوله غیره نوواجب الوجودممکن سوانقلاب په موادوکی راغی دامحال ده
اودری یم شق ځکه باطل ده چی دیته شبهه دابن کمونته ویله کیږی چی دامفهوم ده
وجوب ورته عرض عام سی نوداوجوب به یادارکس له دغه دووفردین منتزع کیږی بی
له واسطی دامرثالثه نوخودغه دوه فردین واجبین مجهولة الکنه مایوس البیان په
مناشی دانتزاع سوو مناشی دانتزاع لکه علل داسی دی انتزاعیات لکه معلولات داسی
دی نوخو انتزاع دواحدبماهوواحدراغله له کثیربماهوالکثیر نو خوتوارد علل مستقله
ووراغی پرمعلول واحددانارواده داتحقیق به راسی انشاء اﷲ تعالی اوکه داوجوب له
دادواړوفردین منتزع سی په واسطه دامرثالث سره لکه مشی چی منتزع ده له انسان
اوله فرس پواسطه دحیوان نوبیاخودهریوه وجوب مستفادله غیره سوواجب ممکن
سوانقلاب په موادوکی راغی داسخت نارواده دلته دتحریر په صفحه (۱۷) کی دا۔
سوال کیږی چی که اﷲ ﷻ فصل ولری یامقسم مقوم ګرځی یامقسم جاعل ګرځی ځکه
په اﷲ ﷻ کی وجوب اوذات سره عین دی اوپه ممکن کی دااستحالة نسته ځکه په
ممکن وجودزائدپرذات ده نوسوال داکیږی چی په نزدداشاعره وول متکلمین هم
وجوداوذات په ممکن سره عین دی لکه په اﷲ ﷻ کی نودااستحالة خوپه ممکن کی هم
راغله داشاعره پرمذهب ؟
جواب :- تحریرجواب په تغیرد ملازمی ورکړی ده چی ترکیب راغی په اﷲ ﷻ کی
داناروادہ لکن اصل جواب یه داده چی اشاعره خومتکلمین دی متکلمین له وجوذهنی
منکرین دی اجزاء ذهنیه نه منی نه فصل منی نه جنس منی اصل جواب داده نوچه دا
فصل په اﷲ ﷻ کی مفیدسوو جود مصدری لره نومفیدسومنشاء ده وجودی مصدری
لره چی حقیقة واجبیه ده ځکه بی له افادی دمنشاء څخه تصوردافادی ده امرانتزاعی نه
کیږی ځکه چی منشاء کاف ده په افاده دامرانتزاعی کی | قوله ولایتغیران کان متعلقا
بالضمیریکون المعنی ان ذاته تعالی لایتغیروالافیکون حادثااذا لتغیریستلزم
الحدوث وانکان متعلقابالشان یکون المعنی ان صفاته تعالی لایتغیروالایلزم کون

علی تحریر کندیپه (۱۸) صفحه حاشیه نمبر(۳) کی | محلاللحوادث الخ

تغیرپه عناصروکیده دبعض وبعضُ ته یعنی صورنوعیه سره بدلیږی مغایره کی چه تغیردری اقسا م
هیولی یه پریوه حال باقی وی تغیرنه کی راځی لکه هواء اور وگرزی اورجلا
اوهواء جلالکه په اکورودحدادین پوښان چی ژورغارجوړکی دوه متره په دوه
طولاعرضابیاله څلوروطرفوبنځ ورته ووهی سرتینګ ورګل کی دغه هواپه
کی اورګرځی نوخوتغیرله هواء راغی واورته له یوه عنصره وبل ته هیولی یه
حال باقی ده هیڅ تغیرنسته پکښی اواوبه هواء ګرځی لکه اوبه په دیګ کی
اوپه پسی که ډیرجوش ورکه دااوبه تولی ختمی سی هواسی یالوندکالی له
لمرته کښیږده وچ کلک سی هغه اوبه یه هواسی اواوبه ډېره ګرځی لکه ابن
چی وائی ماولیده چینه د سیکوپه انطاکیه کی اوبه یه دمرمرډبری ګرځیدلی وی
په دغوبعضو عنا صر وکی تغیرراځی هیولی یه پریوه حال وی داتغیرخوپه الله
کی نه جوړیږی ځکه الله ﷻ هیولی نه لری داتغیرپه صورونوعیه وودبسائط
عنصریات کی الله ﷻ نه صورة نوعی لری نه هیولی دغه عناصراربعه کون اوفساد
که بعض صور چی مادرته تشریح کړوبعض یه دادی چی ډېره اوبه ګرزی لکه
که اوبه وګرځی یاناشادراوبه ګرځی یاګرمی اوبه راواخله حلول ده اجسادوحجر یه
صلبه پکښی وکوه جاری اوبه وګرځی هواءاوبه ګرځی لکه د لوړو غروپرسروچی په
دبرودة ډیره سره تنګه سی ماء متقاطروګرځی اوبه ځنی راتوسی (اوریځ) هم نه
لکه چی دامشاهده سویه هم ده طوس او طبر ستان دغروپه سروکی اورهواء ګرځی
که په ځراغ کی څلورهیولی وی څلورصورته په مرکبات کی له دی په حکماؤکی څوک
کړنسته دغه څلورهیولی وی څلورجنسه دی اودغه څلورصورته څلورفصله دی
اولی هیولی عبارة ده له مزجه ده عناصرو اربعه ووچی داڅلور عنا صر سره مرکب
سره ګډسول جسم طبعی ځنی جوړسو.

اختلاف دحکماؤاشراقیون اومشا ئیون په اوله هیولی دعنصریات کیده

مشائین وائی چی عقل فعال خوواحدده له واحده وا حدصادریږی نوله ده هیولی
عنصرواربعه ووصادره سوه صورة جسمی پخپله ورسره پید اسوځکه صورة جسمی
اوهیولی په مابین کی ملازمه یوله هغه بله نه جلاکیږی له هیولی اوصورة
جسمی (۴) عناصره پیدا سول چی اکسیجن ،نیتروجن،هیدروجن، کاربون، ورته وائی

Maktaba Tul Ishaat.com

ورا غلی ده لکه مثلاد
ددی څلورو عناصرو یودبله امتیازیه صورنوعیه جوهریه
محکی صلابة رخاوة، ثقلة، کثافة، داوبوبرودة سیلانیت شفافیت عدم لون عدم
ذوق یعنی نه خوندلری نه رنګ له عقل فعال صورنوعیه مختلفه صادریږی په شرط
اوسبب داختلاف داستعدادات دهیولی عنصریی سی استعدادات مختلفه دهیولی له
عقل فعال نه دی که وای بیابه نه مغیرکیدوځکه عقل فعال ثابت ده اثریه هم ثابت ده
تغیرتبدیل نسته پکښی ابدی ده پرحالة واحده ځکه ابدیة دعلة مستلزم ده ابدیة ده
معلول لره عقل فعال خوابدی ده دحکماء په نزداوسره له دی چی صورخومتغیرده
متعاقب دی نودهیولی استعدادات نه عقل فعال نه دی له حرکات دافلاکودی هغه
طبعی حرکات ده افلاک شرق ته یویه داخلاف التوالی حرکات دی غرب ته هغه په
واسطه دفلک اعظم دی له دغو مختلفوحرکات طبعیه ده افلاک مختلفی وضعی
سمادیه پیداکیږی په افلاک کی په دغه اوضاع مختلفه ووسره استعدادات مختلفه
دهیولی دعناصروپیداکیږی نومختلف صورنوعیه جوهریه له عقل فعال پرفیض کیږی
داد مشائین مسلک ده او اشراقیین وائی چی له عقل عاشرچی مدبرلماتحت فلک
القمرده صورة جسمی صادرسویده له صورة جسمی څلو رعناصراربعه پیداسوی دی
دعناصراربعه وو امتیازات نوراشراقیین وائی له افلا طو ن ځخه بغیرچی امتیازیه
یودبله په اجسام تعلیمیه ووراغلی ده افلاطون وای امتیازیه په ارباب الانواع راغلی
هره نوعه له دغو عناصرخپل مدبرلری فیض دکمالات باندی کوی امتیاز دیوی نوعی
له هغه بلی کوی چی خراداد، مراداد، اردوبهشت ملک الحروالا مطار بلل کیږی
دانویومثل له هغو څلورو(۴) مثلو افلاطونیه ووځخه ده داهغه اختلاف دحکماؤده په
اوله هیولی دبسائط کی اوبله ترجمه دتغیرداده چی یوحقیقة سره له بقاء حقیقة اخریو
ګرځی مثلادانسان حقیقة حیوان ناطق ده داباقی وی او حیوان باقروګرځی داترجمه
دتغیرنه په ممکن کی جوړیږی نه په واجب کی بله ترجمه دتغیرداده چی یوحقیقة زائل
سی معدوم سی بل حقیقة وګرځی داپه ممکن کی وجوبیږی او په واجب کی نه جوړیږی
نه په ذات کی نه په صفاتوکی ځکه الله ﷻ ازلاً وابداً او سرمداً پرنمط واحد ده نه تغیرلری
نه تبدیل لری نه امکان لری نه احتیاج لری اوصفاتوکی یه هم په کمالی صفاتوکی یه
تغیرامکان نه لری یوصفت جلالیه سلبیه دی لکه الله ﷻ نه جسم ده نه جوهرده نه
عرض ده نه مرکب ده داصفات خوعین ذات د الله ﷻ دی تغیریه عین تغیر د الله ﷻ ده

صفات جمالیه ، ثبوتیه لکه رحیم ، علیم ، قادر، خالق ، وغیره دا یادری اقسام
حقیقیه محضه ، دوم حقیقیه ذات الاضافة ، دری یم اضافه محضیه ، .

دحقیقیه محضه وو تفصیل

محضیه دادی چی تعقل اوتحقیق یه پرتعقل اوتحقیق دغیرنه من حیث هو
نه وی نه من حیث ترتب الآثار موقوفه وی لکه حیواة صفة ازلی دالله ﷻ معنی یه
علم والقدرة ده په الله ﷻ کی په ممکن دحیواة معنی مابه الحس و الحرکة ددغه
حقیقیة محضه عین ذات دالله ﷻ ده تغیریه عین تغیردذات دالله ﷻ ده اوبل
حقیقیه ذات الاضافة دی چی تحقق اوتعقل یه پر تحقیق اوپرتعقل دغیر من حیث
نه وی موقوفه من حیث ترتب الآثارموقوفه وی یعنی تحقق ظهوری یه
غیرموقوفه وی لکه عالمیة اوقادریة کون الذات چی صلاحیة ده انکشاف لری کون
چی صلاحیة دفعل اوترک لری نومن حیث هی یه تحقیق اوتعقل پرغیرنه ده
موقوفه ځکه الله ﷻ په ازل الازال کی عالم ووقادروولکن چی اثرپرمرتب کیږی یا
غیرموقوفه ده مثلادعلم اثرالکشاف ده نوالکشاف ترمعلومه موقوفه ده اثردقدرت
ترک داچی مرتب کیږی پرده مقدوروجودغواړی نویه دغوصفات حقیقیه ذات
اضافة کی تغیرعین تغیردذات دالله ﷻ نه ده لکن ورته مستلزم ده تغیردذات دالله
ځکه ددوی مبادی عین ده له ذاته دالله ﷻ سره مثلاتغیریه عالمیة اوقادریة کی
تغیریه علم اوقدرت کی ده تغیریه ذات دالله ﷻ کیده ځکه علم اوقدرت عین دی له
ذاته دالله ﷻ سره په عنیبة حکمتی سره نوتغیردعالمیة اوقادریة مستلزم ده تغیردذات
دالله ﷻ لره اوصفات اضافیه محضیه دادی چی تحقیق اوتعقل یه هم من حیث هی هم
من حیث ترتب الآثارپرتحقق اوتعقل یه هم من حیث هی هم من حیث ترتب الآثارپرتحقق
اوتعقل دغیرموقوفه وی لکه قبیلیة معیة بعدیة چی ممکنات نه وو موجود الله ﷻ په
قبلیة موصوفه ووچی ممکنات موجود سووالله ﷻ په معیة موصوف سوپه
دغوصفات کی تغیرراځی تغیریه نه عین تغیردالله ﷻ ده نه مستلزم تغیردالله ﷻ لره
دی بلکه داتغیریه امور ومتبائینه ووکی ده له ذاته لکه ته چی مخ پر قبله ولاړ سی زه
دیوال ستامخ ته ودریږم بیاستاشاته بیاستایمین ته بیاستاشمال ته اوته پریږدی حل
ولاړیی نودلته تبدل اوتغیرزماده په تاکی نسته ته موصوف سوی یووار ځمه یمینیة
په شملیة بیاپه خلفیة بیاپه قدامیة موصوف سوی دلته دتحریریه دغه حاشیه کی په

Maktaba Tul Ishaat.com

مثال داضافیه وومحضه ووپه رازقیه بالفعل سره ویلیه ده بیایه اعتراض کریده که اعتبارمبادی ووته سی نودرازقیة اوعالمیة هیڅ فرق نسته دواړه حقیقیه ذات الاضافته دی رازقیه ذات چی صلاحیته درزق ورکولو لری که مرزوق موجود سوبلکه الله ﷻ په ازل کی رازیق وولکه چی په ازل کی عالم اوقادروواوکه اعتباراثاروته ورکی نوخوټول اضافیه محضه دی اثارخوپرعلم اوقدرة چی مرتب کیږی چی انکشاف اوفعل ترک دی معلوم اومقدوربه موجودیږی هم دارنګه پررا زقیة چی اثرمرتب کیږی مرزوق به موجودیږی.؟

جواب داعرف اواصطلاح ده چی په عالمیة اوقادریة کی اعتبارمبادی وولره دی اوپه رازقیة اصطلاح اوعرف پردی ده چی اعتبارفعل لره ده ځکه اطلاق درازق اوجو ادند کیږی مګرپرهغه چاچه مباشروی فعل ده رزق اووجودلره ځکه سخاوة اوجود علاقه قویه لری له فعل سره یوخواثارپردوی نه مرتب کیږی مګرور وسته له مباشرة دفعل اوبل علم پر سخاوة اوجودنه راځی مګروروسته له مباشرة دفعل مثلازماعلم نه راځی پرزید چی ته سخی سی جوادسی مګروروسته له اعطاء اوعلم اوقدرة چی دی دعلم آثار خوپرفعل توقوف نه لری ځکه علم خوله صفات فعلیه وونه ده اواثاردقدرة هغه کڅه هم موقوف دی پرفعل لکن علم پرقدرة موقوفه نه دی پرمباشرة دفعل مثلازه وم زید قادرده پرفلان فعل باندی کڅه هم زیدله دغه فعل سره مباشرنه وی نورزق جود سخاعلاقه قویه له فعل سره لری نویه استعمال په نفس فعلا اواضافة کیږی حقه خبره داده چی رازقیة چی داله صفات حقیقیه ذات الاضا فة ده لکه عالمیة اوقادریة ده اضافیه وو محضه وومثال هغه مخکی چی ذکریعنی قبیلیة بعدیة معیة اصلی خبره بله ده هغه داده چی مرجع داضافاة په الله ﷻ کی واضافة واحدته ده چی هغه مبدئیة دالله ﷻ ده ټولواشیاؤلره دغه مبدئیة لازم ده له ذاته دالله ﷻ سره تغیریه مستلزم ده وتغیرذات دالله ﷻ ته نودغه مبدئیة خالقیة ده په یوه اعتباررازقیة ده په اعتبارآخروهکذانودغه اضافیه فی حدذاتهااضافة واحده په اختلاف دازمنه اوامکنه وونه مختلف کیږی ځکه الله ﷻ مبدء ده دټولواشیاؤپه هر زمان اوهرمکان کی متساوی النسبة دی په نظر وذات دالله ﷻ ته په زمنه ووپه امکنه ووپه ابعادونه مختلف کیږی اوپه نظرومخلوق او مرزوق ته بیاغیرمتساویة النسبة دی بیادغه مبدئیة مختلف کیږی په اختلاف د ازمنه ووامکنیه ووابعادوسره لکه صفات حقیقیه راجع دی وصفة واحدته چی وجوب

تغیر والوجود لذاته ده نوصفات قدیم دی تعلقات په حادث دی داعین مذهب د
متکلمین ده نوحاصل داسو چی منخکی ئی وویل چی صفات حقیقیه ووذات الاضافة
تغیر مستلزم ده تغیر دذات او داضافیه تغیرنه دمستلزم تغیر دذات لره دابناء پرمشهوردده
په تحقیق کی تغیر دتولو مستلزم ده تغیر دذات لره اضافیه دادی چی ذات یه سره له غیر
مصداق دحمل وی داغیرلره دوه اعتباره دی یو اعتبار دامکان او عدم ده بل یه اعتبار د
وجوب دہ چی مستندوی والله ﷻ ته په اول اعتبار سره صلاحیة دمصداقیة او مبدئیة نه
دی او په اعتبار ثانی سره یه تغیریه مستلزم ده تغیر دواجب لره نویه فرق په مابین کی
ستہ ځکه چی راجع سو ومبدئیة ته هغه خولازم ده له ذاته دواجب سره تغیریه مستلزم ده
تغیر دواجب لره محققین تول صفات حقیقیه راجع کوی وحثیة واحدلره چی هغه حیثیت
عینه ده وجوب التقرروالوجود ده یعنی حیثیت دذات ده دغه رقم صفات سلبیه راجع
دی وسلب واحدته چی سلب دامکان ده نوسلب دجوهریة دجسمیة وغیرهماکی مندرج
دی په سلب دامکان کی لکه سلب دجمادیة چی له انسانه وکی نوسلب دحجریة اومدریة
وغیرهماکی داخل دی .قوله تعالی الله عن الجنس والجهات یرد علیه ان نفی الجنس
یعلم من نفی الحدفیکون ذکره ثانیا مستدرکا اجیب بانه انما یرد لوکان المراد من
الجنس المعنی الاصطلاحی لکن مراده ههنا الجنس بمعنا المجانس فیکون المعنی
تعالی عن المشارک فی الماهیة علی ان التصریح بما عُلِم ضمنا شائع فی مقام المدح
یرد علیه انه انکان المرادبنفی الجهات نفی التوجه سواء کان علی الطریق
المصدراو المصدرالمجهول لایصح النفی الی آخره .

سوال:- سوال داده چی که له جنس معنی لغوی اراده کی چی مجانس ده یعنی چی الله
ﷻ مشارک نه لری په ماهیة نوعی او جنس کی نودانفی خودلاینتج په معنی لغوی کی
چی تعلق تر ذاته ونیسی ثابته سوه او دانفی موږ وکوله نوخو استدراک راغوچی دلته یه
بیانفی کوی اوکه له جنس معنی اصطلاحی واخلی دهغه نفی په لایحد بلکه په
لایتصور کی په دواړو کی وسوه دلته یه بیانفی استدراک ده اتحاد په جنس کی مجانسته
ده په نوع کی مماثلة ده په کیف کی مشابهت ده په کم کی مساواة ده په اضافة کی
مناسبة ده او په خاصه کی مشاکلته ده او په اطراف کی مطابقة ده او په وضع د اجزاؤ کی
موازنة ده ځکه خصین مستقمین چی اتفقنه سره لری جواب مراد معنی لغوی ده
استدراک ځکه نسته ولاینتج ته چی دلاینتج معنی لغوی خو غیرمتبادر ده ځکه مرته

Maktaba Tul Ishaat.com

استهلال یه په معنی اصطلاحی ... دا تصریح په ...
اصطلاحی مرادده مگر استدراک ځکه نسته چې قوله الجهات یرد علیه انکان المراد من
په خطبو کې علی الخصوص په مقام دتمدح کې علی طریق المصدر المعلوم او المجهول لایصح
نفی الجهات نفی التوجه سواء کان ماعداه دائما والایلزم الغفلة تعالی عن ذالک علوی
النفی اذهوالله تعالی یتوجه الی ماعداه دائما والافکیف یعبد اول خوجهة په معنی دتوجه نده راغلی کی
کبیراً ویتوجه الیه تعالی والافکیف یعبد اول خوجهة په معنی دتوجه نده صحیح هم الله
بیا یه فرض کی جهة په معنی دتوجه مصدر معلوم اویا مجهول نفی یه نده صحیح هم الله
ﷻ مورته توجه کوی یا غفلة په الله ﷻ کی راځی دانا روا ده هم مورتوجه کو والله ﷻ
ته والا بیا به څنګه عبادت کوو دلته دنمبر(۵) حاشیه ده صفحه (۱۹) علم ان الفاعل
اذا احدث فعلا یحصل له صفة الایجاد وللمنفعل صفة القبول الخ دلته طالبه ضرورة
پیداسوو معانی وودمصدرته یوڅه اجمالی بیان ته اشد ضرورة سته معنی دمصدر
دفعل متعدی چې له فاعله صادرسی پر مفعول واقع سی دی په جهة دصدوردری
اعتباره لری یعنی په مرتبه دحدث ساذج کی مطلق ده بیالده سره قیود معتبریږی په
اعتبارد هغوقیو دوودته معانی پیداکیږی یو(۱) مصدر معلوم ده سی عبارة ده له حدث
سره له قیده دصلاحیة دنسبة وفاعل ته لکه مثلاً په حمد کی ستودن کردن ستودن حدث ساذج ده او قید د کردن
عبارة ده له صلاحیة دنسبة وفاعل ته اوله مقولی دفعل ده خومقوله یه راجع ده وقیدته
چې کردن دنه ساذج حدث ته چې قدرمشترک دټولو معانی ووپه مابین کی مقوله د فعل
تاءثیرتجددی ده معنی یه په فارسی کردن ده په پښتو کی کول اوبل مصدر مجهول ده
چې عبارة ده له ساذج حدث چې ستودن ده سره له قید دصلاحیة دنسبة ومفعول ته لکه
ستوده شدن په حمد کی یازده شدن په ضرب کی داله مقولی دانفعال ده چې تأثرتجددی
ده خومقوله یه راجع ده وقیدته چې شدن ده نه ساذج حدث ته چې قدرمشترک
دټولومعانی ووپه مابین کی مصدر مبنی للفاعل عبارة ده له ساذج حدثه سره له قیده
چې نسبة ده وفاعل ته بالفعل لکه زدکردن زید په ضرب کی یاستودن زید په حمد کی
دامبنی للفاعل له مقولی داضافته ده خومقوله یه راجع ده ونسبة دحدث ساذج وفاعل
ته اونسبة له مقولی داضافته ده تعبیریه صیغه داسم فاعل څنی کیږی سره له یاء
نسبتیی اوتامصدریی لکه ضاربیته وزن داسم فاعل پرفاعلیة دلالت کوی ،یاء،
پرنسبة.تاء.پر مصدریة دلالة کوی مصدر مبنی للمفعول عبارة ده له ساذج حدث سره له

علی تحریر کندیا

هغه نسبة ده مفعول ته لکه زده شدن عمر په ضرب کی یاستوده شدن عمر په
ودی هم له مقولی داضافته ده مقوله یه راجع ونسبة ته ده یعنی نسبة دحدث
مفعول ته نسبة له مقولی داضافته ده له دغه مصدرالمبنی للمفعول څخه
په صیغه داسم مفعول سره له ،یاء، نسبتیی اوسره له ،تاء،مصدریی دایا،
دلالة کوی اوتاء یه پرمصدریة دلالة کوی اوصیغه داسم مفعول پرمفعولیة دلالة
که مضروبیة محمودیة اوحاصل بالمصدر المعلوم عبارة ده له صفة چی مرتب
پرمبنی للفاعل یعنی چی مصدر صادرله فاعله سی په دغه فاعل کی یوصفة
کیږی له صدوره ددغه مصدره یعنی پرمصدرمبنی للفاعل مرتب کیږی له ده څخه
کیږی او قارالذاته ده یعنی بقاءلری اومصدرمبنی للفاعل چی ده دایه علة ده اودی
معلول ده هغه بقاء نه لری لکه قیام مثلاکه مصدرمبنی للفاعل سی نوفارسی معنی
ستادن اوپه پښتوکی دریدن اوکه حاصل بالمصدرالمعلوم سی معنایه استادګی په
پښتوکی ولاړواله دا اول غیرقار الذاته ده یعنی منطبق پرزمانه ده یعنی په
دزمانی کی جزله ده څخه ده یعنی جزددریدن وی دوهم څه حاصل ده هغه قارالذاته
یعنی دزمانی داجزاوپه نیستی نه نیستی کیږی لکه اول اول له مقولی داضافته ده
دویم له مقولی ده وضع ده لکه قیام المرتب علی قومی څه معنی دریدن زیدمبنی
للفاعل ده اوکله له مقولی دکیف وی مثلا مصدر مبنی للفاعل په حمدکی ستودن
یاکردن داغیرقارالذاته ده اوحاصل بالمصدر ستایش صفة وال ده اودا یوهیئة ده له
ده علة منتزع کیږی قارالذاته ده لکه فوقیه دسماء یعنی پورته والی یازدکردن زدش
وهل والی دادوه بیاله بلی مقولی دکیفه دی نوحاصل بالمصدرګاهی له یوی مقولی
اوګاهی له بلی مقولی وی اومصدرمبنی للفاعل له مقولی داضافة ده اومصدر معلوم له
مقولی دفعل ده حاصل بالمصدرالمجهول داهم یوصفة ده چی قائم په مفعول پوری وی
اوپری مرتب پرمصدرمجهول ده چی مصدر مجهول هم قائم په مفعول پوری ده
اوحاصل ته علة ده لکه په حمدکی مثلاستوده شده ګی یاصفة کړوال اودامرتب ده
پرستوده شدن چی مصدر مجهول ده اوله مقولی دانفعاله ده دغه مصدرمجهول
غیرقارالذاته ده یعنی منطبق پرزمانه ده دزمانی له اجزاوسره دده اجزاء نیستی کیږی
اوحاصل له مقولی دکیف ده یوهیئة انتزاعی ده له مفعوله منتزع کیږی په سبب دقیا
دمصدرمجهول مثلاپه پارسی شکستن اوشکسته ګی اول غیرقارده ثانی قارده پ

Maktaba Tul Ishaat.com

پښتو متبدل متوالي اودغه مصدرمجهول او حاصل دواړه قائم په مفعول پوري دي او واقع پرمفعول مصدرمعلوم ده مثلازد کردن له زيده صادرده پرعمرمفعول واقع ده اوزده شدن چي مجهول ده اوزده شده گي چي حاصل بالمصدرالمجهول ده دواړه پوري قائم دي.

دقدرمشترک بيان

يوقد مشترک ده په اشتراک معنوي کي اوبل مشترک ده په اشتراک لفظي کي لکه عين نوقدرمشترک په اشتراک لفظي کي دعين دمعاني ووپه مابين کي عبارة ده له هغي معني مجازي دلفظ مشترک چي هغه معني مجازي دلفظ مشترک بياد دغو معاني وومتعدده ووحقيقة اوکلي مشترک کيږي اودوي ټولوته شامليږي اوپه اصو لوکي عموم دمشترک ورته ويل کيږي اودغه معني يوه معني ده په هرمشترک لفظي کي مثلامايطلق عليه لفظ عين دغه معني له لفظ دعين مجازاراده کيږي اوټو لومعانيوته شامله ده نوله لفظ مشترک څخه په واسطه ددغه کلي چي مجازي معني دټولي معاني اراده کيږي اواراده کيداي سي نوداطريقه دعموم ده مشترک ده په اصولوکي بحث څني کيږي نوپه معاني وودمصدرکي قدرمشترک ياعبارة ده له ساذج حدثه چي په مذهب درضي کي ټوله معني دمصدرده نوري معاني نه لري دغه ساذج حدث معني مشترک ده په ضم دقيودودانوري معاني څني جوړيږي مثلاستودن يعني ستودکردن ستودساذج حدث دمعني مشترکه ده کردن قيدد مصدرمعلوم ده بستودن ستودکردن زيدستودقدرمشترک دساذج حدث ده کردن زيد قيدد مصدر مبني للفاعل دستوره شدن ستودقدرمشترک ده ساذج حدث دشدن قيددمصدر مجهول ده اودغه رنگه ستوده شدن عمرستودقدرمشترک ده ساذج حدث ده شدن عمرقيددمصدرمبني للمفعول ده نودلته اشتراک معنوي سوخوماسواله رضي په دي قول نه کوي رضي يوازي ساذج حدث معني دمصدربولي دانوري معاني وي دفعل بولي اومتاخرين مصدرته دغه مخته څلورمعناوي ورکوي خوپه اوضاع مختلفه ووکي نودوي قول پر اشتراک لفظي کوي اووائي چي ساذج حدث معني مجازي ده او حاصلين هم مجازي معناوي دي نواشتراک لفظي ده لکه معنوي څکه ددوي په مابين کي ساذج حدث يومفهوم مشترک موضوع له نده داپه اصطلاح کي اشتراک لفظي لکه اشتراک معنوي وائي لکه مستثنی ته مشترک معنوي بين المنفصل والمتصل لکه مشترک لفظي وائي

مفهوم کلي مشترک سته مستعمل سوی نده نوقدر مشترک په نزددمتأخرين دا
۔کلي ده چي معنامجازي د(مايطلق عليه لفظ الحمد)
دلته يوه خبره سته هغه داده

وي وائي په مابين دمصدرمعلوم اودحاصل بالمصدر
مصدر معلوم اومجهول په مابين کي اتحادذاتي ده اوحال داده چي ددوي په
کي تباين ذاتي ده ځکه حاصل ياله مقولي دکيف وي لکه توريدن توروالي ياله
وضع وي لکه دريدن ولاړيه اومجهول له مقولي دانفعاله ده اومعلوم له مقولي
ده اومقولات اجناس عاليه دي تباين په جنس عالي کي تباين په ذات کي ده
اتحادذاتي ددوي په مابين کي نسته جواب داده چي ذات دمصادروعبارت ده له
حدثه په هغه کي ټول سره شريک دي دايه اتحادذاتي سواومقولات يه راجع دي
وته نه وزات ته چي ساذج حدث ده نوداعتراض هم دفعه سوچي دخول دشي
داغي لاندي ترمقولات متبائنه وواوکه دي مرادله جهات هغه جهات مصطلحه ده
ووموجهه ووي چي هغه (١٣) قضاياوي (۶) مرکبي (٧) بسطي اوياالعکس
دواماولادوام ضرورة اولاضرورة وغيره نوداخوله صفاتو دقضايا وودي الله ﷻ
محض ده اوکه ارتکاب دتکلفات کوی لکه په (آمنت بالله) کي دلته ايمان
تصديق ده تصديق خوتعلق په قضاياووپوری لري لفظ دالله خوفرد ده نوجواب
کوي چي دلته قضيه ده محمول مقدرده اي امنتُ بان الله موجودٌدلته هم داسي ووائي
هغه قضاياوي چي له ذاته دالله ﷻ اوله صفاتوجوړيوي هغه داجهات مصطلحه
قضاياوموجهة وونه لري نوداخوکذب ده ځکه هغه ټولي قضاياوي دغه جهات
مصطلحه منطيقيه لري مثلالکه الله ﷻ موجودبالفروره ازلا الله عالم بالفرورة
وغيرذالک جواب چي نه مي مزادله جهات جهة توجوه مصدر معلوم اومجهول
نه مي داجهات منطقيه دقضاياووموجهه وومراددي بلکه مرادمي له جهات
ثلاثه دي چي طول اوعرض اوعمق ده اوامتدادعرضي اوجسم تعليمي ورته
کيږي اولازم ده له امتدادجوهري سره چي صورة جسمي جوهري ده لازم ده نه
هيولي سره له هيولي اوصورة جسم طبعي مرکب ده جسم طبعي متکمه دي له هغه سره
متصل لازم ده چي خط اوسطحه ده اواجزاوي تحليليه لري الله ﷻ دايوشي نلري
دلائل په لايحد کي مفصلاًذکرسويدي مطالعه يه ضروری ده اويامرادنه جهات

Maktaba Tul Ishaat.com

سته دی چی فوق تحت قدم خلف یمین شمال ځکه محدد د جهت فلک الافلاک ده
بے له خلائه مکان پیدا کیږی د نرو ده هغه دلائل د رپید کی چی الله ﷻ هیولی نه
نری هیونی په انقسام او انفصال ثابته شه په نه ځلائه کی نسته نه فکی نه کسری نه
قطعی نه وهمی نه فرضی نه خارجی نه ذهنی ځکه په نه خلائه کی منشاء د تقسیم نسته
چی امتداد ده او مساحة ده ځکه نه خلائه مجرد محض ده تجرد او نورانیة یه لذاته ده په
مطلق مجردات کی انقسام نه ده ممکن د دلائل تول په لایحه کی ویل سویدی جهات سته
نه فلک اعظم پیدادی چه دافلک ضمن محیط ده پر (۸) افلاکو پر (۴) عناصروچی
ودغه عالم عناصرته عالم کون وفساد و تغیروته ویل کیږی اوپرمرکبات چی
حیوانات نباتات جمادات دی اودوی ته موالید ویل کیږی افلاکوته آباء وعناصراربعه
ووته امهات ویل کیږی په دغو عناصرو کی یو عنصرهواء ده دیته عالم جوی ویل کیږی
دا بیامختلف طبقات لری ترکری تاری پوری چی کروية المحدبه او اهلجية المقعره ده
یاله مشاعة دفلکه یاله حرکته دفلکه پیدا ده په دی فضائی او جوی طبقات کی مختلف
اشیاء پیدا کیږی لکه تالنده بریښنا اوره باران پنی شبنم کانګری فرخ شهوب عمود
نیارک ،صاعقه ،کوکب الذنب ،رجم السیارة وغیره ددی تفصیلات وقت غواړی کره
دمځکی ده مځکه مختلف طبقات لری (۳) حصی یه مغموری دی یوه معموره ده
تر(۶۶) درجوپه دا(۳۴) درجو کی ژوندنه سوای کیدلای شمالی منجمد بحرده په داربع
معموره کی (۳۶۰) مملکته دی او اوه براعظمه دی اسیا ، افریقا،اروپا ، امریکا ،
شمالی امریکا، جنوبی استرالیا ،انتارکتیکا ،او(۷) اقلیمه دی (۴۵۰۰) ژبانونه دی
(۱۵۰۰۰) ادیانه یی دمځکی دمخ مساحت (۱۳) ملیارده میله مربع ده دمخ مساحت
ئی دپنځه سوو کلو له سفره برابره ده (۳) برخی یه مغموری دی اوپه (۱۹۰) برخه کی یه
یاجوج ماجوج ژوند کوی او دغه باقی (۱۰) برخی په (۷) برخوکی یه دحبشی خلګ
ژوند کوی اوپه هغه باقی درو برخو یه نور مخلوقات ژوند کوی .
قوله جعل الکلیات والجزئیات ای (خلق) دغه دجعل په مسئله کی طالبه ډیر تحقیق ده
متوجه سه په تحریر کی په صفحه (۲۰) کی په (۲) نمبر حاشیه کی داسی لیکل شوی
دی چه په دغه عباراتو کی وخو رو اشیؤ لره اشاره ده (۱) چه جعل حق ده (۲) چه
جاعل الله ﷻ ده ممکن جاعل نه سی کیدلای (۳)چه جعل دکلیات مقدم ده پرجعل
دجزئیات (۴) چه حق جعل بسط ده جعل مؤلف نه ده : دلته په (۲) نمبر حاشیه کی وائی

نسبة د جعل او وجود وکلیات لره مقدم ده پر نسبة دجعل او وجود وجزئیات لره یعنی
جود د کلی او جزی که څه هم متحد ده واحد ده بالذات لکه وجود د زید بعینه وجود
ده لکن د دغه وجود نسبة چه وانسان ته وکوی نو مقدم پر دغه چه نسبة یه وزید
کوی نو کلی لره وجود ده په مرتبه د جزء کی او جزی لره وجود ده په مرتبه دکل کی نو
نسته چه جعل دکلی بعینه جعل دجزئی ده نو تقدم خو نسبة
فینو متغائرینو غواړی هغه نسته..؟

جواب :- جواب داده چه نسبة تغایر غواړی که څه هم اعتباری وی هغه دلته سته چه
نسبة دوجود وکلی ته مقدم ده پر نسبة دوجود وجزی ته ځکه کلیات امکان ذاتی لری
امکان استعدادی نه لری هیولی ، جسم طبعی ،صورة نوعی ، نه لری او جزی
مکن استعدادی لری ماده خاصه ،استعداد خاص لری مثلاً زید مرهون الوجود ده په
فه خاصه سره چه هغه نطفه خاصه به علقه ګرځی بیا مضغه ګرځی خاصه ،بیابه لحم
به عظم ،یعنی عظام هډوکی ګرځی بیابه جنین وی ، بیابه ولید وی ،بیابه رضیع وی
به فطیم وی ، بیابه طفل وی بیابه صبی وی ،بیابه رجل وی ، بیابه شاب وی ، بیابه
کهول وی ،بیابه شیخ وی بیابه شیب وی ، بیابه خرم وی ،بیابه هرم وی ،دامراحل به ټول
می کیږی داپه کلی کی نسته ،داپه زید کی دی دغه تعاقب ،او تجدد په زید کی په
حسب دامتداد زمانی ده چه وجودئی موقوف پر ده پر استعداد دمادی او کلیات خو
ری دی له زمان څخه او دحرکت دفلک اعظم ځکه کلیات غیر متغیر دی په تغیر
د زمان سره نو په طبع دانسان کلی کی ملاک دفیضان دوجود له مدبر العالم امکان ذاتی
ده چه سلب دطرفی دتقرر او دلاتقرر ده په حسب دنفس مرتبی دذات په سلب سبط سره
نو طبعة مرسله بماهی هی موجود ده په وجود دزیددانو وجود الهی ده او وجود قبل
الکثرة ده په محض عنایت الهی سره نو قبول دوجود مقدم ده په کلیات کی په نسبة
وجزیاتو ته ؤس جزی قدیم لکه فلک ذاتی ده بل امکان استعدادی قدیم ده او کلی
موقوفه ده په امر واحد چه امکان ذاتی ده ځکه کلی فی حد ذاته مجرد ده له عوارض
مادیه وو وجود ئی موقوف نه ده پر استعداد مادی لکن احتیاج یه مادی ته نه جهته
د عوارض دمادی ده دغه قول چی وایی ماهیة من حیث هی موجود ده په خارج کی
سی نده چی علی حده ممتاز وجود لری په خارج کی او مستقل ده په وجود کی نه
فرد بلکه معنی یه داده چی دغه کلی موجوده ده په خارج کی په ضمن دفرد کی نکن

Maktaba Tul Ishaat.com

چی نسبة دوجودوکلی ته وکړی من حیث هونوقدیم اوازلی ورته ویل کیږی چی
عقل چی نسبة دوجودوکلی ته وکړی من حیث هونوقدیم اوازلی ورته ویل کیږی چی
نسبة یه فردته وکی بیاحادث اومخلوط ورته ویل کیږی نونسبة دوجودوکلی ته اقدم ده
پرنسبة دوجودوزیدته لکه انسان موجودده قبل تروجوددزیداوچه خلط یه واخلی
داکلی له عوارض مشخصه ووسره بیایه تقدیه نسته بلکه بیاداکلی متحدده له شخص
سره مرادله کلی کلی طبعی ده اوشی مطلق ده مګربی له وصفه دکلیة اوداطلاق چی
وداکلی ته عارض ده په اعتباردعقل کی له هغه بی نظرقطعه کوی اومطلق شی چی ده
هغه نده مرادڅکه هغه امرواحدنده هغه مستجمع ده وحدة لره کثره لره اومنقسم ده
وتولواعتبارات ته اوطبیعت دکلی مطلق تعلق ترمادی نلری نوامکان استعدادی نلری
امکان ذاتی لری نوحیوان مرسل احق ده په وجودسره په استحقاق دامکان ذاتی سره له
جهته دمناسبة تامه په مابین دمفیض اودمستفیض کی په اعتباردخلوی له استعداده
چی هغه مقتضی دمادی وی په حاشیه نمبر(۲) کی وائی فیه اشارة للردعلی من
ینکرالجعل مطلقاکالقائلین بالبخت والاتفاق الخ دیمقراطس وائی چی اشیاء پخپله
پیداسویدی بی علمه اوبی ارادی څکه مدعی یه داده چی اجزاوی صغارطبی کرؤیة
الشکل په خلاغیرمتناهیه کی سره جمعه سوی بعض وبعض ته قربت وکاوو
توالداوتناسل کی جاری سوعالم پیداسونودامدعی خوباطله ده اول خوخلاباطله ده
په براهین ده ابطال دجزلاتجزی سره اوبل له کرویته الشکله اجزاوجسم نه جوړیږی څکه
کرّه حقیقیه چی پرکره حقیقیه کښیږدی تماس په یوه نقطه کوی لکه کره حقیقیه چی
پرسطحه حقیقیه کښیردی تماس په یوه نقطه کوی نوکله جسم څنی جوړیږی اوبل قربت
دبعض وبعض ته دارتعاشی ده له ارتعاشی حرکات توالداوتناسل امکان نه لری یود
لیل یه داده چی که په عالم کی مؤثرپیداسی یابه تاثیرپه حال دوجودکی کوی تحصیل
دحاصل راغی یاپه حال دعدم کی وی وجوددشی په حین دعدم راغی دااجتماع
دنقیضین ده جواب په اختیاردشق اول ده لکن په حین دوجودکی نه پشرط دوجود
نوداتحصیل دحاصل ده بماهوحاصل بذالک التحصیل لابحاصل آخرناروا تحصیل د
حاصل ده بماهو حاصل بتحصیل آخرڅکه یابه هغه مقدم وجودورکوی بعینه تقدم دشی
پرنفس راغی یابه بل وجودورکوی شی موجودپه وجودین سودانارواده څکه
وجوجمع مصدری ده تعددیه په تعدددمضاف الیه ده چی مضاف الیه واحدده
دبل دلیل یه داده چی دامؤثربه تأثیرپه ماهیة کی کوی مثلاچی انسان ده

...یې په ... سی ... جعل الانسان انساناً نوثبوت دشی نفس لره راغی او ...
...نسب دشی نه نفس راغی اویابه تأثیرپه وجودکی کوی هم په دغه ...
...تأثیرپه انصاف کی کوی انصاف خونسبة ده امراعتباری ده نسبة په مؤثرته
...کیږی؟

جواب:- چی تأثیردمؤثرپه ماهیة کی ده لکن جعل په معنی دخلق یعنی خلق الانسان
...تصویردجعل مؤلف کی کړی ده چی هغه متضمن ده معنی دتصیرلره بل دلیل
...وصریحی کفرووداده چی که په عالم کی مؤثرپیداسی وصف دمؤثریة به لری
...دمؤثریة بیاپه ذهن کی وی نوبه دامؤثرمشتقی په ذهن کی پرحمل کوی لکه
...چی په انسان پوری په ذهن کی ولاړوی نوکلیٌ مشتقی په ذهن کی پرحمل کیږی
...په ذهن کی کلی ده نه په خارج کی نوچی موږ دالله ﷻ په خارج کی مؤثربو...
...کب ده اوسره له دی الله ﷻ خوپه خارج کی مؤثردعالم یه پیداکړیده اوکه
...په خارج په مؤثرپوری قائم وی اوپه خارج کی موجودوی نوخوبه یادغه
...ممتنع وی یاواجب یاممکن ممتنع خوعدم محض ده مؤثریة خووصف ثبوتی ده
...په واجب وی یوخوتعددپه واجب کی راغی دانارواده اوبل واجب مستقل الوجود ده
...او قیام په چاپوری نلری اویابه ممکن وی هرممکن هالکة الذاته باطلة الحقیقته
...یعنی تقرریه هم هالک ده له جاعله دَوجودمصدری یه هم هالک ده له جاعل ده منترع
...تقرروچی وجودحقیقی ده نوبه حتماداوصف دمؤثریه بل مؤثراوجاعل لری هغه به
...وصف دمؤثریة لری وهلم جراً تسلسل راغی دانارواده؟

جواب:- چی مؤثریة په ذهن کیده امرانتزاعی د مناشی دانتزاع یه په خارج کی دی چی
... ﷻ ده او ممکن ده نوانتزاعیات تابع دی مناشی وولره په ظرفین کی کی منشاء په
...خارج کی وه داقضیه خارجیه ده لکه السماء فوقنا او کی منشاء په ذهن کی وه داقضیه
...ذهنیه ده لکه الانسان کلیٌ اوددغه مؤثریة ممکن نوبه احتیاج مؤثریة ته لری نو...
...تسلسل معدوم وی ځکه په اموراعتباریه وانتزاعیه ووکی تسلسل نه موجودیږی
...لکه قطعه یه په اعتباردمعتبرراځی اوپه نظرومناشی ووته خودتسلسل احتمال ...
...دشی یه ...وی دی الله ﷻ او ممکن ده اوپه دغه حاشیه نمبر(۲) کی ...
...وجود ... ضمیر ... الله الخ یعنی چی جعل حصه په الله ﷻ کیده ... جعل ...
...ممکن ... جعل ... نسوای کیدای داتحقیق می ... محکی تفصیلاً ... ته کړی ...

Maktaba Tul Ishaat.com

عمی تحریر کندی

... محض جمیع ... لاه ولاقرینة علی

مضنعه یه که قونه ... کلیات و ... کلیات والجزئیات هوالله

انعهید ... نصلی ... شعبه معتزله وائی چی

تعنی لاغیر داعی ... ده چی اختیاری وه

خالق د فعل ... اختیاری وی ارادی دی

یو حرکة د مرتعش ده چی ...

نو معلومه ده چی عبد یه خالقین ... مکلف نسی په اوامر او

او هغه دلیل که خالق د فعل ... ثواب او عقاب په عقبی کی

نواهی وونو بیدنه مدح او ذم ... خالقین نو خو معلومه ده

پر مرتب سی بل دلیل یه ... خالق د فعل د عباد سی نو باید

چی خالقین نو رهم سته بل دلیل یه ده چی ... ده چی مشتقات پر هغه حمل

الله ﷻ ته آکل شارب وویل سی ددی ... پر هغه چی نه حمل چی خالق او موجود یه

کیږی چی کسب یه کوی او مبدی پوری قائم وی پر هغه چی نه حمل چی خالق او موجود یه

وی او س خالق د سوا د الله ﷻ ده مگر ... په حمل کیږی نه او نه او د وهمه څخه جواب

داده چی دا الزام وارد یږی پر جبریه وو چی هغه قول په جبر او په نفی د کسب کوی او په

نفی د اختیار عبد جماد بولی حرکت یه ... مرتعش بولی ... موږ خو عبد لره قدرة مؤثره په

کسب کی ور کوو دا تحقیق به راسی ... او نه هغه آیة جواب داده چی خالقین په

معنی د متصورین دی یعنی خلق په معنی د تقدیر ده خمونږ مسلک داده چی خالق د افعال

د عباد الله ﷻ ده که کفر ده که اسلام ده که طاعت ده که عصیان ده که چیری عبد خالق

وای د خپلو افعالو نو خودی په علم وائی پر تفصیل د دغو افعال او داسی نده مثلاً تګ له

کابله قندهارته د امشتمل ده پر حرکت بعض اسرع وی بعض ابطاوی او پر سکنات

متخلله وو او عبد علم نه پر لری څکه ایجاد د شی پر قدرة او اختیار سره به حتماً علم بی

پر تفصیلو وی او داسی نده او داسی هم نده چی دا ذهول ده نه علم بلکه چی سوال څنی

وکوی هم علم نه پر لری بلکه د خپل بدن د اعضوو په حرکت کی په مشی په اخذ په بطش

کی په تحریک د عضلات کی په تمدید د اعصاب کی هم علم عبد نه پر لری اعصاب

داسی اعضاء دی لکه خیوط یا رسی نه د مغز په انبات کیږی او له مغز و بعض په حامل

وی قوة د حس لره بعض قوة د حرکت لره او بل څمونږ دلیل دا آیة ده | والله خلقکم

وما تعملون ای عملکم ما مصدریه ده بل دلیل قوله تعالی خالق کل شیئ | بل دلیل قوله

نه دی افمن یخلق کمن لایخلق جمهورو داهل سنت والجماعت دامسلک ده چی افعال
د عبد په اراده او مشیة دالله ﷻ دی او په حکم او قضاء دالله ﷻ دی او په تقدیر دالله ﷻ
په قضاء واجب ده که سوال وکی چی رضا په کفر خو کفر ده جواب کفر مقتضی د
قضاء ده رضا په قضاء واجبه ده نه په مقتضی معتزله انکار کوی له دی څخه چی الله ﷻ
د شرور و نه لری د قبائح نه لری دالله ﷻ له کافر ایمان اراده ده له فاسق طاعت نه
کفر و معصیة څکه اراده د قبیح قبیح دی لکه خلق د قبیح چی قبیح ده موږ وایو کسب
د قبیح قبیح ده خلق د قبیح نده قبیح.

سوال:- ولی خلق د قبیح نده قبیح او کسب د قبیح قبیح ده...؟

جواب:- چی الله ﷻ حکیم ده شی نه پیداکوی الا په دغه شی کی به عاقبة حامده وی
که هم موږ علم نه پر لرو دا خبره یقین ده چی بعض افعال چی موږ قبیح بولو په هغو افعالو
کی دالله ﷻ حکم منافع وی لکه په تخلیق د ماران لړه مانوکی دا خو ظاهراً شرور دی
په واقعه کی په دغوکی دالله ﷻ دونه مصالح دی هغه داده چی دامکروبی او
اکسیجنی او زهری هواوی د ماران او لړمان جذب کوی د دوی په ستونیوکی زهروی
که دا لړمان او ماران نه وای دا انسانان به دا هوائی میکروبونو تباه کړی وای.

سوال:- په خلق د کافر کی څه نفعه ده...؟

جواب:- قاتل بی غازی سی مقتول بی شهید سی.

سوال:- په تخلیق د شیطان کی څه فائده ده؟

جواب:- که شیطان نوای حضرت آدم علیه السلام له جنته دنیاته نه راتلی او دنیاته چی
د شیطان د وسوسی په وجه راغی په اولاده کی یه یولک څلرویشت زره (۲۴۰۰۰) انبیاء
رسولان (۱۰۴) کتابه رانازل سول اشرف المخلوقات محمد ﷺ پیدا سو چی دالله ﷻ
نه ذاته راکښته د ټولو کائنات د پاسه مقام د سردار دوعالم ده.

سوال:- چی خالق د شر هم الله ﷻ ده نو یه ولی پیداکوی چی عبد له جزاء د دوزخ
ورکوی؟

جواب:- عادة الهی پر دغه ده چی عبد ارادة د یو فعل وکوی دالله ﷻ اراده ورسره
موافق کیږی ولو که عبد د شر اراده وکوی خو الله ﷻ خلق د قدرة کوی دغه عبد له چی
هغه دا قدرة مصروف کی و دا فعل ته وروسته الله ﷻ هغه فعل پیداکوی نو دا عادة

Maktaba Tul Ishaat.com

موافقه کیږی نو خالق دافعال د عبادو د

نهی ده چی دالله ﷻ اراده دبنده نه ارادی سره
شر ورواو دخیورو دحسنه وو دذمیمه ووالله ﷻ ده دالله ﷻ په اراده دی خوپه خیر را

صی هم ده ورته اراده یه هم ده اوشرونیه په اراده دی په راضی نده.

سوال:- و دامعتزله ووته دی مشرکین وویل سی لکه مشائخ دماوراء النهرچی وائی
چی مجوس ترمعتزله وو بهتردی ځکه مجوس یوشریک الله ﷻ ته ثابته وی او معتزله
شرک . لاتحصی الله ﷻ ته ثابته وی؟

جواب:- داده چی مشرکین ځکه ندی ځکه اشراک خواثبات دشریک ده په الوهینه کی
په معنی دوجوب الوجودسره لکه مجوس چی وائی چی عالم لره دوه فاعله دی یوالله
ﷻ ده چی فاعل دخیرده اوخالق دحیوان نافع ده اودوهم فاعل ده شرده چی شیطان
علیه اللعنه ده اویاپه معنی داستحقاق دعبادت لکه هغه بت پرستان اومعتزله داشیان
نه ثابته وی اومخلوق مستحق دعبادة نه بولی اوخالقیة دعبدداسی نه بولی لکه خالقیة
دالله ﷻ ځکه عبدافتقارلری اسباب لره الات لره چی هغه اسباب اوالات الله ﷻ
پیداکوی اوداجعل دکلیات چی مقدم ده پرجعل دجزئیات په حاشیه نمبر(۳) کی وائی
واشارالی الثالث بتقدیم الکلیات علی الجزئیات ولاقائل بخلافه مرادله کلیات
اوجزئیات هغه حکمیة اراده دی نه منطقیه چی حصردممکنات په کلیات او جزئیات کی
نه سی صحیح ولی خواعیان خارجیه اوهغه صورقائمه په اذهان پوری داخارجیږی ځکه
کلی اوجزی په نزددمنطقیین له اقسام دمفهومه دی په مرتبه دحصول کی چی مرتبه من
حیث بلل کیږی نوداتحقیق می مفصلاً درته وکی چی ملاک دفیضان دکلیات امکان
ذاتی ده اودجزئیات امکان استعدادی ده اول پردوهم مقدم ده ومن ههناتسمعهم
یقولون ان الکلی موجودفی ضمن الفردبالوجودالالهی بمحض عنایة الله تعالی کماء
البناتات قال فی التحریراعلم ان الجعل فی عرفهم یطلق علی معنین بمعنی التیصر
ویسمی بالجعل المؤلف فحینئذ یتعدی الی المفعولین احدهماالماهیة والثانی
الموجودوبمعنی الخلق ویسمی بالجعل المؤلف اماالجعل بسط حینئذ تعدی الی
مفعول و احد و هوالماهیة وانمایسمی الاول بالمؤلف للحاظ الاثنینیة فی اثره اعنی
الاتصاف والثانی بالجعل البسیط لعدم لحاظ الاثنینیة فی اثره اعنی نفس الماهیة
مراتبی یوخوسته دابه پیژنونوبه حقیقیة دجعل راته معلومیږی اوله مرتبه د ذات
وذاتیات ده چی مرتبه دتخمین اومرتبه دوجودظلی بلله کیږی چی داځمو دکلیات چی

(۱) جنسه او څلور فصله دی او خموږ ذاتیات دی او مجردات دی داد حکما ... علی تعریف دد...

... به دی ازلی ده په ازل کی وو په قدیم کی.

مراتب او مقامات دادی

... له مرتبه دقلم ،دنور، دعقل ،ده په شریعت محمدی کی او دعقل کل ده په ... صوفیه وو عقل کل نو یا جبریل آمین ده کنایی له نور محمدی ده یا کنایی له عرش ... ده او دعقولو عشره وو ده په نزد د حکماؤ نو قلم حاضر ده الله ﷻ لره مع ما فیه قلم ... روحانی ده دا اوله مرتبه د آزل الازال چی ذات دالله ﷻ ده هغه مرتبه اجمال ده ... دتفصیل ته چی دقلم مرتبه ده دا اوله مرتبه دتفصیل ده و مرتبی دازال الازل ته چی ... دالله ﷻ ده.

... دوهمه مرتبه دتفصیل په شریعت کی لوح محفوظ ده او په نزد دصوفیه وو نفس کلی ... په نزد د حکماؤ نفوس فلکیه دی مجرده لکه نفوس ناطقه مجرده هغه اجسامو لره ... چی مرکب له عناصر و اربعه وو وی حکماء وائی چی قوه محرکه ده افلاکو مجرده بلله ... کیږی دلیل یه داده چی حرکة دفلک غیر متناهی ده او غیر متناهی له قوی جسمانی نه ... صادریږی چی مادی وی نو مبادی دحرکت دفلک نفس فلکیه مجرده ده څکه عقل صرف ... بشر نه سوای کیدلای له تحریکه داجسام سره څکه عقل کامل دبالفعل ده په ده کی ... شائبه دنقص او استعداد نسته او مباشر له تحریک داجسام سره هغه لره نقص او جهة ... دقوة او استعداد وی نو دالوح محفوظ حاضر ده الله ﷻ لره مع ما فیه من صور الکلیات ... نه صور کلیه دموجودات وسائط دی په صدور ددغو موجودات کی له فیاض حق ... مرتبه نو منفصله سوه و هغه مافوق مرتبی لره هغه په محمله سوه له دری یمی مرتبی ... تفصیل تعبیر کیږی په شریعت کی په کتاب دمحوی او داثبات او په نفوس منطبعه ... فلکیه وو مادیه صور د موجودات خارجیه وو کی مرتسم کیږی لکه خموږ په قوة ... خیال کی چی صور د جزئیات مادیه وو مرتسم کیږی دا فرق لری چی قوه دخیال په ... یو مخصوص محل ددماغ کی حال ده چی مؤخر د تجویف اول ددماغ ده ... نفوس منطبعه مادیه په ټول فلک کی حال ده نه په یو محل مخصوص کی نو د قوی ... جسمانیه مع ما فیها حاضر دی الله ﷻ لره دا (۳) مقام دتفصیل ده نسبة دوهم ته هغه ... اجمال ده څلرمه مرتبه دتفصیل ... نورموجودات خارجیه او ذهنیه دی چی حاضر ...

ﷻ نرد د نو (۴) مقام دتفصیل سوو په نسبة و (۳) ته هغه یه اجمال سو اوسنو اوله مرتبه دتفصیل چی قلم ده چی جمیع ماکان اومایکون موجوددی په قلم کی نوقلم سره له تولومکنونات حاضر دی الله ﷻ نره په دغه مرتبه کی تفصیل سته په نسبة ومرتبی ته چی دازل الازال مرتبه ده اوعین ذات دالله ﷻ ده اواجمال ودامراتب اخری ووته دادوهمه مرتبه لوح محفوظ ولی بلله کیږی ځکه محفوظه ده له تغیره له تبدیله نور صوروکلیات اوذاتیات اواسباب اوعلل ساتلی دی په لوح محفوظ کی له دغو کلیات استنباط داموروجزئیه ووکیږی داقلم ملک روحانی ده اوکتابة په تصویرد حقائق ده.

اودادریمی مرتبی ته محوه اواثبات ویل کیږی

ځکه قواوی جسمانیه محوه کیږی له دوی صورشخصیه منطبعه اونورورته ثابتیږی یمحوالله مایشاء ویثبت وعنده ام الکتاب نومطلب داسوچی اوله مرتبه دکلیات ذاتیات ده چی مجردات دی داحکماء قدیمه بولی داپه قلم کی داپه ازل الازال کی داپه لوح محفوظ کی داپه نفس کلی کی داپه نفوس فلکیه مجرده ووکی مرتباپراته ده بنابراجمال والتفصیل مثلاپه اوله مرتبه کی عام اواعم کلیات دی لکه جوهرشی مفهوم ممکن په دوهم کی لږمفصل دی مثلاجسم کلی مجردپه دریم کی جسم نامی کلی طبعی منطیقی عقلی وقس علی هذابله مرتبه دتقرر ده دوجودحقیقی ده دمابه الموجودیة ده چی الله ﷻ له زرونوکلونووروسته حیوان ناطق ته دغه تقریری اصلی عینی وجوددزیدورکی بله مرتبه دوجودمصدری ده چی هستی ده اوله داتقرره اوله داوجود حقیقی منتزع کیږی اوتقریه مابه الموجودیة اومنشاءاووجودحقیقی اوعنیبة حکمتی ورسره لری یواسنادجاعل ته غواړی چی حیثیة تعلیلی ورته ویل کیږی دالله ﷻ هم یویه وجودحقیقی ده بل یه وجودمصدری داوجودمصدری ورسره عین ده په عنیة حکمتی اسنادوجاعل ته هم نه غواړی نه حثیة تعلیلی لری نه تقیدی لری دادالله ﷻ وجودحقیقی اوتقررمابه للموجودیة ده خپل وجودمصدری ته هم او ځموږتقرر اووجود حقیقی اومابه الموجودیة ته هم مابه الموجودیة ده نودالله ﷻ وجودحقیقی مابه الموجودیة ده دغه په ممکن کی چی حثیة تعلیلی غواړی دغه یه دامعنی ده چی وجودپه ممکن کی زائدده پرذات اوپه الله ﷻ کی عین ذات ده ځکه الله ﷻ نه حثیة تعلیلی لری نه تقیدی لری اومشائین وائی چی داوجودمصدری په ممکن کی انتزاعی نده له مرتبی دتقرره بلکه امرمنضم ده وتقررته لکه سوادجسم لره او ځلرمه مرتبه دتشخص ده چی

له وجوده سره داخلورمرتبی دی اوسنو اشر اقیون وائی چی اثردجعل
ماهیة ده داتقررده داوجودحقیقی ده دامابه الموجودیة ده چی الله جلاله
تقرر له لیس ایس ته راوایستی له عدم یه وجودته راوایستی بس دااثربالذات
ده نوتقررخومفردده بسط ده بولی یومجعول غواړی چی ماهیة ده بس
نیون مذهب ده دلته طالبه وروره دتحریرپه صفحه (۲۱) له (۳) سطره تر (۴)
عبارات راغلی دی څه جعل مؤلف والاڅه مشائین دی وجودحقیقی
بولی وماهیة ده عین یه نه بولی اثربالذات دجعل دااتصاف دماهیة بولی په
حقیقی سره خودی ماهیة اووجودحقیقی اووجود مصدری اوانصاف دماهیة
مصدری سره دااثران بالعرض بولی داتحلیل دتحریرد مصنف دمذهب
یون له نوروکتابو مخالف ده ذیبه انشاء الله تعالی درته تشریح کم اوجعل بسط
اشراقیون دی هغه وجودحقیقی نفس ماهیة بولی دا ماهیة اثردجعل بالذات
وجودمصدری اوانصاف په وجود مصدری دااثران بالتبع بولی داددا (۳)
تحریرحاصل سواوس یواردااشراقیون دمذهب تشریح کوودتحریرله عبارات
موافق بیادمشائیون دمذهب تشریح کووبیابی دلائل وایواشراقیون وائی چی
دنفس ماهیة دشی ده یعنی تقرروجودحقیقی ده له لیس وایس ته بیانوعقل
داوجودحقیقی دوجود مصدری کوی چی داهستی ده داماهیة په داهستی
کیږی لکه ماهیة دزید مثلافاعل یه په خارج کی پیداکی بیاعقل دغه ماهیة په
مصدری موصوفه کی داوجودامراعتباری انتزاعی ده لکه له شمس چی حاصل
په مقابل خپل کی له ضوء مخصوص څخه دلته خوضوء منفرده مستقله نده ښته
چی ګرخوی دغه ضوء داالمرمتصف په وجودسره لکن عقل معتبره ...
موصوفه کوی دغه عقل دغه ضوء په وجودسره نوویل کیږی چی داضوء
په سبب دشمس سره نواثردجعل بالذات دانفس ماهیة او ... اووجود
وجودوجودمصدری او تصاف دتقرریه وجودمصدری سره ... دجعل
... ومشائیون دمذهب (۳) دری تحمیله دی (۱) تحلیل ... چی ...
... تصاف دماهیة وتخیږوی په وجودمصدری ... چی هستی ده
... ماهیة ... وجودمصدری چی هستی ... ماهیة ...
... چی وجودحقیقی ... ماهیة ...

Maktaba Tul Ishaat.com

علی تحریر کندیا

عرصرکه

وجود مصدري ورته رسېږي او اثر د جعل بالذات د تصف ده موجود ده په وجود حقیقي
سره خودي وجود حقیقي او موجود د تصف ده وجود حقیقي او نه موجود په وجود
مصدري سره د اثر بالعرض دی د جعل د مشائیون (۳) تحلیل یه داده چې اثر
بالذات د جعل تصف د مرتبې د تخمین ده په تقرر سره یعنی جاعل د ماهیة متخمنه له
تخمین تقرر ته رسېږي ده مرتبې د نقصان و مرتبې د کمال ته ایستلی ده خودی
مرتبه د تخمین خودی تقرر د تصف ده تقرر په وجود مصدري سره د آثران بالعرض دی
د وجود مصدري هم اثر بالعرض ده نو د تحریر تحصیل په دغه ډول په صورت ده نو په دی (۳)
د روتحصیلو کی مراد د مشائیون نه مرتبې د وجودیة څخه د امصداق د موجودیة مراد ده
چې مرتبه د تقرر ده نو مجعول مرتبه د تخمین ده او مجعول الیه مرتبه د تقرر ده په ماېین
کی یه اتصاف ده اثر د جعل بالذات ده مګر د (۳) تحلیل نه مرام د مشائیون سره موافق
نه ده ځکه دوی اثر بالذات د جعل د ماهیة جملی د اتصاف بولی مهیة، تقرر، وجود
مصدري د اثر بالعرض بولی نو به مجعول او مجعول الیه امران متقرران وی وروسته له
جعل ځکه هم په اعتبار د منشاء وی لکه وجود مصدري او مرتبې د تخمین له تقرر نسته
الا په علم د جاعل کی قبل تر جعل او وروسته له جعل تقرر مطابق سوله تخمین او تقدیره
سره او بل خو دا نزاع ده مشائیون او اشراقیون په مابین کی لفظی سوه ځکه اثر بالذات
د جعل پر دواړو تقدیرین د اتقرر د ماهیة د افعلیة د ماهیة سوا او بل خو دا نزاع په معنی
د جعل کی سوه نه په اثر د جعل کی او مطلوب خو نزاع په اثر کیده نو د ا (۳) تحلیل

مشائیین

دیر ضعیف ده.

وسنو مشائین اثر بالذات د جعل د اتصاف بولی نو اتصاف خو هم یوشی له اشیاؤ ده
یو ماهیت له ماهیات ده نو خو اشراقیون هم اثر د ماهیة بولی نو د فریقین په مابین کی
هیڅ فرق رانغو؟

جواب:- چې مراد د مشائیون له اتصاف د اغیر مستقل مراد ده چې رابط بین الطرفین
وی د ماهیة او وجود په مابین کی او غیر مستقل بالمفهومیه ده او معنی حرفی ده په دغه
اعتبار اثر بالذات د جعل مؤلف ده.

سوال:- کیږی چې اتصاف چې غیر مستقل معتبر کی نو خو امر انتزاعی اعتباری سو
او متعلق د جعل خو به امر محقق بنفسه وی؟

چی مرادمی له اتصاف دامفاد دهیئة ترکیبی ده چی دامنشاء او محکی عنه
نهیی ده چی الماهیة موجودة چی هغه وجود رابطی ده انضمام خارجی ده هغه
ترتیبی محقق ده یعنی اتصاف دماهیة په وجود سره په نفس الامرکی دانو اتصاف
محکی عنه کی ملحوظ ده جاعل لره په تبع دطرفین سره وقال فی التحریر واستدل
مشائیون علی حقیقة الجعل المؤلف وکون الاثر بالذات هو الاتصاف بان علة الاحتیاج
الی الاتصاف اذهی عندهم الامکان وهی کیفیة النسبة وهی لیست الا الاتصاف
فیکون المحتاج بالذات هو الاتصاف اذ هو لایکون الامافیه علة الاحتیاج وهی لیست الا
الاتصاف فیکون اثرًا بالذات لکونه ماهو محتاج بالذات ورد الاشراقیون بمنع کون
الامکان علته الاحتیاج بل الحدوث وهومن کیفیات الماهیة ولوسلم فبنمع کونه من
کیفیات النسبة بل من کیفیات الماهیة اذهوسلب التقرروسلب ضرورة اللاتقرروهو من
کیفیات الماهیة الخ نو حاصل دمشائیون ددلیل دادی چی اثر دجعل بالذات هغه ده چی
هغه محتاج بالذات وی محتاج بالذات هغه ده چی په ده کی علة دا حتیاج وی علة
داحتیاج امکان ده امکان یوجهة له جهات دقضایا وو دجهات دقضایا وو عارضیژی
نسبه یعنی نسبة ته نسبة خود غه اتصاف غیر مستقل ده نو دا اتصاف اثر دجعل بالذات
او مقصود بالذات ده په جعل سره لکه رنګریز چی جامی ته رنګ ورکوی نی جامه
مقصودوی نی رنګ بلکه دا انضمام ده رنګ یه مقصودوی وجامی ته دا اتصاف دجامی
په رنګ سره دایه مقصودوی دَ دِی دغه جواب ډیرضعیف ده په تحریرکی چی علت
داحتیاج حدوث ده الخ ځکه دامور محکی ثابته کړیه ده چی علت داحتیاج دممکن
او دجعل ته امکان ده نه حدوث ده نه امکان بشرط حدوث ده نه حدوث بشرط امکان ده نه
امکان او حدوث دواړه دی ځکه علة داحتیاج به ترجعل له مخه وی حدوث له جعل
نه وروسته ده او بل امکان نقیض دوجوب او دامتناع ده دغه دواړه علة داستغناء دی له
جعل علة نو نقیض ددوی چی امکان ده دابه علة داحتیاج وی وجاعل ته ددی تفصیل
په ډیرسوینده حتمایه مطالعه که نو اصلی جواب داشراقیون له طرفه ومشائیون ته داده چی
اګرکه علت داحتیاج وجاعل ته امکان ده په دی کی هیڅ شبهه نسته لکن امکان
دوه مصدری ده چی یو جهة له جهاتو دقضایا وو ده او نسبة ته ورعارضیژی چی اتصاف
دی او مصداق دامکان مصدری ده چی داماهیة له لیس وایس ته راوزی ددی علة داحتیاج

هم امکان ده لکن مصداق دامکان مصدری ده ځکه ممکن په هروقت کی محتاج ده وجاعل حق ته نومصداق او معنون او معبرعنه خوقوی ده پرتعبیراوعنوان باندی داقوی جواب ده وفی التحریرواستدل الاشراقیون علی حقیقة الجعل البسط وان الاثربالذات نفس الماهیة بانهاانکانت اثربالذات فهومطلوبناوانکانت اثرابالتبع یلزم تأخر المعروض عن العارض اوالطرف عن النسبة وان لم تکن اثراصلایلزم کون الممکن واجباولماکان مختارالمصنف مذهبهم اقتصرعلی المفعول الواحدبناء علی حقیقة جعل البسط تشریح یه داده چی دماهیة یعنی داتقرراوجود حقیقی اثردجعل بالذات ده که بالعرض اوبالتبع ده که اثردجعل نده که اثردجعل نسی ممکن واجب سو انقلاب په موادوکی راغی داناروادہ اوکه اثردجعل بالذات سی خوځموږمدعی ثابته سوه جعل بسط سواوکه اثردجعل بالعرض سی بالذات نسی نوبالذات بیاا تصاف وی چی نسبة داتنزاعی ده اوماهیة به بالعرض وی نوخوتاخردطرف له نسبته راغی تأخردمنشی له انتزاعی راغی داناروادہ اوکه اثربالذات وجودسی چی عارض ده اوبالعرض تقرراو ماهیة سی چی معروض دی تاخرد معروض له عارضه راغوداهم نده صحیح داتقدم دمعروض پرعارض دایوقسم ده له تقدم ذاتی څخه:

دغه تقدم ذاتی دری اقسام لری

یوتقدم دعلة پرمعلول ده، بل تقدم دمعروض پرعارض ده، بل تقدیم دزمان پرزمان چی په عروض کی یه نه واسطه فی العروض وی نه قسم ثانی دواسطه بالثبوت وی اوتقدم ذاتی یوله هغواقسام دتقدمات دی دلته تقدم ذکرسوبایداقسام یه تشریح کوتقدم (۵) اقسام لری حصریه په دا(۵) کی استقرائی ده یو متقدم بالزمان ده چی قبیلیة یه له بعدیة سره نه جمعه کیږی په جمع دائمی سره دا(۲) قسمه لری یوبالذات لکه تقدم دبعض اجزاء دزمان پربعض آخربل بالعرض ده لکه تقدم داب پرابن بل متقدم بالطبع ده چی ممتنع وی بالذات تحقق دمتأخراوتقوم دده بیله مقدمه مگرتحقق دمقدم نوی ممتنع بی له متأخره دانوپرعلة فاعلی غایی مادی صادقیږی پرعلة صوری هم صادقیږ ی ځکه تحقق دمعلول بی له علة صوری ممتنع دبالذات اوتحقق دعلة صوری بی له معلوله غیرممتنع دبالذات اوهغه امتناع چی متحققه ده هغه امتناع بالغیرده منافی له سلب دامتناع بالذات سره نه ده امتناع بالغیرده نوسوال دفعه سوچی تعریف غیرجامع دعلة

درج سونو متقدم بالطبع داده چی نه وی ممکن داچی موجود متاخر سی
وجود نه وی سره له متقدم او یا به دا متقدم قبلیة لری نو به علة معده ته
وجود معد چی مقدم دمعیة له معدله سره نه لری چی دا متأخر ده بلکه وجود
مقدم ده پر معدله ځکه معد عبارت ده له هغه شی چی عدم دده لره وروسته له
دخل وی په ایجاد د معلول کی لکه حرکت لپاره دتحصیل دمطلوب.

متقدم بالزمان درداخل سو لکه تقدم دا مرپرغد...؟

په زمان کی محال دوجود دبعض اجزاؤ دزمان متقدم بی له وجوده دبعض
دزمان مقدم بی له وجوده دبعض اجزاء دزمان متأخر او دلته ممکن ده چی متقدم
موجود وی متأخر دی نه وی موجود او علة معده راداخل سو ولی خو موږ وویل یا به
سره لری متقدم متأخر یا به متقدم قبلیة لری نو معد هم قبلیة لری پر معدله باندی
معد واجبه دی استعداد دشی لره استعداد شی ته کون دشی بالقوه القریبه للفعل
بعید نو یه جمعیت د وجود بالفعل متنع ده.

دا قید به دی وایو چی دا مقدم به مؤثر نه وی په وجود د متأخر کی نو به علة فاعلی
درج سی...؟

کدی مراد په غیر مؤثر هغه مؤثر وی چی مستجمع شرائطو د تاثر لری بتمامه
ارتفاع د موانع لره وی بیا خو قید ته ضرورت نسته ځکه د هغه خو امکان د وجود بی له متأخره
نسته دلته خو نسته یا خو متأخر له متقدم سره معیة لری یا به مقدم قبلیة لری
دلته خو قبلیة محال ده ځکه علة چی جامع سی تو لو شرائطو د تأثر لره او ارتفاع
موانع لره بیا ددوی په مابین کی قبلیة او بعدیة زمانی نسته ذاتی به البته وی ولی چی
مکمل سی معلول ورسره موجود ده فی الحال قبلیة دمتقدم بعدیة ده
نسته ولی په مابین دعلة تامه او معلول کی تلازم دا و متقدم بالطبع خو
چی موجود سی بی له متأخره بالطبع او که دی مراد په متقدم بالطبع ... چی
... وی فی ... دا قید د غیر ... ځکه ... غیر مستقل
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

الجمله په تعریف د متقدم بالطبع کی راوړی لپاره دخروج د متقدم بالعلیلیة اومراددی له نفی دمؤثرنفی د داسی مؤثروی چی هغه علت تامه دفعل وی اوجامع وی ټولو شرائطودتأثرلره اورفع دټولوموانع لره نودهغه خوامکان ددغه نسته چی مقدم دی وی متأخردی نه وی بلکه ددوی په مابین کی تلازم ده اوپه متقدم بالطبع کی خوداسته چی مقدم دی وی لکه واحدمتأخردی نه وی لکه اثنین نوخومقدم بالعلتیة خارج دی بیاپه قید د غیرمؤثرباسی تخریج دمخرج راغی نودانقیه ته ضرورة نسته استدراک راځی اوهم تخریج دمخرج راځی اوکه غیرمؤثرفی الجمله واخلی بیاتعریف دمتقدم بالطبع جامع سو(۳) متقدم بالشرف لکه تقدم سید نا ابوبکرﷺ پرسیدنا حضرت عمرابن خطاب ﷺ (۴) متقدم بالرتبة ده هغه څوک ده چی نزدی وی په نسبة ومتاخرته ترمبدء معین درتبی مبدء که حسی وی که عقلی وی لکه ترتیب دصفوفوپه مسجد کی منسوب الی المحراب دامثال درتبی حسی ده او لکه ترتیب داجناس اوانواع اضافیه ووپرطریقه دتصاعدپه اجناس کی یاپرطریقه دتنازل په انواع کی اوسنومتقدم بالرتبه دوه قسمه لری یوقسم یه وضعی ده که ترتیب په وضع سره ووبل یه طبعی ده که ترتیب په طبع سره وواول لکه ترتیب دصفوفودوهم لکه ترتب داجناس دلته په صفوف اومحراب کی ترتیب مختلف کیږی په اعتبارسره که له محرابه شروع سی نوصف اول متقدم ده اوکه له دروازی شروع سی بیاصف آخرمقدم دترتب داجناس لکه تقدم دجسم مطلق پرجسم نامی دنامی پرحیوان دحیوان پرانسان په نسبة دمبداء معین ته چی جوهرده چی جوهرورته مبدء معین کی اوکه انسان ورته مبدء معین کی نوحیوان مقدم ده پرجسم نامی جسم نامی مقدم ده پرجسم مطلق جسم مطلق مقدم ده پرجوهرځکه ترتیب مختلف کیږی په حسب داختلاف دتعین دمبدء سره اوجنسیت دجنس اضافی په نسبة وماتحته ته وی نواجناس تساعدلری جداترتیب یه داده پرسله دتصاعداونوعیة دنوع اضافی په نسبة ومافوق ته ده نوپه انواع اضافیه ووکی تنازل وی ترتیب پرطریقه دتنازل دمقدم بالعلیة ده هغه فاعل مستقل بالتأثیرده چی مستجمع وی ټولوشرائطو دتاثیرلره اوارتفاع دموانع لره یعنی رفع دموانع لره دانوعلة تامه ده دانورعلل ناقصه دی په تقدم طبعی کی داخل دی.

... فاعل مستقل بالتاثیر خو عام ده هغه فاعل ته هم شامل ده چی له ده سره شی
... شرط او ارتفاع د موانع او هغه ته هم شامل ده چی دغه شیان نه لری لکه واجب
... په نسبة وعقل اول ته او دا تفسیراً خو مختص په اول پوری ده نو دا تعریف جامع
... جب الوجود خارج سو سره له دی چی واجب الوجود علة تامه دی متقدم بالعلتیة ده
... اول باندی ؟

... مراد له استجماع د شرائطو او له رفع د موانع دا ده چی ده لره به حالة منتظره نه
... تاثیر دده په معلول کی دا مشهور تعریف د متقدم بالعلیلیة ده ځوک یه دا سی
... کوی چی متقدم بالعلیلیة فاعل ده مطلقاً که مستقل با تاثیر وی په متاخر کی
... نوی مستقل پر دغه تعریف تقدم د فاعل غیر مستقل بالطبع ده نه بالعلیلیة نو متقد
... مشهور تعریف تقدم د فاعل غیر مستقل بالطبع ده نه بالعلیلیة نو متقدم په نزد
... مشهور یعنی متقدم بالطبع په نزد د مشهور تعریف اعم ده تر متقدم بالطبع په نزد د ابل
... چی د صاحب المحاکمات ده او متقدم بالعلیلیة په نزدد مشهور تعریف اخص ده
... متقدم بالعلیلیة د صاحب المحاکمات او متقدم بالعلتیة په نزد د مشهور تعریف اخص
... متقدم بالعلتیة د صاحب المحاکمات ، او تقدم بالعلتیة، او تقدم بالطبع ته دواړو ته
... بالذات ویل کیږی یعنی دا تقدم بالذات علاحده تقدم بالذات تقدم د محتاج الیه
... محتاج که محتاج الیه علة تامه وو محتاج ته تقدم بالعلیة ده والا تقدم بالطبع ده
... ځوک دا تقدم بالذات خاص دا تقدم بالعلتیة ته وائی او دا تقدم د محتاج الیه پر محتاج
... ته تقدم بالذات نه وائی دا تقدم د معروض پر عارض دیته هم تقدم بالذات وائی
... تقدم د اجزاؤ د زمانی پر زمانی باندی لکه تقدم د امس پر غد دیته هم تقدم بالذات
... په عروض د تقدم کی یه نه واسطه فی العروض سته لکه د اب تقدم پر ابن په واسطه
... د اب پر زمان د ابن او تقدم بالعلتیة ته او تقدم بالطبع ته هم تقدم بالذات وائی
... تقدم بالعلتیة ته لکه د الله ﷻ پر مخلوق دیته هم تقدم بالذات وائی او سنو چی
... دا پنځه اقسام پیدا کړو دا تقدم مشترک لفظی ده که معنوی ځوک یه لفظی بولی
... محققین ځوک یه معنوی بولی ځوک یه کلی مشکک بولی ولی دا قسام په معنی
... کی اشتراک سره لری لکن تساوی نه سره لری ځکه تقدم بالعلتیة اولی ده تر تقدم
... ځکه احتیاج وعلة موجبه ته اولی ، اقوی ده تر احتیاج وعلة غیر موجبه ته وتقدم
... بالعلتیة والطبع اولی او اقوی ده تر دا نورو تقدمو ځکه په دا نورو کی متقدم

عرحرکتب

متقدم بالعلية و الطبع کی متقدم بعيه په متقدم بالعلية و الطبع کی
متخرکيد ی سی د رو دد سرد به بقد د متقدم بعيه په متخرو گرځوی نو دغه کلی مشکک ده
د نده رو چی متقدم سرد به بقد دد بعيه متخرو گرځوی طلاق هم کيږی نو په هغه
وپړدغه تقدم طبعی وتقدم بالعلية ندی دتقدم وجودی (د) قسمه کړيده په رُقم
يـــ غوچی کی هغه دتخر حشيه دد ود تقدم رقه دد تقدميه دتقدد سو ل کيږی
کی وتخريه (٢) قسمه کړيدد په حشيه کی دتقدد هر وچی هرڅو قسم ډری هغه بل به هم
[redacted] تقدم وتخرخو سرد متضـنين دی د
دغونه اقسم ډری؟ نو صحی جو بدد ده
[redacted] په رُقم دتقدم کی اقسم دوجودی ذکردی چی تقدم طبعی اوذاتی ده نوتقدم
(د) قسمه ده اودتخريه حشيه کی مقسم ذکرده چی وجودی ده مرجع سره متحده ده
دانورتوجيهت دانوشتی پرايـــ غوجی تونی مصنوعی دی اصلی جواب يه دغه ده

قوله فی التحريرفی صفحه (٢١) حشيه (٣) هذا ذاکن الجعل متعلق بالذات بالو

جود دامذهب دصدرالدين شيرازی داشراقيون اومشائين مذهبونه په يوڅودلائلو باطله وی يوله هغودادليل ده که ماهية بقوام ذاتهامفتقروجاعل ته سی يوخوجاعل ورته مقوم سو فی نفسهادانده صحيح ځکه جعل له علل خارجه ووده اوسره له دی چی موږتصور دماهية کووسره له ذهوله اوغفلة له تصوره دفاعله داجواب ډيرضعيفه ده ځکه فاقرية دماهية جاعل ته فاقرية دصدورية ده اوفاقرية دماهية ذاتی ته فاقرية په تقوم اوتحصيل کيده خوځلوردليله نورلری تول ډيرضعيف دی اودمشائين مذهب په دغه وړباطله وی چی اتصاف امراعتباری انتزاعی داواثردفاعل موجودبه امر موجودوی بل (۴) غيرمشهورمذهب په جعل کی دمولوی محمدشاه ده هغه وائی اثرجعل بالذات اتصاف دوجودده په ماهية سره عکس دمذهب دمشائيون ده وای چی يووجودمصدری اعتباری ده بل وجودحقيقی په معنی دمابه الموجوديته ده داپه ممکن زائدده ځکه ممکن موجود لغيره ده نومصداق دحمل دوجودمصدری پرممکن امرزائدده باندی اوپه الله ﷻ کی عين ده ځکه هغه موجودلذاته ده نوواجب وجودحقيقی قائم بذاته ده عقل انشراع له دغه وجودحقيقی دماهية کوی فی حد نفسها حمل کوی پردغه ماهية وجودمصدری چی مأخذله نفس دغه وجوده څخه ده نوصفة د ماهية حقيقة موجودية مصدری داو مقدم باندی بالذات وجودحقيقی ده نونفس ماهية اثرجعل نده امراعتباری داو وجودمصدری هم امراعتباری داثرجعل نده اواتصاف

علی تحریر کندیا

وجود مصدری سره خو اشراقیون باطل کړیده او نفس دغه وجود هم اثر د جعل
کیږی لضرورة الا متیاز بین الخالق والمخلوق نو اثر د جعل اتصاف دوجود
په ماهیة اعتباری سره دانو دیر ضعیفه مذهب ده مشهور مذهبونه دجعل
او مشائیون مذهبونه دی اشراقیون (۱۰) دلائل ویلی دی پرخپل مذهب
(۹) دلائل پرخپل مذهب ویلی دی اشراقیون (۹) جوابونه مشائیون ته
مشائیون (۱۰) جوابونه اشراقیون ته ورکړی داټول خوطالبه وروره دماغ
وی یودلیل دمشائیون اویوداشراقیون اویوجواب داشراقیون مشائین ته
ته ویلی یو څه به لادرته تشریح کم بالاکافی ده نواصلی اختلاف په اثربالذات
اشراقیون اثربالذات ماهیة بولی داوجود مصدری او اتصاف غیرمستقل دااثران
بالعرض بولی مشائیون اثر د جعل بالذات دااتصاف غیرمستقل بولی داماهیة
مستقل او وجود مصدری دااثار د جعل بالعرض بوولی داشراقیون بل دلیل ده
د تنها و جعل بسط ته ده ولی هرشی ی فرض کی مجعول که وجود وی که اتصاف
هریوفی نفسه ماهیة ده نو به یا جعل بسط تعلق پوری نسی نوخو جعل بسط ثابت
په جعل مؤلف تعلق ترپوری نسی نوخو اتصاف د دغه ماهیة به په بل وجود کوی
اتصاف او وجود بیا هریوفی نفسه ماهیة ده بیا به یا جعل بسط تعلق پوری لری
مؤلف پر اول شق مدعی ثابته سوه پردو هم شق به اتصاف د دغه اتصاف په وجود
هله جرآیا تسلسل راځی یا جعل بسط ثابتیږی د دی جواب مشائیین ورکوی چی
جعل بسط ته هلته راځی که دلته شی بسط وای متعلق د جعل بالذات وای
بالذات وای او دغه سی خونده څکه پرتقدیر د جعل مؤلف خو اثر بالذات د جعل
جملی ده اجزاوی په متعلق د جعل بالعرض دی بل دلیل داشراقیه وو داده چی که
مؤلف سی نوخو مجعول او مجعول الیه غواړی مجعول خو ماهیة ده او مجعول الیه
نو مجعول به امر عینی وی او وجود خو امر اعتباری ده جواب یه داده چی مجعول
امر عینی وی هغه خو ماهیة دا امر عینی ده او وجود خو مجعول نده هغه خو مجعول الیه
مجعول الیه عینیة نده شرط (۳) دلیل داشراقیون داده چی وجود معنی مصدری ده
حمل یه په ممکن کی دا ماهیة ده یعنی دا تقرر له دی حثیة چی ته مستند و جعل
ته یی خو فرضاً کته دا ماهیة مستغنی کی له جعل فی نفسها نو خو حمل
راغی پر دغه ماهیة په مرتبه دذات کی نو خو ممکن واجب سوا و تاسو خو ماهیة

Maktaba Tul Ishaat.com

علی تحریر کندیا

اعراض کندي

جواب مصداق دحمل اتصف بولی اثر جعل کوی مستغنی نه جعل من حیث هی نه جعل دجعل ته کی استناد من حیث دوجود په ممکن کی دماهیة ده چی مستند به وی وجعل نه جعل من حیث الذات وی اوکه من حیث نوجود وی او واجب ده چی مستغنی به وی من حیث هی مستغنی وی او من حیث الذات ومن حیث الوجود نو ماهیة چی من حیث الذات وفی الوجود محتاج وی جعل ته نو یے که صدق دوجود پر ماهیة کیږی مصداق دحمل دوجود په مرتبه الذات چی دا ماهیة واجب سی اوکه یے دا ومنه چی مؤلف کی ممکن کی دا ماهیة ده چی من حیث هی به مستند وی وجعل ته نو په جعل بالذات کی ده خو دغه ماهیة ممکنه من حیث هی مستند ده وجعل ته په ضمن دمستند مطلق جعل لری جعل مستقل به نه لری بالتبع خو لری بلکه نظر صحیح حکم کوی چی مصداق دحمل دوجود په ممکن کی پر ماهیة داده چی دا ماهیة ممکنه به من حیث الوجود محتاج وی مستند به وی وجاعل ته نه من حیث الذات او نه اعم په دی خبره پوهنه ضروری ده چی مرتبه دموجودیة غیر منسلخه ده نه مرتبی دتقرره داد وارو فریقین په نزد مسلمه خبره ده نو که ماهیة په اصل تقرر کی مستغنی وو له جاعله نو په صدق دوجود کی هم غنی مستغنی ده ځکه مصداق دوجود داتقرر دماهیة ده او که داتقرر بنفسها وو لکه په واجب کی نو صدق دوجود پر داماهیة هم لذاتها ده ځکه وجود له انتزاعیات ده افتقار او استغنا یه دمناشی وو افتقار او استغنا ده اول دلیل داشراقیو ن دغه آیة ده جعل الظلمات والنور دلته په مفعول ثانی نسته جعل په معنی دخلق ده ای خلق الظلمات والنور دغه قوی دلیل ده داشراقیون ترنورو دلائلو بل دلیل داشراقیه ووداده چی وجود مصدری خو نفس ضرورة دذات ده او وقوع دذات ده په ظرف ماکی امر زائد پر نفس ذات نده چی منضم وی ذات له نو جعل ده اتصاف جعل دصیرورة دذات ده او وقوع یه ده په ظرف ماکی نو داراجع ده وجعل دماهیة ده قوله الایمان به نعم التصدیق دلته یه د ترکیب تحقیق داده چی دغه الایمان مبتداء ده نعم له افعال مدح التصدیق یه فاعل بالمدح ده هو ورسره مقدر ده راجع ده ایمان ته هغه یه مخصوص بالمدح به جار مجرور تعلق ترنعم پوری نسی دا نعم فعل سره له فاعل بالمدح او سره له مخصوص بالمدح سره له خپله متعلق په تاویل دمفول سره خبر ده مبتداء ده چی الایمان ده بل ترکیب یه داده چی دالایمان متقدم یه مخصوص بالمدح لکه زید نعم الرجل دا فعل مدح نه نشته ده یه فاعل بالمدح غوږی چی معهود په جنس کی وی مبهم په

کی لکه الرجل بل مخصوص بالمدح غواړی هغه به هم په جنس کی معلوم وی
بعموم په شخص کی وی لکه زید او وروسته به وی دا مخصوص بالمدح نو به تعین
نه ابهام سی دا نو اوقع او امکن ده په ذهن کی ځکه شی چی یا رمبهم ذکر کی
او ترغیب یه وتعین او ذکرته په نفس کی پیدا سی یا چی یه تعین ورته وکوی
کی نه قرار او تمکن پیدا کی او کله دا سی هم وی چی مخصوص بالمدح له
ذکر سی فاعل بالمدح وروسته ذکر سی ابهام وروسته له تعین سی لکه زید نعم
مثال په قرآن کریم کی لکه ثلاثة فی الحج سبعة اذا رجعتم تلک عشرة کاملة
دغه وروسته مبهمه ذهن تګ بیرته هغه متعین ته کوی نو ګویا دا د متعین
سوا و مخصوص بالمدح چی وروسته ذکروی لکه نعم الرجل زید (۳) دری
یا دا مخصوص مبتدا ده نعم الرجل یه خبر مقدم ده او یا خبر دمبتداء یه
ده چه هو زید او یا دا مخصوص بالمدح مبتداء ده جزیه محذوف اعنی نعم
زید امدحه او دغه الف لام عهدی پر الرجل ده له روابط ده روابط خو څلور دی
چی تفسیریه مبتدا واقع وی لکه قل هو الله احد بل وضع د مظهر پر ځای د مضمر ده
الحاقة ما الحاقة بل ضمیر ده چی ترتهو لو روابطو اظهر او اقوی ده او بل الف لام
لکه په نعم الرجل زید کی دلته سوال ده په دا حاشیه نمبر (۱) صفحه (۲۲)
کی چی تصدیق جز خارجی دایمان ده ایمان یه کل د جز خارجی حمل پر کل نه
صحیح کیږی دخل حمل پر شکنجبین نه صحیح کیږی ایمان افعال وزن ده له امن ده په
کی اذعان ده حکم دمخبر ده او قبول یه ده متعدی په لام هم کیږی ځکه متضمن
معنی د انقیاد او اذعن ته لکه په دی آیة کریمه کی وما انت بمؤمن لنا او په باء سره هم
متعدی راځی ځکه متضمن معنی د اقرار او اعتراف لره ده لکه په حدیث شریف کی الایمان
ان تؤمن بالله الخ محققین وائی چی ایمان متعد بنفسه ده او په باء او لام سره چی
متعدی کیږی په تضمین سره معنی د اعتراف او اذعان لره تضمین شائع ده په کلام
عرب کی نو ایمان او تصدیق شرعی چی د مکلف به ده دا د امجرد اذعان غیر اختیاری
چی د تصدیق منطقی ده اوله مقولی دکیف ده ځکه دغه تصدیق منطقی غیری
حو کله ... لکه په دا آیة کی والذین آتیناهم الکتاب یعرفونه کما یعرفون

... وان فریقا منهم لیکتمون الحق وهم یعلمون وان الذین اوتوا الکتاب یعلمون انه

Maktaba Tul Ishaat.com

الحق من ربهم داسی نورڅکه کفارودعلیه الصلوة والسلام معجزی لیدلی اذعان منطقی یه درلوددا غیراختیاری مثلاپرلارڅی دود دی ولیدی یقین دی پر وجود داور راڅی که اورمنی او که اور نه منی نودغوکفارودا غیراختیاری تصدیق درلودلکن تصدیق شرعی چی ده اختیاری ده له مقولی دفعل ده انتساب ده تسلیم دزړه ده روزه زکوة حج جهادوغیره وغیره دایه امراة دی اواماراة دتکذیب به نه لری دامسلمان ده مثلاکه یوڅوک تصدیق لری پرجمیع ماجاء به النبی ﷺ دااعمال یه وی لکه لمونځ روزه زکوة حج جهادوغیره وغیره اواماراة دتکذیب به نه لری مثلاکه یوڅوک تصدیق لری پرجمیع ماجاء به النبی ﷺ اواقرارهم په کوی مګر زناردکفریه ترغاړه وی اویابتان ته سجدی کوی په اختیارسره داکافرده څکه رسول الله ﷺ داعلامات دتکذیب بلليه دی اودانکارنوایمان تصدیق دی بماجاء به من عندالله تعالی اواقرارده په ژبه سره په دغه ماجاء به سره خوتصدیق زوال نه لری اواقرارپه اکراه سره زوال لری اوپه خوب کی هم تصدیق باقی ده مګرذهول یه نه حصو نه راغلی ده اویاپه خوب کی ضددتصدیق نده زړه ته عارض سوی داهم تصدیق محقق بلل کیږی په حکم دباقی کیده علامه دتکذیب نده ورعارضه سویه نوایمان تصدیق اواقرارده دامذهب دشمس الآئیمة اوفخرالاسلام ده اومروی له امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله ده اودجمهورود محققین چی ایمان تصدیق دزړه ده اواقرارشرط ده لپاره داجراء داحکام په دنیاکی څکه تصدیق امرمبطن ده علامه غواړی پرداتصدیق اوکه څوک تصدیق لری په ژبه اقرارنکوی نوداسړی مؤمن ده عندالله څکه حقیقه دایمان لری اوپه احکام ددنیاکی مؤمن نده داهلته کی قدرة پرتکلم درلوداوتکلم یه نه په کاوونه پروجه داباء اومصرپرعدم اقرارسره له مطالبی داکافرده داله اماراة دانکارده اوکم څوک سی په ژبه اقراروکوی اودزړه تصدیق یه نه وی هغه په احکام ددنیاکی مؤمن ده اوپه نزددالله ﷻ کافرده دادشیخ ماتریدی امام المتکلمین الحنیفیه مذهب ده ډیرایاتونه دلیل لری دغه مذهب چی ایمان تصدیق دزړه ده اقرار یه شرط لاجراء الاحکام فی الدنیالکه دجنازی لمونځ اودفن یه په مقبره دمسلمانوکی اوسلام اونکاح وغیره یودا آیة دی اولئک کتب فی قلوبهم الایمان وقلبه مطمئن بالایمان ولمایدخل الایمان فی قلوبکم وقال نبی ﷺ اللهم ثبت قلبی علی دینک په نزددکرامیه وو ایمان دااقرار په کلمتی دشهادة ده په نزددنظام ایمان نفس اقرارده په شرط دتصدیق اودمعرفة اود جمهورود محدثین.

او فقهاء مذهب دا دئ چه عمل د تصديق د پاره اقرار دی، دا اعمال د ...
مذهب خکه ضعيف دئ چه اعمال ... ریادت لری نقصان لری او ایمان زیاته
نقصان نه لری ... په آیت کی په حدیث کی عطف د اعمال په ایمان راغلی دی
ان الذين آمنوا وعملوا الصالحات نو عطف تقاضا د مغایرت کوی چه معطوف
معطوف عليه کی نه وی داخل او بل ایمان شرط بلل شوی دئ لپاره د صحت د اعمال
مشروط په شرط کی نه داخلیږی اشتراط د شی نفس لره نه دئ جائز کقوله تعالی ومن
يعمل صالحا من الصالحات من ذكر او انثى وهو مؤمن دا اعمال لره مؤمن ویلی شوی دئ
کقوله تعالی وان طائفتان من المؤمنين اقتتلوا نو تحقق د شی بی له رکنه نه دئ
دا او څوک اعمال رکن د ایمان کامل بولی د مطلق ایمان رکن یه نه بولی یعنی د حقیقة
ایمان رکن یه نه بولی چی تارک یه غیر مؤمن وی لکه معتزله چی وائی نو دا ده
دوی په مذهب تارک د اعمال له حقیقته د ایمان نه خارجیږی او حقیقة د ایمان تصدیق قلبی
زیادة او نقصان نه قبلوی اصلی خبره دا ده چی اصلی ایمان کلی متواطی دئ صدق یه
په ټولو افرادو على السويه دئ او ایمان په اثارو کی کلی مشکک دئ هغه آثار چی په ایمان
اشرف المخلوقات مرتب دی داسی ندی لکه څوموره په ایمان چی مرتب دی ... یه وائی
چی ایمان معرفة دا څکه باطل دئ چی اهل کتاب معرفة درلود د نبوة د سرور کائنات
پیژنونه كما يعرفون ابنائهم مگر دوی کفار وو قطعا لعدم التصديق الشرعی الا ...
د امام الحرمين په نزد ایمان او تصديق عبارة دئ له ربط قلبی د انو امر کسبی دئ په
اختیار د مصدق ثابتیږی نو څکه ثواب ورکیږی او معرفة دیر خله بی کسب حاصلیږی
دا خو یو مجمل بیان ما در ته وکی په ایمان کی اصلی سوال خو دا وو چی تصدیق ...
... دئ حمل یه په ایمان نه دئ صحیح ددی دوه جوابه دی اول جواب دا دئ چی
... مذهب خو دا دئ چی ایمان یوازی تصدیق دئ اقرار یه شرط دئ نو حمل د جزء کل ...
... نه دئ لکه حمل په انسان د ناطق اوی دا دئ چی مراد می له تصدیق منطقی ...
... هغه جزء ... خو تصدیق شرعی دئ نه منطقی څکه تصدیق شرعی ... مقولی
... نه مقولی د فعل دئ او تصدیق منطقی نه مقولی د کیف دئ تصدیق شرعی
... او تصدیق منطقی نه مقولی د کیف دئ تصدیق شرعی ... دئ او تصدیق
... ... په مطلق حمل ...

ـې جعل بسط ته راجع ده په اول شق پرهغه چا اعتراض ده چی له الله ﷻ منکرین دی په دوهم شق کی پرهغواعتراض چی له مطلق جعل منکرده په بخت اتفاق قول کوی له جاعل اوله مؤثره منکرین دی هغه دمنکرین دلائل می درته ویلی دی درمطالعه یه که

وفی التحریرفی صفحه (۲۲) واثبت اهل الحق ان کل ممکن موجودبسبب موجد والا یلزم الترجیح بلامرجح بناءً علی ان ذات الممکن لایستدعی الوجودولاالعدم فلوتعین احدهمابدون الآخر بلاسبب موجدیلزم ترجیح بلامرجح یردعلیه ان للمخالف ان یقول ان کل جزء سابق من السلسلة الممکنات مرجح للجزء اللاحق الخ داتحقیقات په اولوورقو

کی مادرته تیرکړوچی (۳) مادی دی یودضرورة الوجودوالوجوب ماده ده چی ﷻ ده مستغنی ده له جاعله بل دضرورة العدم ماده ده چی دمتمنع لذاته ماده ده لکه شریک الباری یااجتماع النقیضین یاارتفاع النقیضین داهم مستغنی ده له جاعل څخه بل دسلب ضرورة الو جوداوسلب ضرورة العدم ماده ده چی نقیض دالله ﷻ اودشریک الباری ده اومفتقرده وجاعل ته چی داماده ده ممکن ده اونقیض ده دالله ﷻ اوشریک الباری ده نواحدله نقیضین چی علة لپاره دیوشی وی نقیض آخربه علة لپاره دنقیض دهغه شی وی الله ﷻ اوشریک الباری خونقیضین دممکن دی هغه علة داستغنادی له جاعل نوبه ممکن علة ده افتقاروی وجاعل ته نوکل ممکن مفتقروجاعل ته ده ولی دممکن خونه وجود ضروری ده لکه دالله ﷻ او نه عدم ضروری ده لکه دشریک الباری بلکه وجودیه هم جائزده عدم یه هم دواړه متساوین دی نوچی دیوه ترجیح راځی مرجح غواړی مثلاممکن موجودده ولی معدوم نده عدم خویومقدم ده بل عدم اسهل دنه سبب غواړی نه شرط نه علة نه معدنوداخوترجیح دمرجوح راغله داخوجوازنلری جواب جزسابق دسلسلی دممکنات مرجح ده وجوددجزلاحق ددی ردهغه اول جزیه جانب دماضی کی مثلالکه ادم علیه الصلوة والسلام دهغه مرجح څوک ده جواب سلسله په جانب دماضی کی غیرمتناهی بولم ردیه داده دامجموع سلسله من حیث المجموع قطع نظرله اجزاوو دد غی مجموع مرجح ده وجودڅوک ده ترعدم جواب دمجموع وجود خوبعینیه وجوددا جزاووده چی په اجزاووکی ترجح بلامرجح نه راغله په مجموع کی هم نسته جواب نوخوتحقیق دمابالعرض راغی بدون مابالذات یعنی تحقیق دعرض راغی بی موضوع بی جوهره تحقق دمعلول راغی بی علة داندہ جائیز څکه دممکنات هرجزما

...ض سوا وبل افاده دمساوی مساوی ته راغله او بل ممکن جاعل سود ...
...دله یو بله فرقه ده هغه وای جاعل سته الله ﷻ ده لکن غایه نه لری نو کی له
...هغه علة غایه او غرض مراد وی چی په ذهن کی علة وی په خارج کی معلول وی
...هغه په راجع وی فاعل ته دا خو الله ﷻ نلری بیا استکمال دالله ﷻ په غیر راځی
...اده او که دی له غایه حکم مصالح منافع مراد وی نو هغه خو الله لری هره زره له
...له پر حکمو پر مصالحو پر منافع لاتعد ولاتحصی وو مرتبه ده مرتب پر فعل یا به
...ل دده لپاره وی فاعل به فعل د دغه شی وسیله ګرزوی دپاره دحصول دده کصنع
...لجلوس علیه دا علة غایه ده او علة باعثه ده او غرض ده او یا به فعل لپاره دده نه
...کن پر دغه فعل بله فائده مرتبه وی مغایره له هغه چی دهغه لپاره دا فعل وی دیته
...نه مصلحة منفعة ویل کیږی لکه درخته چی دسایی لپاره کښیږدی پر مرتبه میوه هم
...یا به علة غایه سی ده دا میوه حکمة منفعة مصلحة ده د غایه او مصلحة فرق داده
...چی واقع سی لپاره د حصول دشی دغه شی ته غایه ویله کیږی او که فعل نه وو واقع
...لپاره دحصول دده بلکه مرتب پر دا فعل سوه بی له قصده دتحصله دده دیته
...منه ویل کیږی دمذاهب اختلاف راغلی ده په تعلیل دافعال دالله ﷻ کی معتزله
...چی افعال دالله به حتما معلل په اغراض وی ځکه فعل خالی له عرضه عبث ده له
...نه منزه ده نو بی حتمًا په فعل کی غرض وی راجع به وی وغیر ته چی نقض نه سی
...لله، وائی مذهب دفقهاؤ داده چی تعلیل دافعال دالله پاک په اغراض واجب نه ده
...رتع ده تفصلا واحسانا ځکه افعال دالله پاک صادردی له الله لپاره دمصالح
...تفضلا واحسانا لکه چی صدر شریعت په توضیح کی ویلی دی چی افعال دالله
...س دی په مصالحو دعبادو سره څو زیه نزدمګر اصلح دعبد واجبه نده پرخدای
...ولا للمعتزلة او دا قول چی وای افعال الله ﷻ غیر معلل دی دا ضعیف ده ته دی
...کوی چی بعثة دانبیاء علیهم الصلوة والسلام چی راغلی ده لپاره دا هتد .. دخلق
...معجزات چی یه الله پاک کړیده لپاره دتصدیق پر نبوتو ددوی څوک چی
[illegible] دوی هغه نو کو [illegible] نبوته کوی او هغه نه تعسیله چه [illegible]
[illegible] په غرض [illegible]
[illegible] چی [illegible] فعل [illegible]
[illegible] چی [illegible] فعل [illegible] موجود [illegible]

Maktaba Tul Ishaat.com

انیق وی فعل لره تر عدم کی وجود او عدم علی السویه وی په نزد د فاعل په الیقیة او
نیة کی او یه عدم انیق وی تر وجود په نزد د فعل بیا نو کله مالاجله فعل ورته ویل
یږی نو چی وجود یه انیق سو په شی پوری نو خود کمال د دغه شی سو ځکه غرض کمال
په ره د فعل وی نو چی افعال د خدای پاک لره غرض ثابت سو نو خود غه غرض کمال سو
لله ﷻ لره نو تحصیل یه بالفعل استکمال په غیر سو نو مستکمل بالغیر حتمًا ناقص وی
وی حد ذاته.

سوال:— فعال د خدای پاک دی لپاره د ایصال د نفع سی وغیر ته نو بیا استکمال په غیر نه
لازمیږی ځکه ایصال د نفع اولی او الیق ده په غیر پوری کمال د غیر ده نه د الله ﷻ

جواب:— چی دا ایصال د نفع او عدم ایصال که متساویین وی په لیاقة اولویة کی په
نسبة والله ﷻ ته او یا یه عدم الیق وی تر وجود بیا نو کله مالاجله الفعل بلل کیږی او که
دغه سی نوی نو خو استکمال په غیر راغی صدرالشریعت په توضیح کی ویلی دی چی
دا جواب ضعیف ده ځکه دا نه منو چی که مستوین وو په نسبة و ده ته نو مالاجله الفعل نه
بلل کیږی او نه داعی و فعل ته بلل کیږی او نه غرض د ده بلل کیږی او ترجح بلا مرجح
نسته ځکه دا رواده چی دا اولویة دی په نسبة و عبادو ته مرجح وی اصلی خبره دا ده چی
الله پاک فاعل مختار ده نو دا رواده چی نفس اراده د فاعل مختار مرجحه سی لپاره
دا حدله مقدورین کڅه هم دا لته داعی نوی واحد له دوی ته لکه (٢) دوی قدحی یعنی
دوی پیالی دکی له اوبو تږی لره یا دوی فتیری وږی لره مرجح یه اراده ده دا جائع
او عطشان ده.

دوهمه ظننه نه حکمتونه ولي چی افعال د دالله ﷻ معلل په اغراض او په غایات نه دی
چی هغه مبائن وی له ذاته دالله ﷻ سره بلکه ذات د دالله ﷻ علة غایی ده ټولو اشیاؤ لره
ده نو دوی منکرین له علة غایی مبائنه دی نه له علة غایه او غرض مطلقا دلیل دا ده چی
غایه سلب ده له فعل د خدای پاک ځکه هغه فاعل چی فعل لپاره د غایه کوی هغه ناقص
وی ځکه د ده مقصد وجود د دغه غایی وی نو خودی مستکمل په وجود د دغی غایی
سو او بل یه فاعلیة تام سو په ماهیة د دغی غایی سره نو خودی من حیث ذاته ناقص سو په
فاعلیة خپل کی حق مذهب هغه اول ده ځکه الله پاک تام ده بذاته واحد ده بذاته او کثرة نه
لری افعال لره یه غایه او غرض نسته بل لذاته فعل ده او غایه د وجود لره **قوله**
والاعتصام به حبذ التوفیق ای بالله تعالی او بصفته تعالی او بالجعل البسط او مطلق

توفیق فی اللغة توجیه الاسباب باسرها نحو المسببات
شرعاً لایسمی الشر توفیقاً بل خزلان وفی اللغة توفیق ایضاً
... له معنیین سلامة الاسباب والالات الخ اعتصام مخصوص بالمدح
... لکه زید نعم الرجل پرهغه مذهب چی تقدیم دمخصوص ته جوازورکوی
... په مخکی درته تیرسو په نعم التصدیق کی اوذا د اسم اشارة ممیزده توفیق یه
... په دهغه چاچی تعریف دتمیزته جوازورکوی اویادا موصوف ده التوفیق یه
... موصوف سره له صفة دافاعل بالمدح ده اعتصام مقدم یه مخصوص بالمدح ده
... مخصوص بالمدح محذوف ده اعتصام مقدم مبتدا. ده حبذا التوفیق داجمله انشائیه
... دمقول یه خبرده اویایه دتمیزیة پرصورة الف لام عهد ذهنی ده په قوة دنکیری
... وصفتیة پرصورة یه عهد خارجی ده توفیق وسع طاقة قدرة استطاعة دا ...
... په دغه عباراتوکی چی توجیه الاسباب نحو المسببات.

دلته اسباب هم جمع ده اومسببات هم جمع ده نوتقابل دجمع چی له جمع سره
... تقسیم یه پرافرادو کیږی لکن القوم رکبوا دوابهم نوهر سبب لره سبب واحد ...
... یو سبب لره اسباب شتی وی لکه ضوء سبب یه لمر هم ده برق هم ده ...
... ؟

چی پردواړو جمعو الف لام جنسی داخل ده جمعیة یه وربا طله کیږی ... جنس سبب مراد دی.

فی الحاشیه نمبر (۲) صفحه (۲۲) فی التحریر ان القدرة فیهامذهبان الخ
... قدرة ...
[illegible]

وکه ترزمانی دفعل نوی باقی وجود
جوهر ده عرض ماقام به دعرض نسوای کیدلای
دفعل بی قدرته راغی یعنی وجود دمعلول بی علته راغی دانرو ده قدرة یو عرض ده
[illegible] یه تخلیق کوی په حیوان کی چی به هغه فعل دفعل اختیاریه ووکوی دا نو علة
عادی دفعل ده جمهوروائی شرط دادفعل ده علة نده یعنی شرط عادی ده پرده موقوفه
وی تاثیر دفعل عادتًا لکه ملاقاة دلرگوله اوره سره په احراق کی نو داقدرة یو صفة ده
چی [illegible] پاک یه تخلیق کوی په وقت دقصدده اکتساب دفعل کی وروسته له
سلامتیٖ داسباب اوالات کی قصد دفعل دخیروکاووخدای پاک تخلیق دقدرة دفعل
دخیروکاوونو داعبد مستحق دمدح سی په عاجل کی اوثواب سی په آجل کی اوکی
قصد دفعل دشروکاووالله پاک خلق دقدرة دفعل شروکاوونو داعبد ضنع کونکی
سوقدرة دفعل دخیرته نومستحق دذم سوعاجلا اودعقاب سوآجلا دا استحقاق دذم
اوعقاب ځه کیږی داله جهته داضاعته دقدرته دفعل خیره نوځکه ذم دکفاروویل سوی
بانهم لایستطیعون السمع داله جهته داضاعته دقدرته دفعل الخیر والاّ داعدم
داستطاعة ازلی ده د دوی له قدرته خارج ده دمعتزله وومذهب داده چی قدرة به ترفعل
مخکی وی نه وروسته کیږی نه ورسره معی کیږی په زمانه کی ځکه بیالازمیږی تکلیف
بمالایطاق ځکه مکلفیت یعنی امربه ایمان اوپه لمانځه وغیره داحاصل دقبل ترفعل
کافرمکلف دماموره په ایمان تارک الصلوة ماموراومکلف ده پداصلواة وروسته له
دخوله دوقته نوکه استطاعة نه وی تکلیف دعاجز راغی دانارواده نو به قدرة ترفعل له
مخه وی ترزمانی دفعله به باقی وی قیام دعرض په عرض پوری په وجود کی رواده چی
دیوه عرض وجود بی له بله عرضه نه راځی لکه دسرعة اوبطوئة وجود بی حرکته نه راځی
اوسرعة اوبطوئة هم عرض ده اوحرکت هم عرض ده وهغه نرواچی ده هغه قیام دعرض
په عرض پوری ده په تحیز اومکان کی دنروده لکه مخکی چی می تشریح درته وکړه
ځکه تحیز بذاته عرض نه لری بل چاته به ځنگه تحیز سی په ممتنع [illegible] لکه اجتماع
دنقیضین یاارتفاع دنقیضین په دغو [illegible] مکلفیت عقلا [illegible] فعل [illegible] پاک
معلل په اغراض ندی اوشرعًا [illegible] په ممتنع [illegible] لکه خلق دجسم
[illegible] دکافرباطاعة دعاصی په دغو مکلفیت هم [illegible]
ممتنع لغیره په ممکن لذاته [illegible]
[illegible] مکلفیت هم عقلا رواده هم شرعًا [illegible]

...مرلپاره دتعجيز ده نه لپاره دمكلفيت او په دې قول دالله ﷻ كې ﴿ربنا لا تحملنا ما لا طاقة لنا به﴾ دلته مراد له تحميله مكلفية نده بل ايصال د مالا يطاق ده وسنو علامه تفتازانې ...دكمه كړيده چې كه مراد له قدرته هغه قدرة سې چې هغه مؤثر ګرځي په وقت د ...تمام د ارادې كې او دا قدرة ته هغه هم له فعل سره معية لري هم قبيلية لري هم بعدية ...زمانا و ذاتا او كه دې مراد له قدرته هغه قوة مستجمعه جميع شرائطو دتاثير لره ...بوي چې علة تامه د فعل وي او د هغه معية لري له فعل سره زمانا او تقدم لري پر فعل ...ذولي خو محتاج اليها د فعل ده تقدم او تاخير نه لري ځكه تخلف د معلول له علة تامه ...رواده او هغه قدرة چې شرط ده تقدم دده پر وجوب د اداء عبادات هغه قدرت په معنى د ...لامتياده اسباب او د آلات ده نه د غه قوة مستجمعه.

سوال:- چا به سوال كاوه چې قوة مستجمعه خو علة تامه د فعل ده بغير له دغې قوې ...ستجمعې فعل ممتنع ده او مكلفيت په ممتنع ممتنع ده..؟

جواب:- چې فعل په وقت د وجود د دغې قوې مستجمعې كې واجب ده ځكه تخلف د ...معلول له علة تامه نا روا ده نو په واجب مكلفيت نسته ځكه غير مقدور ده ځكه د ...ترك په نسته او مقدور خو ما يتمكن من تركه و فعله او بل به نو مكلفية په حال د مباشرة ...كې وي نو بايد عبد ګنهګار نسي په ترك د مامور به سره ځكه چې له مباشرة ...سنه نو تحقيق داده چې عبد قبل تر مباشرة مكلف ده په ايقاع د فعل ... [illegible]

...ستقبل كې مثلا زه د ... (١) ... په ... مكلف ... (١) ... [illegible]

[illegible]

Maktaba Tul Ishaat.com

سلامتیاداسباب اوالات ده (۳) قدرة متوهمه مجریه چی توهم دسلامتیاداسباب
اودالات ده دا (۳) اقسام اقسام دمطلق قدرة دی

قدرة متعارف پردوه قسمه ده

(۱) اول ممکنه ده (۲) دویم میسره ده د ممکنه تعریف داده وهوادنی مایتمکن به
العبدمن اداء مالزمه من غیرحرج غالبا دمیسره تعریف وهو مایتمکن به العبدمن اداء
مالزمه د ادنی قیدنسته قدرة ممکنه شرط ده لپاره دوجوب الاداء لکن متوهم الوجوده
به وی اومتحقق الوجوده به نه وی نوعاجزنه مکلفیة هغه څوک ده چی قدرة متوهمه نه
لری هغه نده عاجزچی قدرة مؤثره نه لری لکه قدریه چی وائی چی عبدلره قدرة مؤثره
سته په ایجاد دافعال کی والایلزم تکلیف العجز اودا سی هم نده چی قدرة متوهمه هم
نه لری لکه جبریه چی وائی عبدجمادبولی حرکت یه ارتعاشی بولی لکه حرکات
دجمادات نه قدرة پرلری ،نه قصدلری، نه اختیارلری، دامذهب ځکه باطل ده چی
دحرکت بطشی اوحرکت ارتعاشی ډیرفرق سته اول اختیاری ده دوهم غیراختیاری ده
اوبل خوتکلیف دعاجزراغی اونه عبد مرتکب دثواب اوعقاب گرزی پرافعال یعنی
پرافعال یه ثواب اوعقاب نه مرتب کیږی اوبل ډیرایاتونه یه پرابطال ددی مذهب دال
دی جزاءبماکانویعملون وفمن شاء فلیؤمن ومن شاء فلیکفر

وعبدلره چی قدرة متوهمه ورکوی دامذهب داشاعره ووده

دوی وائی چی شرط مأمورلره په ادا دمأموربه کی داده چی توهم دقدرة به لری یعنی
چی داقدرة متوهم الوجوده ده نه متحقق الوجوده یعنی دانه ده لازمه چی دا وقت چی
(۴) رکعات لمونځ کی ځائیږی دابه موجودوی دابه متحقق وی فی الحاله بلکه توهم
ئی کافی ده که داموهوم متحقق سوبه خارج کی یعنی داوقت ممتدسوله جانبه دالله
ﷻ کرامة للعبد ادابه پکی وکړی والاقضابه ئی راوړی که مثلاصبی بالغ سو،کافر
مسلمان سو،حائضه طاهره سوه، په آخروقت دمزیگرکی چی فقط قدرده تحریمی
ځائیدی یعنی (۳۰) ثانیی دلته دغه لمونځ پردوی لازم ده دوی توهم ددی وکی چی
داوقت به الله ﷻ راته درازکی لمربه راته وگرزی-

لمر دری ځله دلویدلو وروسته راګرځیدلی ده

) حضرت سلیمان علیه السلام ته چی لمر را وګرزیدی د مازیګر لمونځ ئی اداکړ. (۱) یه شه
ون ته لمر را وګرزیدی په قتل د جباریون کی د جمعی په ورځ لمر پرلویدو و و بیرته لمر
نه ودریدی چه قدوس ئی فتحه کړ (۲) او نبی علیه السلام ته لمر راو ګرځیدي په صهبا
جیر کی له غروبه وروسته ماتریدیه یعنی احناف وائی چی عبدلره قدرة مؤثره په
کسب کی ده نه په خلق کی.

:- چابه سوال کاوه چی بیاخوالله جل جلاله خالق ده تولو شیانو نه سو په دی آیة کی
خالق کل شیئ ځکه داکسب خوهم یوشی ده تا مخلوق د عبد کړا و عبد په کسب کی
درة مؤثره لری یعنی خالق دکسب بنده ده نو دا آیت عام مخصوص البعض سو
قطعی نه سو ظنی سو حجة په ماعداه کی نه سوای کیدلای چی مثلاً ته کسب له
مخلوقیته دالله جل جلاله خارج کی معتزله افعال دعبادوله مخلوقیته دالله جل جلاله خارج کړی
له نوریا شرر له مخلوقیته دالله جل جلاله خارج کړی معتزله افعال دعبادوله مخلوقیته
نه جل جلاله خارج کړی ؟

:- موږ جواب ورکووچی کسب خوصرف د ارادی ده له قبیلی د احوال ده
موجودنه ده خلق خو فیضان دوجود ده هغه حصر په الله جل جلاله کی ده نو عبد مؤثر په حال کی
نه په موجود کی او یاداده چی داکسب شی ده مګر مستثنی ده له مخلوقیته دالله جل جلاله
په استثناء عقلی سره چی عبد له ظلمة د جبره او دلا یطاف خلاص سی عام چی مخصوص
البعض سی په استثناء عقلی سره هغه له قطعیة نه وزی لکه په دغه آیت کی چی له شی
نه دالله جل جلاله ذات او صفات مستثنی دی ځکه الله جل جلاله خو خالق دخپل ذات او صفت نه
دی او ته مقدور واحد چی دافعل دعبد ده تر قدرتین یعنی قدرة العبد و قدرة الحق
لاندی سو لکن په جهتین مختلفین فعل مقدور دالله جل جلاله ده په جهة دایجاد او خلق.
مقدور د عبد ده په جهة دکسب.

د کسب او دخلق فرق

کسب و دخلق فرق داده: چی کسب په آلة سره وی. او خلق بی آلة وی کسب مقدور ده
واقع ده په محل د قدرة کی مثلاً حرکة د زید مکسوب د زید ده و قع ده په محل د کسب
چی زید ده. او مخلوق دالله جل جلاله ده د غه حرکة غیر واقع ده په محل د قدرة د یجاد کی

چه الله جل جلاله ده بل په غيركى ده چى زيد ده اوكسب چى ده نه صحيح كيږى انفرادا استقلال دقادرپه ده سره ځكه چى الله خلق دفعل نه وكوى وروسته له صرفه دارادى كسب بيانسته ځكه كسب غيرمؤثرده اوپه خلق كى قادرمطلق مستقل ده لانه يخلق مايشاء بل خلق دقبيح نده قبيح كسب دقبيح ده قبيح ده كاسب دقتل اوزناته قاتل اوزانى ويل كيږى مشتقات پرحمل كيږى مبادى پورى قائميږى او خالق دقتل اوزناته قاتل اوزانى نه ويل كيږى مشتقات نه پرحمل كيږى مبادى نه پورى قائميږى والصلوة اى الرحمة الكاملة والسلام اى السلامة من آفات الدارين على من بعث بالدليل على حقيقة رسالته معناه ان الصلوة والسلام نازلة من علوجناب الحق على الروح المبعوث بالدليل الذى فيه شفاء لكل عليل والمراد بالدعابنزول الرحمة ابلاغ الرسول الى مرتبة لاتكون فوقهامرتبة عندجنابه تعالى وبالسلامة عن الافات لبقائه ﷺ على ماكان عليه فتحصل الفائدة فى الدعاء مع كونه مرحوماًحق الرحمة والمراد بالدليل القرآن المجيد اذفيه شفاء لكل عليل من الامراض الظاهرة كالحمى والصداع اوالباطنة كالحسد والعجب والحقدوذالك ظاهرلمن يتفكرويتجرب والقرآن معجزة باقية الى يوم التنادبل الى الابد صلوة دصلوة لغوى حقيقى معنى دو عاده اوشرعى حقيقى معنى يه اداء ده اركان محصوصه ووده لكه تحريمه قيام قرائة ركوع سجده قاعده آخره معنى شرعى يه مجازده په نزدداهل لغته وولغوى يه يامجازيه نزدداهل شرع هغه صلوة چى مستندوعبدته وى داحقيقة دتارة په معنى ددعده اوكله په معنى داداء ده اركان وى لكه زيدصلى الظهراوهغه صلوة مستند والله ﷻ ته لكه صلى الله على محمد دامجازمرسل ده په معنى درحمة ده علاقه يه سببية اومسببيته ده ځكه دعاسبب د رحمت ده له رحمة افاضه دخيرمراد ده نه رقة دقلب ځكه بعض صفات چى مبادى ده دوى انفعالات دنفس وى په پروردگار كى آثارمرتبه ځنى اراده كيږى صاحب كشاف وائى چى حقيقة دصلوة تحريك دصلوين ده ځكه مصلى دغه فعل په ركوع اوسجده كى كوى اوداعى ته چى مصلى ويل كيږى تشبيه لرى داداعى په تختشع كى په راكع سره اوپه ساجدسره داځكه ضعيفه وجه ده چى استعمال دصلوة په دعاكى شائع ووپه جاهلية كى قبل ترورود وشرع اودمعرفة داركان مخصوصه ووپرداهيئة خاصه باندى نوبى ځنگه استعاره ځنى صحيح سى اوبل خواشتقاق دفعل راغى نه غيرحدث چى صلوة ده داقليل

خوک وائی داکثیرده لکه سیفته ای ضربته بالسیف وراه ای ضربة رن
بنص. وغیرذالک اوبل بنادتفضیل لپاره دتحریک داناورده ځکه بناء د
مستعمله سویه لپاره دتحریک دمأخذالاناد رانودعاصلوة بلله کیږی له جهته
دعد داعی له لمانځه دمصلی سره په تخشع دداعی کی له راکع اوساجد سره
مستعمل د صلوة په دعاکی استعاره مصرحه ده ذکرمشبه به چی صلوة ده مراد ځنی
چی دوعاده اوپه ارکان مخصوصه کی حقیقة ده اویامجازمرسل ده یعنی په
مخصوصه ووکی حقیقة ده که که اطلاق دصلوة پرارکان مخصوصه وواطلاق
سی پرخاص من حیث هوعام پردغه صورة به نومرادله حقیقته اومجازمرسل حقیقة
مجازلغویان مرادسی اویاداده که شارع نقل دلفظ دصلوة معتبرکی له تحریک
صلوین وارکان مخصوصه ووته له جهته ددغه مناسبة مذکوره نوداحقیقة شرعی ده
دغه نقل نکی معتبربلکه استعمال یه په ارکان مخصوصه کی وکی له جهته
علاقی چی دوی محل ددغه تحریک دی اویاله جهته دعلاقی چی ارکان مخصوصه
تحریکات خاصه دی تحریک دصلوین لره اوتحریک دصلوین عام ده نواطلاق دعام
دص من حیث هوخاص مجازمرسل ده دغه قول چی داصلوة استعاره ده په دعاکی
اول احتمال جوړیږی چی شارع لفظ دصلوة رانقل کی له تحریک صلوین وارکان
مخصوصه ووته نه پردوهم احتمال چی استعمال دصلوة په ارکان مخصوصه ووکی له
جهته دعلاقی سی چی صلوة محل ددغه تحریک ده ځکه بیاپه مجازکی مجازراځی
سی صورة هم کی جوړیدای سوای چی معنی یه داسی وکوی چی په ارکان
مخصوصه ووکی حقیقة ده چی استعمال یه اهل شرع وکوی اومجازمرسل ده چی
استعمال یه اهل لغة وکوی.

[redacted] په رحمت کی څه علاقه ده چی مستعملیږی ځکه درحمت اوتحریک صلوین
ملانسته اودرحمة اودارکان په مابین کی څه علاقه ده چی مجازسی په دارحمة کی
نه دوه ځخه تجوزمعتبرکی یعنی له دعایه رحمة ته منتقل کی نوخوپه مجازکی
مجازغی ځکه دعاخوهم معنی مجازی ده ؟

[redacted] چی د استعمال یه په دعا کی شائع ذائع مشهورووا کثرونوداحقیقة طاری
مجازمشهورسونو نه حقیقة طاری مجازغی ورحمة ته چی مسبب ده له دعاڅخه

Maktaba Tul Ishaat.com

له خپله مبارکه نامه سره نوم کی دشهادت کی په کلمه
محمد ﷺ متصل وي ولی خوالله ﷻ په کلمه دشهادت کی په دی قول کی اوپه امر داصاعة کی په اذان کی
دعلیه الصلوة والسلام ملگری کړیده په اذان کی اوپه امرداصاعة کی په دی قول کی علیه الصلوة والسلام کی عظمة
اطیعوالله ورسوله دصلوة معنی شرعی په حق دنبی علیه الصلوة والسلام کی عظمة
دده په دنیاکی په اعلاء دکلمته سره اوپه ابقاء دشریعت دده سره اوپه آخرة کی په رفعه
ددرجو دده سره اودشفاعت دده سره امت ته.
ددرجو دده سره اودشفاعت دده سره امت ته. پرعلیه الصلوة والسلام باندی اودلته
سوال الله ﷻ موږ امر کړی یوپه صلوة سره پر علیه الصلوة والسلام باندی اودلته ځکه علی کلمه دعلوی ده دبل
والصلوة علی من بعث دلته صلوة دالله ﷻ مرادده ځکه علی کلمه دعلوی ده دبل
والصلوة علی من بعث دلته صلوة دالله ﷻ جواب هروقت چی الله ﷻ بیله صلوة دالله ﷻ جواب هروقت چی الله ﷻ
چاصلوة علوه نه لری پرجناب محمد ﷺ بیله صلوة دالله ﷻ جواب هروقت چی الله ﷻ
موږ ماموړ کړو په صلوة سره پرده باندی نو موږ قدرة نه لروپر صلوة پرده باندی ځکه هغه
اخلاق مکارمه دجناب مُحمد ﷺ نهایه نه لری نوموږ پرباء ذاء ددغو مکارمه اخلاقودده
له صلوة عاجزیو نو موږ الله ﷻ ته داصلوة حواله کوداترتبه لوړه ده ترترتبی دامتثال اوبل
دامهمه خبره ده چی رسالة دعلیه الصلوة والسلام عام ده لکل مایصلح اویصح الرسالة
الیه دی مبعوث ده وناس ته کافة بل نبی داسی نسته اونوح علیه السلام چی نبوة یه عام
وو ځکه وروسته له طوفان پرمخ دمځکی څوک نه ووالامن امن به اوبل ابلیس علیه
اللعنة داباقی وونوپه دغه سبب یه نبوة عام وو الادی هم مخصوص البعثة وواویادده
ترحیاته یه نبوة عام وو اودجناب محمد ﷺ نبوة ترقیامته ده اوبعثة یه ملائیکوته هم ده
اوجن ته هم ده اویوشیطان دابلیس کړوسی اعنی هامه بن هیم بن لاقیس بن ابلیس دغه
پرده ایمان راوړیده چی له ده سره ملاقی سوی علیه السلام سورة واقعه اوسورة
مرسلات اوسورة نساء اوچهارقل دایه ورته وښوول اوهغه قرین له ده سره له جن اسلام
راوړیده پرده باندی په حدیث شریف کی راغلی دی چی له هرچا سره شیطان ملگریده
صحابه وورته وویل چی ایالتاسره هم ملگری دی یارسول الله ده ورته وویل هولماسره
هم سته لکن الله ﷻ ماته پرده معونت راکړیده داځماشیطان اسلام پرماراوړیده
مسلمان سویده داقوی روایت ده اویزه دده له شره سالم یم داضعیف روایة ده دنبی
اورسول په مابین کی یامساواة ده دامعتزله وائی اودابن الهمام هم داوائی اوڅوک
وائی یعنی ابن حجرمکی وائی چی داله احدیث صریحه وومخالفه خبره ځکه
درسولانوتعداد (۳۱۸) ده دانورتول انبیاء دی اوڅوک وای رسول اعم ده ترنبی څوک
وای نبی اعم ده تررسول څوک وای سره متباینان دی ودا علیه السلام یه په ابهام سره

...دي على من بعث الخ يو يه اقتداء په ابهام دالله ﷻ سره وكوله په دې آيه كې تلك...
...بل فضلنا بعضهم على بعض منهم من كلم الله ورفع بعضهم درجات ... او بل په دې
...كې تعظيم او تفخيم د قدر دده او اعلاء د قدر دده چې دا د اسې ذات ده
...ي علم ده لا يشتبه او داسې تميزده لا يلتبس او بل صالح ده داسې عظمة او شرف
...ته نيد په داسې دليل سوى وى چې هغه شفاء د هر عليل وى دا يې له جناب محمد
...نه بل څوک نسته د عليه الصلوة والسلام معجزات لا تحد ولا تحصى دي بعض
...په خپل كتاب په نامه د فتاوى جامع المسائل كې ماذكر كړيه دي مګريوه معجزه چې
...زيمته باقي ده هغه قرآن كريم ده اول خو قرآن دا معجزه لرى چې دده د حفظ ضمانت الله
...كړى وايانه لحافظون او دنورو كتابو د حفظ ضمانت ده وقت د نبى وو بل قرآن
معجزه لرى چه د قرآن د نزول پر محمد ﷺ (۱۴۵۰) كاله مخته شوى ده هيڅ ترميم او
...نه د په كښې راغلى يو چا هم تغير نه ده پكې كړى يو فادرى اوفاف وائى چه
(۴۰۰۰) څلويښت زره نسخې د قرآن د ډيرو كلو په وقت كې له ډيرو وطنو را وړى
...نه مى كړى په پوره (۴) كاله ما ديوى نسخې فرق تر هغه بله نده ليدلى په يوه نسخه
...مى په بسم الله الرحمن الرحيم كې داده رحمن الف مركب له ميم سره وو داسې وو بسم
... رحمان الرحيم او د تورات مى (۳۰۰۰) نسخې د انجيل (۲۰۰۰۰) نسخې ده
...يخه سوه نسخې هره نسخه يه له هغه بله په هرشى كې مخالفه وه ترميمونه
...بيونه تغيرونه تبديلونه كې سوى وونو دا سبب سو چې زه له عيسوى دينه ولاړم
...سلام دين مى قبول كړ بله معجزه ئى داده چه قرآن جامع د حقائق د ټولو كتوبو سماويه
...:(۱۰۳) كتابو او صحائف حقائق په قرآن كې جمعه سوى دي بله معجزه يه داده
...بغ، فصحاء شعراء د عرب العرباء د قرآن كريم له بلاغته او فصاحته عاجزه سويده
...خته عاجزى سره په صفحه (۲۶) په حاشيه نمبر (۵) كې وائى په تحرير كې چې په
...كې شفاء ده علل ظاهره وو لره امراض ظاهره وو لره لكه تبه، د سر درد، وغيره په نفخ
...ى يا تو سره او يا په څښلو د څابنتو سره يا په تعويزانو سره او علل و امراض باطنه وو
...كه بغض. حسد. حقد. كين تكبر د غو لره شفاء ده چې څوک تفكر او تدبر د قرآن په
...انه و نصحة كې و كوى امراض باطنه يه ټول محوه كيږى.

...ته داده چې كلام خالى وى له تنافره د كلمات له تعقيد لفظى او معنوى. ضعف

ضرب غلامه زیدا او معنی نکه ضرب غلامه زید و حکمه نکه په ضمیر درب او په ضمیر
ش ن کی تنفرد کلمات داده چی کلمات ثقیلی وی په ژبه کښه هم هریو له دوی فصیح وی
نکه قبر حرب بمکان قفر ولیس قرب قبر حرب قبر تعقید داده چی داکلام ظاهر الدلالة
پرمراد نه وی له جهته دخلل په نظم کی نکه تقدم و تاخر او اضمار او فصل په مابین دحال
اوذی الحال کی او دمبتداء او خبر کی و دمستثنی و مستثنی منه کی قوله وعلی اله
واصحابه المراد بالآل کل تقی نقی فذکر الاصحاب تخصیص بعد التعمیم او اهل بیته
ﷺ فذکر الاصحاب تعمیم بعد التخصیص و وارده ﷺ فبینهم وبین الاصحاب عموم
من وجه الاصحاب جمع صاحب کراکب جمع راکب ظاهر فلا یتوهم ان الفاعل الصفتی
لایجمع علی افعال ولو سلم فنقول انه جمع صحب مخفف صاحب الخ دالفظ دعلی جاره
چی په مکرر راوړیده اول په دی کی صحیح تبح په هغه صلوٰة کی ده چی په لمانځه کیده
هلته هم علی جاره مکرره ده اوبل رد ده په شیعه و دوی وایی چی مکروه ده فصل په
مابین دنبی ﷺ او په مابین داهل کی په لفظ دعلی سره دوی یو حدیث دلیل کوی ومن
فصل بینی وبین الی لعلی لم ینل شفاعتی اهل سنت والجماعة دری جوابه ورکوی اول
داحدیث په قوی سند سره نده ثابت او که د حدیث صحت تسلیم کو دا مکتوب په صورت
دعلی داحرف جر نده دا اسم دحضرت علی کرم الله وجهه یعنی من فصل بینی وبین الی
بعلی کرم الله وجهه یعنی چه علی کرم الله وجهه په اهل کی نه داخلوی هغه ته به ځما شفاعة نه
ورسیږی او یا له دا علی حرف جر مراد ده معنی یه دا ده من فصله بینی وبین اهلی بحرف
علی یعنی علی د حروف جاره وو ځما پر نمه داخله کی پر ما درود ووائی او ځما پر ال علی
حرف جاره نه کی داخله درود نه پروائی هغه ته به ځما شفاعت نسی ملاو-

په آل کی پنځه مذهبه دی

اول: - داده چی آل دعلیه السلام داده چی په غالب بن فهر نیکه نه علیه السلام سره
کډیږی چی دالسم نیکه ده داتول آل ده.
دوهم: - مذهب آل ذریه دعلیه السلام او ازواج طهرات امهات المؤمنون.
دریم: - دامام ابو حنیفه رحمه الله مذهب آل په بنوهاشم دی فقط.
څلورم: - دامام شافعی صاحب مذهب دا چی آل په بنوهاشم او بنو عبد المطلب دی.

ان په معنی داتباع یعنی کل تقی آل ده حضرت صدیق اکبر ؓ لمړی خلیفه ده
په شپږم پښت په مره بن کعب بن لوئی په علیه السلام کډیږی اصلی نوم یه
دوه بن عثمان ابی قحافة بن عامر تراسلام مخکی نوم یه عبدالکعبه وو موده ده
یه دوه کاله څو میاشتی بالا وو دده عمر او حضرت عمر ؓ عمر او د علیه الصلوة
والسلام عمر (۶۳) کاله وو حضرت عمر ؓ په نهم پښت په علیه الصلوة والسلام
په کعب بن لوئی بن غالب حضرت عثمان ؓ په پنځم پښت په قصی بن کلاب
په علیه السلام کډیږی حضرت علی کرم الله وجهه په دوهم پښت په عبدالمطلب
په علیه السلام کډیږی څلور کاله اونه میاشتی یه دوره دخلافت وه څلور
په مدینه منوره کی وو دانوروخت دخلافة ئی په عراق کی وو په کوفه کی
هاشم او عبدالشمس سره غبرګولی وو د عبدالمناف زامن وو او دوه یه نور زامن
عبدالمناف وو یو نوفل بل مطلب هاشم د عبدالمطلب پلار وو عبدالمطلب د عبدالله
صاحب پلار وو عبدالله صاحب د سردار دوعالم ﷺ پلار وو عبدالمطلب لس زامن
او شپږ لونی زامن یه فارس، ابولهب، جمل، مقوم، ضرار، ذبیر، ابو طالب، عبدالله،
حمزه، عباس، لونی یه صفیه، عاتکه، بیضا، مره، امیه، اروی، ذبیر ابو طالب عبدالله او له
صفیه سوا دانوری بیضا مره امیه اروی داسره سکنی وو موریه یوه وه عبدالله صاحب
زبیر او ابوطالب کشر وو عبدالمطلب ترتولو د عبدالله صاحب طرف ته ...
مقوم، جمل، صفیه، داسره سکنی وو عباس ضرار قثم داسره سکنی وو حضرت صفیه
اسلام او اروی هجرة یه کړیده بعض وائی چی عاتکه او اروی هم په اسلام مشرف ...
... شمس جد علی د نبی امیه وو او نوفل جد ده جبیر بن مطعم او مطلب ...
... شافعی صاحب وو نو دا یی ددی لپاره راوړل سو چی په آل کی په مذهب ...
... بن قهر چی په علیه الصلوة والسلام کډیږی ...
... شافعی د ... په ... کی داخل سو او ...
... د ... نومی څکه د مخکی تاریخی معلومات ...

د محمد ﷺ شجره تر ادم ؑ پوری

[illegible]
[illegible]
[illegible]

اتفاقی ده بن أدبن همیسع بن سلامان بن عوص بن نوزین بن
ناشدبن حزابن بلدرس بن ینلاف بن طابخ بن حصه بن ناحش بن ماضی بن عیض بن
عبقربن عبیدبن الدعابن حمدان بن ستبربن یشیری بن یحزن بن یلحن بن ارعوابن عیض
بن دلشین بن عیصربن افتدبن ایهم بن مقصربن ناحص بن زارح بن سمی بن مزی بن عوضة
بن عرام بن قیدار بن اسماعیل بن ابراهیم بن تارخ بن ناحوربن ساروغ بن راعوبن فالخ بن عابربن
شالخ بن ارفخشدبن سام بن نوح بن لامک بن متوشلخ بن اخنوخ بن بردبن بهلائل بن قینان بن
انوش بن شیث بن آدم علیه السلام په (۸۲) پیړی په آدم علیه السلام ګډیږی له عدنان
ترحضرت آدم علیه السلام پوری په دی کی اختلاف سته دآل اصل اهل ده ځکه تصغیریه
پراهیل راغلی ده تصغیر اسماء واصل ته رده وی یا وجود دفرعتین کی راځی هم به فرع
دمفردسی هم به فرع دمکبرسی نو یا هم په همزه منقلبه سو همزه په الف تخفیفا یا اول
وارها په الف واوبنته اول صورت صحیح ده نو ده تغیره کی راغلو یو هاء په همزه ، اوبل
همزه په الف نو ځکه آل په اشراف کی مستعملیږی که د دنیاوی لکه آل فرعون اوکه
ددنیا او عقبی د دواړو اشراف وی لکه آل موسی اوځوک وائی دآل اصل اول ده
واومتحرک ماقبلش مفتوح ان و اورا بالف بدل کردند ځکه تصغیریه پراوویل راغلی ده
نه پراهیل اهیل داهل تصغیرده اوبل دآل تصغیرده کسائی وائی چی آل جلاده اهل
جلاځکه دی وائی چی ماله یو فصیحه اعرابی واوریدل چی ده وویل آل اهل ، اویل
اهیل، اوبل یه معانی سره جلادی اهله زن خواستن ایالت سیاست راندن **قوله الذین
هم مقدمات الدین ای هم یقدمون الدین علی الخلق فالمراد المعنی اللغوی والتاء
للنقل من المعنی الاصطلاحی الی المعنی اللغوی اوانهم یحتاج الیهم الدین فالمراد
المعنی الاصطلاحی فالتاء للحکایة عن الوضع الاصطلاحی .**

سوال:- دلته سوال داده چی مقدمات صفة داصحاب سو نو مقدمه به صفة دصاحبْ وی
نو مقدمة دصاحبْ صفة نه صحیح ځکه چی جمع دجمع صفة وی مفرد به دمفرد صفة وی
کیږی ځکه مقدمه مؤنث ده صاحب مذکر ده داځو جوابه لری اول داده چی له مقدمه
معنی لغوی مراده ده چی پیشرونده ده نو داتا لپاره دنقل ده له معنی اصطلاحی ولغوی
ته دتانیث لپاره نده داضعیفه ده ځکه تاء دنقل فرع داسمیة ده لکه په کافیة کی اولفظ
دمقدمة خواسم نده وصف عام ده لکه تاء دعلامة چی لپاره دنقل نسوای کیدای بلکه
لپاره دمبالغی ده ځکه علامه له قبیلی داسماؤ نده او یاداده چی مرادله مقدمه معنی

ده چی تا لپاره دمبالغی ده اویاداده چی تالپاره دتانیث ده داموصوف چی
داماؤل په طائفه سره ده ځکه یوه نفرصحابی دومری کوشش په دین کی
طائفه داسی ده دایونفریه دین په لغة کی انقیادته وائی په اصطلاح
سائقٌ الی ذوی العقول باختیارهم المحمود الی الخیر بالذات خیر بالذات
قوله وحجج الهدایه والیقین حجج جمع دحجة ده داغلبی ته وائی چی
غلبه وکی ملزم یه کی.

حجة په اصطلاح دمنطق کی د ر ی شیان دی

اصطلاح دمنطق کی د ر ی شیان دی قیاس، استقراء، تمثیل، او په لغة کی په
غلبه ده او هغه امر خارق العادته چه پرلاس دنبی ﷺ معجزه، او پر لاس د ولی
پرلاس دکافر استدراج دغو لره هم ویل کیږی دانو یا استعاره ده یا تشبیه بلغیه ده
دصفحی (۲۸) دحاشیه نمبر(۳) تشریح داده یومجاز عقلی ده چی مجاز فی
اومجاز فی الاسناد هم بلل کیږی اویو حقیقة عقلی ده مجاز عقلی داده چی نسبة
وغیرماهی له ته لکه انبت الربیع البقل دلته ماهی له دانبات خوالله ﷻ ده
وربیع ته کی ربیع خویه عادی وقت ده دانبات دانو ډیر اقسام لری عیشة راضیة
نهرجار سال المیزاب نهاره صائم لیله قائم زیدعدل سال الوادی الی
اوحقیقة عقلی نسبة وشی ته چی هغه ماهی له وی یعنی نسبة دشی ده
له ته لکه انبت الله البقل اویو حقیقة لغوی اومجاز لغوی ده حقیقة لغوی
دلفظ ده په معنی موضوع له کی لکه رئیت رجلا یرمی فی الحمام
استعمال دلفظ ده په معنی غیر موضوع له کی له جهته دیو علاقی
داعلاقه که تشبیه وه یعنی اشتراک په لازم کی وو نومجاز مستعار ده او که
تشبیه نه وه مجاز مرسل ده علاقی دمجاز مرسل (۲۴) دی او مرسل ولی بلل
ارسال دا اطلاق ته ویل کیږی دامجاز مطلق ده له دی دعوی چی معنی
موضوع له له افرادو دمعنی موضوع له ځخه ده دا دعوی نسته او په مستعار مجاز
دعوه ستهٔ چی معنی غیرموضوع له له افرادو دمعنی موضوع له ده مثلا رئیت
یرمی فی الحمام دلته له اسده معنی موضوع له نه ده اراده چی حیوان مفترس ده په
رمی معنی غیرموضوع له ځنی مراده ده چی رجل شجاع ده دا رجل شجاع له

Maktaba Tul Ishaat.com

افرادوداسده ده اسدیوافراد متعارفه لری چی دازمریان دی اوبل غیرمتعارفه افرادلری چی دارجل شجاع ده.

تشبه په لغة کی

تشبه په لغة کی مشارکة دیوه امرده له بله سره په وصف کی اوپه اصطلاح دعلم بیان کی دغه دلالة ده لکن نه به پروجه داستعاری تحقیقیی وی نه به دکنائی وی نه به دتجریدیی وی الخ ادآت دتشبیه دادی کاف، نحو، مثل. لکه زیدکالاسدیانحوالاسدیامثل الاسددامطلق تشبیه ده اوبل له ادآت دتشبیه حمل ده لکه زیداسدٌ داتشبیهه بلغیه ده بل له ادآت تمیزیته ده لکه رئیت من زیداسداً داتشبیه ابلغه ده بل له ادات اضافة ده لکه زیدالاسدداتشبیه ابلغ الابلغه ده یعنی که طرفین مشبه اومشبه به دواړه ذکروو دااستعاره نده دسکاکی پرمذهب بلکه تشبیه ده اوعبدالرحمن قزوینی وائی چی که طرفین دواړه ذکروومکرانباء یه له تشبیه نه راوسته هم استعاره ده کځه هم مشبه اومشبه به ذکروی لکه قدزرا زراره علی القمر اوداقول دالله ﷻ صمٌ بکمٌ ای هم کصمٍ چی اداة دتشبیه اومشبه دواړه حذف دی مقدردی لکه ملفوظ داسی دی نوداهم په تشبیه کی داخل دی استعاره نده په نزددمحقیقین دعلماء البیان ځکه استعاره دوی دابولی چی دامشبه به پټ وی بالکلیه نه به په لفظ کی وی نه په تقدیرکی کلام به خالی وی ځنی داکلام به صلاحیة لری هم دمشبه به هم دمشبه که قرینه حالیه اومقالیه نه وه نوپه زیداسدٌ کی حذف دآداة ده تشبیه ده چی کاف یامثل ده یانحوده اوطرفین دواړه ذکرهم مشبه هم مشبه به اوپه صمٌ بکمٌ کی هم اداة دتشبیه هم مشبه چی ضمیردهم ده دامقدرده ای هم کصم مقدرلکه ملفوظ داسی ده نوداتشبیه ده استعاره نده اوغیرله محقیقین یه استعاره بولی دوی وائی استعاره اجراده مشبه به ده پرمشبه حملاً اوا طلاقاپه حذف دآدات سره صاحب التلخیص وائی چی استعاره مطلقالفظ ده چی دغه لفظ متضمن وی تشبه دمعنی مجازی مرادی لره ده نه ده ځخه په هغه معنی حقیقی چی وضع راغلیه وی ددغه لفظ دغی معنی لره نوزیداسدٌ له استعاری ووتی په تشبیه کی داخل سو ځکه لفظ داسد مستعمل ده په معنی حقیقی کی چی حیوان مفترس ده کځه هم متضمن ده تشبیه دشی لره چی زید ده نه د حیوان مفترس سره لکن دغه شی مرادپه دغه لفظ سره نه ده نودغه لفظ مجازنه بلل کیږی استعاره نه بلله کیږی نوچی معنی داسدعین معنی موضوع له ده چی حیوان مفترس ده نه مجازی نونه صحیح کیږی تشبیه

[illegible]

د ته استعاره وپیژنه

استعاره نوی مصرحه ده که په اعظم د ارکان تشبیه تصریح [illegible] مشبه به مشبه [illegible] تشبیه مابه الاشتراک اعظم [illegible] مشبه به وی مراد مشبه وی لکه رئیت اسدیرمی فی الحمام مشبه به [illegible] تصریح [illegible] او که ذکر مشبه وو مراد مشبه به وو دا مکنیه ده لکه المنیة انشبت اظفارها [illegible] مشبه به ثابت وی مشبه لره دا دلالة پر اراده د مشبه به کوی لکه المنیة انشبت [illegible] د مرگ ډوب کړی وو نوکان دلته تشبیه د مرگ راغلیه ده له سبع سره په [illegible] کی لکه سبع یعنی لیوه چی هر څوک خوری مرگ هم هر چاته ورځی [illegible] تشبیه: مرگ چی مشبه ده له سبع سره چی مشبه به ده استعاره بالکنایه ده او دا [illegible] مشبه به چی اظفار دی چی ثابت دی کړه مشبه ته چی مرگ ده دا استعاره تخلیلیه ده [illegible] مشبه به چی [illegible] اظفار [illegible] چی دی مشبه ته ثابت کړو دا [illegible]

[illegible]

په استعاره مکنیه کی (۳) مذهبه

ده هغه وای استعارمکنیه تشبیه
په مکنیه استعاره کی (۳) مذهبه دی یودمت خرین
مضمره دلالة وکوی بی له ثبوته
ذکرچی پرت تشبیه
مضمره ده په نفس کی چی شی نه وی
ده هغه وائی استعاره مکنیه داده
محقیقین
دلوازم دمشبه مشبه لره (۲) مذهب دبعض
په ثبوت دلوازم سره دمشبه به
معلومیږی
چی ذکرهم مشبه مرادهم مشبه مشبه به کنیه
سواواستعاره مکنیه خویوقسم له
داخوحقیقة سومجازنه
مشبه ته دلته نوداسوال ده چی
په ثبوت داظفارمعلومیږی
مرگ اوسبع
مجازمستعاره ده ولی خوذکرهم مرگ مرادهم
ده اویادلته تنزیل ده
خالی نه مناسبته
داتسمیه
داخوحقیقة ده یوجواب یه داده چی
تشبیه ده مجزیة په هم دی تنزیل کیده
داداة ده
اثبات دلوازم دمشبه به مشبه لره پرمنزنه
مکنیه داده چی ذکرمشبه وی
ده هغه وای استعاره
بل مذهب دصاحب المفتاح
بل مرادځنی سبع ادعائی
حقیقی نده
مرادمشبه به وی ادعاءً ومبالغة مرادلدامنیة سبع
لری نودامرگ لره صورة
اوترس اوسیست
اووهم
ده ځکه چی دامرگ ډیره هولناکی
ده چی دامشبه ده مرادځنی دامرگ ده
ذکرمطلق مرگ
وهمی خیالی سبوعی ورکړسونو
یعنی دامرگ په جنس د
دامنیة
دامشبه به ده نودلته
خیالی سبوعی
سره له صورة وهمی
منیته سبع ده په ادعاد سبعیة
په تشبیه کی نومرادله
سباع کی داخل سوله جهته دمبالغی
ذکریه مشبه به وی ادعاءً
داده چی
استعاره بالکنایه
دامنیة لره بل مذهب داده چی
مرادځنی مطلق مرگ ده
وهمی سبوعی
مرادبه مشبه وی ذکردلته مرگ ده سره له صورة
مصرحه که دامشبه امر
نه ادعائی دااستعاره
اوپه مصرحه کی مشبه به حقیقی ذکروی
فاستعارة مصرحة حثیة تحقیقیه او
فی الحمام
محقق حسیًاولکه رئیت اسدیرمی
امرحقیقی حسی ده اوکه دامشبه امرمحقق
یاحسیه ده ځکه مشبه دلته رجل شجاع دهغه
لکه اهدنا الصراط المستقیم
عقلاواستعاره مصرحه عقلیه ده او تحقیقیه هم بلله کیږی
دغودواړواستعاروته که حسیه ده که عقلیه ده
دلته مشبه دین حق ده داامرعقلی ده
خیالی ووبیااستعاره مصرحه
امرموهومی
تحقیقیه ورته ویل کیږی اوکه دامشبه
ته صوره موهومی خیالی سبوعی
تخیلیه ده لکه المنیة انشبت اظفارها دلته چی دی مرگ
دغه اظفار موهومیه خیالیه دی
ورکړسو
ورکړ نوخواظفارهم اظفارموهومیه خیالیه
دی اومشبه به اظفارمحققه
اظفار محققه وولره ثابت کړل نوخومشبه اظفار موهومیه
کی نه په منیه کی په هغی کی مکنیه
دی دا استعاره مصرحه تخیلیه ده په دایوازی اظفار

...رتیه ومصرحه نه سره جمعه کیږی بله استعاره مصرحه مطلقه ده چی نه ملائ...
...پکښی وی نه ده مشبه لکه رئیت اسدآبله استعاره مجرده ده چی لوازم دمشبه
...وی نه دمشبه به لکه رئیت اسداً شاکی السلاح.

...ستعاره مرشحه مصرحه ده چی لوازم دمشبه به پکښی وی لکه رئیت اسدله
...صدره لم تقلم ترشح تزیین ته وائی دلته په لوازم دمشبه به استعاره مزینه سوه
...سوه یه ترشیح قوه ترشیح اندک اندک شیردادن مادرفرزندراتابمکیدن قوة
...په لوازم دمشبه به دااستعاره قوی کیږی بله استعاره اصلیه مصرحه ده که
...منه یعنی مشبه به اسم جنس ووذات ووصف نه وموصوف کیدای سوای په
...شبهه سره نه ذوات متقرره وولکه رئیت اسدایرمی دلته استعاره داسدراغله رجل
...اسم ذات له ذوات متقرره ووده اوکه دامستعارمنه فعل وویاحرف وو:

...ستعاره مصرحه تبعیه ده په فعل کی استعاره په واسطه دمصدرده ځکه فعل خوله
...متقررووند ده غیرمستقل ده موصوف په وجه دشبهی کیدای نه سوای لکه نظمت
...دلته داتألیف اوتصنیف یه مشابه کړله نظم دملغلروسره په حسن ترتیب کی
...دمشبه به نظم ده مشبه تصنیف ده نوپه نظم اوتألیف کی اصلیه ده په نظمت
...کی تبعیه ده اوپه حرف کی استعاره راځی په واسطه دمتعلق دمعنی حرفی
...مستقلی سره متعلق دمعنی حرفی غیرمستقلی مستقل وی ځکه معانی مستقله
...جزئی له معانی ووحرفیه وو غیر مستقله وومثلا معنی دمن ده داابتداء له شی
...معنی حرفی ده غیرمستقله ده په ضمن کی یه مطلق ابتداء ده چی معنی اسمی
...مستقله ده جزئه داتبولی معنی غیرمستقلی څخه ده لکه والتقطه آل فرعون لیکون لهم
...دلته خواصلی ځای دتعقیب ده چی راواخست داموسی ښځی دفرعون له
...بحرقلزم نوفیکون الخ نووروسته دوی لره دښمن سواوغم سومګردلته استعاره
...ده لپاره دتعقیب دابالذات ده اوبالواسطه استعاره دلام ده لپاره دفاء په تعقیب
...کی اصلیه ده په لام اوف، کی تبعیه ده تعلیل معنی اسمی ده مستقله ده جزء ده نه
...حرفی غیرمستقلی څخه ځکه دلام معنی تعلیل دشی ده شی لره دامعنی غیر
...حرفی ده په ضمن کی یه مطلق تعلیل ده چی معنی اسمی ده مستقله جزء ده نه
...حرفی غیرمستقلی څخه همدارنګه دف معنی تعقیب دشی ده شی لره مطلق
...په جزء ده نه د معنی حرفی غیرمستقلی داولی په حرف کی استعاره په واسطه

Maktaba Tul Ishaat.com

دمتعلق دمعنی ده هغه متعلق دمعنی په امر مستقل ده او په فعل کی په واسطه
دمصدر هغه هم مستقل ده علة یه دا ده چی استعاره دا ده چی تشبه پکښی وی تشبه داده
چی مشبه به موصوف په وجه دشبه سره وی موصوف په وجه دشبه سره هغه څوک کیږی
چی هغه له ذوات متقرره وو مستقل وی فعل خو په واسطه دنسبة غیر مستقل ده له ذوات
متقرره وونسوای کیدای مگر په ضمن کی یه مصدر ده هغه اسم جنس ده موصوف
کیدای سی او هم دا رنگه حرف معنی یه غیر مستقله ده لکن په ضمن کی یه معنی اسمی
مستقله سته هغه موصوف په وجه دتشبه کیدای سی.

بل استعاره تجریدیه چی انتزاع دیوه امر ذی صفة وسی نه بله امره ذی صفته چی په مثل
دده وی په دا صفت کی لکه رئیت من زید اسدا او لقینی من زید اسد دا سک کی استعاره
نبولی څکه طرفین مشبه او مشبه به دواړه ذکردی.

بله استعاره تمثیلیه تشبیهیه ده لکه مثلهم کمثل الذی استوقد نارا الخ نو دلته دحجج
الهدایة اطلاق دمشبه به ده چی حجج الهدایة حمل پر اصحاب ای هم کحجج الهدایة
دا سک کی یه تشبیه بولی استعاره یه پر اصحاب چی مشبه ده دا نو یا استعاره ده یا تشبیه ده او نو ریه یا استعاره بولی.
نه بولی څکه طرفین دواړه پکښی ذکر دی او نو ریه یا استعاره بولی.

قوله الهدایة: هدایة په لغة کی رهنمائی ته ویل کیږی په اصطلاح کی هدایة دوه
قسمه لری یو علی مایوصل ومطلوب ته ده چی زه تا ته لار درو ښیم بس دا هدایة ده که ته
پرولاړی کنه که مطلوب ته وصل سوی کنه بل هدایة موصله ده چه لار درو ښیم باندی
ولاړسی ومطلوب لره وصل سی یعنی اوله معنی دهدایة مستلزمه نه ده سلوک لره
سلوک مستلزم ده وصول لره او دوهمه معنی مستلزمه ده سلوک لره او څوک دا اول
مذهب داهل سنة بولی دوهم دمعتزله وو بولی خو دا نزاع په امر اصطلاحی کی ده څمور
عقائدو او عقیدو لره نقصان نه رسوی او س نو دموصوله والا هم خپل دلائل لری یو دلیل
یه دا ده چی هدایة په دی قول دالله کی یهدی من یشاء معلق په مشیة ده نو که هدایة
ارشاد او رهنمائی وای نو بیا به ولی معلق په مشیة وو ولی ارشاد او رهنمائی خو کافر،
او مؤمن. عاصی. او مطیع. ټولو ته شامل ده او که هدایة په معنی دخلق داهتداء وای
لکه اشاعره چی وائی ولی به مدح په دنیا او ثواب په عقبی کی پر مرتب وای څکه دوی
وائی چی استحقاق دثواب او عقاب او مدح او ذم هغه چا لره نسته چی هغه استقلال په

علی تحریر کندیا

نری داپردغه صورت ده چی دعلی مایوصل هدایة ده معتزله ومذهب ده
بل دهدایت کی خلالة واقع کیږی لکه په دی اشتروالضلالة بالهدی ولعلی
ضلال مبین نوپه ضلالة کی عدم وصول معتبرده په هدایة کی به حتمًا وصول
ځکه سره متقابلین دی جواب چی په مقابل دضلالة کی هدی واقع ده په معنی
لازمی ده یاپه طریقه دمجازیاداشتراک په هدی لازمی کی وصول معتبرده خبره
متعدی کیده اویاداده چی ضلال عبارة له عدم وصوله نده بلکه عبارة ده له
طریقی موصلی مقابل یه هدایة ده هغه عبارة ده له دلالته پرطریقه موصوله بل
ده چی دانسان مدح کیږی په مهدیْ سره لکه چی مدح یه کیږی په مهتدیْ سره
مستحق دمدح هلته گرزی چی ارائة دده موصل سی مطلوب لره نووصول
مفهوم دهدایة کی جواب چی مدح په اهتداء سره یعنی مرادپه مهدی سره په
کی المنتفیع بالهدایة ده په طریقه دمجازمشهور نوموږخو اهتداء دلالة علی
وصل نه بولو بلکه هدایة دلالة علی مایوصل بولوپه اهتداء کی خو وصول معتبرده
چی اهتداء مطاوع دهدایة لکه هدیته فاهتدی مطاوعة عبارة ده له اتیان په فعل
سره چی دلالة پرقبول داثردفعل متعدی کوی نوپه اهتدی کی وصول معتبرده په
کی به حتمًا وصول معتبروی بیامطاوع دال پرقبول داثردفعل متعدی نسوای
ځکه وصول اثرده ایصال ده نه ارائة جواب اهتداء مطاوع ده هدایة نده بلکه په
ترتب داحدله فعلین ده پرآخرلکه امرته فلم یؤتمروعلمته فلم یتعلم هداه فلم
ودعلی مایوصل والادا آیة چی دلیل یه گرځوی وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى
نوکه هدایة موصله وای نوخودوی به وصل سوی وومطلوب ته بیایه څنگه
پرهدی خوبنه وله دوی نومعلومه ده چی معنی یه ارائة ده یعنی ارشادموورته
دوی نه کوقبول موصله والاجواب ورکوی چی دوی دی وصل سوی وی بیادی
دشیطان مرتدسوی وی جواب چی دلیل ځموږیوازی هدیناهم ده چی که هدایة
موصله وای نومعنابی اوصلناهم وای اوسره له دی چی له ثمودچی قوم دصالح علیه
السلام وروسته له ایمان څوک نده مرتدسوی اوبل له قوم دصالح علیه السلام چاایمان

روړی:

سوال: ولی خو (۴۰۰۰) نفروایمان راوړی وو ؟

Maktaba Tul Ishaat.com

قوله د الله ﷻ ... ته جهته ندى مرندى هم مر سو ... غرض كه ...
... ايمان كامل ... ملى ده ... وصول وصول ... مرند وصول ... ته وصل سى په
جواب - مونږ جواب وركوو چى ... دغه ... يعنى چى ... هغه جواب داده
... حقيقة ... نه ... ذكه شرعى ... اخر جواب وركوى ... ارائة ده يعنى
چى ... ته ... موصله ... مستعمل ده چى
وصول كامل ... په معنى مجازى كى ... د اخو اسباب دهداية دى
چى په دغه آيت كى هداية په معنى ... وكتب ده ... دليل گرخوى إِنَّكَ لَا
تَهْدِي ... سبب ... موصله و ... آيت دليل گرخوى ...
مشهوره ... مجاز مرسل موصله ... نودلته چى نه عليه الصلوة
نو ذكر مسبب مراد ... سبب ده په مجاز ... بِالْمُهْتَدِينَ نودلته چى ... ارائة اوار شادخويه
تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ... هداية ... نيستى سويده ارائة اوار شادخويه
والسلام نيستى شويده خو موصله هداية ځنى نيستى ... عليه السلام پر جاكندن ورته
هر وقت ورته كوى د آيت په شان نزول ده چى ... ابوجهل ورته راغى ورته وى ويل چى
كلمه د شهادت ووايه ابوجهل ورته ... عليه السلام ډير غمجن سو د آية دده
وويل چى ځه په غوږكى ... نو عليه السلام ... خراب نه كى ...
دنيكه گنو دين پرى نه ږدى ... يعنى انك لا تهدى من احببت ايمانه د دى على ما يوصل والا
د تسلى لپاره را نازل سويعنى انك لا تمكن من ارائة الطريق لكل
جوابونه وركوى يو جواب داده چى معنى داده چى انك لا تمكن ... داجواب ضعيفه ده ځكه لا تمكن دلا تهدى
من احببت بل انما يمكنك ارائته لمن اردت ... ده ... طائفه دهغى بلى طائفى په آية كى
معنى مجازى ده او احتمال د مجاز خو مشترك ده يوه طائفه د هغى بلى طائفى په آية كى
مجازكوى وبالعكس په مجازده ديوه مذهب حقيقة هم نه ثابتيږى اوبل عدم قدرة
پر ارائة خوواقعاً وتول امت دعوة ته ثابت ده تخصيص په من احببت نه لرى ځكه ارائة
اوارشادخوپه نصب ددلائل په خلق دمعجزات كيږى ناصب ددلائل خالق دمعجزات
خو الله ﷻ ده.

سوال :- كه ته سوال كوى چى له قاتل اوزانى دى زنا اوقتل سلب سى ځكه قتل او
زنا پواسطه دقوى كيږى ياغضبى ياشهوانى خالق ددغو قواوو الله پاك ده اوبل دى
خداى ته قاتل اوزانى وويل سى ؟

جواب :- چى زانى اوقاتل كسب دقتل اودزنا كوى نو مبدى په هغو پورى قائميږى
چى كسب په كوى نو مشتقات هم پرډوى حمل كيږى نوچى كسب په بنده كوى نوكله
ځنى سلبيږى كسب دقبيح قبيح خلق دقبيح نه ده قبيح.

داور کوی چی په دغه آیت کی منفی له علیه الصلوة والسلام داعلی مایوصل
واسطه ده اثر مرتب سره چی وصول ده لکه مارمیت ازرمیت دلته ولی رمیه له
صلوة والسلام نیستی ده خو په سترګو تولولیدی چی رمیه ده کوله مګر منفی له
مطلق رمیه ده په واسطه د دااثر مرتب سره چی هره دبره دکافر تربدن وتله دغه
چی خماده.

ک وانی چی اصل هدایة علی مایوصل ده لکن په دی آیة کی فرد کامل
بل جواب داده چی موصله ده داجواب ضعیفه چی داارادیة دفرد کامله داهم مجازده
مراده ده چی مجاز خو مشترک دجانبین په مابین کی ده.

بل جواب داده چی دلته اطلاق دعام ده پرخاص قطع نظرله خصوصیة د خاص
لکه اطلاق دانسان پرزید قطع نظرله خصوصیه ده زیددااطلاق حقیقی ده
اصلی هدایة علی مایوصل ده عام ده په دغه آیت کی یه اطلاق پرداخاص ده
موصله ده قطع نظرله خصوصیة دموصله دااطلاق حقیقی ده دابنه جواب ده.

بل جواب چی هدایة خو مطلق ارائة ده که وصول وی که نوی په معنی د مطلق
تحقق یه په تحقق فرد راځی او په تحقق دټولو افرادو راځی انتفاء یه په انتفاء
دجمیع افرادو راځی نو دلته هدایة خو علی مایوصل ده په معنی د مطلق شی ده په
کی یه انتفاء په انتفاء دفرد واحد ده چی موصله ده داهم ښه جواب ده د مطلق
شی مطلق تحقیقات انشاء الله تعالی راتلونکی دی.

بل جواب چی معنی دایه داسی ده چی ته قدرة نلری پر هدایة علی مایوصل
تول امت لره چی ستا محبت ورسره ده بلکه بعض لره چی موږ اراده دروٴیة ددوی
دغی طریقی بی له واسطی چی داحاضرون دی فقط ځکه متبادر له هدایة علی
مایوصل څخه ارائة دطریقی دبعینه بی له واسطی او داشکاره ده چی نده واقع سوی له
علیه الصلوة والسلام څخه بی له واسطی مګر په نسبة وحاضرین ته داجواب ځکه
ضعیف ده چی مخالف ده له شان نزول ددغه آیة څخه چی داپه شان ده ابوطالب کیده
ثبوت دهدایة حاضرین ته فائده کوی هلته چی له لاتهدی تعبیر په لاتمکن کوی
په ترجمه نده چی معنی دلاتهدی لاتمکن ده بلکه معنی دلاتهدی علی مایوصل
مطلوب ده دالاتمکن یه بیان دمعنی نده بلکه بیان دحاصل دمعنی ده.

چی داحاصل تخصیص ده چی وجه لری په منزا حبیت کی ؟

Maktaba Tul Ishaat.com

على تحرير كنديا

جواب :- موږ جواب ورکوو چې مورديه خاص ده نو ځکه په من احببت پورې يه تخصيص راغى
قد علمتُ انک لصادق يا ابن اخى وويل ته ورته وعالم سرداردو ابوطالب کې په آخر دنزع
على ملة اشياخى وسوف اموت من الموت فزع بعدموتى يقال ان اکره ولکنى
فنزل هذه الاية تسليلية له عليه الصلوة والسلام فحزن المناف وعبد وهاشم المطلب عبد
والا فانک لاتهدى من على مايوصل که ده مشترک سره دمجاز احتمال چې داده نوخبره
على مايوصل هداية معنى د حقيقى مجازا مراد ده موصله دلته چې کوى مجاز کې الخ
حقيقى چې کوى مجاز کې الخ فهدينا هم اماثمود چې کې آية دغه په والايا موصله نو ده
خلاصيږى سره مجازنه په مجازانو ده اراده مايوصل على دلته ده موصله دهداية معنى
(۲) ده مجازى يه موصله ده حقيقى يه مايوصل على څلوردى کې هداية په احتمالات نو
په ده کړيه تفتازانى محاکمه يوه معنوى اشتراک (۴) لفظى اشتراک (۳) ده يه عکس
تعدى دى حقيقى يه معناوى دواړه ده لفظى مشترک هدايه چې کې کشاف دحواشيو
ځکه ده مايوصل على من په ياپه الى ياپه وه جرکړيه حرف په ته ثانى مفعول ئى
نو ده ضعيف هم جر حرف په ته ثانى مفعول تعدى او ده ضعيفه هم هدايت علامايوصل
تعدى کې او الحق الى فهديناهم اماثمود و کې آية دى په لکه ورکو ته بهضعيف ضعيف
موصله نو الحق احببت من لاتهدى انک لکه وه بنفسه وه نه واسطه په ته ثانى مفعول
ته قوى به قوى ده قوى هم تعدى اوبنفسه ده قوى هم موصله ځکه مرادده
کيف لکه نلرى هدايت ثانى مفعول کې آيتو بعض په ځکه ده ضعيفه محکمه ورکودا
ددوى مابين په سوو واسطه مايوصل على سونه موصله داخونو کفروا قوما الله يهدى
آية دى په او الكافرين القوم لايهدى الله ان الفاسقين القوم لايهدى والله دآيت رنگه دغه کې دوو
ده کړيه بنفسه ته مفعول دوهم يه اتعدى كفورا واما شاكرا اما السبيل هديناه انا کې
الذى الحمدلله کې آية دى په او النجدين وهديناه کې آية دى په رنگه دغه نده اوموصوله
او ده هداية موصله سويده وصل ته مطلوب کې جنت په وائى داخوجنتيان هدانالهذا
ده کړيه دمتاخرين بعض محکمه بله داده نهږى چې کړيه جر حرف په ته ثانى مفعول تعدى
هم ﷻ الله ده قوى هم موصله ځکه ده موصله وو سوى ته ﷻ الله نسبة دهدايت که چې
ده مايوصل على وو سوى ته کړيه قرآن ﷺ الله رسول نسبة دهدايت که او ده قوى

ضعیف به ضعیف ته ورکو دا محکمه هم ضعیفه ده ځکه په دی آیة کی إِنَّا هَدَ
... وَإِمَّا كَفُورًا نسبة یه الله ﷻ ته سویده معنی یه علی مایوصل ده بله
... چه هدایت مشترک معنوی ده لفظ دهدایة وضع سویده معنی لره هغه
... هدایة وضعه سویده دلالة لره دلالة یوفرد علی مایوصل دبل فردیه موصله ده
... ضعیفه ده ځکه دلته تقسیم دشی ونفس اووغیرته ده ځکه دلالة رهنمائی ده
... یوصل هدایت هم رهنمائی ده نومقسم عین قسم سواوموصله بیاغیرده بله
... قاضی په تفسیربیضاوی کی کړیه ده هغه وائی چی معانی حقیقیه داشیاؤ په
... معلومیږی په لغت کی معنادهدایت رهنمائی ده دهادمعنی رهنمادرهنمائی
... علی مایوصل ده نوحقیقی معنی دهدایة علی مایوصل ده اوسنوکی دوهمه هم
... نولفظ دهدایة مشترک لفظی ده اوکی دوهمه معنی کی استعمال صحیح
... نه مناسبة منقول سوخواستعمال بی په دوهمه کی شائع وی اوګاهی کی
... په دوهمه معنی کی سره له قرینی راغی مجاز سونولفظ چی دائیرپه ماین
... اودمجازاوداشتراک اودنقل کی سی پرحقیقة مجازحمل کیږی ځکه
... شائع ده په کلمات اوپه کلامات کی اوبل بلاغة او فصاحة پکښی ده په قرآن
... کی مجازات ډیرراغلی دی اویقین اعتقادثابت مطابق للواقع لایزول بشکیک
... مشکک داعلم یقین په اعتقادقید تصورخارج سوپه مطابق للواقع جهل مرکب خارج
... چی نه پوهیږی خونه پوهیږی چی نه پوهیږی اوپه لایزول الخ تقلید خارج سونوداعلم
... چی په دلیل ثابت سی اوکه په دلیل اومشاهده په دواړوثابت وو دیته حق الیقین
... وکه په دلیل اوپه مشاهده اوپه تماس په (۳) سروثابت وودیته عین یقین وائی په
... علوم تعلق نسی بعض تصورات بعض تصدیقات که قضیه په ذهن کی
... سی پیله حکایته له واقع څخه اوله خارج څخه دیته تخیل وائی تصور ده اوکه
... نه واقع کی معتبروویا یوحالة په نفس کی پیداکیږی چی انکربلل کیږی
... تکذیب بلل کیږی داهم تصورده نکن جانب مقابل یه تصدیق ده ځکه تکذیب د نسبة
... دی ... مستلزم ده تصدیق لره پر نسبة سلبی او ... په ذهن کی ... به
کیږی تجویزیه ... دمطابقة ودلامطابقة ددواړو ورکوی په تجویز ...
... شک ... کیږی ... مطابقة ... ده دلامطابقة ...

وی مرجوح تصورده وهم راجع تصدیق ده ظن بلل کیږی اویابه وقت د حصول د قضیې کی په عقل کی کیفیة جزمیه حاصلیږی غیرمطابق له واقع اونفس الامرسره دیته تصدیقق او جهل مرکب ویل کیږی اویابه دغه کیفیة جزمیه مطابق وی له واقع سره ثابت به وی په تشکیک دمشکک به نه زائلیږی دایقین ده اوکه زائله ووپه تشکیک دمشکک بیا تقلید دتصدیق ددده جهل مرکب قسم دعلم ده په علم کی قسم دتصدیق نومقابل دعلم جهل بسط تقابل یه له علمه سره یادعدم اوملکی ده یادتضادده قوله امابعدظرف بنی علی الضم بعدحذف المضاف الیه منویاای بعد الحمد والصلوة فهذه

حروف شرط وپیژنه

امّاحرف شرط دحروف شرط دری دی ان،لو،اَمّا، ان پرمضارع داخلیږی که پرماضی داخل سی په مضارع یه اړه وی،لو، یاعکس دهغه دوی ټول تقاضادصدارة کوی اوله ،ان، او،لو،سره فعل لازم وی یالفظایاتقدیراواما لپاره دتفصیل راځی و ماجمله المتکلم لکه جاءاخوتک امازیدفاکرمته وامابکرفاهنته واماخالدفقداعرفت عنه اوکله لپاره داستئاف راځی بی له تقدیمه داجماله لکه اماواقع په اوائل دکتوبو کی حذف دفعل ورسره لازم ده اوفصل به راغلی وی په مابین دامااودفاء جزائی کی په جزدجزاء لکه امازیدٌ فمنطلق نودلته اماپرځای دمهماولاړده اوزیدپرځای دفعل شرط ولاړده اوداجزدجزاء چی منطلق ده پرځای دټولی جزاء ولاړده لپاره داقامة دلزوم قصدی پرځای دلزوم اوعائی اویابه فصل په معلول دشرط وی لکه امایوم الجمعة فزید منطلق دلته اماپرځای دمهمااودفعل ده دواړوولاړده دمهم قرینه یه داظرف ده دفعل شرط قرینه یه دالزوم دفاء ده له اماسره له فعل شرط سره هم په غلبواوقات کی فاء جزائیه وی لکن له اماسره یومغ لازمه غیرمنفکه وی نودالزوم یه قرینه پرفعل شرط ده نوپه امابعدکی دااما متضمنه ده معنی دشرط لره لکه امازیدٌ فمنطلق یعنی مهمایکن من شیئٍ فزید منطلق داجمله شرطیه ساقطه سوه دااما یه پرځای ودریده لکه نعم چی پرځای دقام زیدولاړده چی زه تاته وایم چی ازیدٌ قٰئمٌ ته وانعم یعنی قم زید نعم نه حروف ایجاب ده لکه بلی ای اجل ،نوچی دامتضمنه سوه معنی دابتداء نوځکه متصل نه دوی سره اسم وی هروقته اوچی متضمنه ده معنی دشرط لره نوف ورسره لازمه به .

سوال :- که سوال وسی چی په دی قول دالله ﷻ فَأَمَّا إِن كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ دلته کله اسم متصل وو ؟ جواب :- دلته مبتدا، محذوفه ده ای واما المتوفی رضی وانی چی قامه دجزده له جزاء پر مقام دشرط که اسم وی لکه امازید فمنطلق او که غیر اسم وی په دغه آیت کی په دغه امابعد سره اول تکلم حضرت داؤد علی نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام کړیده نو مراد له فصل الخطاب دغه امّابعدُ ده په دی قول دالله ﷻ کی وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ په دابعد کی عامله دغه اما ده نیابة ځکه دانائبه ده پر ځای د شرط اماڅوک وای اصل انما وو بیا نون په میم منقلب سو میم په میم کی مدغم کړه د همزی په فتحه بدله سوه چی التباس یه له اماترتیدیی سره را نه سی څوک اصل یه ان وو بیاماور سره زیادة شوه لکه له حیث سره چی ما زیادة سی حیثماسی په میم منقلب سو میم په میم کی مدغم سو کسره د همزی په فتحه منقلبه سوه د دفع لپاره څوک وای اصل یه ماما وو اول ساکن الف په همزه منقبل سو همزه سرته راغله ځکه متکلم په اول دهلة کی قوی وی همزه ثقیله ده له حروف ... وده اداکولای یه سوای نو مَمَامیم په میم کی مدغم سو اماسو څوک وای اصل ... هما وو ها په همزه منقلبه سوه مئماسوه همزه سرته راغله میم په میم کی مدغم سو څوک اما پر خپل حال پریږدی هیڅ تغیر او تبدیل نسته پکښی دا نو قوی خبره ده ... ده مبنی ده.

دمبنیـــــات پیـــرندنه

... دوه قسمه دی یو مبنی اصل ده چی حروف ، او ماضی ، او امر بغیر اللام دی بل ... دی مبنی فرع دوه قسمه یو ماوقع غیر مرکب مع عامله لکه اسماء معدوده بل ... مبنی الاصل لکه ضمائر، اسماء الاشاراة، موصولات ،مرکبات، کنایاة، اسماء ... اصوات ،بعض ظروف، دابعد اسم دمبنی ده مبنی فرع ده مناسب مبنی الاصل ... په اسم مبنی کی (۳) علته ویل کیږی:

سوال :- دابعد خو اسم ده اصل په اسماؤ کی اعراب ده ولی بعد مبنی ده.....؟

جواب :- دا مناسبة له مبنی اصل سره لری چی حرف ده په احتیاج کی بعد مضاف الیه ... لری حرف یه وضع د کلمی اخوی ته لری.

Maktaba Tul Ishaat.com

دویم علة: - اصل په بناء کی خوسکون ده بناء خولپاره دخفت وی ځکه بناء خوسلوک
پرطریق واحده ده اعراب سلوک پرطروق مختلفه وسلوک پرطریقه واحده خواخف
ده...؟

جواب: - که بعد مبنی پرسکون سی یاتلمیح وحذف دمضاف الیه ته نسوای راتلای

دریم علة: - باید پرفتحه مبنی سوی وای ځکه فتحه جزدالف ده الف اخ دسکون ده
اودلته دی پرضمه مبنی کړیه ده...؟

جواب: - دلته حذف دمضاف الیه نقصان قوی ده جبیره قویه غواړی هغه قوی جبیره په
حرکات کی ضمه ده

دبعدُ دبناء او اعراب حالتونه

بعدُیوخواحواله دبناء لری یوخواحواله داعراب لری دبناء اول حال یه داده چی په وقف
یه ووائی لکه اسماء معدوده دوم حال دبناء یه داده چی دامضاف الیه په نیة کی باقی
وی له لفظه تللی وی نوبه له بعدپه پښتوترجمه داسی کوی بعدوروسته تریوشی بله
وجه دبناء یه داده چی مضاف الیه ورسره ذکرکی مقصودپه کلام کی نه وی بله وجه دبناء
یه داده چی مضاف الیه دبعدپه لفظ مبهم راوړی لکه شیئٍ مفهوم لفظ وغیره اوداعراب
وجوه یه دادی اول چی مضاف الیه په لفظ کی ورسره ذکرکی مقصود هم وی په کلام کی
بله وجه یه داده چی مضاف الیه نسیًامنسیًا حذف کی نه په لفظ کی وی نه په نیة کی
تعبیرله بعداوقبل په متقدم اومتاخروکی لکه رب قبلٍ خیرٌ من بعدٍ ای المتقدم خیرٌ من
المتأخر بله وجه یه داده چی مضاف الیه حذف سی عوض له مضاف الیه تنوین راسی
پرداقبل یابعدلکه الآن یسهل لی الشراب وقدکنت قبلًا اغص بالماء الفرات ای قبل
ذالک ځکه عوض لره حکم دمعوض عنه ده اوتنوین تمکن پرمعرب داخلیږی نو(۴)
وجهی یه دبناسوی (۳) به داعراب سی.

سوال: - اماخوحرف شرط ده پرفعل داخلیږی ځکه شرط په هغه چاکی راځی چی په
هغه کی ترددوی ترددپه هغه چاکی وی چی په ده کی حدث وی حدث په فعل کیده
نودلته خوام پراسم داخیله ده چی بعدده؟

جواب: - فعل شرط محذوف ده صلی تقدیرداسی ده مهمایکن من شیئ بعدالسلمة
والحمدوالصلوة فی اندنیا فهذه رسالة ترکیب یه مهما اسم ده مبتداء ده یعنی اسم شرط
ده لکن فعل تام ده په معنی دیجد ده ضمیرعنه ومبتداء ته پکښی ده هغه یه فاعل ده

...مبدل منه ده من شيئ جارمجروريه بدل ده بعدالحمدظرف ديکن دامجمله
...مبتداء ده داشرط وه فهذه يه جزاء ده.

سوال :- ...ولي دافعل شرط حذف سويده...؟

جواب :- يوخوداله افعال عامه ووده ذهن تګ ورته کوي چي حذف سي بل ...خوله پاره دتفصيل دمااجمل هم راځي لکه مخکي چي مي تشريح درته وکړه نوچي ...فعل ورسره مکرروی په لفظ کي دادير ثقالت راولي.

سوال :- ...قرينه پرداحذف دفعل شرط سته اوپرحذف داسم شرط چي مهماده...؟

جواب :- قرينه دفعل شرط يه داف، جزائيه ده چي مدامًاله اماسره وي له فعل شرط سره ...په غالب اوقات کي وي نوديومخ لزوم دفاء له اماسره دلالة پرفعل شرط لکه فالله ...ولي اي ان اردتم الولي بخيرفالله هوالولي دغه فاء دلالة پردافعل شرط وکي چي ان ...ده اودالزوم دفردده اسم چي بعدده له دااماسره داقرينه دمهماده ځکه مهماخوهم ...ده هم مبتداء ده اماخونه اسم ده نه مبتداء ده نوبايدملحق له اماسره اسم واي هغه ...واي لکه امازيدفمنطق هغه هم دلته نسته نودامطلق لصوق داسم چي بعدده ...دلکن ده دادلالة پرمهم کوي.

سوال :- ولي دي داجمله په عنوان دشرط وجزاء راوړه په عنوان داستناف به دي راوړه ...به دي ويلي وواعلم ان هذه رسالة الخ...؟

جواب :- دلته تعلق ترامريقيني ورکړسويده په داعنوان دشرط جزاء کي زه وايم که ...نه اشياؤپه دنياکي موجودوونودارساله په منطق کي ده نويوشي خوحتمًا ...ځکه خوالله ﷻ هم په شي کي داخل ده نودارساله حتمًا په منطق کي ده لکه په ...کي چي ميړه بنځي ته ووائي انکانت السماء فوقنافانت طالق ځکه تعلق ...يقيني پوري يقين ثابته وي په اوله صفحه کي مووويلي دي چي دامااوفآجزائيه په ...کي به فصل وي ځکه توانی دادوات دشرط اوجزاء نده صحيح نوکه فصل په ...دفعل شرط وولکه په بعدسره فصل په مابين دامآ اودفآ، کي ياپه جز دجزاء کي ...لکه ... فمنطلق نويي دمهم پرځي دايوازي اماولاړه دفعل شرط پرځي ... چي ... ولاړه اودتيوني جزا پرځي دابل جزده جزاء چي مصلق ده ... قصدي پرمقدم دلزوم ادعني مثلازه ... ومصنق په ...کي ... وخبردي مبتداء اوخبرخولزوه نه ... لکه

Maktaba Tul Ishaat.com

[illegible]

[illegible] مؤشی نه کیری چی

[illegible] نه کیری

[illegible]

محصور ... دوکې مستعمیږي مخففې ...

... ډلک ... کله عطف العذب ... کت ... هم ...

... محصور ... څخه خفیف معنی کې مستعمله ... کت ... جي ...

... مرهم ... محصور ... مسلک ... مخففې ... کله ...

... لاحظه سره ... ماحصل ... تعریف کېږي څکه ...

... مخفو ... کړ لاحظه ... محصور کېږي څکه

... محصور ... خارج کې ... منقوش ... کله ... منحصر

... ورکې ... منحصر ... تعریف ... علوم ... ورکې ...

... به مقدمات ... مقدمات ... ورکې ... منحصر ... معنی

... شروع ... کې ... منحصر ... معنی ... لکه ... کوم

... مثلاً ... منقوش منحصر ... تدوین ... علوم کې ...

... علوم کې منقوش ... منحصر ... ورکې ... کتابونه ...

... کې ... منقوش منحصر ... کتب مدونه فی العلوم ... کېږي ...

(۱) ... دلالت به کتب کې ... (۲) ... (۲) ... (۳) ...

... دی ... معنی منقوش ... کتاب کې ... (۳) ...

... معنی ... معنی ... (۲) ... اول که منقوش ...

... منقوش ... اث ... جي ... صاحب ... وشت ...

... العلوم ... شخص ... خوند ... چه ... وشت ...

... کېږي ... خوند ... توصیف ... منقوش ...

... مخصوص ... معنی مخصوص ... منقوش

... نوع جنس فصل ... خونه کلیت ... کلي ... کې ...

... عقلیه ... حصر فی الذهن ...

... دکلي ... کې ... صحیح ... خارج کې ... څکه

... خارج کې موجود ... کلي ... موجود ... خارج

... صحیح ... مکر

... مکر ... حسی ... ذهني ...

... خارج کې ... مکر ...

علی تحریر کندیا

اغراض کندیا

صحیح راغله داخونده دمرجوح ترجیح دی نوخو په خارج کی

نوریوشی نلری اووجودنه لری په خارج کی لری مگرخومحسوسیة نلری اومشارالیه ده

جواب :- کلی خوواقعًاوجودپه خارج کی لری حقیقة نسوای کیدای جواب چی

هذاخوبه محسوسیة هم لری نومشارالیه دهذاکلی هم محسوسه ده ځکه هغه

کلی طبعی خوپرمسلک دمحققین هم موجودده په خارج کی زیدده دلیل یه داده

څوک چی کلی طبعی محسوسه نه بولی شخص محسوس بولی چی زید ده نوشخص محسوس ده

چی مدارده محسوسیة پرتشخص دتشخص منضم وشخص ته ده نوشخص محسوس ده

نوتشخص امروجودی بولی موږورته وایوچی تشخص امرعدمی ده یعنی امرانتزاعی

ده که وجودی سی که عین کلی طبعی سی خومابه الاشتراک عین مابه الامتیازسویعنی

عام عین خاص دانده صحیح اوکه جزنه کلی طبعی سی نوخووجوددکل بی له جزه راغی

ځکه کلام خوپه تشخص خاص کیده لکه دزیداوکلی خوپه ضمن دشخص آخرکی هم ده

اوکه امرمبائن سی له داکلی نوخوباید حمل یه نسی پرصحیح اونی اضافة ورته صحیح

سی اوداسی خونده اونه امرمنضم ده وداکلی ته ځکه انضمام دتشخص کلی ته تشخص

دمنظم الیه غواړی نوتسلسل راځی اوتشخص امرانتزاعی ده نوکلی طبعی موجوده هم ده

محسوسه هم ده نواشاره ودانوع ده نقوش ته صحیح سوه لکن دابناپرهغه مذهب کووچی

کلیات انتزاعیات عقلیه بولی موجودپه خرج کی هویة بسطه بولی یابه بناپرهغه مذهب

کووچی وجودکلی ته ورکوی په خارج کی لکن محسوسیة نه ورکوی محسوس شخص

بولی کلی نه بولی اوتشخص امروجودی انضمامی منضم وشخص ته بولی شخص

خوموجودده نوجزدموجودبه موجودوی نوشخص محسوس ده کلی نده محسوس

نواشاره دنوع ونقوش ته هم نسوه لکه وشخص دنقوش ته چی نه صحیح کیږی

نوداځلوراحتماله خوباطل سوو دری پاته سووچی الفاظ دی فقط معانی دی فقط

اوالفاظ معانی دواړه دی معانی خوپه ذهن کی موجودی دی په خارج کی وجودنلری

الفاظ اومعانی هم دواړه وجودنلری په خارج کی ځکه مرکب له موجوده اومعدومه

معدوم بلل کیږی یوازی الفاظ چی تلفظ په کوی موجودیږی بیرته ورکیږی مثلاً په

عمرکی چی په عین تلفظ وکوی بیاپه میم هغه دعین تلفظ معدوم سودمیم تلفظ

موجودسوبیاهغه معدوم سو دراتلفظ موجودسویعنی اذاوجدفتلاشانوپه خارج کی

مجتمع الاجزاء وجودپه حین داشاری کی نلری نواشاره په هذاحقیقة نه ورته کیږی داکه

علی تحریر کن

...دقیه سی او که خطبه ابتدائیه سی موتول معدومات دی په خارج کی اشا...

...نفی دی...

...ض خوچی خطبه الحاقیه سی او که خطبه ابتدائیه سی خوتول معدومات
...کی اشاره ورته عقلی ده سوال الحمد خوچی خطبه الحاقیه سی په دهرکی
...وجودلری اشاره ورته صحیح ده په زمانه کی به مجتمع وجودلری چی
...ورکیږی ځکه اعدام لاحقه اعدام محصه نه دی غیبوته زمانی لکه غرق
...په دهرکی موجودده زمانه یه غائبه ده د حضور زمانه یه تیره سویه ده اوس یه
...نه ده کی بیرته دحضورزمانه راسی بیرته موجوده ځکه دهر قدیم ده زمان
...د دهریینو مذهب ده...؟

...یوخودامذهب دیرباطل ده د دهریینو ده بل چی دالفاظ په دهرکی موجود
د مجتمع الاجزاء عندالمشیرندی اشاره حس خارجی نه ورته صحیح کیږی نوپه
...شارة وحاضرفی الذهن ته کیږی که خطبه ابتدائیه سی که الحاقیه سی که په
...کی په دااوو(۷) احتمالات کی هراحتمال و خلی نوبه په هذاالشاره کوی
...ته المخصوصة یاومعانی ومخصوصه ووته یادواړوته چی دوی حاضروی
...مصنف کی خواموركثيره دی ځکه ذهن خوقدرة پراستحضاردامورکثیره ووپه
...دکی نلری نوخوپه آن داشاری کی نسوای موجودیدلای اوبل خوپه دی کی
...نوترتیب خوپه زمانه کی وی په آن کی نسوای کیدلای نویه جواب داسی
...دوی تول حاضر دی په ذهن کی په حضوراجمالی سره راغلو تول الفاظ په لفظ
...سره تول معانی په لفظ دمعانی سره چادهغه سوال چی تسمیه دسلم العلوم
...لفظ ده یادمعانی ووده یاددواړوده دنقوش مخصوصه خونده چی په لاس دمحب
...نوشته سویده بیاخونودهغونوم سلم ده دانورچی نورونوشته کړی طباعت ئی
...چاپ سویدی داخونه ده دسلم نوم لری؟

...تسمیه دمعبربه اسم دمعبرعنه ده داسلم خودالفاظومعانی وونوم ده له
...تسمیه نفوس کیږی نومی ددوی نوم پرنفوس کیښود قوله فی التحریرفی صفحه
...فی سطر(۸) اذالمشار الیه فی الخطبة مایکون مقصودالمصنف بالتدوین
...من نقوش کذالک په نکته کی داسی عبارة دی ینتج من الشکل الثالث انه
...من نقوش بعض الیه فی الخطبة صحیح داده چی دثالث پرځای ثانی ده یعنی

... منطقيون مقصود مصنف بشدويس محمول

له شکل شي ځکه حد وسط چي قول ... په ... يحدث سره د خوشکل

د په صغرى وكبرى كې د مقدمتين مختلفې ... منطقيون مقصود ولاشي من النقوش

شي د حصر د شکل ... چي ... شکل شي ... ته په عکس دکبرى رديږي

بمقصود وسنو عکس دکبرى وکوا چي ... حصه د نقوش فلاشي من المشار اليه

نو عکس دکبرى وکوا لاشي ... هو مقصود شي ... قول نه فهده رساله في

بنقوش ... که په صفحه ... په د شيه ... د شي نو معلوميږي ثقل او خفة

صنعة تميز ... خوش ... ته په کثيرى همه ... نکه عمه منطق په علم

د شي ... په معلوميږي ... د ... فکر وصحيح فکرامتيازپه

منطق ... د صحت د فکر وفساد فکر په معلوميږي ... وسي د فکر تحقيق راروان

کيږي فکر ترتيب د امور معلومه وو د چي معرفة د مجهول په ...

ده انشاء الله تعالى

مجهول دوه قسمه ده

مجهول دوه قسمه لري يو مجهول تصوري د چي مثلاً انسان ده بل معلوم تصوري ده چي قول شارح ده او قسمه په (٢٢) دى د تحقيق هم انشاء الله تعالى راروان ده

او يو مجهول تصديقي ده چي نتيجه د لکه تصديق ... حدث بل موصل تصديق

او معلوم تصديقي ده چي حجة ده دري قسمه لري استقراء، تمثيل، قياس، استقراء يوه

تمه ده بله ناقصه قياس يو قترانى ده بل استثنائي ده اقتراني له (٤) اقسام

دقضايا ومرکب کيږي هغه يې پر (٢) شکلونو تقسيميږي هغه ضروب منعقده او منتجه

لري د اتحقيق هم انشاء الله تعالى راځي او سنو قول شارح چي موصل تصوري او معلوم

تصوري بلل کيږي له دغه موصل تصوري څخه مجهول تصوري کسب کيږي چي انسان

ده دا موصل تصوري يوه ماده لري يو هئية ماده يې له کليات خمسه وو جوړه ده چي جنس

فصل نوع خاصه عرض عام او هئية يې له مسائل دقول شارح دايساغوجي جوړه ده نو ته

چي دانسان حقيقة پيژنې ذاتيات يې پيژني يو وار به دانسان په وجه ماپيژني ځکه تو جوا

مجهول مطلق ته نه رواده بيا به ته رجوع عقل فعال ته کوی په قوة د تأثر سره ځکه خزانه

دعلومو د تصورات وتصديقات دحکماؤ په نزد عقل فعال ده عقل فعال به پرتافيض

دعلومو کوي په قوه د تأثير سره وسنو په عقل فعال کې خو غير متناهي صور مخزون دي

صورپیداکوی چې له انسان سره موافق وي لکه حیوان ونطق
صورونه کیږي پکښې خطاکیږي په ماده دفکرتصوري کې نو نه دي
د فکره چې ځان ساتې رجوع به منطق ته وکوي وبحث دکلیات خمسه وو ته
وپیژني کلي به وپیژني یابه کلي ذاتي اوعرضي وپیژني یې به ذاتي اقسام جنس
ودعرضي اقسام خاص اوعرض لازم اومفارق دابه وپیژني نو به یې ته رجوع
فعال ته دابه وپیژني چې حیوان کلي ذاتي ده په ذاتي کې جنس ده وني مقول
مختلفین بالحقائق ده اومقول په جواب دسوال دماهوکیده هم دارنګه به فصل
چې داکلي ذاتي ده په ذاتي کې فصل ده ولي مقول په جواب داي شي هوفي
ده دادي ټول وپیژندل په علم منطق دفکرتصوري له مادي غلطي دي ځان
علم منطق سره په بحث دکلیات خمسه ووسره یاپه هیئة دفکرتصوري دمعلوم
دموصل تصوري کې خطاکیږي دانه درمعلومیږي چې جنس له مخه کیږي
مخه کیږي ترکیب توصیفي ځنې جوړیږي اسنادي ځنې جوړیږي امتزاجي ځنې
وغیره وغیره یابه رجوع وعلم منطق ته کوي په علم منطق کې به رجوع واقسام
ته کوي هلته داثابت ده چې که مرکب له جنس قریب اوفصل قریبه
قریب متقدم ووموصوف ووفصل قریب متاخروصفة ووداحدتام ده دادي
وپیژندل داهئیة ترکیبي دموصل تصوري نودي یارجوع عقل فعال ته وکوله
ترتیب دي ورکویادي رجوع انسان ته وکونه انسان دي په وپیژاندي نو په
فکرتصوري فساداوصحة دصورة اودمادي معلوم سواوپه معلومیږي لکه
دشي ثقل اوخفة معلومیږي داخودتصورات سلسله وه.

سلسله د تصدیقات

تصدیقات داده مثلاته اذعان اوتصدیق راولي پرعالم حادثٌ چې نتیجه ده
اطراف دنتیجي چې موضوع اومحمول اونسبة دي دابه په تصورپیژني ځکه
شرط یاشطردتصدیق ده اوحکم په مجهول پرمجهول نارواده دادي وپیژاندل
عقل فعال ته رجوع وکوله هلته مناسبه صغری اوکبری اواکبراواصغراواوسط
نوته کې خطاکیږي په ماده ددافکرتصدیقي کې دانه درمعلومیږي چې
یقیني دي چې برهان سي مشهوري دي چې جدل سي مظنوني دي چې

حدثیات دی مواترات دی
داولیت دی
معلومیږی چی دایسا غوجی ته کوی چه له
شعرسی په یقینیت کی دانه د
خمسه وو
رجوع وصناعت
محسوسات دی وغیره نوبه ته
تصدیقی ځنی جوړیږی نوله
موصل
هغو ځخه مده دفکرتصدیقی جوړیږی یعنی مده د
یقینیات جوړه ده په
ماده له
تصدیقی
موصل
تصدیقی دی ځان
دموصل
مثلاچی ددی
دی خطدی ځن وساتی
خطفکری دمددی
ترکیبی دموصل
بیا په هئیة
جوړه له دی
مثلاله اولیات
ته رکوله وس
یقینیت کی
کیږی له مخه کیږی
عقل فعال
کبری
رجوع دی
صغری له مخه کیږی
په منطق ځان وساتی
معلومیږی چی
ځنګه کیږی په شرطیات
تصدیقی کی خطکیږی دانه د
حسیت کی
ترکیبی په
مسائل وحجة ته کوی
اوداهئیة
رجوع و
حداوسط ځنګه کیږی
ځنګه کیږی نوبه ته
استثنائی اقترانی بیاله
منفصلات اوشرطیات متصلات کی
اقترانی ده بل
محمول په صغری
قیاس ده قیاس بیا
حد وسط
چی له حجته اعظم قسم
حملیت جوړوی
موضوع دصغری
که له
جوړیږی
شپږواقسام دقضا یا وو
مکرر ساقط که
حداوسط
حاصله وی والان العالم
اول ده
ووداشکل
حدث تصدیق
موضوع په کبری کی
مثلاپرعالم
داتیجه ده
داصغراوسط
محمول دکبری راواخه
اقترانی اقتران
نوداخوقیاس
حدث
متغیروکل متغیرحادث فالعالم
اوحداوسط چی متغیرده
قیاس سی
استثنائی
استثنائیه نسته چی
داشکل اول ده داحداوسط
اکبرراغلی ده لکن
موضوع ده متکرر ده
صغری کی محمول ده په کبری کی
حادث داراواخله
دکبری چی
عالم ده محمول
مکررساقط که موضوع دصغری چی
منطق سره نوبه منطق
دی ځن وساتیږی په
داتیجه سوه له دغی ترکیبی خطدموصل تصدیقی
ممتزسوبه معلوم لکه
فکرسره
اوصحیح
تمیزدصحی له فسده راغی اوبه منطق فسد
علم میزان ویل کیږی داهم
ته
علم منطق
ترازوچی دشی ثقل اوخفة یه معلومیږی نوځکه
کوی ومبدی ووته چی حیوان
مثلاحرکت
یاتشبیه بلیغه ده یااستعره ده وسنوچی له انسان
اوچی له مبادی
ویل کیږی
حرکت اولی
دیته
ناطق ده مخزون دی په عقل فعال کی
منتهایه مبادی
انسان ده
حرکة مبد
ووحرکت وانسان ته کوی داحرکت ثانی ده داول
لازم ده له حرکة ثانی سره
ترتیب
انسان ده د
دی ددوهم حرکة مبدء مبدی دی منتهی یه
لازم ده له حرکة ثانی
ترتیب بولی چی
نودامجموع دحرکتین ته فکروائی متاخرین فکرد
چی مجموع
نودافکرده
تدریجی وی نه دفعی
سره خوداشرط یه ده چی داحرکت به
وی که دفعی
ثانی تدریجی وی که
تدریجی
حرکتین تدریجی وی اوکه حرکة ولی

...براض کيږي:

...دفعي وي بې نظر او فکر نه ورته ويل کيږي بعض بيا حرکة وني ته فکر و ئي

...حرکة ثاني ته فکر وائي فقط د فکريوه معنی حرکة دنفس ناطقه ده په معقو...

...کي د ترتيب ملاحظه کوي او کي نه کوي که لپاره دتحصل وي او که نوي دفکر دد...

...مقابل تخيل ده هغه حرکة دنفس ده په محسوسات کي (۲) معنی دنظر او فکر

...ده له مطالب چي معرف ده په تصورات کي او نتيجه ده په تصديقات کي مبادي

...چي قول شارح ده په تصورات کي او حجة ده په تصديقات کي يعني دامجموع

...حرکتين تدريجين دي دامذهب دمتقدمين ده دانوهغه فکر ده چي احتياج سته په ده کي

...په جزئمين دده کي وعلم منطق ته دامعنی مقابل دحدس ده چي انتقال ده له مطالبُ

...مبادي ته او له مبادئ ومطالبُ ته دفعة يعني په حدس کي دواړه حرکة دفعي دي دا

...سينامذهب ده دريمه معنی حرکت اولي تدريجي ده دغه حرکة اولي نو کله

...ترحرکة ثاني پوري چي کله قطعه سي اوترحرکة ثاني نه ورسيږي ددی

...نکرمقابل ضرورة ده يعني بداهة نو که حرکة اولي دفعي وودوهم حرکة تدريجي وودلته

...بقسم له بداهته موجود ده لکن دا قسم منطقيين په اقسام دبداهة کي نده حسابليه ځکه

...نادرة الوقوع ده متأخرين فکرداترتيب بولي چي لازم ده له حرکة ثاني سره تعريف

...د فکرداسي کوي ترتيب امورحاصلة يتوصل بهاالی تحصيل غيرحاصل نوپرمتأخرين

...تراض کيږي:

...تراض:- که حرکة اولي موجود وودوهم نوودا خونه نظري ده ولي خوترتيب نسته هغه

...حرکة ثاني سره لازم وي هغه نسته او نه بدهي ده ولي بدهي خوداده چي حرکة اولي به

...هغه خوسته نوخو واسطه په مابين دبدهي او نظري کي پيدا سوه...؟

...واب:- چي واسطه هلته ثابتيږي که تفسير د حدث وسي په مجموع انتقالين دفعة لکه

...غوسي چي وائي او که داسي تفسيروسي چي حدث انتقال ده له مبادي ومطالبو

...دفعة لکه جمهور چي وائي بې واسطه نسته ځکه حصل په حرکة اولي سره فقط دا په

...دس کي داخل ده حدس له بدهيات ده نو به حدس مقابل سي په معنی ثلث دفکر له

...سره چي دقدمؤ مذهب ده ځکه انتقال له مبادي وو چي علل دي ومطلبوته چي

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Maktaba Tul Ishaat.com

نوی نه لپاره دعلم وی نه دظن لکه ډیری خبری دنفس بیانونظری نه بلل کیږی په دی کی
تول متفق دی چی فکرفعل دصدرده نه نفس لپاره داستحصال دمجهول نظری له
معلومه څخه مګر اختلاف دلته داده چی متقدمین په مجموع حرکتین تدریجین بولی
اوپرحرکة اولی په هم اطلاق کیږی دمتقدمین په نزداومتاخرین په ترتیب بولی چی لازم
ده له حرکة ثانی سره اوحرکة اولی تدریجی مقابل دبداهته ده اتفاقالکن متاخرین
دفکراطلاق نه باندی کوی اومتقدمین په پرکوی څکه دوی تعریف په مفردروابولی
نکه په فصل وحده یاپه خاصه وحده چی اول ته حدوهم ته رسم ویل کیږی نوهغه علم
چی په حدیارسم حاصل وی هغه خوبدهی نه دمتقدمین په نزداوحرکت اولی پکښی ده
فقط اوترتیب نسته چی لازم ده نه حرکة ثانی سره نوله دی معلومه سوه چی حرکت اولی
مقابل دبداهة داتفاقنومداردبداهة انتفاء دحرکت اولی ده اومداردنظارة وجودده
حرکت اولی ده نوداواسطه چی ثابتیږی په مبین دبدهی اونظری کی په هغه صورت کی
چی حرکت اولی وی حرکت ثانی نوی دادمتاخرین په نزدثابتیږی نه دمتقدمین څکه
دمتقدمین پرمذهب دیته نظراوفکرویل کیږی داخل په نظری کیده څکه نظری
مایتوقف حصوله علی النظرکه په معنی دحرکت اولی وی حرکت ثانی نه وی دا
دمتاخرین په نزدثابتیږی نه دمتقدمین څکه دمتقدمین پرمذهب دیته نظراوفکرویل
کیږی داخل په نظری کیده څکه نظری مایتوقف حصوله علی النظرکه په معنی دحرکة
اولی وی اوکه دمجموع حرکتین نوواسطه دمتقدمین پرمذهب نسته بخلاف متاخرین
څکه دوی نظرترتیب بولی چی لازم ده نه حرکة ثانی سره نه حرکت اولی نظربولی نه
مجموع حرکتین نوهغه امرچی حاصل وی بی له حرکة ثانی څخه داپه نظری کیده ددوی
په نزدنه داخلیږی څکه ترتیب نسته نونظرنسته اوچی بداهة مقابل دحرکت اولی ده
نومناط دبداهة انتفاء دحرکة اولی ده هغه دلته موجودده نوپه بدهی کی هم نسوداخل
نوواسطه ثابته سوه په نزددمتاخرین پرمذهب دمتاخرین اوهغه دلته نه کیږی چی
نظرخوترتیب ده دمتاخرین په نزدنوخودابداهته مقابل سوله معنی ثالثه سره چی حرکت
اولی وی دوهم نوی نوخودالازمه سوه چی مطلوب حاصل وی په دغه حرکة سره داهم
بدهی سوهم نظری سوپرمذهب دمتاخرین واسطه نسته څکه مناط دنظاره وجودددغه
حرکت ده چی په معنی ثالثه ده هغه خوموجودده نوخونظری سواوحرکت ثانی نیستی ده
چی ترتیب ورسره لازم ده ترتیب خونظرده دمتاخرین په نزدنوخوبدهی سونویوامرهم

موهم نظری سو داسوال څکه نه کیږی چی بداهة کڅه هم مقابل دحرکة اولی ده
حرکة اولی متاخرین نظرنه بولی نوداوجوددحرکة اولی نه واجبوی چی دامطلوب
ده دمتاخرین پرمذهب اوکه انتفاء دحرکة اولی وونوبه بدهی وی پرمذهب ددوی
پرمتاخرین نه کیږی داسوال هلته پرمتاخرین کیږی که حرکت ثانی
اوکه حرکت اولانیستی وونویوشی هم نظری سوولی خوترتیب سته چی لازم
حرکت ثانی سره ده اوهم بدهی ده ولی خومداردبداهته انتفاء دحرکة اولی ده هغه
نوحقه خبره داده چی مناط دنظارة مجموع حرکتین بل انتقالین دی او مدار د
نه انتفاء دمجموع ده دغه دواسطی اعتراض چی پرمتاخرین کیږی داله دی جهته
فکرداترتیب بولی فقط داحرکة مطلقادوی فکرنه بولی اوبل دوی حرکة اولی
بداهة بولی که دی اعتقادله یوی له دغودووخبروزائدسی بیادواسطی سوال
متاخرین نه کیږی لکه پرقدماء چی نه کیږی نوداخوثابته ده چی له صناعاة خمسه
قیاس جوړه دیوله صناعات خمسه ووبرهان ده اوداپه ټولوکی عمده ده برهان
مقدمات یقینیه ووجوړده یقینیات خو(۶) دی اولیات ، حسیات ، حدسیات ،
متواترات ، قضایا قیاساتها معها وغیره برهان یولمی ده بل اینی ده قیاس به یااقترانی
اقتران دحداصغراواوسط اواکبرپکښی وی لکن استثنائیه نوی پکښی دانو بیا
(۴) اشکالو تقسیم ده که مکررین مقدمتی القیاس چی حداوسط دامحمول په
موضوع په کبری کی ووداشکل اول ده ،اوکه محمول فیهماووثانی ده ، که
موضوع فیهماووثالث ده که پرعکس دشکل اول وودارابع ده اول شکل اصل ده (۴)
ضروب منعقده لری دانوراشکال ده ته ردیږی په انتاج کی هرشکل (۱۶) ضروب
منعقده لری شکل ثانی اول ته په عکس دکبری ردیږی ، ثالث په عکس دصغری رابع په
عکس دمقدمتین یاپه عکس ده ترتیب دشکل اول شرط ده انتاج ایجاب دصغری کلیة
دکبری ددوهم اختلاف دمقدمتین ده په سلب ایجاب سره دااقترانی قیاس به یاله
حملیتین مرکب وی یاله متصلتین یاله منفصلتین یاله حملی اومصلی یاله حملیی
اومنفصلی یاله متصلی اومنفصلی بیاپه هریوه کی (۴) شکله جوړیږی دایه (۲۴)
هرشکل (۱۶) ضروب منعقده لری دایه (۹۶) دا(۹۶) اقسام په استثائی قیاس کی
ضرب دایه (۷۶۸ ۱۹۲) دغه (۷۶۸) ضرب که پرشخصیه طبعیه مهمله محصوره
موجبه کلیه سالبه کلیه موجبه جزئیه سالبه جزئیه دایه (۳۵۷۶) قسمه داضرب که په

Maktaba Tul Ishaat.com

سالبه معدولة الطرفین دایه

محصله موجبه معدولة الموضوع موجبه معدولة الطرفین

(۲۸۹۲۱۶) بل قیاس استثنائی موجهات کی دایه

(۳۲/۳۷۶) داپیاضرب که په (۱۳) موجهات

مقدمی غواړی یوه شرطیه موضوعه بله مقدمه

ده چی لکن استثنائیه یکښی وی (۲) مقدمی غواړی (۶) یه عاقم دی شکل

استثنائیه په دی کی (۱۶) صورته جوړیږی (۱۰) یه منتج دی

ثانی دوه شرطه داتتاج دی یو کلیة کبری دبل اختلاف دمقدمتین ده په سلب او ایجاب

سره په اول شرط (۴) ساقط سول له (۱۶) ضروبو منعقده ووپه (۲) شرط (۸) ساقط سول

له ضروبو متعقده وودشکل (۲) نو (۱۲) ساقط سول (۴) پاته سووپه توسط دردوشکل

اول ته اول صغری موجبه کلیه کبری سالبه کلیه نتیجه ئي سالبه کلیه ده لکه کل ناطق

انسان لاشی من الحجر بانسان ینتج لاشی من الناطق بحجر داضرب اول منتبح ده

دشکل ثانی په سبب دردوشکل اول ته ضرب ثانی دشکل ثانی چی منتج وی داده

صغری سالبه کلیه کبری موجبه کلیه نتیجه سالبه کلیه ده لکه لاشی من المتمکنات بحق

دلیل یه عکس دصغری ده کبری یه وګرځوه کبری داصل قیاس ورته صغری که

بیاعکس دنتیجی ورکه اوضروب منتجه دشکل اول (۴) دی صغری موجبه کلیه کبری

سالبه کلیه صغری موجبه کلیه کبری موجبه کلیه صغری موجبه جزئیه کبری موجبه کلیه

صغری موجبه جزئیه کبری سالبه کلیه شرط داتتاج یه ایجاب دصغری کلیة دکبری ده

ضرب اول دشکل ثانی چی ده طریقه داتتاج یه داده چی عکس دکبری وکوی په عکس

مستوی سره بیاضم دعکس وکوی ونفس صغری ته نوبیاردیږی وضرب ثانی ته له

شکل اوله نومنتج ګرزی مثال یه اختصارابه حروف هجاوودرته وایم کل ب،

م،و،لا ج،م، نیتج ب،ج، اوس عکس دکبری وکوه لا،م، ج، داعکس ضم که وصغری ته

نوکل ب،م،ولام ج،نویه ردکه وضرب ثانی ته له شکل اوله نتیجه لاب،ج،هوالمطلوب

اوضرب ثانی له ضروب منتجه وودشکل ثانی مثال یه ذکرسوطریقه داتتاج یه داده

صغری کبری که کبری صغری که بیادنتیجی عکس وکوه مثال یه لاب،م، وکل ج،م،

مدعی م،لاب،ج، دلیل یه داده چی داصادق سوچی لاب،م، نوداصادق سوچی لام،ب،

په عکس مستوی سره داعکس وکړی داصل قیاس ته ضم که ورته کبری یه که

خواحتمالات مجموع عقلی احتملات بعض یه اعتبارلری بعض بی نلری بعض یه منتبح

وی بعض یه نوی منتبح تونواحتملات دادی ضروب منعقده ممکنه له اقترانه

دصغریت له کبریات سره یه قیاس که په هرشکل کی (۱۶) دی قیاس اقترانی له

ومتصلی څلور قسمه لری په هر قسم کی اشکال اربعه جوړیږی په هر شکل کی

منعقده ممکنه (۱۶) دی داپه خپل نفس کی ضرب که (۲۵۶) ...

څخه او منفصلی څخه اقترانی قیاس جوړوی دا (۱۰) قسمه دی په هر قسم کی

اشکال دی دایه (۴۰) اشکال په هر شکل کی ضروب منعقده (۱۶) دی ... (۲۲۰)

اقترانی له متصلی او منفصلی دا (۴) قسم لری هر قسم کی په (۲) شکلونه دی

(۲۲۰) په هر شکل کی ضروب (۱۶) دی دایه (۳۸۴) ټول جمع ده (۱۱۰۰) ...

څخه نو کل ج م، ولا م ب، ضرب ثانی سوله شکل اوله تیجه ...

او ضرب ثالث له ضروب منتجه وو شکل ثانی له موجبی جزئی صغری نه

کلی کبری تیجه یه سالبه جزئیه ده مثال یه بعض معدن ذهب، لاشی من الفضة

تیجه یه بعض معدن لیس بفضت برهان یه پراتناج هغه ده چی په ضرب اول وویل

بعض ب م، ولا ج م، بعض ب لیس ب ج، ځکه لا ج م کبری صادقه سوده نولام ج

په عکس مستوی ضه د عکس صغری ته وکه نو بعض ب م، ولام ج، تیجه یه

... نیس مذهب برهان په طریقه د عکس نه ده ځکه صغری سالبه لاتنعکس

وکبری جزئیه ده نه کبری جزئیی او نه صغری جزئیی قیاس نه راځی ځکه نه

قیاس نه جوړیږی نو به برهان خلف پروایو بعض ب م ... ج م، تیجه بعض

ځکه که بعض ب ج صادق نسی نو نقیض یی صادق وی چی کل ب ج، نو دا نقیض

که کبری ... صغری نو مرکب سی قیاس نه ضرب ... نه کل ب ج

تیجه کل ب م ... تیجی نقیض کاذب ده چی بعض ب م ... داخو عین هغه

... په صدق فرض کړی وونود خو خلاف نه فرضه ده نو واجب ده صدق

بعض ب ج صادق نسی نو نقیض یی صادق وی چی کل ب ج، نو د نقیض صغری که

... صغری نو مرکب سی قیاس نه ضرب ... نه کل ب ج، کل ...

تیجه کل ب ... تیجی نقیض کاذب ده چی بعض ب ... خو عین هغه صغری ...

په صدق فرض کړی وونود خو خلاف نه فرضه ده نو واجب ده صدق د بعض ...

... ده چی حد وسط موضوع وی په صغری وکبری کی شرط ده ... په کبری

... ده ... ضروب منتجه یه ... دی

کل ... حیوان کل ... ناطق فبعض حیوان ناطق.

کل ... حیوان ولاشی من ... بحجر فبعض حیوان لیس بحجر

Maktaba Tul Ishaat.com

(۳) بعض حیوان انسان و کل حیوان جسم فبعض انسان جسم.
(۴) بعض حیوان انسان ولاشی من الحیوان بحجر فبعض حیوان لیس بحجر.
(۵) کل انسان حیوان وبعض انسان کاتب فبعض حیوان کاتب.
(۶) کل انسان حیوان بعض انسان لیس بحجر بعض حیوان لیس بحجر.

دشکل ثالث هم (۱۶) ضروب دی لکن شرط ده انتاج دشکل ثالث دوه دی یو ایجاب دصغری ده بل کلیة ده احدی له مقدمتین ده نو په دغه اول شرط (۸) ضروب ساقط سوویارله صغری سالبی کلیی سره (۴) قسمه دکبری راواخله بیاله صغری سالبی جزئیی دغه (۴) راواخله دایه (۸) داساقط سوواوپه دادوهم شرط ده (۲) ساقط یعنی له صغری موجبه جزئیی سره کبری موجبه جزئیه سالبه جزئیه نو (۶) پاته سووهغه دادی صغری موجبه کلمه لکه اول مثال کبری موجبه جزئیه لکه (۵) مثال صغری موجبه جزئیه کبری موجبه کلیه لکه (۳) مثال صغری موجبه کلیه کبری سالبه لکه (۲) مثال کبری سالمه جزئیه صغری موجبه جزئیه لکه (۶) مثال کبری سالبه کلیه صغری موجبه جزئیه لکه (۴) مثال دضربین اولین نتیجه موجبه جزئیه ده لکه مثال (۳) (۵) (۱) اوپه ضربین اخریین کی نتیجه سالبه جزئیه ده لکه مثال (۴) (۶) (۲) په ضرب اول کی نتیجه ردیږی وشکل اول ته په عکس دصغری دغه رنگه په ضرب ثالث کی لکن په ضرب ثانی کی په عکس دصغری نده ځکه چی ردیږی وشکل اول ته شرط په شکل اول کی ایجاب دصغری ده کلیة دکبری ده هغه شرط دلته نسته اوپه ضرب رابع اوسادس کی یه نتیجه په عکس دصغری ده په ردوشکل اول ته اوپه ضرب خامس کی یه نتیجه په عکس دصغری نده دلیل یه دغه ده ولی په شکل ثالث کی ایجاب دصغری شرط ده ځکه که صغری سالبه سی بیانه معلومیږی حال داکبرمحمول پراوسط په سلب اوایجاب چی ایادغه اصغرله خارجه له اوسط سره ملاقی ده که مفارق مثلاکه کبری موجبه سی نوخواوسط مبائن ده له اصغرسره ملاقی ده له اکبره سره ولی ملاقی ده له حیوان سره مبائن ده له فرس سره فرس اوحیوان خوملاقیان دی اودغه ناطق ملاقی ده له حیوان سره مبائن ده له حجره سره حجراوحیوان متبائنان دی اوکه کبری سالبه سی ولی اوسط مبائن ده له اصغره اواکبره سره معااویوشی کله مبائن وی له شئن متبائنین سره لکه ذهب مبائن ده له فرس سره اوله حیوان سره اوفرس حیوان متلاقیان دی اودغه ذهب مبائن ده له حجره اوحیوان سره اوحجراوحیوان متبئنان دی چی ته داسی ووائی لاشی

علی تحریر کندیا

بفرس وکل ناطق حیوان نتیجه یه سلب نه سوای کیدلای که دفرس پرځای
یه نتیجه ایجاب راځی اوکه دفرس پرځای شجرراوړو بیایه نتیجه ایجاب
ای داشرط دکلیته ده احدی له مقدمتین داولی شرط ده په شکل ثالث کی
نه منتج کیږی له جزئتین نوپه شکل اول کی ثبوت داکبروی اوسط لره په
چی موضوع ده یوکبری موجبه کلیه سوه لکه کل ناطق حیوان اویایه سلب
اوسطه لکه لاشی من الناطق بحجرنوکبری سالبه کلیه سوه نوثبوت داوسط
صغرلره کلانوصغری موجبه کلیه ده لکه کل انسان ناطق اویاموجبه جزئیه لکه
ناطق نوصغری موجبه جزئیه ده نویه (۴) نتیجی راغلی صغری موجبه کلیه
موجبه کلیه نتیجه موجبه کلیه ده (۲) صغری موجبه کلیه کبری سالبه کلیه نتیجه
کلیه ده (۳) صغری موجبه جزئیه کبری موجبه کلیه نتیجه موجبه جزئیه ده (۴)
موجبه جزئیه کبری سالبه کلیه نتیجه سالبه جزئیه ده داڅلورضروب منتجه دی
(۱) ضروب دشکل اول عاقم دی نتیجه یاموجبه کلیه یاسالبه کلیه یاموجبه
سالبه جزئیه نوضروب ممکنه منعقده په هرشکل کی (۱۶) دی چی له ضربه
اربعه په کبریات اربعه ووکی پیداکیږی اوداشرط دکلیة کبری په شکل اول
ضروب ساقط کړل چی حاصل دی له ضربه دصغری موجبه کلیه اوموجبه جزئیه
موجبه جزئیه اوسالبه جزئیه اوشرط دایجاب دصغری (۸) ضروب ساقط کړل
(۴) ضروب منتج دی صغری موجبه کلیه صغری موجبه جزئیه کبری سالبه
کبری موجبه کلیه له دغوقضایاوقیاس نه جوړیږی له موجبتین جزئتین (۲) له
جزئتین (۳) یوه موجبه جزئیه بله سالبه جزئیه (۴) دواړه سالبتین کلیتین وی
سالبتین جزئتین (۵) یوه سالبه کلیه بله سالبه جزئیه یاصغری سالبه وی کبری
وی (۶) شکل ثانی واول ته ردیږی په عکس دکبری نوبه ثبوت دحداوسط
وی اکثرلره نوبه کبری دشکل ثانی کلیه وی دایه شرط ده که موجبه کلیه وی
کل ناطق انسان اوکه سالبه کلیه وی لکه لاشی من الحجربحیوان یابه سلب ده
وی نه اصغره که چیری ثابت وواکبرلره په کبری کی لکه بعض حیوان لیس
کل ناطق انسان اویاثبوت داوسط وی اصغرلره که له اکبره مسلوب وونکه کل
حیوان ولاشی من الحجربحیوان نوبه په ماپین دصغری اوکبری کی اختلاف وی
سلب سره نوداشرط ثانی ده شکل ثانی لره نتیجه تابع ده اخس لره په ایجاب

عرو کړ

سب کې د سب تبع د د په کېږ
کبرئ تبع د د برهان د نتیج د صعرئ
نقیض یې صغرئ کبرئ ځکه
نو نقیض محال د د نو نتیجه صحیح
کبرئ د صل قیاس خو کلیه د د
ضرب ورکې نسان حیوان دی
نقیض د دی نتیجې بعض نسان
محال ځکې په سو غی بعض
لیس بحیوان و قد کی کل نسان حیوان
د د نقیض په کذب د د نو (۲) صغرئ
لحجر بنسان و کل ناطق
موجبه د د نو په دو شکل
و سونقیض د نتیجې کل حیوان
د نقیضین رغه نو ضرب شکل
الحجر بحیوان ینتج بعض
کبرئ د د صل قیاس و رضه کې
بانسان و کل ناطق نسان ینتج بعض
و سونو په شکل ثاني کې حد وسط
موضوع وی په صغرئ کې د نتیجې کې
کې محمول وی په نتیجه کې ځکه
احتیاج نری دلیل ته پر قیاس
و صغرئ کې موضوع د د په دو
ترنورو اشکالو ځکه موضوع په
یو اختلاف د مقدمتین
خلف وی یې په تامل په عکس
ثبته د صغرئ په بطلان نقیض
صغرئ نو د شکل رجع سو

کې د
سی
محال
لري و
په مثال د
محرو سنو
چه که نو
سن
صادقه
شی من
کلیه د د
جزئیه د د
جتمع
شی من
صغرئ ته
حیوان لیس
حیوان ناطق ده
صغرېکې
وی په کبرئ
الانتاج ده
طبع د د په نتیجه
مقتضی د طبع لره
(۲) شرطه دی
(۳) شکل یې به
خلف عبارة نه
جهته د یجب
قیاس نه جهته

که نوبه انتظام دقیاس راسی له شکل اوله نوبی تتیجه نقیض دصغری سی
نوتیجه صادقه ده دابرهان پراتتاج دشکل ثانی ویل کیږی سپه
[illegible] منتجه وومثالونه می درته ذکرکړیدی اوبل تامل بعکس کبری ده چی
[illegible] صغری سره نوشکل اول وګرځی منتج سی دانوجاری کیږی په ضرب (۱)
[illegible] شکل ثانی چی هغه دواړه ګرځی وروسته له عکس دکبری چی ردسی
[illegible] ضرب (۲) او (۴) موجبه کګلیه ده دموجبه کلیه عکس جزئیه ده صلاحیة
[illegible] شکل اول نلری اوبل صغری یه سالبه ده صلاحیة دصغرویة دشکل اول نه
[illegible] شکل عکس الترتیب ده بیاعکس دتتیجی ده داجاری کیږی په ضرب (۲)
[illegible] چی فقط ولی دضرب (۲) صغری سالبه کلیه تنعکس کنفسها صلاحته لری
[illegible] کی شکل اول چی ورته ردسی نوبیاعکس دترتیب وکی نوبه شکل اول وګرزی
[illegible] کلیه منعکسه ومطلوب ته سی اودابرهان نه جاری کیږی په ضرب (۱)
[illegible] شکل ثانی کی ځکه ددوی دواړودصغری ګانوعکس وموجبی جزئیی ته ده
[illegible] صلاحیة دکبرویة دشکل اول نلری اوبل یه کبراګانی سالبی دی صلاحیة
[illegible] شکل اول نلری اونه په ضرب (۴) کی جاری کیږی ځکه دضرب (۴) صغری
[illegible] جزئیه ده عکس نه لری لزوماکی بیاولری دجزیته ده جزئیه صلاحیة دکبرویة
[illegible] ولی نه لری نوانتاج دضرب (۴) په خلف ده نوخبره داده چی دشکل ثانی داتتاج
[illegible] خلف ده یاعکس دصغری ده بیاعکس دترتیب ده بیاعکس دتتیجی ده اود
[illegible] شکل ثالث برهان خلف ده یاعکس دصغری ده یادکبری ده بیاعکس دترتیب ده بیا
[illegible] تتیجی اویایه برهان ردثالث ده وثانی ته په عکس دصغری کبری دده اودشکل
[illegible] تتاج برهان یاخلف ده یاعکس دترتیب سره له عکس دتتیجی یاعکس دمقدمتین
[illegible] داتتاج پردا (۳) اشکالولپاره ددی چی اول شکل ته ردسی که دشکل اول
[illegible] ته ردسونودااشکال منتج سول نونزدی اول شکل ته دوهم ده چی حداوسط یه
[illegible] مقدمتین کی موضوع ده شکل ثانی له شکل اوله سره په صغری کی موافق ده
[illegible] شکل ثالث په کبری کی ورسره موافق ده اولری له شکل اوله شکل رابع ده چی
[illegible] اوسط په صغری کی موضوع په کبری کی محمول دعکس دشکل اول ده قیاس
[illegible] استثنائی ده چی لکن استثنائیه پکښی وی اوتتیجه اویانقیض دتتیجی بهیئته کی
[illegible] لکن هذا جسم فهومتخیرلکنه جسم فهومتخیراوکه دامی نوو [illegible] داقیاس

Maktaba Tul Ishaat.com

اقترانی ده که دا اقترانی له حملیات صرفه وو جوړ وو حملی دی والا فشرطی ده که له متصلین وو که له منفصلتین وو که له متصلی او منفصلی وو او یا له حملیی متصلی وو یا له حملیی منفصلی وو استثنائی قیاس له مقدمتین جوړه یوه شرطیه بله وضعیه یا یوه شرطیه بله رفعیه او دا شرطیه به اتفاقیه نوی لزومیه به وی یا به عنادیه وی او موجبه به وی او کلیة د شرطیه بوی یا به کلیت دا استثنائیه بوی او سنوپه متصله کی وضع د مقدم نتیجه یه وضعه د تالی ده لکه انکان هذا انسان فهو حیوان لکنه انسان فیکون حیوان ولی وجود د ملزوم مستلزم ده وجود د لازم لره او وضع د تالی نتیجه یه وضع د متقدم نده ځکه لازم دی اعم دی نو وجود د اعم خو مستلزم وجود د اخص لره نه ده لکه انکان هذا انسان فهو حیوان لکنه حیوان دا یه نتیجه نده چی فیکون انسان ځکه حیوان دی وی انسان دی نوی فرس دی وی مثلا او رفع د تالی نتیجه یه رفع د مقدم ده لکنه لیس بحیوان فلا یکون انسان ځکه نفی د اعم مستلزم ده نفی د اخص لره او رفع د مقدم نتیجه یه رفعه د تالی نده لکنه لیس بانسان فلا ینتج انه لیس بحیوان ځکه نفی د اخص خو مستلزمه نده نفی د اعم لره په منفصله حقیقیه کی رفع ده احدالجزئین یا د جزئتین نتیجه یه وضع د آخره وبالعکس نو (۴) نتائج لری چی استثناء د هر جز و کوی نتیجه یه نقیض د جزآخر راځی لامتناع الجمع او استثناء د نقیض د هر جز نتیجه یه عین آخر ده لامتناع الخلو نو (۴) نتیجی لری (۲) یه په استثناء د عین دی او (۲) یه په استثناء د نقیض دی مثاله هذا العدد اما زوج او فرد لکنه زوج فلیس بفرد لکنه لیس بزوج فیکون فرد لکنه فرد فلیس بزوج لکنه لیس بفرد فیکون زوج او په مانعة الجمع کی وضع د هر واحد له مقدم او له تالی نتیجه یه رفع د آخره او رفع د هر واحد نه دوی نتیجه وضع د آخره نو مانعة الجمع (۲) نتیجی لری په حسب د استثناء د عین لکه اما ان یکون هذا الشی حجرا او شجرا لکنه حجر فلیس شجر لکنه شجر فلیس حجر او رفع د حد نتیجه یه وضع د آخر نده لجواز الخلو نو دی شجر وی نه دی حجر وی او وضعه د حد نتیجه یه رفع د آخر ده لامتناع الجمع او په مانعة الخلو کی رفع د هر واحد نتیجه یه وضع د آخر وو وضع د هر و حد نتیجه یه رفع د آخر نده لجواز الجمع و امتناع الخلو مثل اما ان یکون زید فی البحر و اما ان لا یغرق لکنه لیس فی البحر فلا یغرق ولکنه یغرق فیکون فی البحر لامتناع الخلو چی زید دی په بحر کی نوی و غرق دی وی وو وضع د هرو حد نتیجه یه رفع د آخر نه راځی مثلا لکنه فی البحر فیغرق د ... نه په ... ب کی دی وی غرق دی نوی په کښتی کی دی وی ولی جمع یه روا ده

لکن لایغرق د
ودغه قیاس اقتر
جوړېږی نوضر
دی (۲) په مال
شرطی له حملی
قسام لری شرط دانتاج چی
(۱۰) ... پاس ... (۲) په ... په اشکال ... موجبه مالغة ال... حقیقیه وی اوکه
نتیج دتالیفات مختلف وویابه دامنفصله مانعة الخلو ... کی هم (۴) اشکال
جوړېږی اوکه له متصلی اومنفصلی جوړووا (۴) قسمه لری اشکال اربعه کی جوړېږی
وسنودا خبره چی منطق علم میزان بلل کیږی داتحقیق می درته تشریح کوچی موصل
تصوری اقسام لری چی قول شارح دی هغه دادی یوحد اصطلاحی ده لکه الحرف کلمة
غیردالة علی معنی بل حدحقیقی ده چی په ذاتیات وی بل حدلغوی ده چی واضع اهل
لغة وی دغودوا روته حداسمی وائی بل حدتشبیهی ده چی عرضیات نازل پرمنزله د
ذاتیات سی لکه په بسائط حقیقیه ووکی لکه نقطه وحدة عقل نفس لون واجب
الوجود بل تعریف حقیقی ده بل لفظی ده تعریف حقیقی کی بیدا معرف معلوم الوجود
وی لکه انسان داتعریف حقیقی تحسب الحقیقة ده دا (۴) اقسام لری حدتام حدناقص
رسم تام رسم ناقص اوکه معلوم الوجود نوتعریف حقیقی بحسب الاسم ده دا هم
څلور اقسام لری حدتام حدناقص رسم تام رسم ناقص هم دارنګه په لفظی کی تعریف
لفظی بحسب الحقیقیه مجازادا هم (۴) اقسام لری دایه (۵۳) او ته قسم تعریف حقیقی
بحسب الاسم حقیقة وی او (۴) بحسب الاسم مجازادی دایه (۱) دایه (۵۱) و ته د
تعریف لفظی بحسب الحقیقة مجازاوحقیقة دایه (۵۹) بل حدتوسیعی ده په
... کی دایه (۶۰) بل حدتوسیعی ده په مرکبات کی د یه (۶۱) په ... کی
تعبیر ومعبرعنه دواړه نه عرضیت ده په دا دوهم کی تعبیرعرضی ده معبرعنه ذاتی ده
په ... کی تنزیل د عرضیات ده پرمنزله د ذاتیت بل تعریف بالمشابهة د یعنی په مشبه
... لکه تعریف د مخ په قمرسره د یه (۶۲) د تعریف حقیقی ولفظی فرق د ده چی ...
تحصیل د صورة غیرحاصله ده ویه دوهم کی تفسیرد یعنی په ... کی تحصیل د د یه
... کی وز ... نه نه ... کی وحصول یه په خزانه کی وی نو د موصل تصوری
... تنوړ شرح قسم (۶۳) دی وموصل تصدیقی خوحجة د (۳) قسمه لری ...

Maktaba Tul Ishaat.com

اقترانی ده که دااقترانی له حملیات صرفه ووجوړووحملی دی والا فشرطی ده که له
متصلین ووکله مفصلتین ووکه له متصلی اومنفصلی وواویاله حملیی متصلی وویاله
حملیی منفصلی وواستثنائی قیاس له مقدمتین جوړده یوه شرطیه بله وضعیه یایوه
شرطیه بله رفعیه اوداشرطیه به اتفاقیه نوی لزومیه به وی یابه عنادیه وی اوموجبه به
وی اوکلیة دشرطیه بوی یابه کلیت داستثنائیه بوی اوسنوپه متصله کی وضع دمقدم
نتیجه یه وضعه دتالی ده لکه انکان هذاانسان فهوحیوان لکنه انسان فیکون حیوان
ولی وجوددملزوم مستلزم ده وجوددلازم لره اووضع دتالی نتیجه یه وضع دمتقدم نده
ځکه لازم دی اعم دی نووجودداعم خومستلزم وجودداخص لره نه ده لکه انکان هذا
انسان فهوحیوان لکنه حیوان دایه نتیجه نده چی فیکون انسان ځکه حیوان دی وی
انسان دی نوی فرس دی وی مثلااورفع دتالی نتیجه یه رفع دمقدم ده لکنه لیس بحیوان
فلایکون انسان ځکه نفی داعم مستلزم ده نفی داخص لره اورفع دمقدم نتیجه یه رفعه
دتالی نده لکنه لیس بانسان فلاینتج انه لیس بحیوان ځکه نفی دداخص خومستلزمه نده
نفی داعم لره په منفصله حقیقیه کی رفع ده احدله جانبین یادجزئتین نتیجه یه وضع
دآخرده وبالعکس نو(۴) نتائج لری چی استثناء دهرجزوکوی نتیجه یه نقیض دجزآخر
راځی لامتناع الجمع اواستثناء دنقیض دهرجزنتیجه یه عین آخرده لامتناع الخلونو(۴)
نتیجی لری (۲) یه په استثناء دعین دی او(۲) یه په استثناء دنقیض دی مثاله هذا العبد
د امازوج اوفردلکنه زوج فلیس بفردلکنه لیس بزوج فیکون فردلکنه فردفلیس بزوج
لکنه لیس بفردفیکون زوج اوپه مالغة الجمع کی وضع دهرواحدله مقدم اوله تالی
نتیجه یه رفع دآخرده اورفع دهرواحدله دوی نتیجه وضع دآخرده نومالغة الجمع (۲)
نتیجی لری په حسب داستثناء دعین لکه امان یکون هذاالشی حجرااوشجرالکنه حجر
فلیس شجرلکنه شجرفلیس حجراورفع داحدنتیجه یه وضع دآخرنده لجوازالخلوندی
شجروی نه دی حجروی اووضعه داحدنتیجه یه رفع ده آخرده لامتناع الجمع اوپه مالغة
الخلوه کی رفع دهرواحدنتیجه یه وضع ده آخراووضع دهرواحدنتیجه یه رفع دآخرنده
نجوازالجمع وامتناع الخلوامان یکون زیدفی البحروامان لایغرق لکنه لیس فی
البحرفلایغرق ولکنه یغرق فیکون فی البحرلامتناع الخلوچی زیددی په بحرکی نوی
اوغرق دی وی اووضع دهرواحدنتیجه یه رفع ده آخرنه راځی مثلالکنه فی البحرفیغرق
داسی نده په دریاب کی دی وی غرق دی نوی په کښتی کی دی وی ولی جمع یه رواده

علی تحریر کندیا

... کندیا

لایفرق دایه نتیجه نده چی لایکون فی البحرلجوازالجمع په کښتی کیدی وی
قیاس اقترانی شرطی چی له شرطیت مرکب سی په داتولوکی اشکال اربعه
نوضروب په (۱۶) دی (۱۰) منتج (۶) عاقم (۴) په منفصله حقیقتیه کی منتج
(۲) په مانعة الجمع کی (۲) په مانعة الخلوه کی (۲) په متصله لزومیه کی قیاس
له حملی اومتصلی (۴) یه اقسام (۲) یه اشکال له حملی اومنفصلی (۱۰)
لری شرط داانتاج چی منفصله به موجبه مانعة الخلوه وی ... به حقیقیه وی اوکه
تالیفات مختلف ووی به د منفصله مانعة الخلوه وی په ... کی هم (۴) اشکال
اوکه له متصلی اومنفصلی جوړوودا (۶) قسمه لری شکل ... کی جوړیږی
داخبره چی منطق علم میزان بلل کیږی داتحقیق می ... تشریح کوچی موصل
اقسام لری چی قول شارح دی هغه دادی یوحداصطلاحی ده نکه نحرف کلمة
علی معنی بل حدحقیقی ده چی په ذاتیات وی بل حدلغوی ده چی واضع اهل
دغودوارو ته حداسمی وائی بل حدتشبیهی ده چی عرضیت ... پرمنزنه د
سی لکه په بسائط حقیقیه ووکی لکه نقطه وحدة عقل نفس لون واجب
بل تعریف حقیقی ده بل لفظی ده تعریف حقیقی کی ... معرف معلوم لوجوده
لکه انسان داتعریف حقیقی تحسب الحقیقة ده دا (۴) اقسام لری حدتام حدناقص
تام رسم ناقص اوکه معلوم الوجوده نووتعریف حقیقی بحسب الاسم ده دا هم
اقسام لری حدتام حدناقص رسم تام رسم ناقص هم دارنگه په لفظی کی تعریف
بحسب الحقیقیه مجازا هم (۴) اقسام لری دایه (۳۵) اواته قسم تعریف حقیقی
الاسم حقیقة وی او (۴) بحسب الاسم مجازادی دایه (۸) دایه (۵۱) اواته د
لفظی بحسب الحقیقة مجازاوحقیقة دایه (۵۹) بل حدتوسیعی ده په
کی دایه (۶۰) بل حدتوسیعی ده په مرکبات کی دایه (۶۱) په اول کی
اومعبرعنه دواړه له عرضیات ده په دادوهم کی تعبیرعرضی ده معبرعنه ذاتی ده
کی تنزیل دعرضیات ده پرمنزله دذاتیات بل تعریف بالمشبهة ده یعنی په مشبه
لکه تعریف دمغ په قمرسره دایه (۶۲) دتعریف حقیقی اولفظی فرق داده چی اول
ده صورة غیرحاصله ده اوپه دوهم کی تفسیرده یعنی په اول کی تحصیل ده په
کی وروسته له زواله له سدرکی اوحصول یه په خزانه کی وی نوموصل تصوری
قول شارح اقسام (۶۲) دی اوموصل تصدیقی خوحجة ده (۳) اقسام لری ...

علی تحریر کندیا

اعراض کندیا

حکم ددوی حکم وکړی پر امر
استقراء ده چی عبارت له تصفح د امورو جزئیه وو چی په حکم ددوی حکم وکړی پر امر
کلی چی شامل وی د غو جزئیات لره یو ه تام استقراء ده چی استدلالات په جمیع جزئیات
وکی او حکم پر کل وکوی لکه کل جسم اما حیوان او نبات او جماد الی آخره بیانو دا هر یو
د دوی متحیزده نو جسم متحیزده دا نو یقین فائده کوی دا قلیل الاستعمال ده بله استقراء
ناقصه ده چی استدلال په اکثر د جزئیات وکړی او حکم پر کل وکوی لکه کل حیوان
یتحرک فکه الاسفل عند المضغ د یقین نه فائده ځکه ماهی چی هرشی خوری لاندی
زامه یه نه ښوری او بل قسم د حجة تمثیل ده دا تشبیه د جزئ ده له جزی سره په معنی
مشترکه کی ددوی چی په مشبه کی د مشبه به حکم ثابت کی دا نو په فقه کی قیاس ورته
ویل کیږی لکه دا عالم مؤلف ده نو حادث ده کالبیت ولی بیته حادثه ده ولی مؤلفه ده
نو دا علة په عالم کی موجود ده نو عالم حادث ده او بل قسم د حجة برهان ده چی قیاس دی
چی مقدماتی یه یقینی وی که عقلی وی لکه کل جسم مؤلف وکل مؤلف محدث فکل
جسم محدث او که نقلی وی لکه تارک الصلوة عاصی لقوله تعالی افعصیت امرو کل
عاصی یستحق العذاب لقوله تعالی ومن یعص الله ورسوله فان له نار جهنم او یا بعض
نقلی وی بعض عقلی وی لکه الوضوء عمل وکل عمل بالنیة لقوله علیه الصلوة
والسلام انما الاعمال بالنیات برهان له یقینیات جوړده یقینات یو قسم اولیات دی لکه
کل اعظم من الجزء (۲) بل فطریات دی چی واسطه لری لکن له ذهنه نه غائبیږی لکه
اربعه زوج لانه منقسم الی المتساویین (۳) بل مشاهدات دی لکه الشمس مشرقة چی
عقل حکم کوی په دوی سره په حس ظاهری سره او یا په حس باطنی سره دیته وجدانیات
ویل کیږی لکه لنا جوعا و عطشا (۴) بل وهمیات دی په محسوسات کی عقل یه تصدیق
کوی په احکامو د دغه وهم کی پر محسوسات بل وهمیات دی په معقولات کی عقل یه
تکذیب کوی ځکه دلته وهم حکم کوی په عقلیات سره په احکامو د محسوسات دلته
غلطیږی عقل یه تکذیب کوی په حدس او برهان سره نو حس نه فائده کوی مگر حکم
جزی ولی په حواس کی صور د جزئیات ماده یه منضبع کیږی نو دا حکم په عقد کلی دا په
اعداد د احساسات جزئیه وو نفس لره لپاره د قبولی د عقد کلی با لفیضان من المبدء
الفیاض دا نسبة یه وحصرته په دغه اعتبار د اعداد ده بل حدسیات دی له دا بدهیات
یقینیات هغه ظهور د مبادی وو مرتبه ده په ذهن کی په دفعه سره ده بی له حرکة فکری له
مطالب الی المبادی وبالعکس نه مشاهده غواړی نه تکرار د مشاهدی غواړی ځکه

عقلیه چې په هغو استمداد د حس نوی نه په دوی کې نه په مبادي ووکې دا
یه وی له جهته د ظهوره د دوی نفس لره دفعه واحدة بلکه ټول مطالب نظر
وی که حسي ټول حدسي دي په وقت د قوی قدسیې کې نو په عقلیات
مشاهده نسته نو دا معلومه ده چې وجوب د مشاهدات په حدسیات کې نسته تکرار
په لکل نسته د حدسیات او فطریات فرق داده چې مبادي په فطریات کې لازمي دي
مطلوبو سره غیبوبة د مبادي بې له تصوره د مطالبو ممکن نده او حدسیات کې ممکن
حدس کمیة او کیفیة مختلف کیږي په اختلاف د اذهان سره کله د امطالب بې له
کت فکري حاصلیږي لکه وروسته له شوق او تکلیفه او مشقته او کله په حرکت فکری
حاصلیږي و هغه چاته چې د غه مطالب ورته حدسي نوي قوي خبره داده چې فطریات له
سیات شمارسی بل له بدهیات مجربات یا تجربیات دي چې تکرار د فعل غواړي چې
دم حاصل سي او حدس پر دغه تکرار نده موقوفه نو دا د مجربات او حدسیات فرق سو
له سقمونیا مسهل للصفراء پر شرب د سقمونیا اسهال مرتب ده دائمًا یا اکثرا نو عقل
لکه کوي چې سقمونیا مسهل د صفراء لره ځوک د امجربات له یقنیات نه شماري وای دا
تجربه ده مرجع یه وطر داو وعکس ته ده یعني اقتران ده وجود او عدما که شرب د سقمو
و اسهال سته والافلا داپر یقین دلالة نه کوي همدارنګه د احدسیات چې تکرار د
شهدي یکي وی دا هم له یقینیات نه بولي لکه موږ چې په تشکلات نوریه وود قمر کې
تلاف وینو په حسب د اوضاع مختلفه د قمر له شمس نو موږ حدس چې نور د قمر
ستفاده له نوره د شمس د دي مآل هم وطرد او عکس ته ده یقین نه فائده کوي بل له
تسبت متواترات دي هغه اخبار د داسی جماعة دي چې اتفاق یه پر کذب محال وی
یقین د عدد یه شرط نده لکه (۴) یا(۵) یا(۶) یا(۷) یا(۱۰) یا(۴۰) یا(۵۰) یا(۳۰۰)
لکه چې یقین فائده کوي د غه مبلغ د د غه یقین ده نو مختلف کیږي په اختلاف د حوادث
وقت د احوال د مخبرین کله مخبرین لږوي خو عدول وي یقین فائده کوي کله ډیروي
یقین نه فائده کوي مګر انتهاء د اخبار به وحس ته راځي ځکه تواتر په عقلي امورو کې
لکه حدوث د عالم او قدم د عالم د ااخبار یقین نه فائده کوي چې د ااخبار د دوی له امر
حسي ده نه له امر محسوس.

سلف او خلف دلیل ویلی ده په تواتر سره پر فرضیة د لمانځه پر قیامت پر عذاب
قبر پر شفاعت او دا ټول عقلیات دي...؟

Maktaba Tul Ishaat.com

استدلال ده پر تواتر په وجود د قول د علیه
عرص کنه ... په تواتر ترسره شو نو په دلالة قطعی سره مسموع ده

جواب:- دغه استدلال په تواتر ... د پر د غوښتنو په ... تول مخبرین به په اول
نصوة والسلام چی دغه تول ... او ... په ... سره یووی چی ... په کذب محال وی او که اول وارد
محسوس ده په تواترکی به وی ... جمع ... وتوافق ی پر کذب ... په عدد نه پرسی د کذب تصوریه
خو مبین کی د ... وی چی تصور د کذب په کیږی بیا په عدد کوی یقین نه فئده کوی لکه ادعاء
مخبرین عدد د ... وی چی ... متواتر نه ... فئده کوی یقین نه فئده کوی لکه ادعاء
په نه کیږی د خبر مشهور د متواتر نه ... د موسی علیه السلام چی لانبی بعدی او
د یهود و دتلو د عیسی علیه السلام په قول د ... کرم الله وجهه وسنو دغه حدسیات
په دعو د امامیه وو د تواتر د نص د خلافة د حضرت علی ... غیر بندی بی له مشارکته
مجربات متواترات مشاهدات د حجت نسوی کیدای پر ... دوی نره لکه تجربه حدس تواتر
د غیره نه مستدل سره په دغو مورو مقضیه وو کی دوی نه دوی پر طریقه د مناکری **قوله**
مشاهده نو پر منکر د دوی سنعة نسته چی دی ... د دوی
مقدمه ای هذه مقدمة فی ما یتوقف علیه الشروع ... بعد مقدمة الکتاب
مقدمه ای هذه مقدمة ... په موصل کی په موصل تصوری ده چی د اقول شارح ده

سوال:- داده چی مقصود په علم منطق ... د منطق الدلالة د دلالة لفظی وضعی
او اجزاوی په لکه بحث د کلیات خمسه بحث ... موصل تصدیقی ده چی حجة ده
د مطابقی تضمنی التزامی تقسیم وکلی وجزی ته ... د تقسیم د علم خوله د غویوشی نه
او د قضایا وو د عکس نقیض مستوی تناقض وغیره د

ده...؟ ... د علم او موضوع ... تعریف برسمه د علم او موضوع

جواب:- چی دا مقدمه ده مقصود ... د اوله دغه تعریف ... علوم دی علوم معلومات
د علم او غایه غرض د علم څنی معلومیږی ځکه تصور تصدیق علوم دی علوم معلومات
غوښتی معلومات موضوع د علم منطق دی من حیث الایصال او د اتصور وتصدیق
منقسمان دی وبدهی او نظری ته نظری نه بدهی کسب کیږی په فکر سره په نظر سره
نظر ترتیب د امورو معلومه وو د ... دی ... مجهول او کل ترکیب هم حق نده او نه
طبعة انسانی کی کافی کیدای شی په تمیز د صحیح نه فاسده څخه نو یو قانون ته ضرورة
ده چی د نه عصمه وی نه خطا ... فکری هغه منطق ده نو خو تعریف برسمه هم څنی معلوم
شو د منطق الة قانونیة تعصم مراعتها الذهن عن الخطاء الفکری او غرض د منطق هم
معلوم سو چی عصمة الذهن عن الخطاء الفکری نو له تقسیمه د علم وتصور تصدیق ته
تعریف او غایه او موضوع د منطق څنی معلومیږی نو د شروع په هم یعنی ده.

دمقدمه دصیغی تحقیق

مه د صیغی تحقیق داده چې دامقدمة په کسره ددال اسم فاعل ده دتقدیم څخه.
مقدمه خو داده چې داپخپله مقدمه ده له مخه ده نو داسم فاعل پرصورت خویه ده چې دی تقدیم بل چاته ورکړیده...؟

مقدمه په کسره سره له باب دتفعیل ده په معنی دتقدُم لازمی سره څکه تقدیم لازمی هم راځی تقدم دتفعل باب ده لازمی ده اوتقدیم دتفعیل باب ده متعدی ده متعدی ده تقدم لازمی ده دغه مباحث له جهته دکثرته داستحقاقه دتقدم مت بنفسها پخپله له مخه سویده اویاله قدم متعدی ده نو دغه الفاظ مثلاً مقدم معانی وولره په ادراک کی اویادغه معانی مقدِم دی الفاظ لره په تلفظ کی منتم دی دغه مباحث من یعرفهالره پرمن لایعرفهانوچې په معنی دتقدم لازمی سره

سوال: نه کیږی چې مقدِمة په کسره سره اسم فاعل ده له باب دتفعیل باب دتفعیل متعدی ده نو خو لازم سو وجود دفعل متعدی پرغیرمفعول باندی...؟

جواب: داسو چې داباب کله لازمی هم راځی تفتازانی په مطول کی وائی چې مقدمة کسره ده له قدم په معنی دتقدم لازمی سره نویه فتحه ددال ضعیفه ده څکه مقدمه له لازمی مصدر دفعل لازمی ده څکه تفعل باب لازمی ده نو قدم چې په معنی ه تقدم راهم لازمی ده څکه تقدم مصدر دفعل لازمی ده نو یه فتحه ددال نه صحیح کیږی نه تنها په هلته ده که متعدی سی نو یه کسره ددال ده په معنی دپیش شونده او داسی دیدای سی چې فتحه او کسره دی صحیحان سی بی له دغه چې په معنی دتقدم یه څکه دغه مقدمه دکتاب چې دی لره منفعتو یه مقاصدو کی نوګویاداذات مندی مقدم کړیده خپل نفس پرمقاصدونو نظرودغی ملاحظی ته فتحه ددال صحیح معنی یه پیش کرده شده او کسره یه هم صحیح ده په نظرودغی ملاحظی ته ای کننده دغه رنګه مقدمه ده دعلم چې موقوف علیهادمقاصدوده ګویاقدمت علی المقصد پیش کرده شده بالفتحه اویاپیش کننده په کسره زمخشری یه نده باطله بولی څکه بیادامعنی داسی سوه چې داتقدم. دمباحث دمقدمی مقدر دایه جعل دجاعل سره ده او داسی نده څکه دغه مباحث مستحق دتقدم دی

Maktaba Tul Ishaat.com

علی تحریر کندې ... اغراض کندیا

لذاتها نه په جعل او اعتبار سره مگرداهم جواب لری چی مراد له تقدم داتقدم ذکری ده
نوتقدم ذکری خویه په جعل دجاعل ده نه تقدم نفس الامری.

دمقــدمــه اقسام

ځونفره علم برداران به مخکی روان
دامقدمه اقسام لری یوه مقدمة الجیش ده چی
وودجنګ کول اونه کول پردوی موقوف وویوه به میمنه وه، بله میسره وه ،بله ساقه وه.
بله مقدمه وه ،بله منتظره وه، په مابین ددغوکی به جنګی قطعات وولـه دښمن سره بله
مقدمه ده دلیل ده که لمی وی که انی که اقترانی وی که استثنائی چی هغه صغری
اوکبری یامقدم تالی ده بله مقدمه دصحت ددلیل ده لکه ایجاب دصغری کلیة دکبری په
شکل اول اویا اختلاف دمقدمتین ده په سلب په ایجاب سره اوکلیة دکبری ده په شکل
ثانی کی داتحقیق درته تیرسویده مطالعه یه که که شکل (٢)او(٣) او(١) دا دری
سره (٣)شروط دانتاج لری بله مقدمه دشروع ده په معنی دنولاه لاممتنع سره چی تصور
بوجه ما داوتصدیق بفائدة ماده بی له دغو(٢) شروع ممتنع ده ځکه شروع فعل اختیاری
ده کل فعل اختیاری مسبوق وی په تصوربوجه مااوتصدیق بفائدة ما سره چی توجه
ومجهول مطلق ته رانه سی اوداسعی عبث نسی دانومایتوقف علیه اصل شروع ده ځکه
بی له دغو(٢) شروع ممتنع ده بله مقدمه دکتاب دمایذکرقبل المقاصد لارتباطها به
ونفعه فیها دامقدمه دکتاب دکتاب جزله کتابه ده کتاب عبارة ده یاله الفاظ یاله معانی
وویـنه دوارومقدمه هم له دغو عبارت ده نواوس دلته په داسلم العلوم کی مثلاً سبحانه
مااعظم شانه تردغه مقدمه لفظ پوری دیباجه ده خطبه ده له دغه ځایه بیاترامهات
المطالب پوری مقدمه دعلم ده اوله دغه العلم پوری بیاترمفهوم پوری دامقدمه دکتاب
ده له مفهوم وروسته مقاصد شروع دی دانومقدمه دکتاب ده بله مقدمه دعلم ده تعریف
یه داده مایتوقف علیه الشروع فی العلم دانوبه مشهورکی (٣) شیان دی تعریف دعلم
برسمه ای برسمه کن اوغایه دعلم ده اوموضوع دعلم ده یوتعریف برسمه ده ځکه هر
طالب دکثرة یجمعها جهة واحدة حق یه داده چی دغه طالب به پیژنی دغه کثرة په دغه
جهت واحدسره کی نه ویپیژنی بیا بی وقت ټول ضائع سی په ملایعنی کی اوهرعلم جهة
واحدلری په دغه جهة واحدسره علم واحدبلل کیږی چی مستقل وی په تدوین اوتعلیم
سره نه دغه جهة واحده یه اخذد تعریف کیږی اوبل معرفة دفائدی اودغرض ده چی نه

خلاص سی چی صرف نسی وقت دده په هغه کی چی دده غرض موافق نوی اوبل
تصدیق د موضوع ده ځکه تمایز د علوم په تمایز د موضوعات سره وی.

سوال :- داده چی داتوقوف په معنی دلولاه لامتنع سره ده چی موقوف علیه به علة تامه
بدی موقوف لره نودلته دغه (۳) شیان کله علة تامه دشروع وی چی که دوی دری
بدو شروع به ممتنع ده او وی به داسی نده دوی دری دی نوی شروع دی راسی؟

جواب :- چی مطلق شروع پردوی نده موقوفه مقیده شروع پرموقوفه ده اغی شروع
پروجه دبصیرة کامله پردوی (۳) موقوفه دی په تصوربرسمه سره مطلق شروع راځی په
تصدیق بالغایه سره بصیرة راځی په تصدیق بالموضوع سره کمال دبصیرة راځی.

سوال :- بصیرة کامله خو امر مجهول ده ډیری مراتبی لری؟

جواب :- دلته دامرتبه مراد ده چی یومسئله له مسئلوپرعرض کی ده ته به معرفة وی
چی دامسئله دفلان علم ده.

سوال :- دغه مقیده شروع هم پردوی (۳) نده موقوفه په معنی دلولاه لامتنع سره ځکه
یوځوک تصوردعلم وکوی بوجه ماواشرف دعلم اومرتبه دعلم وپېژنی اوتصدیق
بتسمیه دفنون دابواب وکی اوبیان دواضع باندی تصدیق وکی شروع پروجه دبصیرة
کامله راغله ځکه بصیرة یومعینه مرتبه نه لری بلکه مراتب غیرمحصوره لری؟

جواب :- چی توقوف په معنی دلولاه لامتنع نده په معنی دعلاقی مصححی لدخول
لفاء ده اعنی لووجدفوجداوداحصرپه اموروثلاثه ووکی داحصراستقرائی ده عقلی
نه ده چی په نزد دقدماء نفع ددغو(۳) شیان په علم کی ډیره ده نولووجدهذه الامور الثلاثه
وجد الشروع داخو یقینی ده چی دوی ۳ موجودسی شروع موجودیږی دغه لووجد فو جد
بناء پرجوازد توارد دعلل مستقله ووپرمعلول واحدپرطریقه دبدلیة که دارواسی لو وجد
فوجد رواده والافلاتواردپرطریقه دبدلیة اودتبادل داده که هرعلة ابتداءً موجودسی
معلول ورسره موجودیږی لکه (۲) ستنی بام لره هره ستن سی موجوده سی بام دریږی
اوتو ارد دعلل مستقله ووده پرطریقه دتبادل نه دتعاقب نه داجتماع تواردپرطریقه
داجتماع داده چی دوه علته مستقله متوجه سی یو ومعلول شخصی ته داځکه ناروا ده که
یه دوارویو واحد وجودورکی نوخوهرواحدعلة تامه نسوبلکه دامجموع دعلتین عنه
تامه سواو یابه صدروی له یوه څخه لخصوصه نوخوترجیح بلامرجح راغله اویابه نه هره
یوه صادریږی نوخویولغوه سوولی چی معلول نه یوه صادرسی نوخودابل ملغی

سوضرورة ورته نسته که ورته ضرورة سی تحصیل دحاصل راځی اوتوارددعلل پرطریقه دتعاقب هم نده رواځکه چی یوعلة موجودسی معلول موجودسوبیاچی وروسته بل علة راسی دغه دوهم علة به یاعین وجوداول ورکوی نوبه یاداوجوداول نیستی کیږی په نیستی دتاثیردعلة اولی سره نوخواعاده دمعدوم بعینه لازمه سوه اویابه داوجودنوی نیستی په نیستی دتاثیردعلة اولی سره نوخوتحصیل دحاصل راغی بماهوحاصل بغیرهذاالتحصیل بل بالتحصیل الآخردانه ده رواوکه دادوهم علة عین وجوداول ورنه کړی بل مغایر وجودورکړی نه اوله وجوده نوخومعلول دعلة ثانی غیرسوله معلوله دعلة اولی ځځه اوبل یوشی موجودپه وجودین سو.

سوال:- علة اول دی وجود ورکړی دوهم دی بقاء ورکړی ؟

جواب:- بقاعین وجود ده چی مستمروی په زمانین کی ممکن چی صادرسی له علته له جهته دامکان نوبقاء یه تربقاء د دغی افاضی دغیرلره دخل نسته پکښی نوبقاء له غیره نسته اوبل توارد دعلل مستقله وو پرمعلول واحدشخصی پرطریقه دتبادل چی هرعلة ابتداءً موجود سی معلول ورسره موجودیږی داتوارد ځوک روابولی نوعلاقه مصححه لدخول الفاء اعنی لووجدفوجد نوهم رواده ځو داتوارد تبادلی هم باطل وی لکه دتعاقب اواجتماع تواردچی باطل ده نولووجدفوجدهم باطل ده اوتوقوف په معنی دلولاه لامتنع ده.

تحقیق داده

چی داتواردهم باطل ده ځکه خصوصیة دعلتین ملغاة ده په ترتیب اوتوقوف کی موقوف علیه په حقیقة کی قدرمشترک ده په مابین دعلتین کی ځکه معلول نه مرتب کیږی مگرپرهغه شی چی حصول دده بی له دغه شی ممتنع وی داخصوصیة ولی ملغاة ده ځکه یاخصوصیة دهریوه له داعلتین لره دخل په وجود دمعلول اوعدم دمعلول کی ثابتیږی اوس که زه فرض کم چی یوعلة موجود ده بل معدوم ده وسنوکه دامعلول په عدم د دایوه علة معدوم نه سی ترجیح بلامرجح بلکه ترجیح دمرجوح ده ځکه عدم اسهل ده شرط سبب معد شی نه غواړی ځکه عدم دعلة علة تامه ده لپاره دعدم دمعلول اومفروض خوداده چی علة دوجود اوعدم دواړه متحقق دی.

- تعدد د علتین باطل ده که توقوف په معنی دلولاه لامتنع وی او که په معنی
...وجد فوجد وی بیانه ده باطل ځکه فلووجد فوجد کی هم علاقه ذاتی په ماین د
...کی غواړی نه مطلق تعقیب که په علاقه وی که بالاتفاق..؟

- چی دا منوچی لووجد فوجد عبارة له مطلق تعقیب نده لکن له دی دانه لاز میږ
...چی حتمًا به علاقه ذاتیه ممتنع الانفکاکه وی بلکه عبارة له دی ده چی شی لره به دخل
...وجود د شی کی وی ذاتاً که ممتنع الانفکاکه وی که جائزالانفکاکه وی نو دلته علت
...مشترک ده لکن علتیة دقدر مشترک بعضو باطل کړیده ځکه وای واحد مبهم علة
...حد بالعدد نه سوای کیدلای عقل اباء ځنی کوی له دی چی د معلول تعین تحصیل
...نوی وی ترتعین د علة او په شرائط روابطو، او معدات کی بیا رواده چی د معلول تعین
...د اولی وی د علة ترتعین.

بعض دمتأخرینو واېی

بعض د متأخرین وائی چی مقدمه د کتاب خاص الفاظ دی له (۳) وجهو اوله وجه ئی
...چی مقدمه د کتاب خو مقابله ده مقدمی د علم لره ځکه دهری یوی تعریف مغائر ده
...یعنی بلی له تعریفه نو مقدمه د علم خو معانی دی ادراکات دی یو تصور ده دوه تصدیقه
...نو به مقدمه د کتاب الفاظ وی رعایة للمقابلة او بل په تعریف د مقدمی د کتاب کی
...لفظ د ذکر ده ذکر هم خاصه د لفظ ده بل یه په تعریف کی لفظ د کلام ده دا هم له خواص دا
...لفظ ده جواب چی مقدمه د کتاب جزده له کتابه کتاب یه کل ده په کتاب خو (۷)
...حتماله وو (۴) باطل وو (۳) صحیح وو چی کتاب یا الفاظ دی فقط یا معانی دی فقط
...یه دواړه نو چه کل له هر شی عبارة وی جزبه هم له هغه عبارة وی نو مقدمه د کتاب هم
...الفاظ دی یا معانی دی یا د واړه که مقدمه د کتاب الفاظ سی مقدمه د علم ادراکات
...معانی وو ده خو فرق یه راغی او که مقدمه د کتاب الفاظ او معانی سی مقدمه د علم
...دواړی معانی دی یعنی ادراکات د معانی وو ده بیا فرق ثابت سوا و که مقدمه د کتاب
...معنی سی مقدمه د علم هم معانی دی لکن خو مقدمه د علم معانی دی په مرتبه د قیام او
...علم کی او مقدمه د کتاب معانی دی په مرتبه د حصول د معلوم بالذات کی نو علم او
...معلوم اتحاد ذاتی لری تغایر اعتباری دغه دغه اعتباری تغایر دد ا مقدمتین د مغائرة
...کافی ده هغه موجود ده دا هم په داسی صورة کی چی دا دوه تصدیق په مقدمه د علم
...کی چی تصدیق پر موضوع او تصدیق پر غایه ده چی دواړه تصدیقه علوم سی او که

تصدیق علم نسی علم خوصورت دجمهوروپه نزداوداتصدیق اذعان سی اذعان خو
حالت نورانیه الخلائیه ده اتحادله مذعن به سره نه لری ځکه مذعن به خوصورت ده نو
حالة نورانیه اوصورت اتحادنلری نوپه مقدمه دعلم کی دادوه تصدیقه غیرمتحد دی له
معلومه سره اودایو تصور برسمه متحدده نه معلومه سره نومرکب له (۱) متحده له (۲)
غیرمتحدین غیرمتحدده نوپردغه صورت چی مقدمه دعلم اود کتاب دواړه معانی سی
هم یه په مابین کی مغایرة بالذات سوپه مصداق کی نوهم ده دواړو مقد متین مفهوم
سره مغایرده هم یه مصداقونه سره مغایردی نوتوقوف په معنی دلولاه لامتنع ده نه
دلووجد فوجدنولولاه لامتنع حقیقة دتوقوف ده داتوقوف په مقدمه دعلم کی نه صحیح
کیږی نوځکه تفتازانی په سعدیه شرح درسالی قطبی کی دامقدمه دعلم نیستی کړیده
یوازی یه مقدمه دکتاب ثابته کړیه ده اوځوک چی بیالووجدفوجدته جوازورکوی
یامقدمه دعلم اودکتاب دواړه ثابته وی لکه دغه تفتازانی په مطول کی دواړه یه ثابتی
کړیه دی اودهغه چاجواب چی ذکرپه الفاظوکی راځی اوکلام په الفاظ کی مستعملیږی
نومقدمه دکتاب الفاظ دی. جواب داده چی ذکریونفسی ده یولفظی ده په دواړوکی
مستعملیږی کلام هم یونفسی ده بل لفظی ده نکه قول یوقول ملفوظ ده بل قول معقول
ده غایة مافی الباب به داسی چی ذکراوکلام به په ملفوظ کی حقیقة وی په معقول کی به
مجازوی لکه قول قوله العلم التصوروهوالحاضرعندالمدرک دلته ډیرعظیم تحقیق ده
بایدچی تشریح یه وسی داله ضروریات ده اوله خبره داده چی سوال کیږی چی داحمل
دتصورپرعلم مواطاتی ده اودواړه مصدرین دی دمصدرحمل پرمصدرمواطاة هلته
راځی چی یاد دوی په مابین کی ترادف لکه قعودجلوس اویایوحصه له هغه بله وی لکه
ضرب زید ضربٌ یاددوی په مابین زیاته علاقه وی لکه تهذیب ترشیح دلته علم عام ده
تصور خاص ده په حصولی سره نوداحمل څنګه صحت لری .جواب چی تصورپنځه
معانی لری یوه معنی یه دغه متن ده چی حاضر عند المدرک په دغه معنی تصورمرادف
دمطلق علم ده که حضوری ده که حصولی ده که قدیم ده که حادث ده که دالله ﷻ علم ده
که دممکن بله معنی سره چی حصولی صورة الشی فی العقل ده په دی معنی مرادف
دمقسم ده چی یاحصولی مطلق ده یاحصولی حادث بنابراختلاف بله معنی یه حصولی
صورة الشی فی العقل فقط قیددفقط ورسره ده په دغه معنی دتصورساذج ده مقابل
دتصدیق ده بله معنی یه اخص مقابل التصدیق اعنی العلم الذی لایعتبرمعه الحکم

... معه اولا دانوتر مقابل التصديق احض ده هغه مقابل دتصديق معنی يه داده علی تحرير کنديا

... علم الذی لايکون الحکم عنه ولا جزئه دغه معنی پر اطراف دقضيی مذعنی

... ځکه نه له موضوع سره حکم عين ده نه ځنی جزده نه له محمول سره عين ده نه

... نه نسبته سره عين ده نه جزده بلکه حکم په قضيه مذهنه کی له مجموع جزده نه له

... ده نو اطراف دقضيی مذعنی متصوردی په دغه تصور سره چی مقابل التصديق

... معنی صدق پردا اطراف ددغی قضيی نه کيږی ولی خو حکم ورسره معتبرده

... معنی يه اخص اخص مقابل التصديق ده په مفهوم کی نه په مصداق کی معنی يه

... علم الذی يعتبر فيه عدم معية الحکم دانو ولی په مفهوم کی تردا (۴) اخص ده

... په (۴) کی حکم غير معتبرده کی عدم معتبروی کی نه وی معتبراو په دی (۵)

... کی خو عدم دحکم معتبرده او مصداق سره متحدده پر اجزاؤ دقضيی مذعنی نه ده

... معنی نه ده (۵) معنی اطلاق کيږی ده (۱) د(۲) د(۳) اطلاق پر کيږی نودلته

... علم مراد فين دی حمل يه سره صحيح ده مواطاة اوبل داده په جواب کی دتحرير

... مقصود دلته تعريف نده بلکه تنبيه ده پر تعين دمقسم وتصور او تصديق ته چی دا

... علم حصولی ده يا مطلق حصولی يا حصولی حادث دا يا علاحده اختلاف لوی

... لری نو به دليل سی پر ذکرد قيد فقط له تصوره سره چی تقسيم دشی ونفس

... نه راسی اوبل په ذکر دتصور کی له علم سره پر هغه چاهم ردسوچی مقسم

... حادث بولی ځکه ردسو چی تصور په مطلق حصولی کی راځی اوبل دهغه

... دفعه وسوه چی ويل کيږی چی ومطلق علم تقسيم وداقسمين ته نده حاضر ځکه په

... علم کی حضوری هم سته هغه نه تصور لری نه تصديق نو يه جواب داسوچی

... دتصور می له علمه سره ووايو چی حضوری علم له مقسم خارج ده ځکه علم

... علم جزی ده ولی حضوری خو يا عين وی ذاتا او اعتبار اله معلومه سره ياله

... سره نو معلوم او عالم خو جزی ده جزی خو نه کاسب دجزی کيږی ځکه دجزئيات

... حساسی ده نو محسوسية ده زيد خو محسوسية دعمر نده او نه جزی کاسب دکلی

... ځکه دکلی علم تعقلی ده دجزی علم احساسی ده نو بحث په فواتح دعلم منطق کی

... دغه علم کيږی چی کاسب او مکتسب وی هغه کلی علم ده نو له حضوری چی بحث

... استطرادا او تبعا اوبل حصولی ځنی معلوميږی تعرف الاشياء بالامثال والاضدا

... دفع دهغه سوال وسوه چی علم او تصور جنسان دی تصور تصديق لره (۲) جنسه

علی تحریر کندیا

اغراض کندیا

دوه حقیقته گرزی نو دالفظ دتصور چی یه له
په یوه مرتبه راغلو دانا رواده ځکه یو حقیقة دوه حقیقته ... ده دلته دغه دلائل دهغه
علم سره ووایو دایه جواب سوچی تصور مرادف دمطلق علم ده اودتقابل اقسام اوثبوت
چاسی حصولی حادث منقسم بولی اوجوابونه ودوی ته ورسته انشاء الله تعالی که وقت
دخزانو اودمدرکواوتحقق دذهول اونسیان دابه ورسته عندا لمدرک دتعمیمات تشریحات
مساعده وکوله دژنه تشریح که اوبل دحاضر اوس به اول وار علم مدون وپیږ
دمطلق شی او شي مطلق تشریحات دابه انشاء الله راسی اقسام اودده حقیقة وپیژنوانشاء الله
نواقسام اومذاهب بی تشریح کویږ دمطلق علم ده یو علم غیر مدون ده علم مدون
تعالی ماشاء الله کان مالم یشاء لم یکن یو علم مدون ده یو علم غیر مدون ده علم مدون
لکه علم نحو علم صرف علم منطق وغیره وغیره په دی مدون علم کی ډیراعتبارات ډیری
معناوی لری یا علم مدون عبارة ده له مسائل زده وم زید یعلم النحو یعنی مسائل دنحوی
یه زده وی یاله تولو مسائلو یاله بعض مسائل معتدبه وومعینه وویاله بعض مسائل
معتدبها غیر معینه وویا عبارة ده له تصدیقات پرمسائل تولو یاله تصدیقات دبعض
مسائل معینه وومعتدبها یاله ملکی داستحصاله یعنی له ملکی دمطالعی یاله ملکی
داستحضاره یعنی له ملکی دمحافظی دغه ملکه دمطالعی به یاله تصدیقات دبعض
مسائل معینه وومعتدبهاوو حصله وی یابه له تصدیقات دبعض مسائل غیرمعینه
معتدبهاوو وی هم دغه (۳) قسمه په ملکه داستحضار دمحافظی کی جوړیږی داتول
(۱۶) احتمالات په علم مدون کی دی اصلی وصولی اقسام یه (۳) دی نفس مسائل دا
معنی یه په عرف کی حقیقی ده په لغة کی مجازده ځکه مسائل خو معلومات دی نه علم
مگر مجاز مشهور ده چی حقیقة طاری ورته ویل کیږی یا تصدیقات پرمسائل دامعنی یه
په لغة کی حقیقی ځکه تصدیق علم ده پرمذهب دجمهور وصورة ده نه اذعان هغه کیفیة
لاحقه دعلم ده اود محققین پرمذهب تصدیق علم ده اذعان ده حالة دورانیه ده علم هم
حالة ادراکیه ده اویا ملکه ده یعنی یوقوه راسخه ده په نفس کی چی پیدا کیږی یاله
مطالعی دقواعد یاله محافظی دقو اعدنو ده ملکه مسببه ده علم دقواعدیه سبب ده نو
اطلاق دسبب ده پر مسبب مجاز مرسل ده ده خو علم مدون ده او علم غیرمدون چی مطلق
علم بلل کیږی او حصولی اوحضوری حادث قدیم د ... علم دممکن علم داتولوته
شامل ده تحقیق یه داده حصولی علم په حصول دصورة سره وی چی له انسان حیوان
ناطق راواخلی په عقل کی په مرتبه دحصول کی کښیږدی معلوم بالذات بلل کیږی په

قیام کی مکتف په عوارض ذهنیه وو کړزی عوارض خارج دی تقید په عنوان کی
له معنون خارج ده قیدله دوا ړو خارج ده دالته دا حیوان ناطق علم بلل کیږی پر
حصول علم یه حصولی ده دنفس او په خارج کی دغه انسان چی زید ده معلوم
مقصود بالذات بلل کیږی او په مرتبه دحصول کی معلوم بالذات مقصود
بلل کیږی او په خارج کی دغه انسان عوارض خارجه لری لکه مشی حرکت
کل شرب او په مرتبه دقیام کی دغه صورة انسان عوارض ذهنیه لری لکه
ذاتیة عرضیة جنسیة فصلیة مقوله دکیف یا داضافة یا دانفعال او په مرتبه
کی نه عوارض خارجه لری نه ذهنیه او دغه صورة چی حاصل کی په نفس کی
قبول کی دلته (۳) شیان موجود دی یو دا خودی صورة ده چی له مقولی دکیف
قبول دنفس ده دا صورة لره دا مقوله دانفعال ده او بل دا حصول ده چی نسبة په
نفس او دصورة کی چی دا مقوله داضافة ده نو ځوک کشف دمجهولات پر صورت
بولی نو علم له مقولی دکیف بولی ځوک یه پر دا انفعال مرتب بولی نو علم له
انفعال بولی ځوک یه پر حصول مرتب بولی نو علم له مقولی داضافة بولی په دی
مذهب منصور مذهب دا اول ده یوه وجه داده چی علم امر واقعی ده حصول او
امور اعتباریه دی بل علم مطابق له معلومه سره غیر مطابق وی له غیر معلومه
صورة له ذی الصورة سره په مرتبه دحصول کی مطابق ده له غیر ذی صورته سره
دی نو صورة خو کیف ده نو دا صورة انسان چی حیوان ناطق ده ذاتیات دی
ضاحک چی عرضیات دی په دی کی تصور بالکنه بکنه الشی بالوجه بوجه
جوړیږی دلته (۳) علوم دی (۳) معلومات دی (۳) مدرکی دی (۳) خزانی دی
تحقیق می په لفظ دلایتصور کی درته کړیده مطالعه یه که او دغه قول چی په
صورة کوی دا حکماء دی دا حصول یو بانفسها ده بل باشباحها ده دا باشباحها
ځکه شبحه دشی مغایره ده له ذی الشبحی له شبحی علم پر ذی الشبحه نه
اشباح مادیات دی امتدادات لری دا په نفس ناطقه مجرده کی نه حصلیږی
دصل سی صورة مادی په نفس کی حلول یه سریانی و امتدادلری مدار دقسمة
نو تقسیم قبلوی دا حال ځکه جزلاتجزی باطل ده او تقسم دحل مستلزم ده
محل ته محل یه نفس دمجرده مده نلری مجردات نورانیت دی حده متنفره
ستعد دصلاحیة نلری تول شی ن یه الفعل دی نو به د تقسیمات غیر متناهیه

Maktaba Tul Ishaat.com

بالفعل په خارج کې موجود سي نو تحقق دامورو غیر متناهیه ووپه خارج کې راغې په
هغه (۷) براهین ده ابطال دتسلسل باطل ده نو چې داشباح په نفس کې نسو حاصل په
حواس کې حاصل سو حواس خو مادیت دي مطله دي چېل وجود ځنې غائب ده پر غیر به
څنګه علم پیدا کې علم خاصه د مجردات دهغه نورانیت دي لکه نفوس ناطقه عقول
عشره نو حصول داشیاء بانفسها ده که ته وایې خو حرق عرق حرق راځې ؟

[redacted] چې سره له عوارض خارجه وویه نه حاصله وم عوارض خارجیه اصلیه په خارج
کې پاته دي ظل یه عکس یه پوټو کاپي یه په حواس باطنه ووپه حس مشترک خیال
واهمه حافظه کې وي صرف کلیات چې مجردات دي داپه نفس ناطقه کې وي لکه
حیوان ناطق داحصولي یو حادث ده لکه څه دنفس ناطقه علم پر اشیاؤ غائبه ووپه
واسطه دصورة حاصله سره بل حصولي قدیم ده لکه دعقول عشره ووعلم پر موږ
داحصولي ده حضوري نده څکه یوه علاقه دحضوري نه داموږ زې صورو سره عقول
نلري نه موږ ددوي معلول یو موږ دالله ﷻ معلول یو نو علاقه دمعلولیه نه راسره لري
څکه مراد له علاقې دعلتیته هغه علة جعلي مراد ده هغه الله ﷻ عقول خو وسائط
اومعدات دي اونه عنیة راسره لري نه تعتیة نه موږ دي صورو سره لري نو دعقولو علم
پر موږ حصولي قدیم ده اوبل داخبره مهمه ده چې دغه حیوان ناطق په نفس کې په مرتبه
دقیام کې موجود في الخارج ده یعني مایحذو حذو الوجود الخارجي یعني موجود
خارجي ده حکمًا څکه اثار خارجیه پر مرتب کیږي لکه حزن. فرح. الم. کشف. بسط.
او اتصاف دنفس په دا صورة سره اتصاف انضمامي خارجي ده څکه که ذهني سي نفس
لره به نفس راسي وهلم جرا اتصاف انضمامي وجود دطرفین غواړي په خارج کې یو طرف
په نفس ده موجود خارجي حقیقة ده بل طرف یه صورة ده هغه موجود خارجي حکما ده
یعني خود صورة په نفس کې ده اثار په خارج کیدي اودغه صورة په مرتبه دقیام کې له
صفات انضمامیه وودنفس ده علم دنفس پر حضوري ده علم او معلوم په حصولي کې
متحد دي ذاتا متغایر دي اعتبارًا وپه حضوري کې متحد دي ذاتا او اعتبارا په معنی
دحاضر عند المدرک چې علم و حس وکه علم په معنی دمبدء دانکشاف واخلې
بیا نو علم له عالم سره عین ده مطلق ونه معلوم سره په بعض نحو کې عین ده هغه هته
چې حاضر عند المدرک ومبدء ده انکشاف سره یو سي لکه دنفس ناطقه علم پر خپل ځان
په علاقه دعینیة.

[illegible] خکه عینیة بحث [illegible]

[illegible] چې تعریف [illegible]

[illegible] هویة محدوده [illegible] معلومه [illegible] وچې [illegible] حیثیته چې هویة

[illegible] چې حضور [illegible] هویة محدوده

[illegible] په مرتبه [illegible] عینیه [illegible]

[illegible] صورت جوهر [illegible]

[illegible] وعده عدم کیف

[illegible] نفس الامر [illegible] مرتبه

[illegible] تحقیق [illegible] حضوري بحث په منطق کې

[illegible] حضوري په مشهور [illegible] حضوري بحث [illegible] چې تمهید [illegible]

[illegible] حضوري [illegible] علاقې [illegible] عینیة

[illegible] حضوري [illegible] علاقه په عینیه [illegible] حضوري [illegible]

[illegible] په محل واحد کې [illegible]

[illegible] صفت [illegible] علم [illegible]

[illegible] علم حضوري په علاقه [illegible]

[illegible] حضوري [illegible] علاقه [illegible] علاقه [illegible]

[illegible] مصاحبت [illegible] عبارت [illegible]

[illegible] حضوري [illegible] علاقه [illegible] مصاحبة [illegible]

[illegible] ممکنات په [illegible] علاقه حضوري [illegible]

[illegible] قوة [illegible]

[illegible] علاقه [illegible] مصاحبة [illegible]

[illegible] په وقت [illegible]

[illegible] حضوري [illegible] په وقت [illegible]

[illegible] حضوري [illegible] په وقت [illegible]

[illegible]

[illegible] حضوري [illegible]

[illegible] حضوري [illegible]

[illegible]

اغراض کندې

حضوری کونویه خزانه نفوس فلکیه متبدره دی نه عقول عشره او دا علم احساسی هم
شیخ الاشراق حضوری بولی په دغه علاقه د مصاحبة سره وای دامقابله درائی اودمرئی
چی سره راسی حجب مانع نوی داهواء مشفقه په مابین درائی اودمرئی کی څه مکیفه
په کیفیة د شعاع بصریه ووسی نو دا علم احساسی حضوری ده—

په علم احساسی کی مذاهب

په علم احساسی کی مذاهب دادی ریاضیین وائی چی دا علم احساسی نه حضوری ده نه
حصولی ده داخروج د شعاع ده په شکل مخروطی سره رسی ددغی شعلی
پر مرکز د حدیقی ده چی د سترګو ده دریم کسی مرکزی نقطه ده دیته رطوبة جلیدیه وائی
لکه شبنه داسی نوم ده یعنی داسی نرمه لطیفه باریکه پرده ده پرمخ ددادریم کسی
د سترګو چی الله ﷻ قوه د بصر کی ابنیه ده او قاعده ددغی شعلی لګیږی پرسطحه
د مبصر پر منطبقه کیږی او سنوکه دامنطبق علیه غیرشفافی وولکه خره ډبره
مثلا نو بیا دغه شعاعی مخروطی له دغه شفافه رامنعکسه کیږی و ما یحاذیه ته قاعده
یه پر ما یحاذیه منطبقه کیږی نو ادراک د دغه شی محاذی پر طریقه د انعکاس کیږی بی له
انطباع د صورته په حدیقه کی اوپه هنداره کی او هغه تصویرچی په هنداره کی
معلومیږی دا محض وهم ده وهم یه فرض کوی له جهته د اعتیاده او عادته له رؤیته
(۳) مذهبه دی یو یه داده چی دا شعاعی
بالاستقامة سره و سنو دغه ریاضیین کی دری
مصمت دی مخروطی دی متصل دی پنډه شعله ده تخلخل نه لری خالیګاوی نلری سریه
نرم ده بیخ یه پنډه لکه ګاجره مصمت معنی غیرمجوف اوبل مذهب وایی چی
داشعاعی مخروطی مرکبی دی له خطوطو مستقیمه و و شعاعیه و و اطراف قریبه و بصر
ته یه پر مرکز د سترګی مجتمع دی بیا نو دغه خطوط شعاعیه ممتد کیږی و مبصرته د دغو
خطوطو اطراف بیځ د مبصر پر سطحه منطبق سی نو ادراک وکوی باصره ددغه مبصر
منطبق سوی وهغه ادراک بصر نسوای کولای چی خطوط نه وی پر منطبق له دغه جهته
خفی وی پر بصر هغه مسامات او منافذ چی په غایة صغرکی وی ځکه ډیرصغرله
وجهی په مابین د دغو خطوطو کی پاته سی او بل مذهب داده چی خارج له سترګو یو خط
ده متقیم داخط چی مبصرته ورسیږی په غیة سرعة سره پر طول عرض د سطحی
د مبصر حرکت وکوی سږی ته په خیال شکل مخروطی ورځی داخو د ریاضیون مذاهب

تنبیه لره له واهب الصور ه صورة دمبصر فیض کیږی په دغه استعداد سره پرده
جلیدیه بندی رطوبة جلیدیه متوسط رطوبة ده له رطوبات دسترگو
تركيب شبكيه رطوبة زجاجيه جليديه طبقه عنكبوتيه رطوبة بيضيه طبقه عنبيه
منضمه او د انطباع په جليديه كې كافي په ابصاركى نه ده څكه ستركى (۲) دي
هم (۲) دى نوخويوشى به دوه شيه ښكاريږى داخونه ده صحيح بلكه دغه
مبصر له رطوبة جليديه څخه مجمع النورته ځى سى تندى ده له مجمع النوره
مشترك ته ځى داانتقال دفعى ده تدريجى نه ده څكه انتقال داعراض بيله انتقاله
دى ده روابلكه انطباع دصورة په جليديه كې معدده له واهب الصوره لپاره
دغه صورة پرمجمع النورباندى اوفيضان پرمجمع النورله واهب الصور
فيضان لره ددغه صورة پرحسرمشترك داصورتول سره مماثل دى يومثل دهغه بل
شيخ الاشراق پرریاضیون دااعتراض کوی که داعلم احساسی خروج دشعاع وای
نفوذيه په كودرى كې اولى واى ترشيشه ولى مسامات دكودرى لوى دى
اولى به كوكب قريبه لكه قمراوبعيده لكه ثوابت په مساوى طورليدل كيدل
دونه بعده دمسافى ددوى په مابين كې نوبايدداابصارمختلف سى پراختلاف
قرباوبعدا څكه وصول دشعاع قريب ته اسرع وى تربعيدپه زمانه كې رياضيون
كوى چې مانع له نفوذه دشعاع كدورة ده هغه په شيشه كې نسته اوانتقال دشعاع
دفعى ده نه تدريجى نوڅكه دمبصرقريب اوبعيدفرق نسته اوشيخ الاشراق
طبعيين سوال كوى كه علم احساسى حصولى سى لكه ستاسومذهب چې ده
دمبصرحاصليږى په جليديه كې بيا په مجمع النوركى بيا په حسرمشترك اوخيال
انطباق دكبيرپر صغير راغى كه زه غرحاصل كم په حاسه كې لكه لوكاسه سى
كسه كې كښنيږدى اوكه يه بى له كبره اوتشخيصه په حاسه كې حاصل كې
انكشاف نه راځى ددامعلوم حكماء جواب وركوى چې انطباق دصغيرپر
موجودات خارجه ووكى نه كيږى په ذهنيه ووكى كيږى په حسب دوجود ذهنى .

[جواب]- دنفس ناطقه علم دى پرداخپل ځان حضورى نسى بلكه حصولى دى سى په

دنفس ناطقه ادراك كيه سره ؟

[جواب]- پردغه حالة ادراكيه به دنفس علم په بله قوه عاقله وى يابه په بل حالة
په وى څكه خودغه حالة ادراكيه نه صفات انضماميه وودنفس ده نوخو ياد

Maktaba Tul Ishaat.com

وراخي يتسلسل راخي دادواړه باطل دی اویاترجیح بلامرجح راځي داهم نه ده صحیح.

سوال:- دنفس ناطقه علم دی پرداصورة حاصله حضوری نسی حصولی دی سی په واسطه دحالة ادراکیه سره ؟

جواب:- چي دصورة حاصله اودحالة ادراکیه فرق نسته دواړه له صفات انضمامیه ودنفس دی علم دنفس پرحضوری ده په علاقه دنعتیته سره حالة ادراکیه ته هیڅ ضرورة نسته ترجیح بلامرجح راځي بلکه تواردعلتین مستقلین راغی پرشی واحد باندی چي انکشاف دمعلوم ده.

سوال:- انکشاف دحالة ادراکیه په نورانیة ذاتی سره ده داحضورنفس لره په شرط ده انکشاف ده نه مبدء دانکشاف اوصورة نورانیة ذاتی نلری دصورة انکشاف دی په حالة سره سی دحالة ادراکیه انکشاف دی بذاتهاوی نونه تواردراغی نه ترجیح بلامرجح که وویل سی چي یاخودنفس علم پرصفات انضمامیه ووحضوری نسو ؟

جواب:- علم په حضوری ده منافی له حضوری سره احتیاج وصورة ته ده اوصورة ته خواحتیاج نه ده راغلی بلکه حالة ادراکیه ته احتیاج راغلی ده حالة ادراکیه خوصورة نده جواب چي پرهرشی علم راسی په واسطه دبل شی داحصولی ده اوسنوله اصل اعتراض جواب داده شیخ الاشراق پرریاضیون دااعتراض کوی که داعلم احساسی خروج دشعاع وای نوبایدنفوزیه په کودری کی اولی وای ترشیشه ولی مسامات دکودری لوی دی ترشیشی اوولی به کوکب قریبه لکه قمراوبعیده لکه ثوابت په مساوی طورلیدل کیدل سره له دونه بعده دمسافی ددوی په مابین کی نوبایددا ابصار مختلف سی پراختلاف دمسافی قرباوبعداځکه وصول دشعاع قریب ته اسرع وی تربعیدپه زمانه کی ریاضیون جواب ورکوی چي مانع له نفوذه دشعاع کدورة ده هغه په شیشه کی نسته اوانتقال دشعاع مبصرته دفعی ده نه تدریجی نوځکه دمبصرقریب اوبعیدفرق نسته.

اوشیخ الاشراق پرحکماء طبعیین سوال کوی

سوال:- که علم احساسی حصولی سی لکه ستاسومذهب چي ده صورة دمبصر حاصلیږی په جلیدیه کی بیاپه مجمع النورکی بیاپه حسرمشترک اوخیال کی نوخو انضباق دکبیرپرصغیرراغی که زه غرحاصل کم په حاسه کی لکه لوکاسه چي په کوچنی

... کې کښېږدي اوکه ... نه کبره اوتشخصه په حاسه کې حاصل کې نو

... نه راځي ؟

معلوم حکماء جواب ورکوي

جواب :- چې انطباق دصغیرپرکبیرپه موجودات خارجه ووکې نه کیږي په ذ

... کیږي په حسب دوجود ذهنی .

سوال :- دنفس ناطقه علم دی پرداخپل ځان حضوري نسی بلکه حصولي دی سی په

... حالة ادراکیه سره ؟

جواب :- چې دصورة حاصله اودحالة ادراکیه فرق نسته دواړه له صفات انضمامیه

... نفس ده نوخویادورراځي یاتسلسل راځي دادواړه باطل دی اویاترجح بلامرجح

... داهم نده صحیح .

سوال :- دنفس ناطقه علم دی پرداصورة حاصله حضوري نسی حصولي دی سی په

... حالة ادراکیه سره ؟

جواب :- چې دصورة حاصله اودحالة ادراکیه فرق نسته دواړه له صفات انضمامیه

... نفس دی علم دنفس پرحضوري ده په علاقه دنعتیته سره حالة ادراکیه ته هیڅ

... نسته ترجح بلامرجح راځي بلکه تواردعلتین مستقلین راغی پرشی واحد

... چې انکشاف دمعلوم ده .

سوال :- انکشاف دحالة ادراکیه په نورانیة ذاتي سره ده داحضورنفس لره یه شرط ده

... ده نه مبدء دانکشاف اوصورة نورانیة ذاتي نه لري داصورت انکشاف دی په

... سی دحالة ادراکیه انکشاف دی بذاتهاوی نونه تواردراغی نه ترجیح بلامرجح

... سی چې بیاخودنفس علم پرصفات انضمامیه وحضوري نسو؟

جواب :- علم یه حضوري ده منافي له حضوري سره احتیاج وصورة ته ده اوصورة ته

... نه ده راغلی بلکه حالة ادراکه ته احتیاج راغلی ده حالة ادراکیه خوصورة نده

... علم یه حضوري ده منافي له حضوري سره احتیاج وصورة ته ده اوصورة ته

... نه ده راغلی بلکه حالة ادراکیه ته احتیاج راغلی ده حالة ادراکیه خوصورة

... چې پرهرشی علم راسی په واسطه دبل شی داحصولي ده اوسنوله اصل

... جواب داده چې داحالة ادراکیه امرممکن ده مظلمه ده في حدذاتهانورانیة ذ

... که وامجردات خوهم ممکنات دی ظلمانیات دی هغه هم باید ... نسی ؟

Maktaba Tul Ishaat.com

جواب :- چی مجردات لره نورانیة حاصل ده له قبل دوجوده جواب حالة ادراکیه خوله
اعراض ده اوعلم خوله اعراض له اجسام نه هیولی له صورة عالمیته نیستی ده له اجسام
خپل وجودغائب ده په هیولی اوصورة کیده دهیولی خپل وجود مبهم ده صورت جسمی
څخه خپل وجودغائب ده په هیولی کیده هیولی یه محل ده هیولی بیاجوهر مبهم
مستعد للصور المختلفة قابلة للاتصال والانفصال نومبهم عالم نسوای کیدای نوعالم
یوازی مجردات دی لکه عقول اونفوس چی نه ابهام لری نه استعداد لری نه حالة منتظره
لری نه موضوع ته نه محل ته احتیاج لری نوپه علم حصولی کی حقیقی علم هغه ده چی
په ده سره انکشاف دمعلوم راځی حقیقة اوله مقولی دکیف وی حقیقة هغه حالة ادراکیه
ده په مرتبه دقیام کی صورة هم په مرتبه دقیام کی ده ددوی مقارنته په معروض کی ده
معرروض یه یوده نودده اودصورة معروض واحدده خلط یه په معروض کیده نوداصورة
ته مجازاعلم ویل کیږی حالة ادراکیه له مقولی دکیف ده تغیرنه پکی راځی اوصورة
خوله مقولات شتی وواځی اودمعلوم هم حقیقة په دغه حالة ادراکیه کیږی مثال لکه
شعاعی منبسطی له سراج په دورمظلمه ووکی مثلاچراغ دی ولګاووپه توره شپه په
توره خونه کی لالټین په خونه کی رڼاسوه هرشی درته معلوم سودالالټین نفس ناطقه ده
دالمبه یه صورة ده داشعاعی یه چی داشیان په ولیدل سوداحالة ادراکیه ده داحالة
ادراکیه له چشی پیداکیږی داله داصورته اونفس داصورة هم مجردده نورانی ده نفس
هم مجردده نورانی ده ودغه ته شفاف باطنی وایی نودوه شفافی چی سره متصل سی
حالةنورانیه انجلائیه ځنی پیداکیږی لکه اینه چی پرلمربرابره کی وړانګه ځنی پیداسی
داحالة ادراکیه ده اوبل پرداصورة قائمه باندی په مرتبه دقیام کی علم حمل کیږی
داحمل عارضی ده ذاتی نده ځکه ذات اوذاتیات په ظروف نه مختلف کیږی ځکه دغه
صورة چی په خارج کی موجودسی علم نه پرحمل کیږی نوکه حمل ذاتی وای بایدپه
خارج کی هم داعلم پرداصورة حمل سوی وای مثلاپرزیدباندی دغه صورت په خارج
کی خوزیدده مثلانوچی حمل عرضی سونوپه حمل عرضی کی حقیقة دمحمول مغیروی
له حقیقته دموضوع نوداعلومه ده چی حقیقة دعلم امرخارج ده له داصورة حاصله څخه
نوخودغه حالة ادراکیه ده مغیرده له صورته څخه حقیقی علم ده حقیقة محصله ده له
مقولی دکیف ده حقیقة اوصورت له مقولات شتی ووده تابع ده معلوم لره په مقوله کی
ولی حصول داشیاؤبانفسهاده اوبل علم لره یولازم مختص سته چی هغه کونه مبدء

علی تحریر ک

... ف دا خو مشترک ده په مابین دهرواحدله صورعلمیه وواولازم مشترک دهر و
... حضو مهانسوای کیدلای بیاتواردد علل راځی نوبه دالازم مشترک په مابین ددوی
... امرمشترک په مابین دصوروکی به یاذاتی وی یاعارضی اوذاتی مشتر
... نوبه حتمًا عارضی وی خارجی وی دغه حالة ادراکیه ده نوحالة ادراکیه ثاب
... په پرصورت عارضی ده ولی دواړه قیام په محل واحدپورې ئری ئکه کاتب
... حک نوحالة ادراکیه له مقولی دکیف ده ابدانوپه دغه حالة ادراکیه یوداسوال
... سوچی متاخرین علم حصول بولی له مقولی داضافته علم چی حصول سی حصول
... مصدری ده دمعنی مصدری افرادحصصیه دی هرکلی وافرادوحصصیه ووته
... ماهیته ده یعنی ورته نوع ده نوداعلم چی حصول ده وتصوراوتصدیق ته نوع ده
... تمام ماهیته دوی دواړه متحدنوعًادی فرق یه په متعلق سره ده دتصدیق متعلق
... تامه جزئیه ده اودتصورمتعلق نسبته تقیدیه ده چی موردنسبة تامه جزیه ده
... اجزاء دقضیی (۴) سوولی نسبة تقیدی پیداسوا ومحقیقین بیاتصوراوتصدیق
... متبائنان بولی علم له مقولی دکیف بولی اضافة باطله وی ځکه علم حقیقة
... حصله ده اضافة امراعتباری ده علم مطابقه لری له معلومه سره مخالفة لری له غیر
... معلومه سره هغه صورة دصورة کیف حصول په تهولوشیانوکی یوده په مطابقة اوعدم
... مطابقة نه موصوفه کیږی اوولی تصوراوتصدیق نوعان متبائنان دی ځکه لوازم په
... متبائنان دی لازم نه تصدیق سره خصوص دتعلق ده اولازم له تصورسره عموم دتعلق
... تصورتعلق ترهرشی نسی حتی ترخپله نفس اوترنقیض خپله کی دانفس نقیض له
... اجزاءقضیی مذعنی وی که نه وی نوتصورتعلق ترخپله ماهیته دتصدیق ترماهیته
... نقیض چی لاتصورده وسنومحقیقین باندی متاخرین سوال کوی چی تاسی
... تصورتعلق ترهره شی نسی نوخوبه ترماهیته دتصدیق یه هم تعلق نسیهغه بی متعلق
... متعلق خومعلوم وی علم اومعلوم خومتحدوی نوخوتصوراوتصدیق متحدان
... نسی په متبائنن بولی داخواجتماع دنقیضین راغله.

... دوهم سوال داده چی حصول داشیاؤ بانفسهاده صورة دجوهرجوهرده صورة ده
... عرض ده: حیوان ناطق په مرتبه دقیام کی علم ده علم نه مقولی دکیف ده
... دکیف ده عرض ده او داخوصورة دجوهرده حصول داشیاء بانفسها ده نوخوجوهرده
... جوهر: هم عرض ده نودد غوسوال جواب په حالة ادراکیه وسی چی حقیقة سه

حالة ادراکیه ده دحالة ادراکیه اقسام متبائنان نوعادی تصوراوتصدیق له اقسام دحالة
ادراکیه دی صورة مجازاعلم ده علم اومعلوم چی متحددی په دامجازی علم کی چی
صورة ده نوپه صورحاصله ووقائمه ووحصول بانفسهاده اوحقیقی علم چی عرض ده
حقیقة کیف هغه حالة ادراکیه ده.

جلال دوانی جواب ورکړیده

جواب:- هغه وای داصورة په مرتبه دقیام کی مجازاکیف ده لکه هغه په خارج کیف سی
قسمة اونسبته نه قبلوی داجواب ضعیفه ده ځکه دوی دکیفیات تقسیم کړی ودیرو
اقسام ته کیفیات نفسانی کیفیات محسوسی کیفیات استعدادی کیفیات مختصه
بالکم المتصل کیفیات مختصه بالکم المنفصل اوکیفیات نفسانی بیاتقسیم لری
وحالات ته وملکات ته هم دارنګه کیفیات محسوسی تقسیم لری وملکات اوحالات
اوکیفیات استعدادیه تقسیم لری وجانب ددفع ته چی قوة ده اولادفع ته چی ضعف ده
نودغه علم دوی حقیقة له کیفیات نفسانیه ووبللی دم تی ثنګه مجازاکیف بولی که
پرجلال داسوال وسی چی ذهن چی دجوهرمحل سی نومحل دجوهرخوماده اونفس
خومجردده له مادی جواب حصردمحل دجوهرپه ماده کی داپه جوهرخارجی کیده نه په
ذهنی کی اوقطبی ملاصاحب له هغه مخه سواله بل جواب ورکړیده چی کیف دوی
معنی وی لری یوه دمقولی معنی ده چی لهټولومقولوداعراض سره ضدده په ذهن اوپه
خارج کی اوله (۹) مقولوداعراض یوه مقوله ده په دغه معنی سره اطلاق دکیف
پرداصورة حاصله نه کیږی بله معنی دکیف دعرض عام معنی ده اعنی الموجودفی
الموضوع لایقتضی النسبة والقسمة په دا معنی سره کیف پرټولومقولات په عقل کی
صادقیږی نوصورة چی کیف ده په دغه معنی دعرض عام سره داجواب هم ضعیفه ده
ځکه چی زه صورة دمقدارمعین په نفس کی حاصل کم لکه دخط معین صورة یااضافة
مخصوص صورة حاصل کم لکه ابوة دزیداول قسمة قبلوی دوهم نسبة نودکیف دعرض
عام معنی هم نه پرصادقیږی بحرالعلوم بیاداسی جواب ورکوی چی صدق دکیف
پرصورت باندی صدق عارضی ده صدق دټولومقولات پر خپلو مصداقات نه ده ذاتی
اوس صورنوعیه یافصول مقومه بسائط دی صدق دجوهر باندی عرضی ده جوهرورته
عرض عام ده نویوشی دی جوهروی په صدق ذاتی اوکیف دی وی په صدق عارضی
داجواب هم ضعیف ده ځکه داصورة حاصله چی علم ده او محققین یه له مقولی دکیف

علی تحریر کندیا

په مقابل دمتاخرین کیده چی هغه یه له مقولی داضافة بولی یادبعض دامتاء
چی هغه یه له مقولی دانفعاله بولی هغه یو حقیقة بولی له دغو مقولونوله کیف
حقیقة وی نه مسامحة بل جواب شیخ ابن سیناورکړیده هغه وائی چی دداصورة
طق چی داجوهریة اوعرضیة یه په وجود خارجی پوری تعلق لری په نفس کی
علم ده کیف ده عرض ده که په خارج کی دغه صورة لافی الموضوع ووجوهرده
خارج هم فی الموضوع وونوهم په ذهن کی عرض ده هم په خارج کی ځکه
وعرض له تعریفودامعلومیږی چی جوهریة اوعرضیة دشی په وجود خارجی
مربوطیة لری دجوهرتعریف ماهیة اذاوجدت فی الخارج کانت لافی الموضوع
ماهیة اذاوجدت فی الخارج کانت فی الموضوع اویاداجواب ورکوی چی
ده صدق دمقدم نه غواړی نوداسوال نه کیږی چی حیوان معروض دمعقول
ده وجود نلری په خارج کی بل جواب یه داده چی حیوان وجود چی لری په مقام
ضعی کی نه دمنطقی نه دعقلی کی داتحقیق می درته کړیده مطالعه یه که
شیخ جواب له اصل سوال څخه ځکه ضعیف ده چی ذات اوذاتیات په ظروف نه
کیږی جوهریة اوعرضیة دشی له ذاتیات ده که په ذهن کی عرض وو په خارج کی
عرض وی وبالعکس اوکه په ذهن کی جوهروو په خارج کی به هم جوهروی
ممکن خویاجوهرده یاعرض ده عرض خو(۹) مقولات دی جوهر(۷) اقسام
نفس،هیولی،صورة جسمی،صورة نوعی،جسم طبعی، بعدمجرد داشراقیون
بل جواب له اصل سوال قوشجی ورکړیده چی حالة ادراکیه الخلائیه په مرتبه
کی ده عرض ده کیف ده اوصورة په مرتبه دحصول کیده داجواب ځکه ضعیفه ده
جتماع دمذهبین راغله په نفس کی په مرتبه دحصول کی حصول بانفسها سواوپه
قیام کی باشباحها سوا وبل تواردد علل راغی ځکه چی صورة حاصل سو کشف په
چی په حالة ادراکیه چی په قیام کی دی هم کشف راسی نوخوتوارد دعلل مستقله
واحد راغی چی کشف ده نو په ټولو جوابو کی داده حالة ادراکیه جواب قوی ده
سوال و سنو په حالة ادراکیه باندی ډیرو قول کړیده لکه سیدزاهدهروی علامه
میرباقرد اماد جمهوردمتکلمین دمحب اله بهاری شرذمه قلیله کافره چی
علمه انکارکوی لکن داقول خوټولو کړیده خو په مختلفوطروق سره قوشجی
ادراکیه اوصورة په مابین کی خلط نه وائی او سیدزاهداومحب الله بهاری قول په

Maktaba Tul Ishaat.com

خلط کوی خوهروی تصدیق علم نه بولی له لواحق دعلم په بولی اوبهاری بیاتصدیق علم بولی علم حالة ادراکیه بولی متکلمین بیاقول په صورت نه کوی نه حصول بانفسهامنی نه باشباحهااومیرباقرداماد په تقویم الایمان کی قول په خلط کړی نورمعلومات په نسته.

سوال:- صورة دحیوان ناطق خوجوهرده داچی نفس کی حاصل کی خوقائم په محل کی سونو خوعرض سو؟

جواب:- په دی کی استحاله نسته یوشی دی بماهیته بنوعه بذاته جوهروی بتشخصه دی عرض وی قوله فی التحریران المقسم هوالحصولی الحادث لاالحصولی المطلق اذالتصوروالتصدیق لایجریان فی الحصولی القدیم اذلوالقف بالبدهی لامکن اتصافه بالنظری بناء علی ان بینهماتقابل التضادلوفسرالبدهی بسهل الحصول والنظری یصعب الحصول اوتقابل العدم والملکة لوفسرالبدهی بمالایتوقف حصوله علی النظروالنظری ممایتوقف حصول علی النظرومن شرائط التضادامکان التوارد من الجانبین ومن شروط تقابل العدم والملکة امکان التواردمن الوجودی الذی هوا لنظری فعلی کل تقدیرلایتصف بالبدهی الامایمکن اتصافه بالنظری ومن المعلوم ان الحصولی القدیم لایتصف بالنظری لان النظری الخ تشریح یه داده داول مذهب یود لیل چی حصولی قدیم تصوراوتصدیق نلری ځکه تصدیق خوبی تصوره نسته او تصورخوحصول د صورة ده فه عقل کی حصول مرادف دحدوث ده حدوث په عقولوپه علم کی نسته ځکه عقول عشره سره له صفات قدیم دی ددی جواب چی حصول په معنی دوجودده مرادف دحدوث نده وجودخوپه الله ﷻ کی په عقولو کی سته اوحدوث نسته بل دلیل یه داده چی تصوراوتصدیق منحصران دی په بدهی اونظری کی دبدهی اونظری په مابین کی تقابل یاتضادده یاعدم والملکه ده که بدهی ونظری به هم وی نوکه دعقولوعلم تصوراوتصدیق ولری نوبه بداهة اونظارة لری اوبداهة اونظارة دعقولوپه علم کی نسته ځکه نظرترتیب داموروده الخ اوترتیب حادث ده مرتب پرحادث حادث ده اوعقول سره له صفات قدیم دی نوچی دعقولوپه علم کی نظارة نه راغی نوبداهة نه راغی بناء علی التقابل یاتضادیاعدم اوملکه نوچی بداهة اونظارة نه راغی تصوراوتصدیق نه راغلودعقولوپه علم کی ځکه تصوراوتصدیق منحصران دی په

علی تحریر کند

...نظری کی نومقسم وتصوراوتصدیق ته حصولی حادث ده تقابل په لغة کې
...ته ویل کیږی په اصطلاح کی چی دوه شیان نه جمع کیږی پرمحل واحد په آن
...ه جهة واحده دادوه والی اقل عدد ده والتقابل ده (۲) هم وی لکه وجوب
...کی امکان نوکه په محل واحدکی مطلقانه جمع کیږی که په یوه جهته وی که په
...لکه سواداوبیاض اوکه په جهتینوجمع کیږی لکه ابوة بنوة په زیدکی په نسبة
...په بنوة موصوف ده په نسبته وخالدته په ابوة موصوف ده.

-: داتعرف مانع نده داصادق سوپرسوادین شخصین هغه خوهم په محل واحدکی
...جمع کیږی اومتقابلین ندی؟

-: مرادله متقابلین متخالفین دی نوسوادین خومتخالفین ندی متماثلین دی.

-: تعریف صادق سوپرحلاوة دعسل اوپربیاض دهگی داخوهم په یوه محل کی
...جمع کیږی اومتقابلین نه دی؟

-: مراد داده چی دااجتماع به ئي نه وی ممکنه اودحلاوة اوبیاض اجتماع ممکنه

-: تعریف جامع نسوځکه ابوة دزیدبنوة دعمرمتقابلان دی اواجتماع ئي په محل
...دکی ممکنه ده په انسان کی؟

-: مرادشی واحدشخصی ده زیداوعمرکڅه هم واحدنوعی اوجنسی دی لکن
...ځونه دی واحدشخصی.

-: سوادبیاض متقابلان دی اوپه شی واحدکی سره جمع دی لکه برګ آس؟

-: مرادموضوع واحده ده دلته موضوع متعدده ده نومتقابلان به په یوه موضوع
...نه جمع کیږی زیاتی که په وجودکی نه سره جمع کیږی که په حمل کی لکه
...بیض نومراد امتناع داجتماع ده په حسب دحلول حلول نوعام ده که داعراض وی
...موضوعات کی اوکه دصورووی په موادوکی اوکه اتصاف دمحل وی په اعتباریه
...ونواقسمـ دتقابل څلوردی وجه دحصریه داده کی دي یامتقابلان یاوجودیان
...یعني حرف سلب بي جزله مفهومه نوي اویابه وجودیان نوي پراول شق بي یتعقل
...یتعقل دهغه بل موقوف وي دامتضایفان دي لکه ابوة اوبنوة اوکنه وموقوف
...شان دي لکه سواد اوبیاض اوکه وجودیین نه وو بلکه یووجودي وو بل عدمي
...حرف سلب یه جزنه مفهومه وونوکه له شانه دمحل دعدمي توصیف په وجود

Maktaba Tul Ishaat.com

صحیح کیدي تقابل عدم والملکه ده لکه علم او جهل عمی او بصرا و که نه صحیح کیدي تقابل سلب بالایجاب ده لکه انسان اولاانسان داپه مفردات کي ده په قضایاووکي تناقض ورته ویل کیږي لس وحداة غواړي لکه وحدة دموضوع دمحمول دزمان دمکان دآلة دقوة دفعل وغیره .

سوال:- داحصرنده صحیح ځکه دامتقابلان دي عدمیین وي ؟

جواب:- یابه عدمیین مطلقین وي اضافة بي وشي ته نوي راغلي یابي اضافة وشي واحدته راغلي وي لکه زیدیابی شیئین ته راغلی وی لکه عدم زید عدم بکریابه یوعدم مطلق وی بل به عدم مضاف وی پرتولوتقدیرات متقابلین نه بلل کیږی پر تقدرین اولین مقابلة دشی له شی سره فرع دمغایرة ده له داشی سره نوعدم مطلق او عدم مطلق اوعدمین مضافین وشی واحدته په دی کی تعددنسته نوتقابل نسته والا بیامغایرة دشی له نفس سره راځی اوپردادریم صورت که څه هم مغایرة سته لکن صلاحیة دتقابل نلری ترهغوچی اجتماع یه په محل واحدکی اموردواحدکی ممتنع نوی اوداسی نه ده ځکه ددوی دواړوا جتماع په امرثالث کی چی مغایرة وی له هغه سره چی ددوی اضافة ورته راغلی وی ممکنه ده ثابته ده مثلاً عدم دزیدعدم دبکریه په عمرکی سره جمع دی اوبل عدم زیدوعدم بکرخوحصص دی له مطلق عدم دمصدر افراد حصص دی هرماهیة افرادحصصیه وولره تمام ماهیة ځکه په حصه کی قیدخارج وی چی زیداوبکرده تقیدهم له معنونه خارج ده په عنوان کی سته نوخیوازی عدم پاته سوتقابل سته .

سوال:- احدنه عدمیین دی مضاف سی وعدم آخرته لکه عمی اوعدم دعمی دلته یه اجتماع په محل واحدکی ممتنع ده نوخومتقابلان دی اوسره له دی چی عدمیان دی ؟

جواب:- دلته تقابل بالعرض ده بالذات نده اومنحصریه څلوروکی تقابل بالذات ده دلته ولی تقابل بالعرض ده ولی عمی اوعدم دعمی چی ده عدم دبصرده نوخو بصراو لابصرته بالواسطه وبالعرض مستلزم سوچی نقیضین دی ولی عمی اوعدم دعمی چی ده عدم دبصرده یعنی عمی عدم دبصرده اوعدم دعمی عدم دعدم دبصرده اوعدم دعدم دبصروجوددبصرده اوعمی عدم دبصرده نوخوبصر اولا بصر سوداروادہ چی د مفهومین چی اضافة ورته دعدمین راغلی ده ددوی په مابین کی دی واسطه نوی لکه عدم قیام بالذات یعنی نه په واسطه دیجدوغیره دی نومختص په الله ﷻ پوری ده اوعدم قیام بالغیری په سبب دغیرچی هغه موجودوی ده لره دانومختص په ممکن

ي ده اودلته واسطه نسته نودادوه عدمه په امرواحدکی نه سره جمع کیږی
د تقابل په مابین دعدمین کی راغی ځکه عدم قیام بالنفس صادقیږیب پرقیام
بيږنه پرقیام بالذات وبالعکس والالازمیږی اجتماع دعدمین مضافین په کل
جودکی تماثل دعدمین ده په کل موجودکی بیاسوال نه کیږی .

سوال:- وجود دملزوم لکه حرکة محل لره لکه جسم مقابل دعدم ولازم لره لکه سخونة له
نه محله چی وجود دملزوم ده ده لره چی جسم ده لکه وجود دحرکة جسم لره چی دغه
ی ملزوم ده سخونة لره دامقابل ده له عدم دسخونة سره چی هغه لازم له داحرکته سره
چی داعدم دسخونة وکوی له جسم څخه نووجود دحرکة جسم لره ملزوم ده وجودد
جونة لره په داجسم کی نوخواجتماع دوجود دحرکة سره له عدم سخونته له داجسم
منع ده یالازمیږی وجود دملزوم بدون لازم اویااجتماع دنقیضین راځی چی
وجود سخونة ده اوعدم دسخونة ده نووجود دحرکة په جسم کی اونیستی دسخونة له
سره دامتقابلین دی اوداتقابل نه په عدم اوملکه کی داخل ده اونه په سلب اوایجاب
ځکه معتبر په دواړوکی داده چی داعدمی به عدم وی وجودی لره اودلته خوعدمی
لازم ده چی سخونة ده نه دملزوم وجودی چی وجود دحرکة ده نوخوحصرباطل
...

جواب:- چی خبره په تقابل بالذات کی ده هغه دلته نسته ځکه عدم دسخونة چی مقابل
ت ده خودسخونة مقابل بالذات ده نه دوجودالحرکة لکن خوانتفاء دسخونته
ملزمه ده وانتفاء دحرکة لره نودغه انتفاء دسخونة مقابله سوه حرکة لره بالعرض
ي وسنویونه داقسام اربعه ووضدان مشهوران دی وجودیان یعنی چی حرف سلب
د نه مفهومه نوی نوپردغه صورة په مابین دموجبی کلیی اوسالبی کلیی کی تقابل
ـ بالایجاب ده اوسره له دی چی شیخ له تقابل تضاده بللی ده نویا مراد داده چی
ـ غه وجود چی مقابل یه ده دابه جزله مفهومه دده نوی یـ نوداتقابل تضاد سو ځکه
ـ تیږی چی ایجاب کلی سره له سلب کلی متقابلان دی اوعدم نپاره دآخرنده
نفر نیوه بی نه هغه بله کیږی اووجودی اعم ده ترموجود ولی عنقا وخلا وجودی
ر موجود ندی ځکه موجود داثابت فی الخارج ته ویل کیږی اووجودی داده چی
ب سب یه جزنه مفهومه نه وی که ثبت په خارج کی وی که نه وی لکه سواد اوبیاض
ر تضاد ده که ئې دتبا عد سره نری لکه سو داوبیاض اوکه نپسره نری لکه حمرة

اوصفرۃ او کله احد له ضدین لازم وی له موضوع سره علی البقین لکه بیاض دثلج او کله
نه وی نوبه یا ممتنع وی خلوه دمحل له دوی دواړو لکه صحة او مرض انسان لره اویابه
ممکنه وی لکه ثقل او خفة او هغه ډیر تباعد چې لری هغه ته حقیقیین ویل کیږی او تقابل
تضایف داده چې طرفین وجودیان وی تعقل داحد موقوف وی پرتعقل دآخر لکه ابوة
اوبنوة که ته واداخودورده ؟
جواب:- ابوة موقوفه ده پرذات دابن نه پربنوة اوبنوة موقوفه پرذات داب نه پرابوت
نوموقف اوعلیه سره مغایرین دی اوتقابل عدم والملکه داده چې یووجودی وی بل
عدمی یعنی عدم ددغه وجودی وی نه مطلقًا بلکه معتبریږی به په دوی کی موضوع
قابله ددغه وجودی نوپه بصراوجهل اوپه عمی اوعلم سوال نه کیږی ځکه کڅه هم
یووجودی ده بل عدمی لکن عدمی عدم ددغه وجودی نده نووجودی اوعدمی دلته
مقیدان دی اعم ندی که مقیدوی کنه وی اونه اخص دی چې غیرمقید به وی ځکه پردا
اعم صورة ایجاب اوسلب په عدم اوملکه کی داخلیږی اودخصوصیة پرصورة ایجاب
سلب عین عدم بالملکه کیږی اووجودی اوعدمی په ایجاب سلب کی غیر مقیددی په
دغه قیدسره نواوس ایجاب اوسلب اوعدم والملکه سره متبائنین سوواول په مرتبه
دبشرط لاشی دوهم په مرتبه دبشرط شی نونه یوپه بل کی داخلیږی اونه بل عین ګرزی
لکه عمی اوبصرعلم اوجهل نوکه داموضوع قابله وی وجودی لره بشخصه په وقت
داتصاف ددامو ضوع په امرعدمی سره داتقابل عدم والملکه مشهوران دی لکه
کوسجیة عدم دلحیی ده لکن له شانه دده په دغه وقت کی داسته چې ملتحی وګرځی
ډیره ولری اوهلک ته کوسج نه ویل کیږی اوکه قبول ددامو ضوع داوجودی لره اعم
ووترقبول دده بشخصه یعنی په دغه وقت کی یه نه قبلوله لکه عدم اللحیة عن الطفل
اویاداقبول دموضوع داوجودی لره معتبریدی په حسب دنوع سره کالعمی للاکمه
نونوع یه انسان ده انسان خوقابل دبصرده اویاپه اعتباردجنس قریب وولکه عمی
عقرب لره خوجنس قریب یه حیوان ده هغه خوقابل دبصرده اویاپه واسطه دجنس
بعیدوولکه حرکت ارادی یعنی لکه عدم حرکة ارادی جبل لره جنس بعید یه مطلق جسم
ده هغه خوقابل دحرکة ارادی ده اوجنس قریب یه جماد ده دغوته عدم والملکه حقیقان
ویل کیږی.

بایدجبل ته اعمی وویل سی ولی جنس بعیدیه مطلق جسم ده هغه قابل
ده او سره له دی چی جبل ته اعمی نه ویل کیږی ؟

حصرله دابلی خواده که چیری جبل ته اعمی ویل سوی وای بیابه نوداویل
چی جنس بعیدیه قابل دبصرده چی جسم ده اویاداده چی اطلاق داعمی پرجبل
سی کڅه هم له عرف مخالف وی بل تقابل سلب بالایجاب ده کالانسان
انسان اوپه قضایاووکی تناقض بلل کیږی اوپه مفردات کی په مابین دمفهوم
مفهوم فی نفسه وی لکه انسان اولاانسان اویابه په نسبة وشی آخرته وی په
سره کزیدحیوان وزیدلاحیوان ولی هرمفهوم چی معتبرفی نفسه سی اوودغه
مفهوم ته ورضم کی مفاددکلمی دنفی حاصلیږی مفهوم آخرپه غایة دبعدکی له
مفهوم اوپه شی له دوی کی نه معتبریږی صدق اولاصدق پرشی باندی چی تی حمل
پرشی باندی مواطاتایااشتقامانوکیږی اثبات ددغه مفهوم داشی لره تحصیلا
اثبات دسلب ددغه مفهوم دغه شی لره ایجاب دسلب ده محمول ددواړوپه وقت دعدم
موضوع کی تقابل سلب بالایجاب په ذهن کی وی نه په خارج ځکه تقابل نسبة دتحقق
نسبة فرع دتحقق دطرفین ده په هرظرف چی منتسبان موجودوی نسبة وری موجودوی
نه خواحدله منتسبین له ایجاب اوله سلب عدمی بحته ده نوبه حتمًاپه ذهن کی
وجودیږی ځکه عدمیات محضه اعتبارات عقلیه دی په خارج کی وجودنلری
وی لره عبارات لفظیه سته نوتحقیق یه په داعباراة لفظیه ووکی سته مجازانودلته
نسبة چی تقابل ده نوداهم موجودده په ذهن کی اویوتقابل عدم والملکه ده هغه کڅه
شی ده لکن عدم یه عدم محضه نده بلکه عدم ده له موضوع موجودپه خارج کی
دغه موضوع قابله وی دغه وجودی لره نوتحقیق په خارج کی په اعتباردموضوع
دغه قدرکافی ده تحقق دنسبة لره په خارج کی شیخ په شفاکی وائی چی تقابل سلب
بالایجاب که احتمال دصدق نه درلودنوبسط بلل کیږی لکه فرسیة اولافرسیة ځکه
صدق اوکذب له شان دحکم ده داخاصه دقضایاووده اومفردات اشتمال پرحکم نلری
په مفردات صدق اوکذب مسلوب ده .

چی معتبرنسبی صدق دفرس اولافرس پرموضوع واحده باندی یے نوولی متقا
بل کیږی اوکه معتبرسی نوخورجوع یه وقضیتین ته سوه یے بسیطین نه سوو؟

جواب :- رجوع يه مركبين ته پرتقدير دي دچي ته معتبرکي فرس اوملاحضه وکوي
نه ده سره دصدق ده پرشي بندي اودلافرس سلب وي دغه صدق لره اوس كه نسبة
خبري وونودوي دواړه قضيتين دي بالفعل اوكه نسبة تقيدي ووبيادوي په مابين كي
تقابل نسته مګرپه اعتبارد وقوع ددغه نسبة ايجاب اولاوقوعها سلسانودوي بالقوه
راجع کيږي وقضيتين ته اوكه ته معتبركي مفهوم دفرس اونسبة دصدق پرشي
ايجاب اوسلب نه كي ورسره معتبرنه نومفهوم دلافرس مفهوم دكلمه ده لآده چي هغه
مقيده ده په مفهوم دفرس نوپه حقيقة كي سلب نسته ځکه سلب اوايجاب نه وارديږي
مګرپرنسبة بندي اومفهوم دفرس اولافرس پردغه وجه متباعدان دي في انفسهمانه
جمع کيږي په ذات واحدكي نوددوي متقابلان دي نوكه په سلب اوايجاب كي نه سي
داخل اوتقسيم ومركب اوبسط ته نه سي راتوبيا دتقابل مصطلح حصرنه سوپه دااقسام
اربعه ووكي اوشيخ ويلي دي چي نه تقابل ايجاب اوسلب دمعنى ده ايجاب وجودده
زياتي كه دغه وجودددغي معنى في نفسه وي كه لغيره وي اومعنى دسلب لاوجودده
زياتي كه دغه لاوجودددغي معنى في نفسه وي اوكه په لاوجودلغيره وي نووجودي
اعم ده ترموجودخارجي اوواقعي اودلته بيا داوجودي مساوي ده له موجوده سره
مطلقاكه واقعي وي كه غيرواقعي وي كه خارجي وي كه ذهني نود تحقيق سابق
اولاحق په مابين كي تخالف نسته اودوجودفي نفسه معنى داده چي ثبوت يه في نفسه
وي بي له دغه چي يه نسبة وشي آخرته كوي يعني ثبوت يه محمولي وي نه رابطي
دانوپه بسط كي جوړيږي لكه فرسيته اودوجودلغيره معنى داده چي دا ثبوت يه رابطي
وي نه محمولي داپه مركب كي جوړيږي كزيدفرس مثال يه دهليي بسطي اومركبي ده
مثلازيدمعدوم دابسطه دعدم يه عدم محمولي ده اوزيدكاتب دامركبه دثبوت
اووجوديه رابطي ده اوس مقصدته ځمه نودغه طائفه چي حصولي حادث منقسم كوي
تصوراوتصديق ته هغه دادليل وائي چي بيادعقولوپه علم كي نظارة راځي نوحدوث
ددوي په علم كي راځي اوعقول اوصفات ددوي قديم دي داځكه چي بداهة اونظارةپه
مابين كي تقابل تضادياعدم اوملكه ده په دغودواړوتقابلوكي كه يووهغه بل به هم وي
وسنوولي ددوي په مابين كي تقابل سلب بالايجاب نسته اوولي تقابل تضايف نسته
جواب چي په تضايف كي تعقل اوتحقق ديوه مستلزم وي تحقق اوتعقل دآخرلره هغه
دلته نسته ځکه بداهة دي په عقل كي وي نظارة دي نوي وبالعكس اوتقابل سلب

...خکه نسته چې هغه شمول د موادو غوارې په دنیاکې په ماده نوې ځنې خالي علی تحریر کندې

اولافرس ځکه اجتماع او ارتفاع د نقیضین نا روا ده او دلته خو موجودات خالي دي له بداهته او نظارته څخه بلکه په ذهن کې شیان ځنې خالي دي

...اهة او نظاره څوک له صفات د علم بولي څوک یې له صفات د معلومه بولي نو که

...بولي معلوم ځنې خالي سو و بالعکس نو که د بداهة او نظارة مفهومین وجودیین

...توارد د احد پر محل د آخر پر طریقه د تبادل و و نو تقابل تضادده نو نظري مایکون

...حصول والبدهي مایکون سهل الحصول او یا نظري مایتوقف حصوله علی

...والبدهي مایحصل باحدی الطروق المشهورة من الیقینیات او که یو تعریف

...دي سي بل عدمي سي اوله شان د محل د عدمي توصیف په وجودي سره صحیح

...نو تقابل عدم والملکه ده نظري مایتوقف حصول علی النظر والبدهي مالایتوقف

...علی النظر نو هغه څوک چې مطلق حصولي منقسم کوي هغه د غوته جواب

...کوي چې تصور او تصدیق حادثین حصر دي په بدهي او نظري کې نه مطلقاً ځکه عقل

...چې خزانه ده نفس ناطقه لره ټول تصورات که کاذبه دي که صادقه او ټول

...تصدیقات صادقه پکښې مخزون دي او تصدیقات کاذبه هم پکښې مخزون دي

...طریقه د تصور نده تصدیق ځکه عقل فعال پر کواذب تصدیق نکوي ځکه عقل فعال

...محض د نور محض ده او ځموږ نفس چې په بعض مواردو کې تصدیق پر کواذب

...واهمه ورسره ګډه ده هغه سلطان القوی ده پر عقل یعنې پر نفس غالبه ده نو پر کاذب

...تصدیق په وکوي لکه السماء تحتنا نو دیته عقل مشوب بالوهم ویل کیږي د دي

...حافظه ده عقل فعال یه نده عقل فعال چې خزانه ده د عقل صرف خزانه ده چې

...مه نوي ورسره نو خبره د اسوه چې پر نفس ناطقه چې تصورات مطلقاً او تصدیقاً

...ته فیض کوي هغه عقل فعال ده نو عقل فعال هم تصورات لري مطلقاً او هم

...تصدیقات صادقه لري لکن بداهة او نظارة نلري دا حصر چې ده دا ځموږ د حادث

...تصور او تصدیق حصر په بداهة او نظارة کیده نه مطلقاً دغه واهمه په حواس باطنه وو کې

...مقدم د تجویف ثاني د دماغ کیده دا په حیواناتو کې قوه متخیله بلله کیږي میږیه

...میږوکې خپل وري پیږني او وري په زرو میږوکې خپله مور پیږني په دغه قوه متخله

...دا په انسان نو کې یه واهمه بولي پر عقل غالبه د عقل مغلوبه وي مثلاً پر لوړ دیوال چې

...غرض لري سړي چابک نسوای پر تلای واهمه وایي زغوار بسی عقل ورته وایي

نه غورزی پر مځکه پرنیم مترلارزغلی لکن واهمه پرعقل غالبه سی له موړی سره په یوه ځونه کی نسوای یوازی کښینستی واهمه درته وایی دامړی به پرد رراولاړسی اوعقل درته وایی مړی نسوای ولاړیدای لکن عقل مغلوب سی .

سوال :- دلته دخزانی اومالهٔ الخزانی په ماېین کی موافقه نه راغله ځکه دتصدیقات کاذبه وونفس تصدیق کوی خزانه یه نکوی ؟

جواب :- خزانه لپاره دمجرد حفظ ده فقط موافقه نه غواړی دلیل پرثبوت دخزانی چی نفس ناطقه خزانه نری هغه عقل فعال ده دادلیل ده چی نفس ناطقه ته ذهول اونسیان پیداکیږی زهول داده چی یوصورة له مدرکی خارج سی په خزانه کی پروت وی نسان داده چی داصورة له مدرکی خارج سی اوهم هغه ارتباط اوتعلقات له خزانی سره قطعه سی ځکه نفس مشغول په شواغل دبدن سی عوائق اومصائب بدن ته عارض سی یاسړی سین اوعمردشیخوخة ته ورسیږی تعلیم اوتعلم اوتدریس اوتدرس ځنی پاته سی مزاوله دعلوموځنی پاته سی نویه ارتباطاة اوتعلقات له عقل فعال سره قطعه سی دیته نوداسی ویل کیږی ګویاداصورة له عقل فعال ووتی والاله عقل فعال یوصورة نه زائلیږی ځکه داصورعلوم دعقل فعال دی خلوه دعقل فعال له علم نه ده روادانقص عظیم ده په عقولو کی اونه داسوال کیږی چی داصورة له مدرکی ووزی په خزانه کی نوی ارتسام پیداکی نوعقل فعال کی ارتسام دحوادث راغی اومحل دحادث خوحادث وی داخوناروا ده ځکه عقول خود حکماؤپه نزدسره له صفات قدیم دی ددی جواب هم داده چی جدیدارتسام په عقل کی نسته ثبت اصل ده ټولوصورو هلته په عقل فعال کی ثابت ده تغیرنکی راځی پرنفس ناطقه چی فیض کوی هغه کافی یعنی پوټوکافی نقل دی اوصول اوثبت په خزانه کی مدامًاپراته دی خلوه دخزانی نه ځنی راځی خونفس ناطقه چی مزادله ذعلوموکوی تدرس اوتدرُس کوی تجرداء نورانیة یه قوی کیږی علاقات اوارتباطاة یه له عقل فعال سره ډیریږی قوی کیږی که له نفس صورة ووزی عقل فعال یه په مجردتوجوه پرفیض کوی وکسب جدیدته ضرورة نه کی پیدااوګاهی وکسب جدیدته ضرورة پیداکی چی هغه ارتباطهة دنفس اودعقل سره قطعه سی اول ته ذهول دوهم ته نسیان ویل کیږی داذهول اونسیان ولی عقل نه پیداکیږی که ته وادادبعض صورله وجهی ده یعنی بعض صورپه یوه توجه حاصلیږی بعض وکسب جدیدته ضرورة لری داخبره ډیره ضعیفه ده ځکه خوصورة یووی لکه مثلاحیوان ناطق

علی تحریر ...

وادعالم وجه ده یعنی یوعالم قوه قدسیه لری په یوه توجوه یه حاصله وی ب
دغی قوی وی هغه به په کسب جدید حاصله وی داهم ضعیفه ده ځکه یوعالم
صورة وی یاریه په یوه توجوه حاصله وی بیاوتجشم دکسب جدیدته ضرورة
دلیل پرخزانه ده چی نفس خزانه لری هغه عقل عاشرده په هغه بعض اوقات
وکی چی داصورة له نفس ووزی خزانه یه په مجردتوجوه پرفیض کوی اوپه
وتوکی چی ذکرسوو کسب جدیدته ضرورة پیداکی اوله خزانی صوراوعلوم نه
پکښی دی پرموږنقول اوپوتوکافی فیض کوی اصل اوثبوت محفوظ اوکنده
مطلاح داپه عقل فعال کیده ابداازلادحکماؤپه نزدنوعقولوعشره ووکی یعنی
کی هم تصورات دی هم تصدیقات لکن بداهةاونظارة نلری نوخوخزانه ثابته
ونودغه خزانه به یاقوه جسمانیه وی حال به وی په جسم کی لکه خیال چی خزانه
مشترک ده یاواهمه لره خزانه سته چی حافظه ده خزانه ده واهمی لره اویابه مجرده
خزانه ماده به نلری اول صورة ځکه باطل ده ځکه معقولات دنفس ناطقه معانی
دی صوردجزئیات مادیه ووندی نودغه معقولات بسائط دی مجردات دی
نلری مساحة نلری تقسیم واجزاووته نلری نوغیرممتدنه حاصلیږی په قوه
نیه کی چی مادی وی امتدادلری په امتداددجسم سره ځکه که په یوجزمعین کی
سی ترجیح بلامرجیح راځی اوکه په هرجزکی حاصل سی حصول دشی واحد
په زمانه واحده کی په امکنه ومتعدده ووکی دانه ده صحیح اوکه په مجموع
قوی جسمانیی کی حاصل سی نوخولازم سوانقسام ددغومعقولات اوامتداد
نومعقولات په امتداددمحل سره خوتحقق داموروغیرمتناهیه ووراغی په خارج کی
فعل ځکه معقولات مجردات دی استعدادنلری حالة منتظره نلری نوداتحقق
غیرمتناهی اوموروپه خارج کی بالفعل باطل ده په براهین دابطال دتسلسل سره نوبه
خزانه دنفس ناطقه مجرده وی ماده اوظلمة به نلری هغه عقل فعال ده نوتصدیقات
به عقل فعال کی پرطریقه دتصورپراته دی نه دتصدیق یوه وجه می مخکی درته
به بله وجه یه داده چی بیاداکواذب دتصدیقات صوادق گرځی پرهغه مذهب چی
لامرخوک عبارة له عقولوعشره ووبولی نوبیوشی چی په نفس الامرکی وی هغه
صدق وی نوخوکاذب صادق وګرزیدانده روانوځکه کواذب دتصدیقات په عقل
کی په طریقه دتصورپراته دی نه دتصدیق.

Maktaba Tul Ishaat.com

ءوتـء

[redacted] تور کتب نه مدرکات وهم دي چي نسبت يه به دلصه کي د حس وني
مدرکات وهم معني جزئيه دي چي منتزع دي له محسوسات لکه صداقة عدو او په
مدرکات وهم معني ... لکه چي تخصيص په حکم د جزئيات کي يعني
د پې تخصيص کي د وکتب لکه تخصيص په حکم د معني ووکيه وواړي
دجزئيات محسوسه ووکي نغه لکه کيات د معني تور مدرکات د نفس ناطقه دي
خو همه صلاحيتوي کولاي لکه ... نصوته خوبه تو ووجسمانيه ووکي
ومدرکات د نفس حواس نغه دي يا منحل دي او ... چي معني کيه دي په نفس ناطقه
سوي دصيه دي نو به حتمه نسبت د دخوکو نبي چي خزنه دنفس ده هو او همه به عقل ته
کي وي تي نسبت په عقل فعال کي وي چي درک يه او همه نسوي کولاي تغليط
عيه ورکوي په دخومعني ووکيه ووکي چي دنفس ذير نفت سته نه ادراکه
و درک سره جلادي وجه دتغليط يه د ده چي دنفس حواس سره نو عقل جاري کوي پر
دمحسوسات سره په سبب د ستعمال د دوي حکم د محسوسات احکام د واهمه
محسوسات د دي حکم په او سطه د واهمي ځکه حکم نه د امحسوسات په او سطه د واهمي نو په سبب د دغه
دي عقل تنزع کوي د دغو احکام نه او احکام واهميه وو د محسوسات سره عقل جاري کي
نفت د نفس نه محسوسات سره او نه احکام واهميه وو د محسوسات سره عقل جاري کي
حکم د محسوس پر معقول غير محسوس باندي لکه مجرد مثلاً لکه بعض چي وائي چي
نه في حيزلانه موجود وکل موجود في حيز دلته عقل غلط سو په احکام د معقول کي
نو تغليط دعقل په سبب دالفت دنفس ده نه احکام وهميه ووسره چي متعلق په
محسوسات پوري وي نو دانفس جاري کي دامر لوف پر معقول باندي نو به په احکام
کي غلط سي نتغير الحکمين داسي نه ده چي واهمه ادراک دمعقولات کوي نو عقل ته
تغليط ورکوي په دامعقولات کي نو ذهول خوپه قضايا ووکليه کاذبه ووکي هم راځي
نوبي حتما خزانه عقل فعال وي او بل دلته مانع له اختزان بالکل نسته نه له جهته دمدرک
ځکه هغه مجرد ده خو کليات دي مجردات دي معني کليه دي نو حصول يه ممکن سو په
عقل فعال کي نو عقل فعال خزانه ده او دا دليل په عقل فعال پوري تخصيص نلري نفوس
فلکيه مجرده متدبره هغه دي خزانه سي نه حافظه چي مدي ده او بعض حکماء وائي
چي مقسم وتصور وتصديق ته مطلق علم ده ځکه تعميه انسب په قواعدو فن کي ويل
کيږي چي قواعد دفن به عامي وي ممکنات ممتنعات موجودات نو ره تولو ته به شاملي
وي تقسيم که څه هم نه قو عد نه ده له متممات د قو عدو ده که ته و امقسم خو حصروي په

Maktaba Tul Ishaat.com

سوال:- تول کواذب کله مدرکات دوهم ووچی ارتسام یه په حافظه کی راسی ولی مدرکات دوهم معنی جزئیه دی چی منتزع وی له محسوسات لکه صداقة عداوة په مابین دشخصین کی نوکذب لکه چی عارضیږی په احکامودجزئیات کی یعنی دجزئیات محسوسه ووکی دغه رنګه عارضیږی په احکامودمعانی ووکلیه ووادراک خوواهمه اصلانسوای کولای بلکه کلیات دامعانی تول مدرکات دنفس ناطقه دی نومدرکات دنفس خویابسائط دی یامنحل دی وبسائطوته خوپه قواووجسمانیه ووکی نسوای حاصلیدلای نوبه حتمًاارتسام ددغوکواذب چی معانی کلیه دی په نفس ناطقه کی وی یابی ارتسام په عقل فعال کی وی چی خزانه دنفس ده هُوواهمه به عقل ته لعلیط ورکوی په دغومعانی ووکلیه ووکی ادراک یه واهمه نسوای کولای تغلیط اوادراک سره جلادی وجه دتغلیط یه داده چی دنفس ډیرالفت سته له ادراک دمحسوسات سره په سبب داستعمال ددوی حواس لره نوعقل جاری کوی پر محسوسات ددی احکام په واسطه دواهمی ځکه احکام دمحسوسات احکام دواهمه دی عقل انتزاع کوی ددغواحکام نه دامحسوسات په واسطه دواهمی نوپه سبب ددغه الفت دنفس له محسوسات سره اوله احکام واهمیه وودمحسوسات سره عقل جاری کی حکم دمحسوس پرمعقول غیرمحسوس باندی لکه مجرد مثلالکه بعض چی وائی چی الله فی حیزلانه موجودوکل موجودفی حیزدلته عقل غلط سوپه احکام دمعقول کی نوتغلیط دعقل په سبب دالفت دنفس ده له احکام وهمیه ووسره چی متعلق په محسوسات پوری وی نودانفس جاری کی داماء لوف پرمعقول باندی نوبه په احکام کی غلط سی لتغیرالحکمین داسی نه ده چی واهمه ادراک دمعقولات کوی نوعقل ته تغلیط ورکوی په دامعقولات کی نوذهول خوپه قضایاووکلیه کاذبه ووکی هم راځی نوبی حتماخزانه عقل فعال وی اوبل دلته مانع له اختزان بالکل نسته نه له جهته دمدرِک ځکه هغه مجرد ده خوکلیات دی مجردات دی معانی کلیه دی نوحصول یه ممکن سوپه عقل فعال کی نوعقل فعال خزانه ده اودادلیل په عقل فعال پوری تخصیص نلری نفوس فلکیه مجرده متدبره هغه دی خزانه سی نه حافظه چی مادی ده اوبعض حکماء وائی چی مقسم وتصوراوتصدیق ته مطلق علم ده ځکه تعمیم انسب په قواعدوفن کی ویل کیږی چی قواعدفن به عامی وی ممکنات ممتنعات موجودات لره ټولوته به شاملی وی تقسیم که څه هم له قواعدنه ده له متممات دقواعدوده که ته وامقسم خوحصروی په

تقسم کی دلته حصرنسته ځکه په مطلق علم کی خوحضوری هم سته هغه نه د
نه تصدیق ؟

جواب:- چی مقسم مطلق علم ده په اعتبارد مطلق شی سره مطلق شی
فرد حکم مسندیږی ودا مطلق ته وداکلی ته نودلته ددایوه فرد حکم چی فر
دث ده حکم په انحصارده په تصوراوتصدیق کی اوبدهی اونظری کی دامه
مطلق علم هم منقسم ده لصوراوتصدیق ته اوهم منحصرده په بدهی اونظری کی
ئی موضوع دمهملی ده متقدمین ده اوشی مطلق موضوع دقضیی طبعی ده قضیه
طبعیه داده چی معقول ثانوی ثابت کی معقول اولی لره لکه الانسان نوع یاکلیٌ الخ
دواړه په مرتبه دلابشرط شی کی دی دماهیة مرسلهکی مهمله دمتاخرین یاداده چی
موضوع کلی وی حکم پرافرادووی افرادپه کلیة اوجزئیة نه وی معلوم اودامهمله په
د دجزئیی کی ده ځکه اقل متیقن ده یاموجبه جزئیه کی یاسالبه جزئیه کی له
محصوروا ومهمله دمتقدمین په نزددمتأخرین په طبعیه کی داخله ده متأخرین قضیه
طبعیه کی داموضوع په اعتبارد مطلق شی بولی.

سوال:- مقسم په اعتباردشی مطلق ده نه په اعتبارد مطلق شی ځکه تقسیم احداث
کثرة ده په واحدمبهم کی واحدمبهم خوشی مطلق ده ولی لحاظ دابهام ورسره ده
مطلق شی جامع ده ټولوحشیات لره ټولواعتباراتولره که عموم ده که ابهام که
خصوص ده که تعین ده ولی خوټولوته مقسم ده نووحدت مبهمه په شی مطلق کیده نه په
مطلق شی کی ؟

جواب:- معتبرشی مطلق نه ده ځکه مقسم محمول وی پراقسام محمول په اعتبار
مطلق شی ده محمول خوپه اعتبارد مطلق شی وی ځکه حمل اتحادغواړی په خارج کی
په وجودکی اتحاد په وجودکی دمطلق شی ده ځکه وجودده بعینه وجوددفردده
ده نهی هم لری چی قدیم ده وجودطبعی هم لری چی بعینه وجوددفردده شی مطلق
لري وجود انهی لری چی قدیم ده وجودطبعی هم لری چی بعینه وجوددفردده شی
مطلق لري وجود انهی لری لکه صورة نوعی دبسائطومثلا زه وه انسان حیوان ناطق
... ته چی نوی ته وجودورکی چی قدیم ده ازلی ده نوحمل اتحاد په وجودکی غواړی
... حمل وی پراقسام محمول په اعتبارد مطلق شی وی ځکه وجوددطبعیه
... وجود انهی هم لری چی قدیم ده ازلی ده وجودطبعی هم لری چی بعینه

اغراض کندیا طبعی نلری اطلاق او عموم په لحاظ کی
وجود دفرد ده اوشی مطلق یو وجود الهی لری طبعی لری په وجود کی نو شی مطلق په مرتبه
ورسره دی اطلاق منافی ده نه اتحاد ده سره مع الخاص په وجود یه الهی ده او په مرتبه دلحاظ کی هم په
دملحوظ کی وجود لری په خارج کی لکن وجود په مرتبه دملحوظ کی هم وجود لری یا الهی
خارج کی وجود لری لکن الهی نه طبعی او په مرتبه دملحوظ کی طبعی وجود لری بالاتفاق او بل خو مقسم
یا طبعی بنابر اختلاف او مطلق شی په خارج کی طبعی وجود لری و دا مقسم ته نو په دغه انضمام
منضم الیه دقیودات وی و دا مقسم ته قیودو رضم کیږی و دا مقسم ته نو په دغه خصوص او عموم
سره اقسام پیدا کیږی دا خو مطلق ده ځکه له شی مطلق سره عموم ده خصوص او عموم
سره ضددی او دا خبره مطلقاً صحة نلری چی مقسیم په اعتبار دشی مطلق د مطلقاً ځکه
مجموع ده قسمین چی مندرج وی په قسم واحد کی دالته مقسم اتفاقاً په اعتبار دمطلق
شی ده لکه تقسم دموجود او قدیم او حادث ته دلته مجموع دقدیم او حادث حادث
دحتماولی تیجه تابع اخس لره دا خو دمنع او عدم تسلیم دلائل دی او دتسلیم دلیل داده
چی مقسم به محمول وی او منضم الیه دقیود وبه وي یاخو مطلق شي یه نه شي مطلق
یعني معروض د مقسمیة او محمولیة امر واحد ده لکه عروض دمقسمیة دامقسم لره په
اعتبار داطلاق سره او عروض دمحمولیة ورته په اعتبار ده نفس طبعة سره ده دایه معني
نده چی هغه شي چی معروض دمقسمیة وي په یو اعتبار سره نو به دغه شي په دغه اعتبار
سره معروض دمحمولیة وي دغه رنګه چی ویل کیږي چی مقسم منضم الیه دقیودو وي.
سوال:- تقسیم خو احداث دکثرت ده په واحد مبهم کي نو وحدة خو په مطلق شی کي
نشته هغه خو له ع مه سره عام ده نه خاصه سره خاص ده له مفرده سره مفرد ده له متعدده
سره متعدده وحدة خو په شي مطلق کي ده چی عام ده عموم په لحاظ کي ورسره ده عام
پر حمل کیزي خاص نه پر حمل کیزي ؟
جواب:- منم چی مقسم په اعتبار دشی مطلق سره ده هغه مقسم بالذات چی دلته
حصولي ده مطلق د حصولي حادث ده او یو جنس د مقسم بالذات ده چی مطلق علم ده
هغه په اعتبار د مطلق شی ده لپاره ددی چی اسناد داحکام د نوع راسي چی دا حصولي ده
و دا جنس ته چی مطلق علم ده احکام د نوع خو د انحصار ده په تصور او تصدیق کی او په
بدهی او نظری کی یه د مطلق حصولي یه د حادث حصولي دا به مسندسی و مطلق علم ته
چی جنس د مقسم حقیقی ده نو به مطلق علم منحصر سی په تصور او تصدیق کی په

اعتبار دنوع سره نوتعمیم انسب ده په قواعدفن کی اوپه متممیات دقواعدوکی چو
دا تقسیم ده.

سوال:- که سوال وسی چی شی مطلق مقسم نسوای کیدلای ځکه په لحاظ کی عموم
ورسره اومقسم حمل وی پراقسام حمل اتحادغواړی په وجودکی شی مطلق اتحادپه
وجودکی نه لری ځکه لحاظ داطلاق اوعموم ورسره ده اوبل مقسم منضم الیه
دقیودوی قیودخوخصوصیات دی اوپه شی مطلق کی عموم ده په لحاظ کی عموم
داطلاق خوله خصوصیات سره ضدده؟

جواب:- منطقیین چی وائی چی مقسم به حمل وی پراقسام داپه اعتبار دنفس ذات سره
ده دارنگه چی انضمام دقیودورته کیږی مقسم ته په اعتبار دذات سره قطع نظرله عموم
واطلاق نه په اعتبار دمقسم بماهومقسم اوحمل ده مقسم چی پرکیږی داپه
اعتبار دعموم اواطلاق سره مثلازه وایم الجنس مقول علی الانواع المختلفة دلته
مراد له داجنس نفس دده ده اوذات دده اراده ده من حیث هوهو قطع نظرله اطلاقه دده
اوله عمومه دده اوبیاچی ته حمل دجنس پرکوی داپه اعتبار دعموم اواطلاق سره ده
او اعتبار دشی مطلق په مقسم حقیقی کی ده نوبه احداث دکثرة راسی په وحدة مبهمه
کی نه په مقسم ظاهری کی ځکه په مقسم ظاهری کی داحداث دکثرة نسته بلکه په مقسم
ظاهری کی به مطلق شی معتبروی چی صحیح سی انحصارده په اقسام کی یاپه
اعتبار دنوع دده ځکه نوع یه هم مقسمه ده بالذات اوجنس یه مقسم ده ظاهرامقسم
نومنحصروی په اقسام کی نومقسم ظاهری په اعتبار دمطلق شی وی نه دشی مطلق
ځکه په شی مطلق کی اسناددا حکام دنوع نه ورته کیږی دلته باید چی لږتفصیل وکوو په
دمطلق شی او شی مطلق کی (۳) کلیات دی مثلازه وم الانسان کلیٌ داپه وازی معروض
چی انسان دقطع نظرله عروض دکلیة دیته کلی طبعی وایی اوداپه وازی عارض ته چی
فقط کلیٌ ده دیته کلی عقلی وائی اوداانسان سره له کلیته مجموع ته کلی منطیقی
وائی د کلی عقلی اومنطقی داله معقولات ثانویه ووده وجودپه خارج کی نه لری په
کلی طبعی کی اختلاف ده شیخ رئیس وائی اومحققین چی کلی طبعی موجودده په
خارج کی په عین وجود دافرادو والایباوجوددذات راځی چی زیدده بی له ذاتی چی
... دانده صحیح اوبل ترجیح دمرجوح راځی ځکه زیدیوامکن ذاتی لری بل
... دی لری هیولی لری ماده لری اوکلی طبعی یوازی امکان ذاتی لری نوچی

عرموکب ... شیئو و نښان یه نه ونړی ترجیح دمرجوح راغلی

زید وجود نړی سرۀ نه ډونه شیئو و نښان ته من حیث الوحدة یعنی په هره

نود وجود دوی دو ورته ورته ص دو ویـه و واحدوی لکه په خارج کی څکه په

موضوع په ظرف کی چی د وجود و حدوی موجود هم و ذکی ضبعی کی او په هرموضوع کی چی

خارج کی خط محض د په میـر د ذرد ملاحظی دعقل کی چی ظرف اوسع

وجود شیئ وی موجود هم شیئ وی لکه په ظرف د موجود سره محسوسه ده که نه ده په خارج

دمحض خط وتعبیره ده وسوچی د کی موجود شخص ده کلی نه ده څکه دوی داتشخص

کی بعض و نی چی محسوسه نه ده محسوس طبعة کلی ته ولی خود

موجودی نضم می بوی په خارج کی منضم یه بوی موجود موجودوی والازید به کلی

اتشخص جزد شخص د شخص خوموجود د څکه جزد موجود محسوسیة پراقتران دعوارض ده

سی وی خومجرد نښنیة کی په ته سو څکه مدار

کی دنه په ضبعة کلی کی.

اقتران په شخص کی دنه په ضبعة کلی کی نوخو حمل دکلی طبعی پرشخص نه

سوال:- داتشخص چی جزخارجی سو نه شخص نوخو حمل خوموجود ده او یابه

راځی څکه حمل د جزء خارجه وویو دبله اوپرکل نه راځی او حمل خوموجود ده او یابه

راځی څکه حمل د جزء خارجه وویو دبله اوپرکل چی کل ده اوپرکلی طبعی چی جزء

جزء ذهنی وی نوخو حمل به ددغه تشخص پرشخص چی کل ده اوپرکلی طبعی چی جزء

جزء ذهنی وی نوخو حمل به صحیح وی وی داجزاؤذهنیه وویو دبله حمل وی پرکلی یه

آخرده نه شخص د حمل به صحیح وی وی داجزاؤذهنیه

هم حمل وی او حمل داده چی داحمل نسته نه صحیح کیږی دلته کله ویل کیږی چی

زیدتشخص ده یـ نښان تخص ده اوکه واداکلی طبعی جزخارجی بولم اوتشخص

جزذهنی بولم دانه صحیح کیږی څکه اتحدپه وجودکی لکه په اجزاؤذهنیه ووکی

اوتبین په وجودکی لکه په اجزاؤخارجیه ووکی داله نسب متکرره وودکه یو جزمتحد

ووهغه بل جزبه هم متحدوی که یوجزمغیروو په وجودکی هغه بل جزبه هم متحدوی که

یوجزمغیروو په وجودکی هغه بل جزبه هم مغیروی په وجودکی ؟

جواب:- دانسبة دتشخص کلی طبعی ته داسی ده لکه نسبة دفعل جنس ته لکه جنس

اوفصل ده په مرتبه دبشرط لاشی کی له اجزاؤخارجیه وودی هیولی اوصورة تشبیهی

ورته ویل کیږی حمل یه نه ده سره صحیح اوپه لابشرط شی کی له اجزاؤذهنیه وودی

جنس فصل بلل کیږی حمل یه سره صحیح کیږی.

سوال:- انضمام دتشخص شخص لره فرع دتشخص دسخص ده چي منضم اليه ده نو كه شخص سابق عين لاحق سي تقدم دشي پرنفس راغي اوكه غيرسي شي واحدبه تشخص په تشخصين سي بلكه تشخصات غيرمتناهيه راځي داتسلسل ده دا باطل ده

جواب:- انضمام دتشخص شخص لره تشخص دمنضم اليه نه غواړي لكه انضمام فصل جنس لره امتيازدمنضم اليه نه غواړي جواب چي دادي قاعده كليه اكثريه كړه په قواعد دمنطقو كي نسته ځكه قواعد منطقيه كلي وي داپه قواعدنحويه وو جوړيږي ظنيه دي اوعلوم عقليه خويقينيه دي نومحقيقين وائي كلي طبعي هم موجوده ده محسوسه ده كه افرادمحسوس بالذات وودامحسوس بالذات ده لكه ضوء لون كي محسوس بالعرض وودامحسوس بالعرض ده لكه جسم محسوس ده په واسطه سطحي سطحه محسوسه ده په واسطه دلون اوضوء ځكه تشخص امرعدمي ده كه وجودي سي يابه عين كلي طبعي وي خومابه اتلاشتراك اومابه الامتيازسره يوواوكه جزله كلي طبعي سي تحقق دكل بي جزه راغي ځكه كلي طبعي خوپه بل شخص كي هم سته اودغه تشخص خوسته اوخبره خوپه دغه تشخص خاص كي ده لكه دا تشخص دزيداوكلي طبعي بايدحمل يه نه سي صحيح يعني نسبة يه وداطبعة ته سي صحيح اوكه ورته منضم سي هغه له مخه استحاله ده چي تشخص دمنضم اليه نوبي نوبه حتمًا داتشخص امرعدمي وي نوكلي طبعي هم موجوده ده هم محسوس ده كه شخص ځكه محسوس موجودوي موجودكلي طبعي ده نومحسوس هم داكلي طبعي ده او هغه ځوک چي كلي طبعي ته وجودنه وركوي هغه داكليات امورانتزاعيه ته يه بولي موجودپه خارج كي هوية بسطه بولي ځكه دوي دليل داوائي چي تشخص وجودية مخكي باطل سواومعدومية يه مخكي باطل سو.

سوال:- وجوددذات بي ذاتي راغو؟

جواب:- وجوددمعروض راغي بدون العارض داروا ده.

سوال:- داتقسم دكلي وذاتي اوعرض ته داخوتاسو باطل كو؟

جواب:- ذاتي داده چي منتزع له نفس ذاته وي بي له واسطي دامرآخره عرضي داده بي په واسطه سره وي نوددغوحكماؤمذهب په دي باطل ده چي زيدپه خارج كي ځنګه سته چي انتزاع دامورومتبائنه وو ځني كيږي لكه حيوان ناطق حساس وغيره نوحثية دمنشا دانتزاع ده امومتبائنه ونسواي كيدلاي نوبي دوي بسط حقيقي بوني

Maktaba Tul Ishaat.com

عراض کندیا

په مرتبه دتقوم وذات کی صورتین متغائرتین وی په عموم
مأخذ دجنس اوفصل دی نودا خو یعنی
دارید وبسط حقیقی نو به وفصل سره اودغه کلی طبعی په مرتبه
اوخصوص کی مصنفتین نه جنس نه کثرته سره اودغه کلی طبعی په مرتبه
قول په متنافیین ده ځکه بسیطة خومنافی ده نه کثرته سره نفس ذات من حیث سوهو
دلابشرط شی کی ماهیة مرسلة ده مصنفه ده چی معتبرکی نفس ذات من حیث هی هی
بی له لحاظه دتجرید وخلطه مع العوارض وسودغه ماهیة مطلق من حیث هی هی
چی داحیثیة تعلق ونیسی تر ماهیة دحیثیة تیدمه گروی په عنوان کی بلکه شرح
اوبین یی که دغی مرتبی ته مقدمه قصر دلحاظ ده پرنفس ذات معنی یه ملاحظه
دذات دماهیته خالی له توعوارض که څه هم په واقع کی مخلوط وی سره له عوارض
دامرتبه مقدمه پرتولومراتب وحیثیات دوی ماهیة من حیث هی یعنی خالی له
پتوعوارض مرتبه دمعروض ده ومسلونه دی که حیثیات دی که مراتب دی مرتبه
دعارض ده نومرتبه دمعروض مقدمه ده پرمرتبه دعارض په دغه مرتبه کی نه موجوده دو
نه معدومه ځکه د مرتبه دذات وذاتیات ده ووجود اوعدم خوهم له عوارض دو
اوعوارض خوتول مرتفع دی په مرتبه دذات کی د رتفاع دمحل ده له نقیضین نه ارتفاع
دنقیضین نه محمه لکه زه چی ووییه وهم دیوال نه پوندده نه پوندده یعنی
داوجوداوعدم نه عین ماهیة دی نه جزء ماهیة دی لکه وجود دمعلول اول اوعدم
دمعلول اول مرتفعان دی له مرتبی دعلة سره تونه جزدی له مرتبی دعلة سره یعنی
وجود دمعلول اول وعدم یه نه عین دی له مرتبی دعلة سره نه جزدی اوسنوددی قسم
مقابل هغه ده چی حیثیة تعلق ونیسی په عتباروری شرح اوعنوان سی دپاره
داعتبار اوملاحظی نه ده معتبر اوملحوظ ومعنون معنی یه ملاحظة دماهیه وی من
حیث ملاحظة الماهیة نه به ملاحظه دماهیة مخلوطه وی نه به ملاحظه دماهیة فائده
کوی نه اراده دماهیة سره نه حیثیة داتحقیق دماهیة ده په مقام دلابشرط شی کی دلته په
داتشخص کی لرتحقیق درته کوم بیبیرته ومقصدته څه مقصد داتحقیق دماهیة ده په
مقام دلابشرط کی شیخ اشعری وائی چی تشخص حقیقی عین ماهیة ده نه منضم
دماهیة لره نه ارتباط خاص ده منضم ځکه نه ده چی بیتقدم دشی پرنفس راځی یاشی
واحدمتشخص په تشخصین گرځی بلکه په تشخصات غیرمتناهیه وو سره مخکی می
تشریح درته وکړه وارتباط خاص ځکه نه ده چی ارتباط معنی مصدری اعتباری ده
اوتشخص امرواقعی ده.

سوال:- چی تشخص حقیقی عین ماهیة سی خوممکن واجب سو؟

جواب:- عنیية یه له ماهیة سره مناط دموجودیة ده نه دوجوب مشائیین وائی چی تشخص حقیقی امرمنضم ده ماهیة لره عین نه ده یاممکن واجب گرزی اوارتباط نه ده ځکه ارتباط معنی مصدری داتباری ده اوتشخص امرواقعی حقیقی ده نه تسلسل ... نه تقدم دشی پرنفس راځی ځکه دغه قاعده چی انضمام دشی شی لره ... جود دمنضم الیه غواړی دااکثریه ده کلیه نه ده داپه ماسوی له تشخصه اووجود کی ... رواقین وائی چی تشخص حقیقی ارتباط خاص ده نه عین ده نه امرمنضم ده وجهی یه ... له مخه وجهی دی که ته واارتباط خوامراعتباری ده جواب ارتباط عبارة له معنی مصدری نه ده بلکه عبارة ده له سرمعهود اوله ربط مخصوص مجهولة الکنه ماءیوس ... محقیقین وائی چی تشخص حقیقی عین الله ﷻ ده لکه وجود حقیقی چی عین الله ﷻ ده اوتشخص مصدری امرعارض ده لکه وجود مصدری نوذات دمعروض کلی ده ... معروض بماهومعروض شخص ده کلی طبعی په مرتبه دلابشرط شی کی ماهیة مطلقه ... نه په دالحاظ کوی چی حاصل له تاسودواړوشی ثالث ده اونه دالحاظ کوی چی مبهم ... په اعتبارذات متحصل یه په اعتباردعوارض اوعوارض ورته مشخص اومحصل ... نضمام دعوارض درته مرتبه دانضمام فیه ده نومعنی یه داسوه چی داقیدداطلاق ... ملحوظ نه ده بلکه شرح اوعنوان دلحاظ ده اودملاحظی ده یعنی انسان من حیث ... یعنی داملاحضة دانسان مطلقه ده داملاحظه وچه پرانسان ولاړه ده ترانسان تیره ... داملاحظه اولحاظ هم مقیدپه داقیدنه ده بلکه داقیدشرح دلحاظ ده دانومطلق ... موضوع دمهملی قدماءسیی ده تحقق یه په تحقق دفردراځی تحقیق یه په تحقیق ... جمیع افرادوراځی انتفاء یه په انتفاء دفردراځی انتفاء یه په انتفاء دحمیع افرادوراځی ... سره عام ده له خاصه سره خاص ده له کلی سره کلی ده له جزی سره جزی عام هم ... کیږی خص هم مفردهم پرحمل کیږی متعددهم مرکب هم پرحمل کیږی ... طبعی مادی هم لری چی حادث ده وجودالهی قدیم ازلی هم لری اوکه داقید ... یعنی داقید دحیثیة تعلق ترملحوظه ونیسی چی انسان دی شرح دملحوظ سی نه ... ملحوظ سی معنی یه قصردلحاظ پرنفس ذات اوذاتی بی له لحاظه دامرآخرده له ... سره حتی ددغه لحاظ به لانه ورسره کوی چی لحاظ پرتحصرده نوپه دغه ... سره انسان موضوع دقضیی ذاتیی ده چی محمول یه نفس ذاتیات دی یانفس وی

Maktaba Tul Ishaat.com

لکه الانسان انسان الانسان حیوان ناطق دیته شی مطلق ویل کیږی په دی مقام کی ایهام
دارتفاع دنقیضین ده او که دعموم اطلاق قید دملحوظ سی په عنوان کی نه په معنون
کی په عنوان کی به ځکه معتبروی چی موضوع دطبعیی اخصه سی ترمهملیقدما یی
اوپه معنون کی به نوی معتبرینیږ داماهیة مطلق نه بلل کیږی مقید سولو که په قید داطلاق
مقیدوی نوبی مف دقصر دلحاظ سی پرنفس ذات سره له لحاظه دقصراللحاظه یعنی
دالحاظ به ورسره کوی چی لحاظ پرتا حصرده نو دالحاظ دعموم ده چی ورسره ده عام
پرحمل کیږی خاص نه پرحمل کیږی په دغه اعتبار سره موضوع دقضیی طبعیی ده چی
معقول ثانوی ثابت کی معقول اولی لره لکه الانسان نوع نو داعموم دموضوع عبارة ده
له صدق دطبعته پرکثرین او اتحاد طبعة وی له کثرین سره مرجع ده اول وحیثیة اطلاقی
ته ده مرجع ددوهم وحیثیة تقیدی ته ده دموضوع دطبعی احکام دعموم جاری کیږی نه
دخصوصیات ځکه دالحاظ دعموم او اطلاق ورسره ضد ده او سنو داموضوع دقضیی
طبعیی اوموضوع دذاتیی ته شی مطلق ویل کیږی تحقق یه په تحقق دفرد راځی اوپه
تحقق دټولو افرادو راځی او انتفاء یه په انتفاء دفرد واحد نه راځی بلکه په انتفاء دجمیع
افرادو راځی دلیل یه داده چی فرد موجود سو منشاء دشی مطلق موجود سو نه عین شی
مطلق ځکه وجود فرد خو عین وجود دشی مطلق نه ده ځکه تحقق دشی مطلق ابهامی ده
تحقق دفرد شخصی ده او انتفاء یه په انتفاء دجمیع افرادو راځی وسنود مطلق شی چی
تحقق په تحقق دفرد راځی ولی دمطلق شی وجود بعینه وجود دفرد ده ولی مطلق شی دوه
وجوده لری یو یه وجود طبعی ده چی منسوب و فرد ته ده حادث ده مرهون په استعدادات
دمادی ده او بل یه وجود الهی ده قدیم ده منسوب و ماهیة مرسله ته ده ازلی ده او طبعی
وجود یه بعینه وجود دفرد ده او الهی وجود یه غیر ده له وجوده دفرده چی وجود طبعی په
عینه وجود دفرد سو نو چی فرد موجود سو مطلق شی موجود سو او تحقیق یه په تحقیق
دجمیع افرادو راځی ځکه وجود الهی په قدیه دمنسوب ده ماهیة مطلقه ته عام ده نو ویل
کیږی چی دمطلق شی تحقیق په تحقیق دفرد راځی انتفاء یه په انتفاء دفرد راځی تحقیق
یه په تحقیق دجمیع افرادو راځی انتفاء یه په انتفاء د جمیع افرادو راځی او دشی مطلق
تحقیق په تحقیق دفرد راځی داداسی نه ده چی وجود دشی مطلق بعینه وجود دفرد ده
ځکه دفرد وجود طبعی ده مادی ده حدث ده او شی مطلق وجود طبعی نه لری یوازی
وجود الهی لری وجود طبعی ځکه نلری چی وجود طبعی خاص دمتشخص ده متعین ده

جزی ده اوله شی مطلق سره عموم ده اوابهام ده په عنوان کی بلکه معنی یه داده چو
وجود دشی مطلق لازم ده له وجوده دفرد سره نوچی ملزوم موجود سی لازم موجودیږی
وانتفاء یه په انتفاء دفردنه راځی ځکه لازم دی عام وی ترملزوم نوپه انتفاء دملزو
دص سره انتفاء دلازم عام نه راځی.

سوال:- مطلق شی خولازم ده له شی مطلق سره شی مطلق یه ملزوم ده دمطلق شی
انتفاء خوپه انتفاء دفرد راځی خوباید دداشی مطلق هم انتفاء په انتفاء دفرد راسی؟

جواب:- انتفادلازم مستلزمه ده انتفاء دملزوم لره هلته که انتفاء دلازم راغله بالکلیه
اودلته داسی نه ده ځکه مطلق شی که څه هم منتفی ده په انتفاء ددغه فردخوبیامتحقق ده
په فردآخرکی اوداشی مطلق ولی ملزوم ده مطلق شی لره ځکه مطلق شی خودیره عامه
ترجمه ده عامه مرتبه ده اوشی مطلق ترهغه ډیرکښته ده په ارسال او اطلاق کی نوشی
مطلق ترخاص ده مطلق شی عام ده نوملزوم هم اکثراخاص وی اولازم اکثراعام وی لکه
حیوان لازم اعم ده انسان ملزوم اخص ده دغه کلی طبعی چی په ذهن کی حاصله کی دری
اعتباره لری اول بشرط شی ای بشرط تشخص دیته ماهیة مخلوطه ویل کیږی لکه
انسان چی لحاظ یه وکړی سره له تشخصه دزیدیادعمراوپرباء زی دده لفظ کیږدی
دعله ورته ویل کیږی لکه زیدمعنی یه انسان سره له ملاحظی ددغه تشخصه
دداموجودده وجودیه عین وجوددزیدده.

دوهم اعتبار

دوهم اعتباربشرط لاشی ای سره له اعتباره دعدم تشخص دیته ماهیة مجرده وائی ددی
په وجودسره قائل نسته بی له افلاطونه څوک وای مراددافلاطون له داوجوده دماهیة
مجرده څخه ارباب الانواع دی ملائک دی وی هری نوعی لره له انواع دحیوانات رب
النوع سته فیض دکمالات پرکوی تربیه یه کوی.

دری یم اعتبار

دری یم اعتباردلابشرط شی ده یعنی نه معتبریږی له ده سره وجوددتشخص اونه عدم
تشخص بلکه معتبریږی له ده سره وصف داطلاق معنی داطلاق داخلوده له تشخص
نه عدم تشخص داوصف داطلاق عن شی ولاشی داله ده سره معتبرده په لحاظ کی
له تشخص په اعتباراول کی یاعدم دتشخص په اعتبارثنی کی نوانسان په مرتبه

Maktaba Tul Ishaat.com

علی تحریر کندها

... هر کی نه فقط دیته شی مطلق
لحاظ کی ... وجود په خارج کی ... والنوع دانو قضیه طبعیه
ویل کیږی نه ته معقولات ... لحاظ کی بلکه په مرتبه د ملحوظ
بولی نکو ... وجود په خارج کی ... طلاق ځکه اطلاق خو قیدوه
کی ځکه په مرتبه د ملحوظ کی ... په خارج کی وجودیه په ضمن
په ملاحظه کی نه په مرتبه د ملحوظ کی موجوده ... الکثرة قدیه ازلی ویل کیږی نه په
دفردیه د افرادو کیده د دغه وجود ... وجود نهی قبل ... معتبرکی وجود د زید بی له
نفس الامر کی بلکه په ... د عقل ... یعنی عقل چی ... پرده باندی چی ته قدیم سی له
تشخصه او نسبته یه ... ته وکوی نو عقل حکه کوی ... رحمة یه مطلق ده او دا حدوث ده
جهته د تجرده ده ځکه پروردګر فیض مطلق ده ... وجود نلره ځکه مادیات حادث دی ځکه
مادیات چی دوله جهته د عدم استعداده ددوی وجود نلره ... ددوی اوله مخه تروجود د صورو
دوی استعداد دوجود نلری له مخه تروجوده دمدی ددوی اوله مخه تروجود دابن ولی خواسباب
ددوی او داسباب دوجود ددوی ځکه وجود داب مقدم ده پروجود دابن په نسبة وفیضان
داب مقدم دی پر اسباب دابن او استعداد داب مقدم ده پر استعداد دابن ... الله ﷻ قدرة نلری له دی جهته نه
دالله ﷻ ته تفاوت نلری محقیقین وایی چی پر محال الله ﷻ قدرة نلری له دی جهته نه
چی الله ﷻ قادر نه ده بلکه له دی جهته چی په محال کی استعداد دوجود نسته نو نقصان
په مقدور کیده نه په قادر کی داخو شی مطلق ده او مطلق شی بیا دا اطلاق په ده کی وصف
دملاحظی ده په کلی پوری تعلق نسی نو عین فرده حکم یه حکم دفرده یعنی چی
معتبرکی وجود دفرد سره له تشخص دغه وجود د مطلق شی هم ده دفرد هم ده اودغه
اختلاف چی راغلی ده چی څوک کلی طبعی ته وجود ورکوی څوک یه نه ورکوی داکه په
اعتبار دشی مطلق وی که دمطلق شی وی او بل دا اختلاف په کلی ذاتی کیده لکه انسان
په خارج کی موجود ده یا په وجود الهی لکه دشی مطلق یا په وجود دشخص لکه دمطلق
شی قوله وهو الحاضر عند المدرک وانما عدل المصنف عن التعریف المشهور اعنی
حصول صورة الشی فی العقل او الصورة الحاصلة عند العقل لکونه اشمل الجمیع انحاء
العلم بخلاف المشهور لانه غیر شامل للحضوری اول تعریف دعلم خو داده حصول
صورة الشی فی العقل له دی تعریفه عدول راغلی ده وصورة حاصلة عند العقل بیا له
دی تعریفه عدول راغلی ده والحضر عند المدرک ته له اونه عدول ځکه راغلی ده چی
په اول تعریف کی یه علم حصول بللی ده دا مقوله داضافة ده او علم له مقولی دکیف ده

ذکه علم مرتب علیه داثاروخارجیه وودہ لکه حزن فرح الم قبض بسط کشف نه
دہ یحذالوجودالخارجی اواضافة خوامراعتباری دہ اوعلم امرواقعی دہ بل علم به
مطابق وی له معلومه سره مخالف به وی له غیرمعلومه صالح دمطابقة اولامطابقة
داحصول نه دہ ځکه حصول په ټولوکی یودہ هغه صالح چی دہ هغه صورة دہ صورة کیف
دہ اوبل علم کاسب اومکتسب وی کاسب تصوربکنه الشی وی مکتسب تصوربکنه
وی داپه صورة کی جوړیږی صورة کیف دہ اوبل اضافة دصورة راغلی دہ وشی ته
نوخودغه شی به ذی صورته وی ورسره مطابق به وی ولی پردی صورة چاته نه
مضافیږی نوخوتصورات کاذبه جهلیات مرکبه داټول له علمه خرج سوهغه خومطابق
نوی لکن داوجه ځکه ضعیفه دہ چی متبادرمطابقة دصورة دہ له ماله الصورة سره چی
هغه معلوم بالذات دہ په مرتبه دحصول کی له هغه سره خوجهلیات مرکبه مطابق هم
تصورات کاذبه خوله اقع اوله نفس الامرسره به نوی مطابق هغه خومعلوم بالعرض دی
نه معلوم بالذات اوبل خوعلم دجزئیات مادیه ووخارج سودهغوصورخوپه عقل نسوای
مرتسم کیدلای ځکه نفس مجرددہ بسط دہ امتدادنلری مساحة نلری حالة منتظره کمال
منتظره نه لری قوه اواستعدادنلری ټول شیان یه بالفعل دی که صورة دجزی مادی کی
مرتسم سی صورة دمادی خوامتدادلری مساحة لری حلول یه په نفس کی سریانی دہ په
دجزله محله کی جزله حاله وی نوخوتقسیم قبله وی دغه صورة ولی مدارد تقسیم
امتداددہ نوخودغه محل چی نفس دہ دغه تقسیم قبول ترمالانهایی بالفعل ولی
دلاتجزی باطل دہ نوتحقیق داموروغیرمتناهیه ووبالفعل په خارج کی راغی ځکه
نفس ناطقه مجرددہ له مادی ټول شیان یه بالفعل دی نوداخوپه براهین دابطال دتسلسل
...باطل دی نوصوردجزئیات مجرده وواوکلیات په نفس ناطقه کی دی اومدرک ئي
دہ نفس دہ نفس ناطقه دہ اودجزئیات مادیه وومدرک حواس دی اوبل حق مذهب
دمحقیقین دہ چی مدرک دکلیات دجزئیات مجرده وونفس ناطقه دہ اودجزئیات مادیه
وومدرک حواس دی اوبل حق مذهب دمحقیقین دہ چی مدرک دکلیات دجزئیات
مجرده وودمادیه وونفس دہ ځکه ادراک خاصه دمجرددہ ادراک هغه څوک کوی چی
...ورته حضوری هغه مجردات دی ماسواله مجردات له نوروټولوممکنات خپل
...وجودونه غنب دی داعراض وجودپه موضوعات کیده داجسم داپه هیولی اوصورة
...صورة داپه هیولی کیده له هیولی خپل وجودغنب دہ ولی جوهرمبهم مستعدہ

Maktaba Tul Ishaat.com

علی تحریر کنندہا

عر مرکبه

خپل وجودیه په ... ومعلومیږي نو مدرک د هغو نو نفس ناطقه د کلیات دجزئیات مجرده
ووبنه ت دجزئیات مادیه ووپه واسطه د حواس څوک چي نسبة دادراک وحواس ته
کوی نکه نفس د قطعی وجری ته نو حواس ظاهره جواس د حواس باطنه وودی باطنه
جواس دعقل دی نو صور دجزئیات مادیه ووپه حواس کی مرتسم کیږي اومدرک یه
نفس ده څکه ادرک د خصه د مجرده ده او اکثر دمتکلمین وائی چي صوردکلیات
دجزئیات مادیه وو د مجرده ووپه نفس ناطقه کی ده څکه ادراک بی له ارتسام په مدرک
کی نه کیږي نکن ذرک دجزئیات مادیه ووپه واسطه دحواس ظاهره ووسره ده دغه
اکثر دمتکلمین نفس ناطقه بسط نه بولی مرکب یه بولی نوڅکه صورد جزئیات مادیه
ووکی مرتسم کوی او حواس باطنه نه منی له هغو منکرین دی او حکماء نفس بسط بولی
مجردیه بولی نو صورد جزئیات مادیه په نفس مجرد بسط کی نه مرتسم کیږي او ارتسام
ته ضرورة سته څکه ادراک بی ارتسام نه کیږي نو داحکماء مجبور سول قول یه په حواس
باطنه ووکاوی چي صورد جزئیات مادیه وو مرتسم کیږي په حواس باطنه ووکی چي په
سترګو زید ته ګوری دادزید کلیات داریکس نفس ناطقه ته څی هوری مرتسم کیږي
عکس دتشخص یه له رطوبة جلیدیه دباصری ومجمع النورته چي له هغه چایه حس
مشترک ته څی چي په مقدم دتجویف ثانی ددماغ کیده معانی جزئیه منتزعه له واهمی
حافظی ته څی چي خزانه دواهمی ده په مؤخر دتجویف ثانی ددماغ کی قوه متصرفه چي
په مقدم دتجویف ثالث ددماغ کی ده هغه په ټولوکی تصرفات کوی نو مطلب څکه له
دغه تعریفه عدول راغی والصورة الحاصلة عند المدرک که په خودی مدرک کیوی لکه
دکلیات اودجزئیات مجرده ووصوراو که په الات کیوی لکه دجزئیات مادیه ووصور
پرټول عند العقل صادق ده لکن دغه تعریف کی دانقصان ووچي یو علم دالله ﷻ خارج
سوڅکه الله ﷻ ته عقل نه ویل کیږي د منطقیون په نزداو حکماء بیا دعقل اطلاق پرالله
ﷻ کوی او بل دغه تعریف علم حضوری خارج سو مطلقا که حضوری قدیم ده لکه دالله
ﷻ که حضوری حادث ده لکه څموږنو بیا ودغه تعریف ته عدول راغی چي
الحاضر عند المدرک ده له دغه یو فرد نه افرادو د علم د ممکن او دالله ﷻ نه ده وتلی ټولو
ته شامل ده وسنو د کیف تعریف دا ده لایقبل القسمة ولا اللاقسمة ولا النسبة ولا اللانسبة
په قید ولایقبل القسمة سره کم ووتی هغه ذاته قسمة قبله وی که متصل وی که مفصل
که قاروی که غیرقار او په لانسبة سره دانوری (۱) مقولی نسبیی ووتلی اوپه

...دا للاقسمة او للانسبة سره وحدة او نقطه ووته نقطه مایقابل الاشارة الحسیه لا القسمة او وحدة مالاینقسم من جهة اللتی لاینقسم یو وحدة شخصی ده غیر حقیقی لکه په زید له جهته د دغه وحدة شخصیه تقسیم نه قبلوی یو وحدة شخصی حقیقی لکه په ...کی بل وحدة نوعی ده لکه زید عمر چی په انسان کی سره یودی له دغه جهته انسانیة تقسیم نه قبلوی ځکه انسان او حیوان وغیره دا هر یو کلی متواطی ده زید له جهته د دغه وحدة شخصیه تقسیم نه قبلوی بل وحدة جنسی ده لکه انسان فرس ته چی وحدة ورغلی ده له حثیته د حیوانته له دغه حثیته تقسیم نه قبلوی ځکه حیوان انسان کیان متواطیان بل وحدة صنفی ده لکه زید عمر په قندهاری کی سره یودی.

سوال:- چی دا وحدة او نقطه بولی له اعراض اوله نورو (۸) مقولو خو خارج دی له کیف په قید د للاقسمه وایستل نو خو حصر د مقولات د عرض په دا (۹) مقولو کی نه راغی ولی وحدة او نقطه دی اعراض اوله ټولو مقولات خارج دی؟

جواب:- دا حصر نه قطعی ده نه عقلی ده دا حصر استقرائی ده.

سوال:- دلته خو ارتفاع د نقیضین راغله؟

جواب:- دا ارتفاع د تقاضین ده نه د مقتضیین او یا دا ارتفاع د محل ده له نقیضین نه ...د نقیضین له محل دا دودهم باطل ده اول نه ده باطل لکه زه چی ووایم دا دیوال نه ...نده نه ړوند ده ځوک بیا دا نقطه په کیف داخله وی وای نقطه یو کیفیة ده په خط لکه مثلثیة او مربعیة چی کیفیة ده په خط کی او وحدة هم په کیف کی داخل بولی خو په ...څلورو اقسامو د کیف یه نه داخله علاحده پنځم قسم د کیف ده د کیف حصر په دا څلور ...قسامو کی استقرائی بولی نه عقلی نه قطعی نو پر دغه صورة به نو دا قید د للاقسمه وللانسبة له تعریفه د کیف غورزوی تعریف به داسی کوی کیف عرض لایقبل القسمة واللانسبة لذاته وسنو نقطه نه طول لری نه عرض لری نه عمق موهومی ده نقطه جوهریه ...ط جوهری سطحه جوهریه په براهین د ابطال د جزلاتجزی باطل ده اصلی خبره دا ده چی ...نسه د دا (۹) مقولات د اعراض عرض نفس الامری ده او وحدة چی د عرض اعتباری ...تزاعی ده له اصل مقسمه دا وحدة خارج ده او نقطه په کیف مختص بالکم المتصل کی ...اخله ده.

سوال:- نقطه چی قسمة نه قبلوی نو خو محل یه قسمة نه کو قبول نو خو جزلاتجزی ثبت ...و د جزلاتجزی خو حکما باطل بولی؟

Maktaba Tul Ishaat.com

[redacted] د لاحد وصف ... وهمی وصف عقلی نه کې قبول نوئ
د قسمه وهمی وصفی ... تصعی ... نه قبول وسنوکي
... کیفیات محسوسه ... چې په ... ک کیږي لکه توان. سواد سپین
... حمرة حمرة ... حرکة سکون اولکه
... تهش حلاوة دسومة تفهة ددغوله ترکیب
لاحض حواس ... لکه ... نحه ... و ... والز عفران را
... قسمه ... سخه دی بل غیرراسخه دی او کیفیات
... لکه علم ... قسمه دی ... سخه وغیرراسخه اوبل کیفیت استعدادیه دی
د هو ... قسمه لري دامحسوسه نه په حدی نه حواس په ادراکیږي او کې په (۲) یا (۴)
حواس ادراک کیږي لکه ملاسة او خشونة په لمس او بصره په دوا ... ني ادراکیږي له نقولی
دوضع دی په دکیفیات اوکیفیات محسوسه راسخه لکه حلاوة دعسل دیته انفعالیات
هم ویل کیږي ځکه حواس قبول دفعل ځنې کوي یا غیرراسخه وی لکه حمرة دخجل
صفرة دوجل دایه انفعالات بولی یالکه ثقل اوخفة اوس یو جسم کاهی ثقل لري په
عروض دبرودة کی اوخفة لري په عروض دحرارة کی او جسم باقی وی په حالتین کی
پرخپل ماهیة اوتشخص باندی بلکه جسم په خپل حیزطبعی کی نه ثقیل وی نه خفیف
او کیفیات نفسانیه څوک وای محتص دی په النفس حیوانیه پوری نبادات جمادات په
نلري مجردات یعه لري لکه عقول عشره نفوس ناطقه او څوک یه مختص بولی په ذوات
الانفس پوری لکه حیوانات نباتات نه جمادات په جمادات پوری مختص نه دی په
مجردات پوری دی دا کیفیات نفسانی (۲) قسمه لري غیرراسخه چې حالات بلل کیږي
لکه کتابة په ابتداء دخلقت کی اوبل یه راسخه دی چې ملکات بلل کیږي لکه کتابت
وروسته له استحکام او علم او صیاغة او صباغة او خیاطة وروسته له مزاولی او تکرارات
بل کیفیات استعدادیه دی یو یه جنب ددفع اودلاانفعال ته ده لکه قوة صلابة قوام وی
غیرسال وی او بل وجانب دانفعال ته ده لکه لین ضعف چې غمزوباطن ته قبلوی
مشهور داده چې کیفیات استعدادیه وولره قسمه دي هم سته لکه استعداد جدید وجانب
دفعل او دتاثیرته لکه مصارعة پهلو نی څوک بید اصلابة اولین له کیفیات ملموسه
وو بولی نه له استعدادیه ووقوی مذهب داده چې له استعدادیه وودی ځکه په لین
او ضعف کی (۳) امر وی یو حرکة صدرنه دحصله ده په سطحه دجسم لین ضعیف کو

...ض ته بل يه داشكل مقعريعنى سوراخ داده چى متصل ده له حدوث دده حركة سره
...يه داده چى دغه جسم لين مستعدددغه حركة اوشكل لره داحركة او شكل داخولين
...صعف نه ده ولى خومحسوسان دى اولين خومحسوس په ستركونه ده نوفتعين الثالث
چى دا حركة حاصله ده په سطحه دجسم لين كى وباطن ته هغه خوله كيفيات استعداديه
...ده دغه رنګه په جسم صلب قوى كى بيا(۴) اموردى يويه داعدم انغمازده انغماز په
...رسى فرورفتن داخوعدمى ده بل يه داشكل ده چى پرداخپل حال باقى ده داوله
كيفيات مختصه ووده بالكم ده دابه راسى دريم دمقاومت مزاحمت ده چى محسوس په
...س ده ددغه مومت صلابة نه ده ځكه هواپه ذق كى چى زى له هوادك كى دغه
...وامقاومت لرى صلابة نه لرى دغه رنګه په سختوتيزوبادوكى مقاومت وى صلابة نه
...وى څلرم استعداد شديدده جانب دلاانفعال ته دغه يه صلابة ده نوله كيفيات استعداديه
...ده دغه صلابة بل كيفيات مختصه بالكميات المنفصله دى لكه زوجية فردية عددلره
...وداتول (۱۲) اقسام دكيف سوا وسنوعلم چى مذهب منصورداده چى له مقولى دكيف
...له كيفيات نفسانيه ووده غيرراسخ په اول ده وهلة كى اوراسخه ده وروسته له مزاولى
...تدريس اوتدروس اوتعليم اوتعلم څخه نوملكات بلل كيږى كيفيات راسخه دادكيف
تحقيق ووسنودلته چى په دى تعريف كى چى الحاضرعندالمدرك ده چى حاصل په
...دصربدل سوا وعقل په مدرك بدل سونوټول اقسام دعلم پكښى داخل سول كه عين
...هية دمدرك بالفتحه وى لكه تصوربالكنه چى حيوان ناطق له مرتبى دقيام مرئة كى
...مرتبى دحصول ته اودمعلوم بالذات ده بيايه له قيام مرئة كى معلوم خارجى لره چى په
...درج كى انسان ده نوداعين ماهية د انسان ده ځكه ماهية ماخوذله ماهوده يعنى چى
...واقع په جواب دسوال دماهوكى وى اومرئة وى ومعلوم خارجى ته چى معلوم بالعرض
...مقصود بالذات ده داماهية ده اوتصوربالكنه ده نوتصوربالكنه عين ماهية ده ځكه په
...هية كى هم مرئتية وى په تصوربالكنه كى هم مرئتية وى اوكه غيروى له ماهية
...مدرك ياغيرته بالذات لكه په تصوربالوجه اوبوجه شى كى اوكه اتحادبالذات
...تغيربلااعتبار وى لكه په تصوربكنه الشى كى ځكه په بكنه الشى كى مرئتية وى
...ځكه نه ماهية دمدرك سره اعتبارى مغايرة لرى اوپه ماهية كى مرئتية وى ومعلوم
...درجى ته ذاتى اتحادلرى اوله نفس مدرك سره عين ده دغه تصوربكنه الشى
...مرادله غيرية څخه تصوربالوجه اوبوجه الشى ده اوله عنية بالكنه اوبكنه الشى

Maktaba Tul Ishaat.com

نوبه له غیریة تصوربالوجه اوبوجه الشی ده اوله عنیة بالکنه اوبکنه الشی نوبه له غیریة
نوبه له غیریة تصوربالوجه اوبوجه الشی ده اوله عنیة بالکنه اوبکنه الشی نوبه له غیریة تصوربالوجه اوبوجه که بالاعتبارنوپه دااول تعمیم کی غیریة بالذات واخلی نه اعم که بالذات وی که بالاعتبارنوپه دااول تعمیم کی غیریة بالذات واخلی نه اعم که بالذات وی که بالاعتبارنوپه ...

ذاتاواعتبارا.

سوال:- علم دنفس پرحیوان ناطق چی په مرتبه دقیام کیده حضوری ده ځکه خودغه صورة دحیوان ناطق له صفات انضمامیه وودنفس ده علم دنفس پرصفات انضمامیه وحضوری ده نوخودغه صورة معلوم دحضوری سوپه علم حضوری کی علم معلوم متحددی ذاتاواعتبارانوخوعلم حضوری سونوعلم حضوری خوعین صورة خارجه ده یعنی عین معلوم خارجی ده نوخودغه صورة هم عین معلوم خارجی سوهم غیرنوداخو متبائنین دی په قوة دنقیضین کیده چی خارجی اولاخارجی دی نوخودغه صورة هم خارجی سوم لاخارجی سوداخواجتماع دنقیضین ده؟

جواب:- علم حصولی هم موجودخارجی ده ځکه مرادپه وجودخارجی سره په علم حضوری کی چی حکم په عنیة سویده عام ده که په خارج له مشاعروکی وی عوارض خارجه لری لکه اکل شرب ثقل خفة وغیره اوکه په نفس کی وی اثاریه په خارج کی وی له دغه صورة چی په نفس کیده په مرتبه دقیام کی صورة علمی ده لکه دغه وجودعقلی اوذهنی یه قائم ده پرمقام دوجودخارجی په ترتب داثارخارجیه ووکی لکه الم سرورالکشاف قبض بسط غضب حلم لکه پرهغه موجودخارج له مشاعرروچی خارجی اثارمرتب دی لکه اکل شرب تکلم حرکة سکون طول عرض وغیره نوداموجودذهنی په دغه مرتبه دقیام کی مشارک ده له موجودخارجی سره نوداصورة دحیوان ناطق غیرده له معلوم خارجی حقیقی سره که څه هم نفس صورة خارجه ده عین صورة علمیه ده اوکه عین معلوم خارجی وی لکه په حضوری کی ځکه علم حضوری تعلق نسی ترامر خارجی په معنی اعم هغه نفس علم ده هیڅ تغایرنلری نوپه علم حصولی کی صورة غیرده له معلوم

خارجی کځه هم عین صورة خارجیه ده نوصورة دحیوان ناطق په مرتبه دحصول کی
معلوم بالذات ده په انتفاء دده علم منتفی کیږی اوپه خارج له مشاعروکی دغه معلوم
بالذات موجودده سره له عوارض خارجیه ومقصود بالذات معلوم بالعرض ورته ویل
کیږی په خارج کی اوپه ذهن کی موجودده بصورته په مرتبه دقیام کی عوارض ذهنه لری
په خارج کی له مشاعروپه معنی اخص موجودده بنفسه آثارخارجیه پرمرتب دی دغه
صورة علمیه په مرتبه دقیام کی موجودده په خارج کی په معنی اعم سره ځکه پرده آثار
خارجیه مرتب کیږی لکه حزف فرح الم قبض بسط کشف وغیره پرهرشی چی آثارخارجیه
مرتب کیږی هغه ته خارجی ویل کیږی هغه اثارخارجیه چی په خارج له مشاعروکی
موجودوی هغه بعینهانه دی مراد والانوچی داورصورة حاصل کی نوخوحرارة دنفس به
راسی بلکه مرادهغه اثاردی چی مشابه وی ل اثارخارجیه ووسره لکه پرصورة دنارچی
کشف مرتب کیږی اوبل اتصاف دذهن په داصورة سره اتصاف انضمامی خارجی ده
تقاضاوجوددطرفین کوی په خارج کی نوبه حتمًاوجوددداصورة په خارج کی وی ځکه
دااتصاف ذهنی نه ده بیابه ذهن لره ذهن راسی بلکه دااتصاف خارجی ده اتصاف
خارجی وجوددطرفین غواړی په خارج نودلته یوطرف داذهن دانفس ده داخوخارجی ده
بل طرف داصورة دابه هم خارجی وی والانفس لره به نفس راسی داباطله خبره ده نودابل
دلیل پردی سوچی داصورة علمی په مرتبه دقیام کی موجودخارجی ده په معنی اعمه
سره نوپه علم حضوری کی علم اومعلوم متحددی ذاتاواعتباراپه مصداق کی دغه په
نفظ دعلم اودمعلوم چی تغایرلری داپه مراتبومتاخره ووکی له مصداقه ځکه په
حضوری کی علم لره بل اعتبارنسته بی له اعتباره دمعلوم اوپه علم حصولی کی علم
اومعلوم اتحادذاتی اوتغایراعتباری لری ځکه علم صورة ده په مرتبه دقیام کی مکتف
ده په عوارض ذهنیه داعوارض چی قیدده داخارج دی داتقیدپه عنوان کی داخل ده نه
معنونه خارج ده قیدله دواړوخارج ده اوکه عوارض داخل بیاعلم له جواهراوعرض
یعنی نه مقولات متبائنه ومرکب کیږی امراعتباری ګرزی اوبل داعوارض لره دخل په
انکشاف کی نسته چی صورة قائم سوکشف پرمرتب ده عوارض هیڅ دخل په انکشاف
کی نلری اوبل مناط ده الکشاف په حصولی کی فقط داده چی د معروض حصول سی
فقط نودغه معروض علم ده ولی منشا دانکشف ده اوعوارض خارج دی وتقیدپه
عنوان کی سته نه معنونه اومصداقه خارج ده اودغه حضرعندالمدرک که په ذات

دنفس ... حاضر ... دانکشاف عین ... ومعلوم
درمطالعه یه که اوکه دغه په معنی دمبدء دانکشاف علمه دالله ﷻ علم اجمالي
په علم دالله ﷻ پرممکنات علم په معنی دمبدء دانکشاف مرادله علمه دالله ﷻ علم اجمالي
په علم دالله ﷻ پرممکنات مغائرة ذاتي سره لری مرادله علمه دالله ﷻ ده علم دالله ﷻ
ممکن ده الله ﷻ اوممکن مغائرة ذاتي سره لری وجوددالله ﷻ ده علم دالله ﷻ
ممکن ده الله ﷻ اوممکن دممکنات عین وجود دالله ﷻ ده علم دالله ﷻ
ازلي قبل الایجاد ده نووجوداجمالي دممکنات عین وجود اوممکنات په ازل کې معلوم
پرممکنات منطوی ده په علم دالله ﷻ کې پرخپل ذات اوممکنات په ازل کې معلوم
بالعرض دی نوعلم په معنی دمبدء الانکشاف غیرده له معلوم بالعرض چې ممکنات دی
په مغائرة ذاتي سره اوله معلوم بالذات سره عین ده.

دجلال دواني قول

دجلال دواني یوداسې قول راغلی ده چې دی وائي چې ممکنات لره په ازل کې وجوداجمالي سته داهم وجودحقیقي غیرده له ذاته دالله ﷻ قائم ده په ذات دالله ﷻ پوری اوصفت له صفاته دالله ﷻ ده مغایرده له علمه دالله ﷻ په اعتبارسره په دغه وجوداجمالي سره انکشاف دممکنات ورته کیږی اودغه اوس وجودتفصیلي وروسته لەایجاده داتحلیل اوتفصیل ده هغه وجوداجمالي ازلي لره.

سوال دلته داسې سوال کیږی پرجلال باندی چې داممکنات که ذوات موجوده متغایره في انفسهاسې متغایرسی له ذاته دالله ﷻ نوبیادامحاله ده چې دوی لره وجوداجمالي اوتفصیلي پیداسې ولی دغه وجوداجمالي به یاواحدوی داباطل ده اویابه متعددوی حسب تعددذوات الممکنات نوخودوی ټول موجودسوو په مرتبه دعلم اجمالي ازلي کې قبل ترایجادبدون التأثیروالتأثرنوخودغه ذوات ټول واجب سول انقلاب په موادوکې راغی داباطله خبره ده اوکه داممکنات ذوات موجوده متغایره له ذاته دالله ﷻ نسی بلکه موجودذات واحدحقه سی ممکنات اطواراو شیونات سی نوخودجلال مذهب راجع سومذهب دصوفیه ووته اودقاضي محمد مبارک ته اودبعض مشائیه وومذهب چې قوی هم د هغه داده چې علم تفصیلي دالله ﷻ پرممکنات نفس ممکنات دی اوعلم اجمالي یه نفس ذات دالله ﷻ ده نودجلال مذهب ضعیف ده وسنووجوداجمالي دممکن ولی عین وجوددالله ﷻ ده ځکه که عین له الله ﷻ سره نسی یابه جزله ماهیة ممکنه وی نوخوکلي جزي ولی خوخبره په وجودخاص کیده چې

له تشخصه سره اوماهیة ممکنه خو [illegible] عه
یه ده یعنی کلی جزئی گرزی اویابه خارج له ماهیة ممکنه [illegible] تزاعی
یه صفة انضمامی وی یابه امرمنفصل وی له ماهیة ممکنه دانتزاع اوانضمام
تونه ځکه باطل دی چی انضمام وجودمنضم الیه اوانتزاع وودمنشاء غواړی
وجودبه یاعین دمنضم اومنتزع وجودوی تقدم دشی پرنفس راغی اویابه غیروی
موجودیه وجودین نه سوبلکه وجودات غیرمتناهیه راځی تسلسل راځی دانه ده
اوبل که منشاء ددغه وجودانتزاعی امرخارج سی له ماهیة ممکنه اوهغه الله ﷻ
خومدعی ثابته سوه اوکه داوجودمقتضی دماهیة ممکنه سی هغه وجودمقتضی
غواړی بیادوریاتسلسل راځی نوبه وجود حقیقی دممکن امرمنفصل وی له
ممکنه نوبه داوجودحقیقی حتماًمناط دموجودیت وی مناط به حتماًپرمنوط
وی هغه خونوی مگرعلة وی نوخووجودحقیقی دممکن علة سواوعلة حقیقی
ممکنات خوالله ﷻ ځکه ممکن جاعل نسوای کیدای نوعلة خوالله ﷻ یاوحده
الروابط والحیثیات نووجودحقیقی اجمالی دممکن عین وجودالله ﷻ ده
دغه (۲) تعمیم غیرده له (۲) تعمیمه ځکه دلته په (۴) تعمیم کی مرادله غیریة له
که سره مغایرة ذاتی ده ځکه علم دالله ﷻ په معنی دمبدء الانکشاف عین له الله
سره نوذات دالله ﷻ خوغیرده له ممکن په مغایرة ذاتی سره اوپه (۲) تعمیم کی
شامل ده اعتباری لره هم ذاتی لره هم لکه په تصوربالوجه اوبوجه الشی کی
مغایرة اعتباری وی نکه بالکنه اوبکنه الشی کی اوکه په (۴) تعمیم کی مدرک په
کسره ووائی نوداله ضعفه خالی نه ده ځکه که دی مرادله علمه دالله ﷻ په موضوعین
علم اجمالی سی نوعلم اجمالی دالله ﷻ که پرذات وی که پرممکناتوعین مدرک
بالکسره ځکه مبدء دانکشاف نفس ذات مقدسه ده اوکه مرادعلم تفصلی وی
خوصحیح ده ولی علم تفصیلی دالله ﷻ پرخپل ذات عین مدرک بالکسره ده
پرممکنات یه غیرده له مدرک ولی خومناط دانکشاف په علم تفصیلی کی نفس ذات
معلوم ده خوپه معنی دحاضرعندالمدرک ده نوبیاتخصیص ته ضرورة نسته ځکه
ممکن علم هم پرخپل ذات عین مدرک ده ځکه مناط دانکشاف په نفس ذات خپل ده
پرغیربندی یه غیرده نه مدرک نواوس دا (۲) تعمیمه دلته راغلوفرق یه سره ده چی
تعمیم اول کی مرادله غنیة داسی غنیة ده هیڅ مغایرة په نوع [illegible] ماهیة دمدرک

Maktaba Tul Ishaat.com

وی لکه په بالوجه کی که غیریة اعتباری وی
سره او غیرته یکی عام دی که غیریة ذاتی وی لکه په بالوجه کی که غیریة اعتباری وی
سره او غیرته یکی عام دی که غیریة ذاتی وی لکه په بالوجه کی عینیة او غیریة له مدرکه سره
لکه په تصوربکنه الشی کی اوپه دوهم او ځلورم تعمیم کی عینیة او غیریة له مدرکه سره
دہ نہ له ماهیة دمدرکه سره او په ځلورم کی خاصة غیریة بالذات ده له معلوم بالذات سره
وسنوتول مذهبونه په علم دممکن کی (۱۹) دی او په علم دالله ﷻ کی هم (۱۹) مذهبه
دی (۵) یه په انکارکی دی (۱۴) یه په نحوه کیدی تول مذاهب په علم غیرمدون کی
(۳۷) دی او (۱۴) په علم مدون کیدی نوتول مذاهب (۵۱) دی اوتول اقسام
دقضایاوپه ضرب سره ځلورنکه شپراتیازره دوه سوه شپارس اقسام جوړوی
(۶۸۶۲۱۶) تول اقسام دموصل تصوری (۶۲) دی ددغو مکمل تفصیلات او تشریحات
ځماپه کتاب (عقودالدرروالمرجان فی مسائل الحکمة والرهان) په صفحه
(۶۴/۶۳/۶۹) کی مطالعه کی چی اطمنان موحاصل سی او مطمئن سی | قوله والحق انه
ای مطلق العلم باعتبارالکنه الاجمالی من اجل البدهیات ذهب بعض الناس الی ان
مطلق العلم نظری ممکن التحدیدلان له حدموصل وکلماهوکذالک یکون نظریاممکن
التحدیداماالصغری فلان له جنس وفصل وکلماله جنس وفصل یکون له حدموصل
اماان له جنس فلماتقررمن ان العلم من مقولة الکیف اوالاضافة اوالانفعال والمقولات
اجناس عالیة لماتحتهاواماان له فصل فلان کلماله جنس فله فصل والایلزم
وجودالمبهم بدون المحصل وهومحال بداهة اماالکبری فلان مدارالنظارة علی تحقق
المبادی ومدارالتحدیدعلیه واذتحققت المبدی یکون نظریاممکن التحدیدوذهب
البعض الاخرالی له نظری یتعسرتحدیده اذمدارالتحدیدعلی الامتیازبین الذاتیات
والعرضیات وهومتعسراذالجنس مشبه بالعرض العام والفصل بالحاصة والفرق من
الغوامض هذاعلی تقدیرکون العلم حقیقة مرکبة واماعلی تقدیرکونه بسطافلان نسبة
العلم الی العقل لزیادة وضوحه کنسبة الشمس الی الخفاس فکماان الخفاش لایقدر
علی تمام ابصارهافکذاالعقل لایقدرعلی تمام اکتناهه وذهب بعض آخرالی انه من
اجل البدهیات لانه مبدء ظهورالاشیاء فیجب ان یکون ظاهرالذاته اذلوکان ظهوره
بالغیریلزم تحقق مابالعرض بدون مابالذات اذلم یتاتی شی یکون ظهوره لذاته
ومختارالمصنف المذهب الثالث فیعترض علی الصغری لجوازان یکون صدق
المقولات بالنسبة الی بعض ماتحتهاکالعلم صدق عرضیافلایکون للعلم جنس

ولا فصل فلا یکون له حد موصل وذالک بناء علی ان جنسیة المقولات انما هو بالنظر الی الحقائق المرکبة لامطلقا والعلم یجوزان یکون حقیقة بسطة ولو سلم ان جنسیة المعقولات بالنظر الی جمیع ما تحتها فلا نسلم ان العلم مندرج تحت المقولة لما انه عین الواجب واما الثانی فبمنع کون مدار التحدید علی الامتیاز التام لما قالوا ان المعرفات تعبرات وهی کلها عرضیات فاذا کانت تعبیرات عن المقومات التی لایعبر عنها الا بالعرضیات ویقصد التعریف بالمقومات یکون حدا حقیقیا واذا کانت تعبیرات عن العوارض المتأخرة ویقصد التعریف بها یکون رسما حقیقیا

تشریح او تفصیل یه داده چی بعض علم نظری ممکن التحدید بولی دلیل یه داده چی علم خو یا له مقولی د کیف ده یا د اضافة یا د انفعال نو مقولات خو اجناس عالیه دی نو خو علم لره جنس پیدا سوو کلماله جنس فله فصل ځکه وجود مبهم بی محصله نوی نو جنس فصل خو حد ده نو حد یه ودرلود نو خو هم نظری سو هم ممکن التحدید سو ځکه مدار د نظارة و د تحدید پر تحقق د مبادی ووده امام غزالی وائی چی علم نظری ده متعسر التحدید ده ځکه ذاتیات او عرضیات سره مشبه دی جنس مشبه ده له عرض عام سره په عموم کی فصل مشتبه ده له خاص سره په خصوص کی فرق یه له غوامض ده ځکه غموض د فرق په محسوسات کی سته تحدیدیه څوک نسوای کولای لکه داو بود خوند او د رنګ و د مشکو بوی نو به په معقولات کی څنګه نوی متعسر لکه دا علم نو دوی وائی اشیاء په دوه دونه معلومیږی یا په تمثیل معلومیږی یا په تقسیم داکه علم حقیقة مرکبه سی او که حقیقة بسطه سی نو بیا هم د علم د کنهی حقیقة متعسر ده ځکه نسبة د علم عقل ته داسی ده لکه نسبة د لمر و چوفرک ته اوس د لمر له ډیری روښنائی د خفاش پر ستر ګو خفا راولی نو ته هم د علم له ډیره وضاحته عقل عاجز سی تعین یه نسوای کولای او بعض وائی چی محقیقین وای چی علم له اقوی د بدهیات ده ولی خو مبدء د ظهور د ټولو اشیاؤ ده نو به ظهور لذاته مظهر لغیره وی که د علم ظهور له غیره سی او د غیر ظهور له ده څخه ده دور راځی او که د غیر ظهور له بله غیره سی وهکذا تسلسل راځی.

سوال:- دور معی دی سی چهة دی مغایر سی لکه د هیولی او صورة جسمی په مابین کی ځکه علم دوه وجوده لری یو یه وجود اصلی ده چی هغه عبارة ده له تشخص د علم په مرتبه د قیام کی چی کشف د مجهولات پر مرتب کیږی ثار خارجیه پر مرتب کیږی ځکه

Maktaba Tul Ishaat.com

اغراض کندی ... دالته دامقولات اومعقولات ثانیه ورعارضیه
حزن فرح الم قبض بسط کشف وغیره ... دامفهوم کلی دعلم ده لکه الصورة
داوجوداصلی ده بل وجودظلی دعلم ده چی ... الی غیرذالک اوسنو داو جود
الحاضرة عندالمدرک یاالصورة الحاصلة عندالعقل ... انسان وجودظلی ده
ظلی دعلم ده مفهوم کلی ده علم ده لکه حیوان ناطق له پاره دانسان وجودظلی ده او
دزید وجودپه خارج کی سره له عوارض خارجیه وولکه اکل شرب تکلم ثقل خفة حرکت
سکون وغیره دایاوجوداصلی دانسان همدارنگه علم خودومری ده چی دانسان
جزئیات اوافرادپه خارج کیدی له مشاعرودغه افرادخارجیه یه وجوداصلی ده دانسان
دعلم افراداشخاص مصداقات په ذهن کیدی په مرتبه دقیام کی اوبل داوجودظلی
دعلم چی ده چی دامفهوم کلی ده داچی په عقل کی په مرتبه دقیام کی کنبیږدی مکر
په عوارض ذهنیه ووسی عوارض خوخارج دی تقیدهم له معنونه خارج په عنوان
سته نودامفهوم کلی دی مرئة کوعلم ته علم دی په وپیژاندی دغه مفهوم کلی دعلم
دغه مرتبه دقیام کی شخض دعلم سوفرددعلم سووجوددافرادوخووجوداصلی ده ول
خوکشف پرمرتب اثارخارجیه پرمرتب سونوځکه ویل کیږی چی وجودظلی ده عل
مستلزم ده وجودشخصی لره اصلی لره اوبل داقانونی خبره ده چی وجوداصلی عبارة دی
دهرشی له افرادوله اشخاصونودعلم افرادذهنی دی په ذهن کی دی اثاریه په خارج کی
دی اودانسان افرادخارجیه دی په خارج کی دی په خارج له مشاعروکی یعنی له نفس
ناطقه اوله حواس باطنه ووډباندی خارج له دوی دووخارج له مشاعروبلل کیږی حواس
باطنه اونفس ناطقه ته ذهن ویل کیږی نودغیرظهوردی له وجوداصلی دعلم سی
اودعلم دوجودظلی ظهوردی له غیره سی جهة سره مغایرسودوررواده لکه هیولی
اوصورة جسمی سره محتاج دی یویه تشخص کی هغه بل په وجودکی اوداخبره بایدزده
سی چی له علم سواپه نوروشیانوکی وجودظلی مستلزم نه ده وجوداصلی لره
مثلادنارصورة می حاصل کوپه عقل کی په مرتبه دقیام کی می کنبیښودعلم
سوفرددعلم سواثاردعلم پرمرتب سوچی کشف ده وجوداصلی دعلم سونوعلم باصل
حاصل سواونار بصورته حاصل ده ځکه اثاردوجوداصلی نه دی پرمرتب چی حرارت
احراق ده نووجودیه اصلی نه ده په عقل کی اوعلم یه باصله حاصل ده ؟

جواب :- بیاتحقیق دمابالعرض بدون مابالذات راغی ځکه داسی شی نه
سوموجودچی ظهوریه لذاته وی دانه دصحیح تحقیق دمعلول بی علته راغی ممکن دی

ثبت سی بی له احتیاجه وواجب ته نوعلم له اجلی دبدهیات ده نوداذات دعلم له جهته
دکماله دوضاحته دشدة ده وضوع ادراک بکنهه یه متعذرده داسی نه ده چی داعلم خفی
ده بنفسه فی نفسه نومو٬ تنبیه ته ضرورة لروځکه عقول ځموو عاجزدی له تمام اکتناه
دعلم ځخه تنبیه یه دامختلف تعریفونه دعلم دی نوداتنبیهات داسی سوولکه لمرته چی
یه اوبوکی ګوری یاترخاصه ورته ګوری چی لمرځه خف سی نویه ادراک وسی .

سوال :- شی رافع وی نقیض لره نه محقق نقیض لره نوداخفاپه معنی دلاوضوح ده
دلاوضوح خونقیض دوضوح ده نوځنګه لاوضوح مستلزمه بولی وضوح لره ؟

جواب :- علم خفی فی نفسه نه ده بلکه عقول ځمو٬ عاجزدی نوداخفاء په معنی
دعجزدعقولوده .

سوال :- قائلین په نظارة دعلم داسی نه وائی چی خفایه له جهته دشدة دوضاحته ده
بلکه هغه یه خفی فی نفسه بولی داعلم نودلته مصادره راغله چی دلیل پرمدعی موقوفر
سویادلیل عین مدعی یامدعی جزددلیل سی یاجزددلیل موقوف سی پرمدعی
نوصورد مصادری دی پرهرصورت دورلازمیږی دلته هم دلیل موقوف سو پرمقدمه
چی دغه مقدمه مساوی ده له مطلوبه سره په عدم تسلیم کی بلکه دامقدمه مبرهن
نلیها ده په براهین قطعیه ووسره چی درته تشریح سومخ کی نوعسردتنقیح دعلم له
جهته دخفاء ده چی دغه خفاء عارضه ده له جهته دوضوحة دعلم نواعلی دبدهیات علم ده
په اعتبارد ذات سره اوعسرد تقیح یه په اعتباردعارض ده نوشدة دظهورمنافی نه ده
بلکه منافی دظهورذاتی خفاء ذاتی ده دلته خوخفاء عبارة نه ده له ظلمة دذاته دده فی
نفسه ځکه دی خوظاهرفی نفسه ده خفاء یه په معنی دعجزدعقل ده له ادراکه دشی
نوعره داسی نه ده چی داعلم ظلمانی ده فی نفسه نوعلم خومبدء دظهوردا شیاؤده نوبه
منداظهرداشیاؤوی ځکه اقل په ظهورکی یامساوی په ظهور کی مبدء دظهور
پرنسوای کیدلای .

جواب :- چی علم اظهرکوی په عروض دخفاء علم لره له جهة دشدة دوضوح دعلم
ودنواړ د خفیین سووتوضیح دیوه په هغه بل سره نه راځی له ادراکه دده دا آخیره خف .
میږی په اخفی سره لکه اوبوکی چی لمرته ګوری دلته عجززائل سوچی نمرخف کړی
لته هم اخفی ده دانه منم چی داتعریفت دعلم داتنبیهات خفء زائله وی په معنی
عجزله ادراکه دعلم ځکه سبب دعجزله ادراکه شدة دظهورده نوداسبب خوورسره لازم

ده نوداسبب چې عجزده دالازم ده په تعریفات سره هلته عجزدادراک لازمیږی چې شدة
دظهورپه زائل سی اوداسی خونه ده څکه تعریف اوتنبیه خوسبب دزیادة دظهورده نه
دزیادة دخفاء؟

جواب:- دامنوچې موږعاجزیوله ادراکه دذاته دعلم په سبب دشدة دوضوح سره
اوداتعریف سبب دادراک دنفس ذات دعلم نه ده څکه هغه موقوف پرزوال دعجزباندی
ده عجزموقوف ده پرزوال دظهورباندی اوظهورخوورسره لازم ده نوخوعجزورسره لازم
ده چې موږعاجزیولکن تعریف کڅه هم سبب دادراک دنفس ذات دعلم نه ده څکه هغه
موقوف پر زوال ده عجزباندی ده عجزموقوف ده پرزوال دظهورباندی اوظهورخو
ورسره لازم ده نوخوعجزورسره لازم ده چې موږعاجزیولکن تعریف کڅه هم سبب
دادراک دنفس ذات دعلم نسوای کیدلای لکن سبب دادراک دصورة دعلم کیدلای
سوای دوجودظلی دعلم کیدلای سوای څکه تعریف په حصول دصورت دشی اودمفهوم
ظلی دشی په عقل کی وی صورة حاصله دشی په عقل کی که څه هم متحدوی له داشی
سره په ماهیة کی لکن مخالف ده ورسره په اصلیت اوظلیت کی نو څکه پرصورت دنارپه
عقل کی اثردنارچې حرارت اواحراق ده نه مرتب کیږی نه تعریف تماثل دشی
دوجودظلی دشی ده دادراک دتمثال دشی لکه ادراک ددغه شی نوتعریفات دعلم
مشابه دی له هغواوبوسره په لوښی کی چې نمرته ګوری په دااوبوکی نوپه اوبوکی
خوشبح اوعکس ده لمرده نه عین لمرخونه ده دعین لمرله رؤیته خوعاجزیونودارؤیة
دعکس ده لمرلکه رؤیة دعین لمر.

سوال:- علم له مقولی دکیف ده یادااضافة ده یادانفعاله ده مقولات اجناس دی جنس
لره فصل لازم ده هغه به مقوم وی ماهیة لره مقسم اومحصل به وی جنس لره نوحدموصل
ورته پیدا سوثابت سووتصوربالکنه دده ته اوتصوربالکنه خوله نظریات ده ولی په ده
کی مرتثیة سته وذی الکنه ته نوعلم نظری سو؟

جواب:- تخصیص دتصوربالکنه په نظری پوری دااهل تحقیق مذهب ده نه دجمهورو
چې بدهی یه بولی علم دادجمهورومذهب ده اوس حدسیات بدهی دجمهوروپه نزد
اوتصوربالکنه لری نوعلم دی بدهی وی حدتام دی لری اوبل داحدمختص په نظریات
پوری نه ده لکه تنبیه دبدهی چې په صورة ددلیل سره وی دغه رنګه معرف دبدهی په
صورة ده حدسره راځی لکن داجواب ضعیف ده څکه وای شی چې مبادی ولری حتماً

یو حصول له حصولات پر دغو مبادی وومرتب وی په طریقه دنظر سره نو ترتب دحصول له حصولات پر نظرولو که په نسبة وذهن ته وی له اذهان بلیده وو دا کافی ده نظارة لره ځکه کلام مبنی ده پر مذهب دهروی سید زاهد هروی نظر دا بولی چی یو حصول له حصولات به مرتب پر نظروی ځکه دنظری تعریف داده مایتوقف حصوله علی النظر توقوف په معنی دلولاه لامتنع ده مرادله توقوفه مطلق توقوف ده په اعتبار دمطلق شی نو یه مرجع وموجبی جزیی لره ده یعنی یوفردله افرادو بی موقوف پر نظروی نو هغه معلومات چی حصول یه په نظروی او بی نظره هم وی دا ټول نظری دی .

سوال :- امام غزالی علم نظری متعسرالتحدیده بولی ځکه امتیاز دذاتیات او عر ضیات نه کیږی؟

جواب :- مدار دتحدید پر امتیاز تام نه ده دباقر دامادهم دامذهب ده ځکه منطقین وائی چی تعریفات معرفات تعبیرات دی تعبیرات ټول عرضیات دی که چیری دغه معرفات تعبیرات وو له مقومات ځخه چی تعبیرنه کیږی له دغو مقومات مگر په عرضیات سره او مقصود دی تعریف په مقومات وو داحد حقیقی ده او که چیری دامعرفات تعبیرات وو له عوارض متأخره وو له مقومات او مقصود دی تعریف وو په داعوارض متأخره وو دانو رسم حقیقی ده یعنی داتعبیر له ذاتیات که دی اراده وو پ دغه تعبیر سره معبرعنه او مبدء التعبیر یعنی مقصود دی په معرف سره مبادی ددغو تعبیرات وو او مصداقات ددوی وو نه نفس تعبیرات نو داحد حقیقی ده والا بیا رسم حقیقی ده دباقر دامادهم دامذهب ده چی تعبیرات ټول عرضیات دی که له ذاتیات وی که له عرضیات دلیل یه داده چی اجناس عالیه او فصول عالیه دابسائط دی بیا تسلسل په اجزاؤ کی راځی او سره له دی چی تعبیرات ددوی مرکبات دی مثلا جوهر موجود لافی الموضوع ناطق مدرک للکلیات نو خو معلومه ده چی داتعبیرات ددوی چی مرکبات دی داعوارض دی ددوی نه اعیان ده دوی چی متبادی ددغو تعبیرات دی او سنو پر باقر دامادد اعتراض ده چی داتقسیم دکلی وذاتی او عرضی ته داخو باطل سو ځکه ذاتی خونسته ستا پر مذهب ټول عرضیات دی ولی خو کلی دحصر په عرضی کی کړه جواب داتقسیم په اعتبار د معنیو اصطلاحیه وو ده په اصطلاح کی په معنی اصطلاحی دانسان کی حیوان ناطق داخل ده نو ذاتی ده او ماشی ضاحک نه اصطلاحی معنی دانسان خارج ده نو عرضیات بلل کیږی او یا تقسیم دکلی وذاتی او عرضی ته په اعتبار د معبرعنه ده که دی قصد په

Maktaba Tul Ishaat.com

اوکه له عرضی ووعرضی بلل کیږی
داکلی سره تعبیرله ذاتی ووذاتی بلل کیږی اوکه له عرضی ووعرضی بلل کیږی
داکلی سره تعبیرله ذاتی ووذاتی بلل کیږی بالکسره معبرعنه چی میدء ددغه تعبیرده
نوحدحقیقی داده چی ته به گرزوی دامعرف مبادی ددغوتعبیرات وی اومصداقات ددوی به دی
یعنی مقصدبه دی په دامعرف مبادی ددغوتعبیرات وی اومصداقات ددوی به دی
یعنی مقصدبه دی په حکم به په اجزاؤدحدکوی په دغه سره چی
مقصودوی نه نفس تعبیرات یعنی اعتباردمعبرعنهااوحدتوسیعی داده چی په
تاسواجزاوی دقوام یاست په اعتبار دمعبرعنهااوحدتوسیعی داده چی په
تاسواجزاوی دقوام یاست په نفسه نه مبدء اومصداق یعنی داحدبه
تعبیردذاتیات وی مگرمقصودبه داتعبیر وی نفسهادانورسم واقعی هم
تعبیرات دمبادی ووی اومحدودبه مبادی اومصداقات وی نفسهادانورسم واقعی هم
تعبیرات دمبادی ووی اومحدودبه مبادی دبسائط حقیقیه ووچی عرضیات نازل پرمنزله
ده دامغایرده له هغه حدتوسیعی دبسائط حقیقیه ووچی عرضیات نازل پرمنزله
ده دامغایرده له هغه حدتوسیعی چی تعبیراومعبرعنه دواړه
دذاتیات وی لکه په وحدة اونقطه کی اورسم مشهوری داده چی تعبیراومعبرعنه دواړه
دذاتیات وی لکه په وحدة اونقطه کی اورسم غزالی چی تحدید حقیقی متعسربولی دانه ده
عرضیات وی نوتعسردتحدید سته نوامام غزالی چی تحدید حقیقی په ماهیات واقعیه ووکی
صحیح نوعلم له اعلی اواقوی دبدهیات ده مگرتحدید حقیقی په ماهیات واقعیه ووکی
صحیح نوعلم له اعلی اواقوی دبدهیات ده ځکه ذاتیات نه پیژندل کیږی په وجه
لکه جنس فصل نوع ذاتی عرضی کی متعذرده ځکه ذاتیات نه پیژندل کیږی په وجه
اتمه اکمله سره اوپه ماهیات اعتباریه وواصطلاحیه ووکی اسهل ده هرشی که په
ماوضع له دلفظ کی داخل ووهغه ذاتی ده تحدیدیه حقیقی ده اوکه خارج ووهغه
عارضی ده تعریف به ده سره رسم ده نوعلم له اجلی دبدهیات ده اوهغه خلگوته جواب
ورکیږی چی نظری یه بولی وای ترمقولات لاندی ده داعلم جواب داصدق ده مقولی
دکیف پرعلم داصدق عرضی ده مقوله ورته جنس نه ده بلکه ورته عرض عام ده نوعلم
جنس نه لری چی بیا فصل ولری اونظری سی.

سوال: کیف خوجنس عالی ته تی څنگه عرض عام بولی؟

جواب:- کیف مطلقاجنس نه ده ماتحتهالره بلکه په نسبة وحقائق مرکبه ووته جنس ده
علم حقیقة بسطه ده دادامی ده لکه صدق دجوهرپرناطق باندی داهم صدق عرضی ده
جوهرورته عرض عم ده ناطق لره ځکه فصول بسائط دی اویاداله مقولی دکیف دکیف
علم مخصوص ده چی شخص دعلم ده په مرتبه دقیام کی اوله اجلی دبدهیات چی ده هغه
ماهیة کلی دعلم ده ماهیة کلی دعلم نه مقولی دکیف نه ده اویامقصود بداهة دعلم ده په
اعتباردکنه اجمالی سره اونظری چی ده کنهه تفصیلی دعلم ده ځکه بداهة اونظارة
مختلف کیږی په اجمالی اوتفصیلی سره فصل وئی بسط ده ځکه که فصل چی ناطق
دمرکب سی جنس به لری داجنس دناطق به یحیوان وی اوی به جنس دناطق داخل وی په

حیوان کی اویابه جنس دنوع داخل وی په جنس دناطق کی نوپر تولو تقدیرو دانواع
امر اعتباری سوه ولی دهرشی جزچی مکرروی هغه ماهیة اعتباری وی اویابه جنس
دناطق غیروی له حیوان نوخوماهیة واحدلره چی انسان ده دوه (۲) جنسه راغلوپه یوه
مرتبه کی دانه ده صحیح یو حقیقة دوه حقیقته گرزی.

سوال: خویو جنس دنوع ده چی حیوان ده بل جنس جزد فصل ده خودوی (۲) مرتبی سوی
نوخو (۲) جنس په (۲) مرتبوکی دی نه په یوه مرتبه کی داخوروا ده انسان (۴) جنس دی
په (۴) مرتبوکی ؟

جواب: معنی دمرتبی واحدی داده چی یوبه جنس لپاره دآخرنوی اودلته هم دغی ده
وبل که فصل مرکب سی چی دافصل ممیز بتمامه نسوبلکه بلکه ممیزبعض دفصل
سوچی هغه فعل دفصل ده اوجزدفصل ده نه هغه بعض آخرچی جنس دفصل ده یعنی چی
جنس دناطق ده اوجزدناطق ده اوداجوهرناطق ته جنس نه ده عرض عام ده څکه ناطق
بسط ده اوپرناطق ولی دجوهرصدق کیږی ولی دعرض صدق نه پرکیږی جواب که
صدق دعرض پروسی عرض خومقابل دجوهرده نوخودایوشی چی دانوع ده چی انسان
ده په مرتبه دنفس ذات کی به من حیث هومسغنی سی له محله اومحتاج به شی ومحل ته
ځکه فصل چی عرض شی نوخومحتاج سوپه اعتباردنفس ذات ومحل ته اونوع
دومسغنی ده له محل په اعتباردذات سره ولی خوجوهرده اونوع اوفصل متحددی
د وجودانوخولازم سوپه مرتبه دذات دنوع کی چی دانوع دجواهربه ورته جنس وی
ځکه که دغسی سی نوخوبیادغه فصل نوع سوله جوهره نودغه فصل به بل فصل نری
ځکه نوع بی فصله نوی اوحال داچی موږفرض کړی ده چی فصل دنوع نه جوهره
واجب ده چی داجوهربه ورته جنس وی نودغه فصل به هم نوع وسی له جوهره اوده نره
به فصل آخروی اوموږدافرض کړیه ده چی فصل دنوع له جوهره داجوهرپه جنس وی
ورته نوخودافصل به نوع وی له داجوهره وهکذانوتسلسل راغیدادلائل ده بسطة
نفس ده.

سوال: ته واصدق دکیف پرحمل صدق عرضی ده لکه صدق دجوهرپرناطق داتشبیه دوه
تمثیل یو داده چی داتشبیه هم په فصیلة کیده یعنی د علة فصل مقسم ده د مقوم
کیف نه حمل ده کیف پرداعنه به حمل عرضی وی ځکه ناطق په نسبة وجودته
جوهر ته ځکه مقسم دجنس مقوم وی نوع لره ځکه ناطق انسان ته مقوم ده حیوان ته

اغراض کندیا

مقسم ده اوعله خو فصل مقوم نه ده نوع متحصلی لره چی دغی نوعی لره وحدة حقیقی وی والا بیا به داعله جزء ذهنی تحلیلی سی نوع لره وروسته له تحلیله او انتزاع څخه به پیدا کیږی په دانوع محصله سره احترازده نه نوع اعتباری څخه لکه مجموع مرکب بالاعتبار نه کیف اوله علة نوخو فصل یه ممتازده له جزء آخره په وجودکی امرانتزاعی تحلیلی نه ده دوهم احتمال داده چی داتشبیه په مجرد حمل عرضی کیده یابه مقوله دکیف فصل وی علم به جنس وی داخو باطله خبرده ځکه جنس عالی فصل نسوای کیدای اوبل خو علم مندرج ده په کیف کی له مقولی دکیف ده داسی نه چی کیف مندرج ده په علم کی اویا به علم معروض وی کیف به ور عارض وی نو به دااتصاف دعلم په کیف سره یاانتزاعی وی داباطل ده ځکه کیف خو جنس ده موجودات خارجیه وولره لکه بیاض سوادنو به حتماً داکیف موجود خارجی وی نه انتزاعی ځکه انتزاعیه دجزمستلزم ده انتزاعیة دکل لره نو خو موجود خارجی انتزاعی وګرزید داباطله خبر ده اودوی چی کیفیات مخصوصه بالکمیات المنفصله پوری لکه فردیة اوزوجیة عددلره له کیف شمارلی دی دامسامحة دهذ ځکه فصل ددوی که چیری موجود خارجی سی بیا خو نوع انتزاعی نه ده اوکه امرانتزاعی سی داخو باطل ده ځکه فصل اوجنس متحدان دی ذاتاً نو اتحادذاتی په مابین دغی اودمحتاج کی محال ده بلکه په مابین دذهنی اوخارجی کی ځرنګه به امرانتزاعی محصل سی وجودخارجی ته اویا به دااتصاف دعلم په کیف سره انضمامی وی نو داانضمام دکیف علم لره به یاقبل تردغه وی چی داکیف محصل نوع وګرزی بلکه په حال دابهام کی به منضم وی علم لره نو امرمنضم خو موجود په خارج کی وی نو خو وجوددمبهم راغی په خارج کی دانه ده صحیح ځکه موجودخارجی ملزوم التعین ده اویا به داانضمام دکیف علم لره وروسته له تحصیله اوتعینه وی یاربه کیف ته فصل ورضمیږی نو به په فصل سره نوع وګرزی داکیف اومتحصل سو بیا به انضمام ددغه کیف علم لره راغی نو خو دلته نوع آخره موجوده سوه چی له مقولی دکیف ده حقیقة وبالذات بیا عارض سو علم لره نو ددغی نوعی په اعتبارکی خو هیڅ فائده نسته ځکه دغی نوعی لره دخل نسته په کون العلم مبدء الانکشاف کی لذاته که چیری مبدء دعلم انکشاف لره لغیره سی یعنی غیرمبدء دانکشاف سی بیا خو داغیرعلم سوا و داخو خلاف له فرض ده ځکه فرض خو داده چی علم مبدء وی مبدء دانکشاف ده نه غیر نو حاصل داسوچی داحمل عارضی به یاحمل دجنس

وی پرفصل اوبالعکس اویابه حمل دعارض وی پرمعروض دلته ټول احتمالات باطل دی نوحمل عارضی باطل ده .

سوال: علم خوکیف ده دمیزانیون په نزدپه کیف کی له کیفیات نفسانیه ووده نومقوله دکیف سوه ولی خوتعریف دکیف پرصادق ده نولابدی ده له اعتباره ددغی نوعی والایاکیف اصلًانه پرصادقیږی ځکه خودانوع ته نه معتبر وی نوبه حتمًاصدق دکیف پرذاتی وی ځکه صدق انتزاعی خوباطل ده نوخوعلم مرکب سونه بسط او قائل په بداهة دعلم سره خوعلم بسط بولی تریوه مقوله یه نه لاندی کوی ځکه بیانظری ګرزی نظارة یه دغه قائل باطله وی نوبه حتمًادانوع معتبره وی نوبه علم ماصدق علیه دکیف سی نواعتباردغه سی نوعی کښه هم دخل په مبدئیة دانکشاف دعلم کی نه لری لکن اعتباریه ضروری ده له پاره ددی چی علم ماصدق علیه دکیف سی که چیری دغه نوع معتبره نه سی نوخوصدق دکیف پرعلم بالذات ده علم یه ماصدق علیه ده نوصدق بالذات دکیف پرعلم خوموجب دترکیب ده چی منافی ده له بساطته سره او قائل په بداهة خوقائل په بساطة ده نوعلم خوددغه قائل په نزدمندرج نه ده په شی له مقولات کی ځکه بیانظری کیږی ؟

جواب: حاجت وتکلیف دنوع ته نسته له پاره دصدق دکیف پردانوع بلکه صدق دکیف پرعلم صدق ذاتی ده ترکیب منافی له بداهته سره نه ده په صورة اجمالی سره نوکنه اجمالی دعلم له اجلی دبدهیات ده نوځوصدق عرضی دکیف پرعلم باطل سوانتزاعیًا وانضمامیًانوهیځوک قول په دی نه کوی چی کیف صادق ده پرعلم په صدق عرضی سره .

سوال: هغه ځوک چی علم صورة بولی نوخوحتمًابه قول په دی کوی چی دکیف حمل پرداصورة حمل عرضی ده ځکه بیاخوعلم ماصدق علیه دکیف نه سواوداخوخلاف له متقرره ده په نزدددوی ولی خودوی علم له کیفیات نفسانیه ثمیرلی‌ده ؟

جواب: کیف نه ده صادق پرداصورة په صدق عرضی سره ځکه صورة دنسبة مخصوص لکه ابوة دزیدپه عقل کی یاصورة دخط معین په عقل کی کیف نه پرصدقیږی ځکه ول نسبة قبلوی دوهم قسمة او کیف خونه نسبة قبلوی نه نسبته قبلوی علم په نزددوی تابع معلوم نو ځوک چی یه له کیف ثمیری دامسامحه ده لکه جلال چی وائی .

Maktaba Tul Ishaat.com

دحالتهٔ ادراکیه والاخوحمل دحالتهٔ ادراکیه پرصورة حمل عرضی بولی حالة ادراکیه

سوال: حالة ادراکیه پرصورة حمل عرضی سو؟

خونوع ده نه کیف نوخوحمل دکیف پرصورة حمل عرضی سو؟

جواب: صورة علمیه دغه خلق علم نه بولی خبره خوپه عدم حمل عرضی دکیف پرعلم

حقیقی باندی نه پرغیرعلم باندی.

سوال: صاحب دصدری قول په حمل عرضی کړی ده پرعلم باندی؟

جواب: هغه قول باطل ده په صورة دمقدار معین او داضافة مخصوص.

سوال: پرد امقدارمعین دی دکیف صدق مطلقًا نه وسی مقدارخوکیف نه ده اصلا؟

جواب: پرقول دقضبی دی منکرده له حمل دکیف پرصورة علمی باندی هم بالذات یادوه

جنس راځی یوشی ته په یوه مرتبه کی هم بالعرض ځکه هغه منقوض ده په صورة دخط

معین داله پاره دردده پرصحب دصدری اوسونه لازمیږی دقطبی له نه حمله دکیف

پرصورة باندی نه حمل دکیف پرعلم باندی ځک علم په نزدده حالة ادراکیه ده هروقت

چی حمل عرضی دکیف باطل سونوبه حتمًا حمل دکیف دهغه چاپه قول څه وائی کیف

حمل ده پرعلم نود حمل به ذاتسی وی خوعلم نومرکب سونوخونظری سوحق جواب

داده چی علم دی مرکب سی کنه اجمالی یه بدهی ده تفصیلی یه نظری ده اوهغه څوک

چی حمل دکیف پرعلم حمل عرضی هم نه بولی هغه نوقول په مسامحه کوی پراطلاق

دکیف پرعلم لکه هغه څوک چی علم صورة بولی اویاجلال دوانی ده حاصل دادی چی

دامنوچی کیف صدق ده پرعلم اوکیف په معنی دمقولی ده اوجنس عالی ده اوحمل یه

پرغیرعلم حمل ذاتی ده ومقولات وجمیع متحتهاته اجناس دی لکن دانه منوچی علم

تریومقوله له مقولات لاندی ده مندرج ده ځکه علم عین الله ﷻ ده او الله ﷻ له تولو

مقولاتوخارج ده الله ﷻ خوبسط ده خارجاوذهنا او الله ﷻ له اقوی دبدهیات ده د الله

ﷻ تنقیح دحقیقة متعذره ده ځکه لایحدولایتصور ولاینتج ولایتغیرهمدارنگه علم

دغه تول صفات ئری داقاضی محمدمبارک مذهب ده ددی تحقیق می درته کړی ده

چی هغه (۳۷) مذهبه می درته بیان کړل کوچنی دلیل یه داده چی علم داده چی

ظاهرلنه ته مظهرلغیره به وی یوځو دعدم وضمة به نه ئری هغه یوازی الله ﷻ ده ځکه

ممکنات ونوکه مجردات وی لکه عقول عشره د ممکن ضمة ئری ظاهرلناته نسوی

کیدلای نوعلم حقیقی بالذات عین الله ﷻ ده وعلم حقیقی بالعرض وجود دنفس ناطقه

ده او دا تقسیم د علم وحضوری وحصولی وقدیم وحادث وبدهی ونظری ته په اعتبار د معلوم سره ده دا یه اجمالی بیان ده .

سوال: چی علم له اجلی دبدهیات سودادونه اختلافات په علم کی څنګه راغلی دی څوک یه مرکب بولی څوک یه بسط بولی بولی څوک یه تابع بولی معلوم لره څوک یه نه بولی څوک یه له کیفه څوک یه له اضافته څوک یه له انفعاله څوک علم یوازی یقین ته وائی الی غیرذالک نو دا اختلافات څوا ثار د نظارة دی ؟

جواب: بدهی یه کنه اجمالی ده اختلافات یه په کنه تفصیلی کی راغلی دی .

سوال: کنه اجمالی خودډیروشیان بدهی دی کنه تفصیلی یه نظری وی لکه انسان کنه اجمالی یه ادمی ده هرچاته معلومه کنه تفصیلی یه څه حیوان ناطق ده بعض ته معلومه ده په دی کی د علم څه خصوصیة ده ؟

جواب: مطلب اجلائیة دبداهة ده نه مطلق بداهة .

سوال: پردغه صورة داجمال او تفصیلی نزاع لفظی سوه ځکه د کنه اجمالی بداهة مسلم ده عند الکل د کنه تفصیلی نظارة مسلم ده ؟

جواب: بنادبداهة پربساطة ده بنادنظارة پرترکیب ده نونزاع په واقع کی په بساطة او ترکیب کی ده نو نزاع معنوی سوه .

سوال: بداهة لره بساطة نه ده مستلزم شی دی خفی وی بسط دی وی نظری دی وی ؟

جواب: استلزام بناء ده پردی چی مدار دنظارة پرتحقق دمبادی ووده مدار دبداهة پر انتفاء دمبادی ووده نو په بسط کی خومبادی نسته په مرکب کی سته .

سوال: په بسط کی خو جنس فصل نسته مبادی تصوریه خو حصر په جنس او فصل کی نه دی ځکه روا ده کسب دتصور په عرضیات ؟

جواب: خبره په کسب بالکنه کی ده د کسب بالکنه مبادی حصر دی په جنس او فصل کی دی هغه په بسط کی نسته او عوارض کسب بالکنه نه فائده کوی نو بیا د اکنهه د بسط به یا ممتنع الحصوله وی یا ممکن الحصوله ممتنع الحصوله خو نه ده نو ممکن الحصوله ده نو خو بدهی سو .

سوال: علم حصولی خوله صفات انضمامیه وو د نفس ده علم پر حضوری ده په حضوری کی علم معلوم متحد دی ذاتا و اعتبارا نو خو علم حضوری سو علم حضوری خو نه بدهی ده نه نظری ده نو څنګه علم حصولی بدهی بولی یا یه نظری بولی ؟

Maktaba Tul Ishaat.com

ج: اختلاف دبداهة اونظارة په مفهوم کلی دعلم کیده په وجود ظلی دعلم کی اومغه
علم چی په حضوری ده هغه اشخاص دعلم دی افراددعلم دی په مرتبه دقیام کی مکتفر
په عوارض ذهنیه وو سره.

س: هلته علم له اجلی دبدهیات بولی هلته یه تقسیم دبدهی اونظری ته کوی
داخوتقسیم دشی راغی ونفس اوغیرته دانه ده صحیح ځکه مقسم حمل وی پراقسا
اوحمل اتحادپه مصداق کی غواړی اومغایرة په ذهن کی نوله خپله نفس سره یه عینیا
من کل الوجوه دهغیرت نسته پرغیریه غیریت من کل الوجوه ده اتحاد نسته ؟

ج: دعوه دبداهة دمطلق علم ده په اعتبارد کنه اجمالی سره داپه مقام دمطلق شو
کی بیاچی یه مقسم بولم وبدهی اونظری ته داپه مقام دشی مطلق کی نوتقسم دشو
ونفس اوغیرته نه راځی دمطلق شی اوشی مطلق تحقیق می درته کړیده لطفًایه مطالع
که نومقصدداده چی مطلق علم قوی مذهب داده چی له اعلی دبدهیات د نظری نه د
بسط ده مرکب نه ده اودقاضی محمدمبارک مذهب ته ډیره ترجیح ورکړه سوی د
زه دمحرم الحرام دمیاشتی پر(١٩) تاریخ (١٤٣٤) هـ ق دبرج قوس (١٣٩١) هـ ش د
نومبرده (٢٠١٢) میلادی کی زه له تحریره ددی شرح التحریره فارغ سوم الله ﷻ د
دازماتکلیف قبول کړی.

حرره والفه جامع المعقول والمنقول ابوخـــالـــد

معشوق صاحبزاده الزابلی اولسوالی نوبهار

علاقه اقوام توخی ناوه کلان الکشانی

تمـــــت بالـــــــخـــــیر